

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

**KADRÎ'NİN MENÂZİLÜ'T-TARÎK İLÂ BEYTİ'LLÂHİ'L-ATÎK
ADLI ESERİ**

(İNCELEME VE EDİSYON KRİTİKLİ METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Muhammed Musab TİRYAKİ

Çorum - 2023

KADRÎ'NİN MENÂZİLÜ'T-TARÎK İLÂ BEYTİ'LLÂHÎ'L-ATÎK
ADLI ESERİ
(İNCELEME VE EDİSYON KRİTİKLİ METİN)

MUHAMMED MUSAB TİRYAKİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Seydi KİRAZ

Çorum 2023

KABUL ONAY

Muhammed Musab TIRYAKI tarafından hazırlanan “Kadrî'nin Menâzilü't-Tarîk ilâ Beyti'llâhi'l-Atîk Adlı Eseri (İnceleme ve Edisyon Kritikli Metin)” adlı tez çalışması 23/06/2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Doç. Dr. Raşit ÇAVUŞOĞLU)

.....

(Doç. Dr. Seydi KIRAZ)

.....

(Doç. Dr. Hiclal DEMİR)

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve ..... sayılı kararı ile .....'ın ..... Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

(İmza)

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Muhammed Musab TİRYAKİ

KADRÎ'NİN MENÂZİLÜ'T-TARÎK İLÂ BEYTİ'LLÂHÎ'L-ATÎK ADLI ESERİ
(İNCELEME VE EDİSYON KRİTİKLİ METİN)

Muhammed Musab TİRYAKİ

ORCID: 0000-0002-1727-226X

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2023

ÖZET

Hac ibadeti, hac edebiyatının oluşmasına kaynaklık etmiş ve bu konuda birçok edebî tür kaleme alınmıştır. Hac ibadetini konu alan türlerden biri de menâzil-i hac muhtevalı eserlerdir. Bu tür eserlerde hac yolları, hac kervanlarının konakladığı menziller, ziyaret edilecek dinî, tarihî ve ticari mekânlar, menzillerin coğrafi ve ticari özellikleri ile şehir halkı hakkında bilgiler verilmiştir. Türk edebiyatında birçok manzum, mensur ve manzum-mensur menâzil-i hac kaleme alınmıştır. Bu mahiyette yazılan eserlerden biri de *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk*'tir. Eserin müellifinin adının Abdülkadir Çelebi, mahlasının Kadrî olduğu ve XVII. yüzyılda yaşadığı anlaşılmıştır. Eserin üç nüshası tespit edilmiştir: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ayasofya 01469, Millet Yazma Eser Kütüphanesi 34 Ae Tarih 892 ve Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Y/0377. Çalışmada Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi nüshası esas alınmıştır. Mensur olarak yazılan eserde yer yer nazım parçaları serpiştirilmiştir. Eser içerisindeki manzum kısımlar toplam 32 beyitten ibarettir. Manzum kısımlarda yer alan şiirlerin sadece üçünde mahlas zikredilmiştir. Bab ve fasıllar hâlinde tertip edilen eserde hac yolculuğu güzergâhındaki 97 menzil yer almaktadır. Menziller suyunun olup olmaması, havası, coğrafi ve ticari yönüyle ele alınmış, menzillerdeki dinî ve tarihî mekânlar ile şahıslar zikredilmiş, menziller arası mesafeler saat cinsinden ifade edilmiştir. Eserde menzil isimleriyle ilgili hikâyeler anlatılmış, ayet ve hadislerden iktibas yapılmış, menzillerdeki gelenek ve göreneklere değinilmiştir. Ayrıca menziller hakkında bilgiler verilirken kalıplaşmış ifadeler ve cümle yapısı tercih edilmiştir. Eser, hacı adaylarına faydalı bilgiler vermek amacıyla yazılmıştır. Bu sebeple eserde sade ve anlaşılır bir üslup hâkimdir. Bu çalışmada hac içerikli

eserler ve özellikle menâzil-i hac sahasına dair literatür bilgisi verildikten sonra *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beyti'llâhi'l-Atîk* adlı menâzil-i hac eserinin incelenmesi ve edisyon kritiği yapılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Abdulkadir Çelebi, Kadrî, Menâzilü't-Tarîk, Menâzil-i Hac, Hac Seyahatnameleri

Bilim Kodu: 60304

KADRÎ'S MENAZİLÜ'T-TARİK İLA BEYTİ'LLÂHÎ'L-ATİK
(REVIEW AND EDISION CRITICAL TEXT)

Muhammed Musab TIRYAKI

ORCID: 0000-0002-1727-226X

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

June 2023

ABSTRACT

Hajj worship has been a source for the formation of pilgrimage literature and many literary genres have been written on this subject. One of the genres that deal with the worship of pilgrimage is the works with the content of menâzil-i hajj. In such works, information is given about the pilgrimage routes, the destinations of the pilgrimage caravans, the religious, historical and commercial places to be visited, the geographical and commercial characteristics of the destinations and the people of the city. Many poetic, prose and verse-prose menâzil-i hac have been written in Turkish literature. One of the works written in this nature is *Menâzilü't-Tarîk ila Beytillâhi'l-Atik*. The name of the author of the work is Abdülkadir Çelebi, his pseudonym is Kadri, and the XVII. It is understood that he lived in the century. Three copies of the work have been identified: Süleymaniye Manuscript Library Hagia Sophia 01469, Millet Manuscript Library 34 Ae History 892 and Turkish Historical Society Library Y/0377. The study was based on the Süleymaniye Manuscript Library copy. In the work written in prose, verse fragments are interspersed from time to time. The verse parts in the work consist of 32 couplets in total. Pseudonyms are mentioned in only three of the poems in the verse. The work, which is organized in sections and chapters, includes 97 destinations on the pilgrimage route. The presence of water, air, geographical and commercial aspects of the ranges were discussed, religious and historical places and persons in the ranges were mentioned, and the distances between the ranges were expressed in hours. In the work, the stories about the names of the ranges were told, verses and hadiths were quoted, and the traditions and customs in the ranges were mentioned. In addition, while giving information about the ranges, stereotyped

expressions and sentence structure were preferred. The work was written to give useful information to pilgrim candidates. For this reason, a simple and understandable style prevails in the work. In this study, after giving information about the works of pilgrimage and especially the literature about the field of menâzil-i pilgrimage, the study of the menâzil-i pilgrimage named *Menâzilü't-Tarîk ila Beyti'llâhi'l-Atîk* and its edition critique were made.

Key Terms: Abdulkadir Celebi, Kadri, Menâzilü't-Tarîk, Menâzil-i Hajj, Hajj Travel Books

Science Code: 60304

TEŐEKKÖR

Yüksek lisans öğrenciliğimin baŐlangıcından bugüne kadar bilgi ve tecrübelerini esirgemeyerek yardım ve yönlendirmelerde bulunan, çalıŐmamızın her aŐamasında sabırla yol gösteren kıymetli danıŐman hocam Doç. Dr. Seydi KİRAZ'a, haritalarla ilgili yardımını esirgemeyen değerli dostum Ubeydullah BOZDOĞAN'a, kitaplarla dolu bir evde, kitapların dostluğuyla büyümeme vesile olan, hayatımın her anında varlıklarını hissettiren ve hayır dualarına muhtaç olduğum Anne ve Babama, karşılaŐtıđım her zorlukta yanımda olan ve manevi desteğini bir an olsun esirgemeyen kıymetli eŐime Őukranlarımı sunarım.

Muhammed Musab TİRYAKİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA MENÂZİL-İ HAÇLAR

1.1. Manzum Menâzil-i Haçlar.....	4
1.2. Mensur Menâzil-i Haçlar.....	8
1.3. Manzum-Mensur Menâzil-i Haçlar	13

2. BÖLÜM

KADRÎ'NİN HAYATI VE MENÂZİLÜ'T-TARÎK İLÂ BEYTİLLÂHİ'L-ATÎK'İN İNCELENMESİ

2.1. Kadri'nin Hayatı.....	16
2.2. Eserin İncelenmesi.....	16
2.2.1. Eserin adı	16
2.2.2. Yazılış tarihi	16
2.2.3. Muhteva özellikleri	17
2.2.3.1. Bab Özetleri.....	17
2.2.3.2. Mekânlar.....	26
2.2.3.2.1. Cami ve mescitler	26
2.2.3.2.2. Hamamlar	27
2.2.3.2.3. Hanlar.....	27
2.2.3.2.4. Kaleler.....	28
2.2.3.2.5. Köprüler	28
2.2.3.2.6. Diğer yapılar.....	29
2.2.3.3. Şahıslar.....	30

2.2.3.3.1. Peygamberler.....	30
2.2.3.3.2. Sahabeler	39
2.2.3.3.3. Sultanlar	43
2.2.3.3.4. Paşalar	45
2.2.3.3.5. Diğer şahıslar	47
2.2.3.4. Ayet ve Hadisler.....	49
2.2.3.4.1. Ayetler.....	49
2.2.3.4.2. Hadisler	50
2.2.3.5. Şehir ve Mahallerin İsimlendirilmesi.....	51
2.2.3.6. Gelenek ve Görenekler.....	52
2.2.3.7. Hikâyeler ve Halk İnanışları	53
2.2.3.7.1. Anadolu sahası menzilleri	54
2.2.3.7.2. Suriye sahası menzilleri.....	54
2.2.3.7.3. Kudüs sahası menzilleri.....	55
2.2.3.7.4. Şam-Medine arasındaki menziller	56
2.2.3.7.5. Medine sahası menzilleri	57
2.2.3.7.6. Medine-Mekke arasındaki menziller.....	58
2.2.3.7.7. Arafat.....	59
2.2.3.8. Coğrafi Unsurlar	60
2.2.3.8.1. Sular	60
2.2.3.8.2. Dağlar	60
2.2.3.8.3. Mağaralar.....	61
2.2.3.8.4. Bitkiler, ağaçlar ve çiçekler	61
2.2.3.9. Yiyecek ve İçecekler.....	61
2.2.3.10. Hayvanlar	62
2.2.3.11. Nesnelere	62
2.2.4. Eserdeki manzum kısımlar ve manzum kısımlardaki muhteva.....	63
2.2.5. Dil ve anlatım özellikleri.....	67

3. BÖLÜM

MENÂZİLÜ'T-TARİK İLÂ BEYTİLLÂHİ'L-ATİK

3.1. Nüsha Tavsifi.....	68
3.2. Metnin Kurulmasında Takip Edilen Yol.....	69
3.3. Transkripsiyonlu Metin	72

SONUÇ	165
KAYNAKÇA	167
ÖZEL ADLAR DİZİNİ	172
EK-1 ANADOLU MENZİLLERİ	179
EK-2 SURİYE SAHASI MENZİLLERİ	180
EK-3 FİLİSTİN SAHASI MENZİLLERİ	181
EK-4 ÜRDÜN SAHASI MENZİLLERİ	182
EK-5 SUUDİ ARABİSTAN SAHASI MENZİLLERİ	183
EK-6 HAC YOLU GÜZERGÂHI UMUMİ HARİTA	184

KISALTMALAR

as.	Aleyhi's-selam
bkz.	Bakınız
H.z.	Hazret-i
haz.	Hazırlayan
M	Millet Kütüphanesi
nşr.	Neşreden
ö.	Ölüm tarihi
ra.	Radiya'llahu anh
s.	Sayfa
S	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi
sas.	Salla'llahu aleyhi ve sellem
T	Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi
thk.	Tahkik eden
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TEİS	Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Kelime anlamı “gitmek, yönelmek, ziyaret etmek” olan hac, fıkhi bir terim olarak “imkânı olan her Müslümanın belirli bir zaman içinde Kâbe, Arafat, Müzdelife ve Mina’yı ziyaret etmesi ve buralarda bazı dinî görevleri yerine getirmesiyle yapılan ibadeti” ifade eder.¹ Dinî bir vacibe olarak yerine getirilen hac ibadeti, zamanla bu içeriğin işlendiği eserlerin yazımına ve böylece hac edebiyatının oluşmasına kaynaklık etmiştir. Muhteva ve işlevine göre bu eserler “hac rehberleri veya hac el kitapları, rehber nitelikli olanlar, rapor nitelikli olanlar ve edebî, mistik veya diğer eğilimlerle yazılanlar”² olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Çeşitli çalışmalarla ortaya çıkarılan hac içerikli eserler, “Seyâhatnâme”,³ “Hâtırat”,⁴ “Menâsik-i Hac”,⁵ “Menâzil-i Hac”⁶ gibi farklı isimlendirilmelerle yayımlanmıştır.

Bu eserler arasında özellikle hac ibadetinin usul ve esaslarının anlatıldığı menâsik-i hac ile hacı adaylarının güzergâhlarını⁷ konu alan menâzil-i hac olarak adlandırılan iki tür ön plana çıkmıştır. Çalışmada ele alınacak *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk* adlı eser de bir menâzil-i hac örneğidir.

Sözlükte “inmek, konaklama, misafir olmak” anlamındaki nüzûl kökünden türemiş bir mekân adı olan menzil, “yolculuk sırasında kalınan yer, konak; iki konak arası, merhale; ikamet olunan yer, mesken”⁸ anlamlarına gelir. Terim olarak kervan ya da posta katarlarının durup at değişimi yaptıkları ve geceledikleri yer için kullanılan bir ifadedir.⁹ Bu ibare iletişim, askerî gibi

¹ Ömer Faruk Harman, “Hac”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14: 382-386.

² Menderes Coşkun, *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002), 189-191. Bu kategoriye ek olarak Raşit Çavuşoğlu, sadece Osmanlı dönemi değil, Cumhuriyet döneminde kaleme alınan hac seyahatnameleri, hatıra ve günlüklerin literatürünü de ortaya koymuştur. Geniş bilgi için bkz. Raşit Çavuşoğlu, *Hicaz Yollarında Bir Sûfî Mehmed İlhâmî'nin Hac Seyahatnâmesi*, (İstanbul: Okur Akademi, 2020), s. 21-34.

³ Süleyman Şefik Söylemezoğlu, *Hicaz Seyahatnamesi* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2013); Ali Rıza Özuygun, Şefika Yapıcı, “Bosnalı Hacı Yusuf Livnjak'ın Hac Seyahatnamesi”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 1 (2014); Çavuşoğlu, *Hicaz Yollarında Bir Sûfî Mehmed İlhâmî'nin Hac Seyahatnâmesi* (İstanbul: Okur Akademi, 2020); Seydi Kiraz, “Tatar Edebiyatında Hac Seyâhatnâmeleri ve Musa Carullah'ın Hac Seyâhatnâmesi”, *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 7/1 (2021).

⁴ Meliha Yıldırım Sarıkaya, “Hüseyin Vassaf'ın Hicaz Hatırası veya Bir Asır Öncesinin Hicaz Günlüğü”, *Keşkül* 10 (2006); Osmanzade Hüseyin Vassâf, *Hicaz Hatırası*, haz. Mehmet Akkuş (İstanbul: Kubbealtı, 2011).

⁵ Türk edebiyatında manzum menâsik-i haclar arasında Gubârî'nin *Menâsik-i Hacc'ı* (Gül, 2006); Şemseddin Sivâsî'nin *Menâsik-i Hacc'ı* (Toker, 2009; Süer, 2015); Muhyî Gülşenî'nin *Menâsik-i Hacc'ı* (Yazar, 2011); Amîkî'nin *Menâsik-i Hacc'ı* (Yılmaz, 2019); Seyyidî'nin *Menâsik-i Hacc'ı* (Kiraz, 2020a); Bahtî'nin *Menâsik-i Hacc'ı* (Karataş, 2003, 2012); Moralı Bahtî'nin *Manzûme fî-Menâsiki'l-Hacc'ı* (Memiş, 2018); İndî'nin *Menâsik-i Hacc'ı* (Kiraz, 2020b) ve *Hac Davetiyesi* (Kiraz, 2022); Kâmil'in *Menâsik-i Hacc'ı* (Elgün, 2005); “Yazarı Bilinmeyen Bir Menâsik-i Hac Kitabı: Delîlü'l-Huccâc ve'l-Ümmiyyîn fî-Tahtsîli Umûrî'd-Dîn” (Tuğluk, 2021); Bekir Sıdkî'nin *Menâsik-i Hacc'ı* (Söylemez, 2022) sayılabilir. Bu alanda manzum menâsik-i hacların yanı sıra birçok mensur ve yarı mensur menâsik-i hac yazılmıştır (bkz. Çavuşoğlu, 2020, s. 21-34).

⁶ Çalışmanın konusu menâzil-i hac olduğundan aşağıda ayrıntılı bir liste verilecektir.

⁷ İlk dönemlerde hac emirlerinin başkanlığında Mekke'ye giden kafilelerinin takip ettikleri güzergâhlar için bkz. Hacı Ataş, “Hz. Peygamber'den Emevîlerin Sonuna Kadar Hac Kafilelerinin Güzergâhları”, *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 4/1 (2021): 20-44.

⁸ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî* (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1899), 1414.

⁹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: MEB Basımevi, 1983), 2: 479.

farklı sahalarda yanında hac ibadetiyle de ilişkilendirilmiş ve menâzil-i hac terkibiyle ifade edilmiştir.

Hac ibadetini konu alan menâzil-i hac türü eserler, dinî konuları ihtiva etmesinin yanı sıra tarihî ve sosyo-ekonomik nitelikleri de muhtevidir. Hac yolculuğu sırasında uğranılan menziller ve mahallerle ilgili genel bilgiler aktarılırken aynı zamanda bu menzillerde yaşayan insanlar, inanç, âdet, gelenek ve görenekler gibi hususlara da değinilmektedir.

Hac ibadetinin merkezi hükmünde olan Mekke ile Medine, tüm Müslümanlar için olduğu gibi Osmanlılar için de kutsal kabul edilmiştir. Mekke ve Medine'nin yönetimini Yavuz Sultan Selim'in (1512-1520) devralmasıyla Osmanlı Devleti için bu şehirlerin önemi daha çok artmıştır. Padişahlar, bölgenin yönetiminin Osmanlı Devleti'ne geçmesiyle birlikte Yavuz Sultan Selim'den itibaren "Hâdimü'l-Haremeyn" unvanını almıştır. Bu unvanın getirdiği mesuliyetlerden biri de uzun hac seyahatlerinde hac güvenliğini sağlamaktır. Bu doğrultuda kurulan askerî birlikler,¹⁰ daha çok Osmanlı hacılarının kullandıkları Suriye (Şam) ve Mısır (Kahire) güzergâhlarında kafilelere eşlik etmiş, yolculuğun emniyetli bir şekilde tamamlanmasını sağlamışlardır.¹¹

Menâzil-i hac niteliğini haiz eserlerde hac kervanlarının konakladıkları menzillere dair bilgi, izlenim ve deneyimler aktarılmakta; menzilin veya bölgenin içme suyu, havası, iklimi, coğrafi ve varsa ticari özelliklerinden bahsedilmektedir.¹² Menziller arasındaki mesafelerin saat cinsinden değerinin de verildiği menâzil-i hac eserlerinde menzillerde bulunan dinî, tarihî ve ticari yapılar ve banileri, dağlar, sular vb. coğrafi unsurlar, bölgede bulunan meyve, sebze, yiyecek ve içecekler ile şehir halkı hakkında bilgiler verilmektedir.

Bu çalışmada, mensur bir menâzil-i hac örneği olan *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beyti'llâhil-Atîk* eserini detaylı inceleme ve böylece menâzil-i hac literatürüne katkı sunma amaçlanmıştır.

Çalışma, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde Türk Edebiyatındaki menâzil-i hac literatürüne manzum, mensur, manzum-mensur olarak ayrı başlıklar hâlinde yer verilmiştir.

İkinci bölümde Kadî'nin hayatı hakkında ulaşılabildiği kadarıyla bilgiler verilmiştir. Eserin adı ve yazılış tarihi zikredilerek eser tanıtılmıştır. Ardından incelemenin önemli bir kısmını oluşturan muhteva özellikleri alt başlıklar hâlinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda mekânlar, şahıslar, şehir ve mahallerin isimlendirilmesi, gelenek ve görenekler, hikâyeler ve halk inanışları, coğrafi unsurlar, yiyecek ve içecekler, hayvanlar ve nesnelere

¹⁰ Abdulkadir Özcan, Osmanlı Dönemi/Hac", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14: 400-408.

¹¹ İzzet Sak, Cemal Çetin, "XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Menziller ve Fonksiyonları Akşehir Menzilleri Örneği", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (2004), 180, 202; Esra Doğan Turay, "Anadolu Hac Güzergâhı: Antakya Menzili", *Kadim Akademi SBD* 1/2 (2017), 109-124.

¹² Kiraz, "Konyalı Seyyid Mehmed Efendi'nin Manzum Menâsik-i Hacc'ı", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 10 (2020a), 2.

incelenmiştir. Ardından eserdeki manzum kısımlar ve muhtevaları ile eserin dil ve anlatım özellikleri ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde ise üç nüshası tespit edilen eserin nüsha tavsifine yer verilmiş, metnin kurulmasında takip edilen usul ortaya konulup metnin edisyon kritiği yapılarak çalışma nihayete erdirilmiştir.

1. BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA MENÂZİL-İ HACLAR

Türk edebiyatında hacı adaylarının yolculukları sırasında geçeceği menziller hakkında bilgi veren manzum, mensur ve manzum-mensur olarak kaleme alınan menâzil-i haclar telif edilmiştir. Çalışmamız sürecince tespit edebildiğimiz yayımlanmış menâzil-i hac eserleri şunlardır:

1.1. Manzum Menâzil-i Haclar

1.1.1. Ahmed Fakîh: *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerife* (XIII. yy.)

XIII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilen Ahmed Fakîh (ö. XIII. yy.) tarafından aruzun *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün* kalıbıyla yazılan eserde 389 beyit ve bir mısra bulunmaktadır. Ayrıca eser içerisinde hece vezniyle yazılmış şiirler de vardır. Şair, hac ziyareti esnasında gördüğü Şam, Kudüs, Mekke, Medine ile bu şehirlerde ziyaret ettiği kutsal mekânları coşku, hayranlık ve büyük bir samimiyetle anlatmıştır. Eserin dikkat çeken özellikleri arasında Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan kelime ve eklere yer verilmesi, anlatımın yalın, tasvirlerin ise canlı olması zikredilebilir. Eser, şu an için Anadolu sahasında yazılmış ilk menâzil-i hac niteliğini taşımaktadır.¹³

1.1.2. Servet: *Menzil-nâme* (XVI. yy.)

XVI. yüzyılda yaşayan Servet (ö. ?) mahlaslı kadın bir şair tarafından yazıldığı düşünülen *Menzil-nâme*, manzum hac seyahatnâmelerinin en eski örneklerinden biridir. Mesnevi nazım şekliyle yazılan ve içerisinde dörtlüklere de yer verilen eser, 135 beyit ve 9 dörtlük olmak üzere toplam 144 nazım birimiyle kaleme alınmıştır. Üç farklı aruz kalıbıyla nazmedilen eserde en çok *mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün* kalıbı kullanılmıştır. Sade bir üslupla yazılan eserde Arapça ve Farsçadan ziyade Türkçe kelimelere daha çok yer verilmiştir. Bunun yanı sıra Türkçe deyimler itibarıyla da zengin bir yapıya sahiptir. Eserde, yolculuk esnasında geçilen menziller ve görülen yerler hakkında izlenimler anlatılmıştır. Pendik, Ermenek, Pazarcık ve Akşehir menzilleri gibi sadece ismen zikredilen menzillerin yanı sıra; türbeler, ziyaret yerleri ve kutsal mekânların isimlerinin söylendiği diğer menziller hakkında oldukça kısa bilgiler aktarılmıştır.¹⁴

¹³ Hasibe Mazioğlu, *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerife* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974), 13-14.

¹⁴ Suat Donuk, "Servet Mahlaslı Bir Şaire Mâl Edilen Manzum Hac Seyâhatnâmesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 41 (2017a), 13-38.

1.1.3. Sulhî: *Menâzil-i Hac* (XVII. yy.)

Eser, XVII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Sulhî (ö. 1659) mahlaslı bir şair tarafından yazılmıştır. Altmış sekiz beyitten oluşan ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbının kullanıldığı eser, mesnevi nazım biçimiyle kaleme alınmıştır. Eserin *Der-beyân-ı Aded-i Menâzil-i Hicâz* başlığıyla başlamasından dolayı başının eksik olduğu düşünülmektedir. Bu hâliyle eserde otuz dört konak zikredilmiştir. Dil ve anlatımı oldukça sade ve anlaşılırdır. Nazım tekniği yönüyle güçlü bir eserdir.¹⁵

1.1.4. Seyyid Mehmed Efendi: *Manzum Hac Menâzilnâmesi* (XVII. yy.)

XVII. yüzyılda yaşayan Seyyid Mehmed Efendi (ö. 1706) tarafından 1698 yılında kaleme alınan eser, manzum bir hac seyahatnâmesidir. Eserde Üsküdar ile Şam arasında 37, Şam ile Vadi-i Fatıma arasında ise 34 menzile yer verilmektedir. Özellikle Şam ile Vadi-i Fatıma arasındaki menzillerin anlatımında verilen bilgiler daha fazladır. Menzillere dair bilgi verilirken menzillerin yerel ismi, hac yolculuğundaki sırası, menziller arası uzaklık, suyun olup olmaması, yiyecek bulunup bulunmaması gibi özellikleri belirtilmiştir. Mesnevi nazım biçimiyle kaleme alınan eserde 145 beyit yer almaktadır. Eserde en çok aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı kullanılmıştır. Menzillerin anlatımında hadislerden de iktibaslar yapılarak verilen dinî ve tasavvufî mesajlarda müritlerine hitap eden bir şeyhin üslubunun yansıtılmış olunması ve sosyal sorunlara yönelik göndermeler barındırması, eserin en bariz muhteva özelliklerindedir. Eser, sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Ancak Arapça ifadelerin kullanıldığı beyitlerde anlatım ağırlaşmıştır.¹⁶

1.1.5. Seyyid Hasan Rızâ'î: *Tuhfetü'l-Menâzili'l-Kâ'be* (XVIII. yy.)

XVIII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Rızâ'î (ö. XVIII. yy.) *Tuhfetü'l-Menâzili'l-Kâ'be* adlı eserinde, şahsi seyahat izlenimlerine yer vermeyi öncelemiş, eserinin hacı adayları için rehber niteliğinde olmasını ikinci plana atmıştır. Manzumede, birinci tekil ve çoğul şahıs eklerinin kullanıldığı beyitler mevcuttur.¹⁷

¹⁵ Donuk, "Sulhî'nin Manzum Hac Menâzilnâmesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 18 (2017b), 106-107.

¹⁶ Donuk, "Bursa Enarlı Zaviyesi Şeyhi Seyyid Mehmed Efendi ve Manzum Hac Menâzilnâmesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/1 (2019), 123-169.

¹⁷ Hasan Cankurt, *Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve "Miftâhu's-Sa'âde" Adlı Manzûm Kaside-i Bürde Şerhi* (Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2015), 211-213.

1.1.6. Nâlık Mehmed Efendi: *Tuhfe-i Nâlık* (XVIII. yy.)

Nâlık Mehmet Efendi (ö. 1716-1717) tarafından yazılan eser, manzum bir hac seyahatnâmesidir. 2977 beyitten meydana gelen mesnevi formundaki eser, *fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Eserde gazel ve rubaî gibi farklı nazım şekillerine çokça yer verilmiştir. Bu bakımdan *Tuhfe-i Nâlık*'ın, Türk edebiyatında farklı nazım biçimlerinin en çok kullanıldığı mesnevi olduğu söylenebilir. Deniz yoluyla hacca giden Nâlık, İskenderiye, Ebukır (Ebukıyr), Reşid, Nil Nehri, Bulak, Kahire, Âdiliyye, Birke... Asfân menzillerinde konaklayarak Mekke'ye varmıştır. Bahsi geçen menzillerden dolayı eser, menâzil-i hac özelliği taşısa da *Tuhfe-i Nâlık*'ın büyük bir bölümü hac usullerini öğretmek için yazılmıştır. *Tuhfe-i Nâlık*, şair tarafından bir menâsik-i hac olarak tanımlanmıştır.¹⁸ Bu durum, hac muhtevalı eserlerde menâzil-i hac ile menâsik-i hacin kimi zaman iç içe geçtiğini, menâzil ve menâsiki kesin hatlarla birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını düşündürmektedir.

1.1.7. Bahrî: *Menzil-nâme* (XVIII. yy.)

Bahrî (ö. XVIII. yy.) mahlaslı bir şaire ait olan *Menzil-nâme*, Üsküdar ile Şam arasındaki konakların anlatıldığı rehber niteliğinde bir seyahatnâmedir. 57 beyitten meydana gelen mesnevi tarzındaki eserde aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbı kullanılmıştır. Üsküdar ile Şam arasındaki otuz dokuz konağın bahsedildiği eserde, uğranılan menzillerin adı zikredilmiş ve bu yerlere dair kısa bilgiler verilmiştir. Eserde daha çok menzilin durumu, güvenliği, hanlar ve ziyaret yerleri gibi gidilen menzilin önemli görülen hususlarına değinilmiştir. Rehber niteliği taşımasından dolayı dil ve anlatımı sade ve anlaşılırdır. Eserde beyitlerin birinci mısralarında menzillerin numaralarına yer verilirken, ikinci mısralarında ise genellikle bahsedilen menzil hakkında kısa bilgiler aktarılmıştır. Eser, Üsküdar ile Şam arasındaki menzillerin isimlerini içermesi, menzillerle ilgili tanıtıcı malumatlar vermesi ve bir yolculuğun tasvir edilmiş olması hasebiyle önemlidir.¹⁹

1.1.8. Cûdî: *Merâhilü Mekke Mine's-Şâm* (XVIII. yy.)

XVIII. yüzyılda yaşayan Cûdî (ö. ?) mahlaslı bir şair tarafından bir müftüye hediye edilmek amacıyla yazılan eser, Şam ile Mekke arasında bulunan ve Mekke'de uğranılan menzillerin anlatıldığı bir seyahatnâmedir. Kaside nazım şekliyle yazılan ve 278 beyitten oluşan manzumede aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbı kullanılmıştır. Şair, yirmi sekizinci beyitte asıl konuya geçerek hac menzillerinin anlatımına başlamıştır. Uğradığı menzilin ismini, suyunun bulunup bulunmadığını, konağın güvenli olup olmadığını ve gelecek

¹⁸ İsmail Hakkı Aksoyak, *Tuhfe-i Nâlık Bir Osmanlı Seyyahının Gözüyle Hac Menzilleri* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2020), 36, 58.

¹⁹ Fatih Koyuncu, "Bahrî'nin Hac Menzillnâmesi", *Akademik Sosyal Araştırmalar* 4/12 (2020), 21-31.

kişilerin nasıl tedbir almaları gerektiğini anlatmış ve gidilen her bir menzili birkaç beyitle tanıtmıştır. Ayrıca hac yolcuğunu anlatırken Kur'an-ı Kerim'den iktibaslar yapmış, özellikle konuyla ilgili ayetlere yer vermeye dikkat etmiştir. Eser içerisinde yer yer arkaik kelimeler kullanılmışsa da metnin dili anlaşılır niteliktedir.²⁰

1.1.9. Mustafa el-Bosnevî: *Kitâb-ı Delîlü'l-Menâhil Mürşidü'l-Merâhil* (XVIII. yy.)

Mustafa el-Bosnevî'ye (ö. ?) ait olan eser, hacca gideceklere rehber olması amacıyla yazılmıştır. 891 beyitten meydana gelen eserde *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbı kullanılmıştır. Eserin benzer türdeki diğer eserlerden farkı, İstanbul'dan Mısır'a kadar deniz yolunun kullanılmış olması ve bu güzergâhtaki menzillere dair ayrıntılı bilgilerin verilmesidir. Kahire-Mekke güzergâhının takip edildiği eserde Kahire ile Mekke arasındaki otuz menzilin tavsifi yapılmıştır. Ayrıca gidişte İstanbul-Kahire-Mekke güzergâhı kullanılırken dönüşte Mekke-Şam-İstanbul yolu kullanılmış ve bu güzergâh üzerindeki menziller Mekke'den başlanılarak anlatılmıştır.²¹

1.1.10. Fethî: *Menâzil-i Hac* (XIX. yy.)

XIX. yüzyıl şairlerinden Fethî (ö. ?) tarafından kaleme alınan bu eser, mesnevi nazım biçimiyle yazılmış 153 beyitten oluşmuştur. Eserde remel bahrinden *fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (fa'lün)* kalıbı kullanılmıştır. *Menâzil-i Hacc*'ı benzerlerinden ayıran özelliği, hac seyahatinin yapıldığı güzergâhtır. Diğer menâzil-i haclarda umumiyetle Şam-Mekke-Medine yolu takip edilirken bu eserde ise Mısır-Mekke-Medine ana güzergâhı takip edilmiştir. Eserde menziller, kimi zaman ismen anılmış, kimi zaman da suyu, havası ve doğası bakımından ele alınmıştır. Geçilen mekân, bir peygamber ya da veliye ait ise bunlarla ilgi bazı kıssalara da yer verilmiştir. Eser, didaktik bir gaye takip edilerek kaleme alındığı için anlatımı gayet yalındır. Bununla beraber zaman zaman edebî değeri yüksek mısralara da rastlanmaktadır.²²

1.1.11. Hacı İbrahim Kadem: *Delîlü'l-Harameyn* (XIX. yy.)

XIX. yy. şairlerinden Hacı İbrahim Kadem (ö. 1897) tarafından yazılan *Delîlü'l-Harameyn*, kısa bir menâsik-i hac olup menâzil-i hac özelliği de taşıyan manzum bir eserdir. Kaside nazım biçimiyle yazılmıştır. Toplam 113 beyit, üçer bendlik iki murabbadan oluşan eserin kaside

²⁰ Koyuncu, "Cûdî'nin Manzum Hac Seyahatnâmesi", *Journal of Turkish Language and Literature* 3/1 (2017), 177-219.

²¹ Coşkun, *Bosnalı Muhlis'in Manzum Seyahatnamesi Delîlü'l-Menâhil ve Mürşidü'l-Merâhil* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2007), 30-31.

²² Seydi Kiraz, "Fethî'nin Manzum Menâzil-i Hacc'ı", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 18 (2020c), 310-334.

bölümünde hecez bahrinin *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbı, murabbalarda ise remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbı kullanılmıştır. Eser edebî bir kaygıyla değil, bilgi vermek amacıyla kaleme alınmıştır. Eserde haccın fıkhi boyutu ve kurallardan söz edildikten sonra hac yolu üzerindeki menziller anlatılmış; bu menzillerin güvenliği, su durumu ve kaç saat mesafede oldukları hakkında bilgi verilmiştir.²³

1.1.12. Kâmil: *Menâsik-i Hac* (XIX. yy.)

Eser, XIX. yüzyılda yaşamış Kâmil adlı ya da mahlaslı bir şair tarafından telif edilmiştir. 1178 beyitten oluşan mesnevi tarzındaki eserde, aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbı kullanılmıştır. Eser, kataloglarda *Menâsik-i Hac* adıyla kaydedilmiş olsa da onu menâzil-i hac türünde yazılan bir eser olarak kabul etmek daha uygun olacaktır. Zira mesnevinin menâsikle ilgili kısmı 809-944. beyitlerinden ibaret olup oldukça sınırlıdır. Eseri menâzil-i hac olarak değerlendirmede, eserin kahir ekseriyetinin oluşturduğu Şam, Salihyye, Müzeyrib, Şiyâne, Balkâ, Hassâ gibi birçok hac menziline ayrıntılarıyla tasvir edilmesi; bölgelerin tarihî, tabii ve sosyal özelliklerine ait bilgiler sunulması etkili olmuştur. Eserde sade bir dil kullanılmıştır.²⁴

1.2. Mensur Menâzil-i Haclar

1.2.1. Mehmed Efendi: *Enisü'l-Huccâc* (XVI. yy.)

XVI. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Mehmed Efendi'nin (ö. ?) mensur olarak kaleme aldığı eser, ağırlık olarak menâsik-i hac, kısmen de menâzil-i hac özelliği taşımaktadır. Eser, her babda üçer fasıl olmak üzere dört bab olarak tertip edilmiştir. Eserde haccın menâsiki, hac yolu üzerindeki menziller, ziyaret edilecek yerler, menkıbeler, toplumsal ve kültürel hayata dair birçok bilgi bulunmaktadır. Mensur olarak kaleme alınan eser içerisinde mesnevi, terci-i bend ve kıt'a nazım şekilleriyle yazılmış 16 manzumeye yer verilmiştir. Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşıyan eserde, arkaik kelimelerin yanı sıra deyim ve atasözleri de kullanılmıştır. Müellif, fikirlerine dayanak olması ve anlatımı güçlendirmesi amacıyla ayet ve hadislerden çokça iktibas yapmıştır. Eserde genel olarak sade ve anlaşılır bir üslup hâkimdir.²⁵

²³ İlyas Kayaokay, *Bolkvadze-zade İbrahim Kadem ve Manzum İki Eseri: Delîlü'l-Harameyn - Mevlidü'n-Nebi (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)* (DBY Yayınları, 2020), 17-21, 97-98.

²⁴ Adnan Elgün, *Kâmil, Hayatı-Eserleri ve Menâsik-i Hacc'ı* (Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005), 19-26.

²⁵ Rukiye Kaymakçı, *İbrâhim Tennûrî Ahfâdından Mehmed Efendi'nin Enisü'l-Huccâc Adlı Menâsiki* (Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 13-15.

1.2.2. Abdurrahman Hibrî: *Menâsik-i Mesâlik* (XVII. yy.)

XVII. yüzyılda yaşamış olan Hibrî'ye (ö. 1676) ait bu eser, rehber nitelikli hac seyahatnameleri türü altında değerlendirilen menâzil-nameler arasında tespit edilebilenlerin en eskisidir. Eser, on bab ve Hicaz'da iken yazdığı bir manzumenin bulunduğu tetimme ile tertip edilmiştir. Hac yolculuğu esnasında yollar ve uğranılan mahallerle ilgili detaylı bilgiler verilmiş ve hac menâsiki tüm ayrıntısıyla anlatılmıştır. Eserde, menziller arasındaki mesafenin kaç saat olduğu; yolların ve menzillerdeki suyun durumu; cami, mescid, han, hamam, köprü ve türbe gibi yapıların yanı sıra söz konusu yapıların kim tarafından yaptırıldıkları da zikredilmiştir. Eser, hacı adaylarına rehber olması amacıyla kaleme alındığı için oldukça sade ve kolay anlaşılır bir üsluba sahiptir.²⁶

1.2.3. Kadrî: *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk* (XVII. yy.)

Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk, tezin ana konusunu oluşturduğundan aşağıdaki ilgili başlıklarda eser hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir. Ancak burada eser üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilecektir.

Eser üzerine yapılan ilk çalışmalar Menderes Coşkun'a aittir. Coşkun, Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan hac seyahatnamelerine yer verdiği çalışmasında Kadrî'nin eserini de zikretmiş, eserin daha önce hiçbir ciddi çalışmaya konu olmadığını belirtmiştir. Çalışmada, müellifin ismi, eserin bölümlerinin kısa tasviri ve muhtevasına yönelik birtakım açıklamalara yer verilmiştir.²⁷ Coşkun'un İngilizce olarak kaleme aldığı diğer çalışmada İstanbul ile Mekke arasındaki menziller tablo hâlinde verilmiştir. Tabloda, menzillerin ismi, menziller arası mesafe ve menzillerin kısa özetleri zikredilmiştir. Menziller hakkındaki özet bilgilerin tablo hâlinde verilmesinde Kadrî'nin eseri esas alınarak Hibrî, Bahrî, Sulhî, Cudî ve Evliya Çelebi gibi müelliflerin eserlerindeki bilgiler karşılaştırmalı olarak zikredilmiştir. Coşkun'un her iki çalışmasında da *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk*'in Millet Kütüphanesindeki nüshası kullanılmış, diğer iki nüshanın varlığına dair bir bilgi verilmemiştir.²⁸

Bir diğer çalışmada, Kadrî'nin eserinin muhtevasına dair kısa bilgiler zikredilmiş, Hicaz bölgesiyle ilgili bölümlerin Arapça tercümesine yer verilmiştir. Çalışmada, eserin Millet nüshası esas alınmış, diğer iki nüshanın varlığına değinilmemiştir.²⁹

²⁶ Sevim İlgürel, "Abdurrahman Hibrî'nin Menâsik-i Mesâlik'i", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 6 (1975), 111-128.

²⁷ Coşkun, "Osmanlı Türkçesiyle Kaleme Alınmış Hac Seyahatnameleri - I", *Journal of Turkish Studies - Türklük Bilgisi Araştırmaları* 24/1 (2000), 91-108.

²⁸ Coşkun, "Stations of the Pilgrimage Route from İstanbul to Mecca via Damascus on the Basis of the Menazilü't-Tarik İla Beyti'llahi'l-Atik by Kadrî (17th Century)", *Osmanlı Araştırmaları* 21 (2001), 307-322.

²⁹ Mustafa İsmail Dönmez, "Stations on the Pilgrimage Route to Hejaz in the 17th century Turkish Literature: A Case Study of Chapters from a Manuscript Entitled "Menâzil at-tarîq ilâ beytillâh al-atîq" by Abdulkadir Çelebi", *Mecelletü'd-Dirâsâtü't-Târihiyye ve'l-İctimâ'iyye* 45 (2020), 235-262.

Eser hakkında yapılan en ayrıntılı çalışma ise Seydi Kiraz-Muhammed Musab Tiryaki tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada eserin müellifi, yazılış tarihi, muhtevası, dil ve anlatım özellikleri hususunda ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Müellifin adının Abdülkadir Çelebi, mahlasının ise Kadrî olduğu söylenmiş, eserde müellifin hayatı hakkında herhangi bir bilginin bulunmadığı ifade edilmiştir. Eserin muhtevası kısmında bablarda yer alan menzillerin isimleri ve sayıları, babların özetleri, eserdeki manzum parçalar ve menzillerin tasvirinde değinilen hikâyelerden örnekler verilmiştir. Sekiz bölümden oluşan eserin her bölümünün ilk sayfaları transkripsiyonlu olarak verilmiştir. Eserin üç nüshasının tespit edildiği bilgisi verilerek nüsha tavsifi yapılmış, çalışmada Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi nüshası esas alınmıştır.³⁰

1.2.4. Hacı Ali Efendi: *Tuhfetü'l-Hüccâc* (XVII. yy.)

XVII. yüzyılda Hacı Ali Efendi (ö. ?) isimli bir Osmanlı memurunun İstanbul'dan Hicaz'a yaptığı yolculuğunun anlatıldığı mensur bir eser olup 19 varaktan ibarettir. Üç bölümden oluşan eser, mukaddimenin ardından İstanbul ile Hicaz arasındaki menziller, şehirler ve ziyaret yerleri hakkında bilgiler verildikten sonra haccın farz ve sünnetleri zikredilerek son bulmuştur. Bu yönüyle eser, muhtasar bir menâsik olarak değerlendirilebilir. Üsküdar'dan Şam'a, ardından Medine ve Mekke'ye ulaşıncaya kadar güzergâh üzerindeki menziller, şehirler ve bazı eserlerle konak ve ziyaretgâhların özellikleri anlatılmıştır. Oldukça sade bir dille yazılan eserde müellif, yolculuk esnasında geçtiği şehirleri bütün özellikleriyle anlatmak yerine şehirler hakkında genel bilgiler vermiş, genellikle şehirlerde medfun bulunan evliyaların türbelerini ve ziyaret edilecek mekânları aktarmıştır. Ancak bazı menziller (Konya, Antakya, Şam, Medine ve Mekke gibi) daha ayrıntılı tanıtılmıştır.³¹

1.2.5. Evliya Çelebi: *Seyahatname* (XVII. yy.)

XVII. yüzyılda yaşamış olan Evliya Çelebi (ö. 1685), on ciltlik *Seyahatnâme*'sinin dokuzuncu cildini hac seyahatine ayırmış, Şam ile Mekke arasındaki seyahatini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Hacca, Mısır kervanıyla gitmeyi planlayıp aksaklıklardan dolayı Şam kervanına katılmak zorunda kalan Evliya Çelebi, bu kervan yolu üzerindeki menzilleri ayrıntısıyla anlatmasının yanı sıra, güzergâha yakın olan birçok yeri de tasvir etmiştir. Bu anlatımları

---

³⁰ Seydi Kiraz – Muhammed Musab Tiryaki, “Türk Edebiyatında Menâzil-i Haclar ve Kadrî'nin “Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk” Adlı Menâzil-i Haccı”, *Turkish Academic Research Review* 8/1 (Mart 2023), 110-137.

³¹ Sadettin Baştürk, “Bir Hac Yolcusunun Gözünden İstanbul'dan Hicaz'a Osmanlı Şehirleri”, *International Journal of Human Sciences* 10/1 (2013), 148-161; Şerife Memiş, “XVII. Yüzyılda Osmanlı Hac Menzilleri: Rûznâmçeci İbrahim Efendi Kethüdâsı Hacı Ali Bey'in Tuhfetü'l-Huccâc Risâlesi Örneği”, *Gazi Akademik Bakış* 13/26 (2020), 267-298.

sırasında İstanbul ile Şam arasında bulunan şehirlere dair izlenimlerini nesnel bir ifade tarzıyla kaleme almış, bazen de başından geçen olaylara yer vermiştir.³²

1.2.6. Levâzımât-ı Hac (XVII. yy.)

Yazarı belli olmayan, XVII. yüzyıla ait 20 varaklık bir menâzil-i hacdır. Bu eserde 66 menzil hakkında kısa bilgiler verilmiş, menzillerin tabiatına, suyun bulunup bulunmadığına ve gözlemlenen başka özelliklerine kısaca değinilmiştir.³³

1.2.7. Menâzilü'l-Hacc ve Mesâfetü'l-Fecc li'l-Acc ve's-Secc min Gayri Lecc (XVIII. yy.)

Anonim bir menâzil-i hac örneği olan *Menâzilü'l-Hacc ve Mesâfetü'l-Fecc li'l-Acc ve's-Secc min Gayri Lecc*, 14 varaklık bir eserdir. Eserde, geçilen her menzil hakkında kısa bilgiler verilmiş; menzillerin havası, suyu ve coğrafi konumundan bahsedilmiş, menzillerde bulunan mimari yapılar ve bu yapıların kimler tarafından yaptırıldıkları zikredilmiştir. Bunun yanı sıra menzillerde bulunan türbeler ve bu türbelerin kimlere ait oldukları aktarılmış, menziller arasındaki mesafenin saat cinsinden değerlerine de yer verilmiştir.³⁴

1.2.8. Üsküdârî Mustafa Dede: Menâzilü'l-Haremeyn (XVIII. yy.)

Üsküdârî Mustafa Dede'ye atfedilen *Menâzilü'l-Haremeyn*, 14 varaklık bir eserdir. Eserde ağırlıklı olarak menzillerin iklimine ve bir sonraki menzille aralarındaki saat farkına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra her bir konakta kaç gün kalınacağından, menzillerin coğrafi, tarihî, mimari ve iktisadi birtakım özelliklerinden bahsedilerek ziyaret edilmesi tavsiye edilen mekânlar belirtilmiştir.³⁵

---

³² Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (9. Kitap)* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005).

³³ M. Es'ad Coşan, "XVII. Asırda İstanbul-Mekke Arasında Hac Yolu", *Akademik Makaleler* (İstanbul: Server Yayınları, 2013), 49-58.

³⁴ A. Latif Armağan, "XVIII. Yüzyılda Hac Yolu Güzergâhı ve Menziller Menâzilü'l-Hacc", *Osmanlı Araştırmaları* 20/20 (2000), 73-118.

³⁵ Orhan Kurtoğlu, "18. Yüzyıla Ait Yazarı Bilinmeyen Bir Hac Seyahatnamesi: Menâzilü'l-Haremeyn", *Prof. Dr. Tulga Ocak'a Armağan* (Ankara: 2013), 207-209.

1.2.9. Muhammed Emin: *Risâle Der Beyân-i Menâzil-i Mekke* (XVIII. yy.)

Muhammed Emin tarafından kaleme alınan *Risâle Der Beyân-i Menâzil-i Mekke*, 8 varaklık bir eserdir. Eserin diğer adı *Menâzil-i Hacc-ı Şerîf*'tir. Eserde 1177/1749 yılında yapılan hac yolculuğu anlatılmıştır.³⁶

1.2.10. Mustafa Senâî: *Menâzilü'l-Hac Ma'a Menâsikü'l-Hac* (XVIII. yy.)

Mustafa Senâî'ye ait olan 21 varaklık *Menâzilü'l-Hac Ma'a Menâsikü'l-Hac*, diğer menâzil-i haclar içerisinde en açık ve ayrıntılı bilgiyi muhtevi eserdir.³⁷

1.2.11. Mehmed Edîb: *Behcetü'l-Menâzil* (XIX. yy.)

Rehber niteliğindeki hac seyahatnamelerinden biri olan *Behcetü'l-Menâzil*, hac konakları ve haccın kurallarının anlatıldığı 64 varaklık bir eserdir. İstanbul'dan Mekke'ye ulaşmaya kadar güzergâh üzerinde bulunan mahaller, şehirler, ziyaret yerleri ve aralarındaki mesafeler belirtilmiştir. Hacı adaylarına rehber olması için kaleme alınan bu eserde giriş bölümünden sonra hacı adaylarına tavsiyelerde bulunulmuştur. Ardından İstanbul-Mekke arasındaki güzergâhlar kaydedilerek buralarda bulunan yerleşim yerleriyle ilgili tasvirlerle yer verilmiştir. Eserde ayrıca haccın fıkhi yönü ayrıntılarıyla ele alındığından ve haccın kuralları anlatıldığından eser menâsik-i hac özelliği de taşımaktadır.³⁸

1.2.12. Ali Şükrî: *Menâzilü'l-Hac*

49 varaktan müteşekkil *Menâzilü'l-Hac*, var olan menâzil-i haclar arasında tek Sultani nüshadır. Eserin müellifiyle ilgili son varakta yer alan Ali Şükrî kaydı dışında bir bilgi mevcut değildir.³⁹

1.2.13. Anonim bir menzil-nâme (XIX. yy.)

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde kayıtlı, yazarı bilinmeyen 5 varaklık mensur bir eserdir. Eserde 69 menzil hakkında bilgi verilmiştir. 1829 yılında yazılan eser, Üsküdar'da Mahmud Efendi Türbesi'ni ziyaretle başlamış, menzillerdeki cami, hamam ve banileri, menzillerin

³⁶ Doğan Turay, "Anadolu Hac Güzergâhı: Antakya Menzili", 118.

³⁷ Doğan Turay, "Anadolu Hac Güzergâhı: Antakya Menzili", 120.

³⁸ Serbüent Karadağ, *Mehmed Edib bin Mehmed Derviş'in Behcetü'l-Menâzil Adlı Eserinin Transkrip ve Tahlili* (Mustafa Kemal Üniversitesi, 2011), 21-23. Eserin ismi hususunda *Behcetü'l-Menâzil* ve *Nehcetü'l-Menâzil* şeklinde iki farklı kullanım söz konusudur.

³⁹ Doğan Turay, "Anadolu Hac Güzergâhı: Antakya Menzili", 121.

coğrafi özellikleri ve halkın durumu kısaca zikredilmiş, menzillerin kaç saatlik mesafede oldukları belirtilmiştir.⁴⁰

1.2.14. Halil Kâmil Surûrî: *Menâzilü'l-Hac* (XIX. yy.)

Surre emini Halil Kâmil Surûrî tarafından kaleme alınan 8 varaklık bir eserdir. Eserde 1253/1837 yılında yapılan hac yolculuğundan notlar yer almaktadır. Müellif, eserde menzillerin isim ve saatlerini belirtmiştir.⁴¹

1.2.15. Yazarı bilinmeyen bir menzil-nâme

Manchester Üniversitesi, John Rylands Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan, yazarı ve ismi bilinmeyen eserde Üsküdar ile Arafat arasındaki konaklar, şahsi izlenimlere dayanılarak fazla kişisel olmayan bir anlatımla aktarılmıştır. Rehber nitelikli hac seyahatnamelerinden olan bu eser, yalnızca hacı adaylarına bilgi vermek amacıyla değil, yolculuk esnasında uğranılan önemli yerleşim yerleri hakkında ilginç bilgiler vermek için de yazılmıştır. Şam, Medine ve Mekke gibi önemli şehirlerin tasviri, diğer şehirlerin tasvirlerine göre nispeten daha çoktur.⁴²

1.3. Manzum-Mensur Menâzil-i Haclar

1.3.1. Fevrî: *Hac Seyahat-namesi* (XVI. yy.)

XVI. yüzyılın önde gelen şairlerinden Fevrî'nin (ö. 1571) manzum-mensur olarak kaleme aldığı bir eserdir. Toplam beyit sayısı 212 olan manzum kısımlarda gazel, mesnevi, kıt'a, terci-i bent ve müfred olmak üzere çeşitli nazım şekilleri tercih edilmiştir. İstanbul'dan gemiyle Gelibolu, sonra Rodos'tan Mısır'a geçilmiş, otuz bir gün süren bu yolculuğun ardından Mekke'ye varılmıştır. Bu yolculuk esnasında önemli kişilerin mezar ve türbelerinin yanı sıra hayatta olan âlim ve fazıl kişiler de ziyaret edilmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerin çokça kullanılmasının yanı sıra ayet, hadis ve Arapça özlü sözlerden iktibaslar yapılmıştır. Şairin üslubu özellikle Kâbe, Ravza-i Mutahhara ile Arafat gibi önemli kutsal yerlerin tasvirinde ve Âşık Çelebi'nin övüldüğü bölümlerde daha sanatkâranedir. Manzum parçaların dikkat çekici özelliği, içten ve lirik bir tarzda yazılmış olmalarıdır.⁴³

⁴⁰ Fatma Büyükkarcı Yılmaz, *Hac Menzilnamelerinde Osmanlı Şehirleri* (Simurg Yayınları, 2018), 66-67.

⁴¹ Doğan Turay, "Anadolu Hac Güzergâhı: Antakya Menzili", 121.

⁴² Coşkun, *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nabi'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i*, 26-27.

⁴³ Yunus Kaplan, "Seyahat-nâme Türüne Farklı Bir Örnek: Fevrî'nin Hac Seyahat-mâmesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 7/19 (2020), 567-599.

1.3.2. Bosnalı Hacı Yusuf Livnjak: *Hac Seyahatnamesi* (XVII. yy.)

Hacı Yusuf'un (ö. ?) kaleme aldığı bu eser, aynı türde Bosna'da yazılmış en eski seyahatnamedir. Çoğunlukla mensur, çok az bir bölümü de manzum olarak yazılan eser, 38 sayfadan oluşmaktadır. Eserde, evden çıkılıp Mekke'ye kadar geçilecek mahaller ayrıntılı olarak anlatılmıştır. İstanbul'a kadar kara yolu kullanılmış; sonrasında ise seyahate gemiyle devam edilmiş, Marmara, Ege, Akdeniz ve buralarda bulunan ada ve yarımadalar hakkında detaylı bilgiler verilmiştir. Müellif, gördüğü mahalleri ve buralarda yer alan tarihî eserleri kaydederek detaylı tasvirler yapmış ve bazen de karşılaştırmalarda bulunmuştur. Adalara dair bilgi verirken gitmediği yerleri denizcilerden edindiği bilgilerden hareketle anlatmış, özellikle Kahire ve İskenderiye ile ilgili tarih kitaplarında okuduğu bilgilere yer vermiştir. Kâbe'yi kendi yazdığı bir şiirle anlatmış; Mekke'yi tafsilatlı bir şekilde beyan ederken Harem'de bulunan kapıları tek tek zikredip üzerindeki yazılara eserinde yer vermiştir. Yolculuğu esnasında birçok tarihî şahıs, âlim ve şeyhin mezarlarını ziyaret etmiş ve bunlarla ilgili menkıbelere yer vermiştir. Kâbe'deki dua mahalleri ve diğer ziyaret mekânları ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Eserde Eski Anadolu Türkçesi izleri taşıyan eklerin yanı sıra arkaik kelimelere de yer verilmiştir. Eserin dikkat çeken özelliği, tarih ve aylar belirtilirken sadece hicri takvimin esas alınmayıp halk arasındaki ay isimlerine de yer verilmiş olunmasıdır. Eserin dili sade ve anlaşılırdır.⁴⁴

1.3.3. Nâbî: *Tuhfetü'l-Harameyn* (XVII. yy.)

Tuhfetü'l-Harameyn, XVII. yüzyılın en önemli edebî şahsiyetlerinden biri olan Nâbî'nin (ö. 1712) kaleme aldığı manzum-mensur bir hac seyahatnamesidir. Nâbî'nin, eserini kaleme almaktaki ilk amacı, yolculuk süresince gördüğü kutsal yerleri canlı bir şekilde tasvir etmektir. Hac yolculuğunda resmî hac kervanından daha farklı ve uzun bir güzergâh kullanılmış, genellikle mutasavvıf kişilere ait türbeler ziyaret edilmiştir. Hac seyahatnamelerinin en edebî olanı şeklinde nitelendirilen bu eser, süslü bir nesirle kaleme alınmış ve nazım parçaları da eser içerisine dâhil edilmiştir. Nâbî, eserinde yolculuğunun safhalarına dair kesin bir tarih bildiriminde bulunmamıştır. Gittiği yerlerde ziyaret edilecek bir mekân, cami, türbe ya da tarihî bir bina olmadığında oranın tasvirini önemsememiştir. Fakat Şam gibi tarihî yönden zengin mekân ve eserlere sahip yerlere gittiğinde ise oraların tasvirlerini ayrıntısıyla ortaya koymuştur. Örneğin Şam'da çarşı, cami, kahvehane, hamam ve evleri dikkatle incelemiş, onları büyük bir hayranlıkla eserinde tasvir etmiştir. Eserde, ayet-i kerime ve hadislerden iktibaslar

---

⁴⁴ Özüygun ve Yapıcı, "Bosnalı Hacı Yusuf Livnjak'ın Hac Seyahatnamesi", 36-74.

oldukça fazladır. Sanatlı bir dille kaleme alınan eser, pek çok Arapça, Türkçe ve Farsça beyitle süslenmiştir.⁴⁵

1.3.4. Seyyid İbrahim Hanîf: *Menâzilü'l-Haremeyn* (XVIII. yy.)

XVIII. yüzyıl müelliflerinden Üsküdarlı Seyyid İbrahim Hanîf (ö. 1802) tarafından kaleme alınan *Menâzilü'l-Haremeyn*, Üsküdar'dan hareket eden surre alayıyla Mekke'ye yapılan yolculuğun anlatıldığı edebî bir hac seyahatnamesidir. Eserde hac yolu üzerinde bulunan menziller anlatılmıştır. Her menzile varıldığında bir şiir kaleme alınmış ve şiirde, bahsi geçen menzilin ismine yer verilmiştir. Manzum-mensur karışık olarak kaleme alınan eserin 218 şiiri ihtiva eden manzum parçalarında 134 gazel, 50 nazm, 18 kıt'a, 5 muhammes, 3 murabba, 1 mesnevi, 1 tahmis vb. farklı nazım şekilleri kullanılmıştır. Birçok nazım türünün kullanıldığı eserde na't-ı şerifler, dört halife, ehl-i beyt, Celaleddin Rûmî, Şems-i Tebrîzî, Eşref Rûmî gibi önemli şahsiyetlere yazılan methiyeler ve münâcâtlar mevcuttur. Mensur parçalar ise hikâye başlığıyla verilmiştir. Bu hikâyelerde, din büyüklerinin menkıbeleri, hac hikâyeleri ve rüya tabirlerine yer verilmiştir. Eser, XVIII. yüzyıl Osmanlı coğrafyası ve hac güzergâhı, surre geleneği gibi tarihî olayları içermesiyle oldukça önemlidir. Nesir dilinde özellikle Arapça ve Farsça terkiplerin yer aldığı bölümlerde ağır bir dil kullanılmıştır.⁴⁶

1.3.5. Mehmed İlhâmî: *Hac Seyahatnamesi* (XX. yy.)

Mehmed İlhâmî (ö. 1954) tarafından kaleme alınan bu eser, edebî nitelikli bir hac seyahatnamesidir. Eserde Kars'tan Mekke ve Medine'ye, oradan tekrar Anadolu topraklarına dönüşü kadar geçen süre içerisinde hac yolculuğu, geçilen menziller, ziyaret edilen mekânlar ve yolcuların tanık oldukları önemli hadiseler detaylı bir şekilde işlenmiştir. Yolculuk esnasında geçilen her menzilde yer alan şehir, kasaba, cami, çarşı, türbe, köprü, kabir, istasyon vb. mekânlar ayrıntılı olarak anlatılmış, karşılaşılan ve hasbihâl edilen şahıslar ve bu şahısların tavır ve davranışları detaylıca işlenmiştir. Süslü olmayan bir nesir diliyle yazılan eserde mensur parçaların aralarına 59 manzume yerleştirilmiştir. Çoğunluğu koşma tarzında kaleme alınan bu manzumelerin bazıları gazel formundadır. Bütün manzumeler hece ölçüsüyle yazılmış, genellikle de 11'li hece ölçüsü tercih edilmiştir.⁴⁷

⁴⁵ Muhsin Kalkışım, *Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i* (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988), 8-14; Coşkun, *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nabî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'i* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002), 55-71.

⁴⁶ Nurhan Ramazanoğlu Özcan, *Seyyid İbrahim Hanîf'in Hayatı, Eserleri ve Hasıl-ı Hacc-ı Şerif li-Menazili'l-Haremeyn Adlı Eserin İncelenmesi* (Ankara Üniversitesi, 2011); Ayşe Parlakkılıç, *Seyyid İbrahim Hanîf'in Menâzilü'l-Haremeyn'i (İnceleme-Metin)* (Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

⁴⁷ Çavuşoğlu, *Hicaz Yollarında Bir Sûfî Mehmed İlhâmî'nin Hac Seyahatnâmesi*, 77-117.

2. BÖLÜM

KADRÎ'NİN HAYATI VE *MENÂZİLÜ'T-TARÎK İLÂ BEYTİ'LLÂHÎ'L-ATÎK*'İN İNCELENMESİ

2.1. Kadrî'nin Hayatı

Müellifin adı Abdülkadir Çelebi, mahlası ise Kadrî'dir. XVII. yüzyılda yaşadığı anlaşılan müellifin hayatı hakkında eserinde bir bilgiye rastlanmamıştır. Bununla beraber kaynaklarda verilen bilgilere göre *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk* müellifiyle aynı yüzyılda yaşamış, adı ve mahlası aynı olan Antepli bir müellife rastlanmıştır. Kaynaklara göre müellif İstanbul'da rûz-namçe kâtiplerinden olup bazı vakıflarda yöneticilik görevinde bulunmuştur. 1082/1671 yılında vefat etmiştir. Nükteli ve güzel şiirlerinden oluşan müretteb bir divanı vardır. Ancak bu eser günümüzde mevcut değildir.⁴⁸ Eldeki verilerden hareketle kaynaklarda zikredilen bu şairin, eserin müellifi Kadrî ile aynı tarihlerde yaşamış olabileceği söylenebilir. Ancak eserin müellifiyle aynı kişi olup olmadığı tespit edilememiştir.

2.2. Eserin İncelenmesi

2.2.1. Eserin adı

Eser, bulunduğu kütüphane kataloglarında *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk* olarak geçmektedir. Ayrıca müellif de eserin ismini *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk* (2a) olarak zikretmiştir. Müellif, eserin ismini bu şekilde zikretmiş olsa da Türk Tarih Kurumu nüshasında eserin türüne yeni bir tür daha ilave edilerek "Menâsiki'l-Hac" ibaresine yer verilmiş, eser *Kitâbu Menâsiki'l-Hac Menâzilü't-Tarîk ilâ Beyti'llâhi'l-Atîk* şeklinde isimlendirilmiştir. Ancak eserin geneline bakıldığında "menâsik-i hac" türüne ait öğelerin oldukça sınırlı olmasından dolayı eserin isminin *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk* olması daha isabetli olacaktır. Bu faraziyeden eserin isminin bu olduğu kanaatine varılmıştır.

2.2.2. Yazılış tarihi

Eserin ilk sayfalarında (1b, 2a) hacca gidiş yılı 1056/1646 olarak verilmesinden hareketle *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk*'in 1056/1646 yılında ya da daha sonra yazılmış olduğu

⁴⁸ Ramazan Ekinci, *Şeyhî Mehmed Efendi Vekâyi'u'l-Fuzalâ* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018), 1674-1677; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 856; Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eşâr* (Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1985), 436-438; Halil İbrahim Yakar, "Kadrî, Abdülkadir Çelebi". Erişim Tarihi: 17.12.2022, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-abdulkadir-celebi>.

söylenbilir. Eserin yazılışıyla ilgili olarak da Kadri, dostlarının isteği üzerine hac yolculuğunu detaylı olarak yazmaya karar kıldığını ifade etmiştir (2a).

2.2.3. Muhteva özellikleri

Kadri'nin 1056/1647 yılında ya da daha sonra kaleme aldığı eser, mensur bir menâzil-i hacdır. Eser, sekiz babdan oluşmaktadır. Birinci babda, hac yolculuğuna niyet edenlere münasip olan hâller anlatılmaktadır. İkinci babda Üsküdar ile Şam arasındaki menziller tasvir edilmektedir. Üçüncü babda Şam, dördüncü babda Şam ile Kudüs arasındaki menziller, beşinci babda Şam ile Medine arasındaki menziller, altıncı babda Medine, yedinci babda Medine ile Mekke arasındaki menziller ve sekizinci babda Arafat tasvir edilmektedir.

Bölümlerin muhtevası hakkında daha detaylı bir bilgi vermek gerekirse şunlar söylenbilir: İkinci bölümde Üsküdar-Şam arasında 46, üçüncü bölümde 1, dördüncü bölümde Şam-Kudüs arasında 8, beşinci bölümde Şam-Medine arasında 30, altıncı bölümde 1, yedinci bölümde Medine-Mekke arası 10 ve sekizinci bölümde 1 olmak üzere eserde toplam 97 menzil yer almaktadır.

Ayrıca eserde, Üsküdar-Şam-Kudüs-Medine-Mekke güzergâhı takip edilmiştir. Şam ile Kudüs arasındaki menziller tasvir edildikten sonra Şam'a geri dönmüş, ardından Ürdün üzerinden Medine'ye geçilmiştir. Fakat müellif, Kudüs'ten Şam'a geri dönüşüne dair herhangi bir bilgi vermemiştir.

2.2.3.1. Bab Özetleri

2.2.3.1.1. Birinci bab (3a-4b)

Birinci babda hacı adaylarının taşınması gereken şu dört özelliğe dikkat çekilmiştir: Bedenin sıhhatli olması, uygun bir yol arkadaşı edinme, yanında çokça dinar götürme ve cömert olma. Ayrıca hac yolculuğu süresince her şeye karşı sabırlı olup kimseyle kavga etmemek ve bir vakit namazı kazaya bırakmamak gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra kişinin Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmesinin elzem olduğu ifade edilmiş ve "Seyahat edin, sıhhat bulursunuz."⁴⁹ hadisine atıfta bulunulmuştur.

2.2.3.1.2. İkinci bab (4b-22b)

Bu babda Üsküdar ile Şam arasındaki 46 menzile yer verilmiştir. Bu menziller şunlardır: Üsküdar, Kikebuze, Dil, Hersek, Derbend, İznik, Yenişehir, Bazarçık, Bozüyük (Kasımpaşa),

⁴⁹ Abdurrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef fi'l-Hadîs*, thk. Habîburrahmân el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1402-03/1982), 9269; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned* (İstanbul: Çağrı Yayıncılık, 1412-13/1992), 2/380 (8932).

Eskişehir, Seyyidgazi, Hüsrevpaşa Yenihan, Bayat, Bolavadin, Akşehir, Ilgın, Ladik, Konya, Göçi, Karapınar, İregli, Muhammed Paşa (Ulukışla), Çiftehan, Yaylak, Bayrampaşa Hanı, Adana, Cisir-i Misis, Kurdkulağı, Payas, Bakras (Belen), Akpınar, Halaka, Halep, Hanteman, Serakıb, Ma'arratu'n-Nu'man, Antakiyya, Zenbakiyya, Cisir-i Şu'ur, Mıdık, Şecer, Hama, Hıms, İkikapılı (Hasye), Nebke, Kutayfe.

1. **Üsküdar:** Hac yolculuğunun başlangıç yeri Üsküdar hakkında bilgi verilmemiş, Pendik ve Kartal'ın bir leb-i derya ve kâfir köyleri oldukları belirtilmiştir.
2. **Kikebuze:** Üç cami ve iki hamamı bulunan bir kasabadır; çarşı ve pazarı mükemmeldir.
3. **Dil:** İki başında hanlar bulunan, bir başından bir başına beş mil olan mahaldir.
4. **Hersek:** Bir cami, hamamı ve hanları olan, düz mahalde kurulmuş bir köydür.
5. **Derbend:** Suyu bulunan ve konaklamaya gayet elverişli olan bir kâfir köyüdür.
6. **İznik:** Önünde büyük bir göl bulunan bir kasabadır. Sâmb. Nûh tarafından inşa edilen köhne bir kalenin yanı sıra altı cami ve iki hamamı vardır. Çarşı ve pazarı mükemmel, havası ise ağırdır.
7. **Yenişehir:** Sahrada kurulmuş, içerisinden akarsu geçen, büyük bir hanı, iki hamamı ve üç camisi olan bir şehirdir.
8. **Bazarcık:** Büyük bir dağın içinden gidilerek varılan, bir camisi, bir hamamı, hanları ve latif suyu olan bir köydür.
9. **Bozüyük (Kasımpaşa):** Bir camisi, bir hamamı ve hanları olan çayırılık bir köydür; çayır içerisinde gayet iyi suyu vardır.
10. **Eskişehir:** İki camisi, dört kaplıcası olan bir şehirdir. Suyu gayet soğuk olan bir kuyu vardır; çarşısı, pazarı ve hanları mükemmeldir; bir gün konaklamak âdet olmuştur.
11. **Seyyidgazi:** Seyyidgazi ve Koyunbaba türbeleri ve türbeye bitişik bir cami vardır. Çarşı ve pazarı, hamam ve hanları mevcuttur.
12. **Hüsrevpaşa Yenihan:** Çarşı ve pazarının da olduğu büyük bir handır. Haricinde daha önce kilise olan bir cami, caminin yanında da bir hamam vardır.
13. **Bayat:** Minaresi olmayan küçük bir camisi, bir hamamı ve iki küçük hanı bulunan bir köydür.
14. **Bolavadin:** Çarşısı, pazarı ve hanları mükemmel olan büyük bir kasabadır. Üç cami ve iki hamamı vardır.
15. **Akşehir:** Çarşı ve pazarı mükemmel olan büyük bir şehirdir. Bir asitanı, üç camisi, hanları ve hamamları vardır. Soğuk suları çok olan şehre yakın mahalde büyük bir göl bulunur. Hâce Nasruddin burada medfundur.
16. **Ilgın:** Biri kiliseden dönme iki cami ve bir hamamı, çarşı, pazar, bezistan ve hanları olan güzel bir kasabadır. Şehrin yakınında bir göl, şehrin haricinde ise iki ılıca vardır.
17. **Ladik:** Bir cami, bir hamamı ve hanları bulunan, havası fazlasıyla ağır olan büyük cevizlik bir köydür. Suyu gayet soğuk bir pınarı mevcuttur.
18. **Konya:** Burçlarının hepsi süslenmiş büyükçe bir kaleye sahip olan bir büyük şehirdir. Şehrin bir kısmı kalede, bir kısmı ise kale dışındadır. Camileri çoktur; ikisi ise selatindir. Sultan

Alauddin'in kale içinde, Hünkâr hazretlerinin ise kale dışında türbeleri bulunur. Hanları ve dördü kalede, ikisi kale dışında altı hamamı vardır, çarşı ve pazarı mükemmeldir. Helvası gayet latif olan helvacı dükkânları mevcuttur. Meram adında bağ ve bahçeli güzel bir yer vardır. Şadırvanı olan hoşça bir hamam ve bir akarsu bulunur. Konya'nın dışında namazgâh adında hoşça bir mesire alanı vardır. Konya'da bir gün konaklamak âdet olmuştur.

19. Göçü: Bir köydür; suyu soğuktur ama acıdır.

20. Karapınar: Bir kariyyedir; içerisinde iki minareli ve haremde şadırvan bulunan hoşça bir cami olan küçük bir kalesi vardır. Bir hamamı ve mükellef bir hanı vardır.

21. İregli: Bağ ve bahçeli, gönle ferahlık veren bir hoşça vadidir. Bir cami, iki hamamı ve hanları bulunur; çarşı ve pazarı mükemmeldir. İçerisinde Peygamber'in (as.) mucizelerinden olan bir büyük nehir akar. İregli'de bir gün konaklamak âdet olmuştur.

22. Muhammed Paşa (Ulukışla): Düz bir mahaldir; cami ve hamamı içinde olan bir büyük han vardır.

23. Çiftehan: Yakınında bir ılıca bulunan, konaklamaya gayet elverişli olan, iki dağ arasında kurulmuş iki küçük handır.

24. Yaylak: Yolu üzerinde Kırk Geçid isimli suyun bulunduğu ve Sükker Pınarı denilen suyu gayet latif ve benzersiz büyük bir pınarın olduğu, yüksek mahalde bir hali mahaldir. Suyu gayet soğuktur; yaz aylarında Adana halkı buraya çıkarlar.

25. Bayrampaşa Hanı: Sahrada kurulmuştur; bir camisi vardır ve önünden Çakıt suyu akar.

26. Adana: Üç cami ve iki hamamı bulunan büyük bir şehirdir. Bir bezistanı ve su kenarında küçük bir kalesi vardır; çarşı ve pazarı mükemmeldir. Bağ ve bahçeli bir hoşça yerdir; limon, turunçgil ve nar ziyade olur. Kızılırmak denilen büyük nehir şehrin kenarından akar. Büyük bir köprü ve su kenarına inşa edilmiş Hünkâr Köşkü adı verilen bir köşk vardır.

27. Cısr-i Misis: Ceyhun Suyu denilen büyük bir ırmağı olan ve Misis Köprüsü denilen köprünün bulunduğu bir köydür.

28. Kurdkulağı: Bir camisi ve Bayrampaşa Hanı denilen bir hanı bulunan bir köydür. Yol üzerinde Yılan Kalesi denilen, yüksek bir tepede inşa edilmiş küçük bir kale vardır.

29. Payas: Bir cami ve bir hamamı bulunan, su kenarında kurulmuş gayet düz kumsal bir kasabadır. Dükkânları, hanları ve kahvehaneleri işlek binalardır. Bağ ve bahçeli bir yerdir; limon ve turunçgil ağaçları çoktur; üzüm, incir ve karpuz dahi olur.

30. Bakras (Belen): Soğuk suları çok olan latif bir köydür. Camisi, hamamı ve hanı bulunur; konaklamaya gayet elverişlidir.

Fasıl: Bakras'tan Halep'e, Halep'ten Hama'ya kadar olan menziller tasvir edilmiştir:

31. Akpınar: Bir sahradır; pınardan akan su göl olup içi sazlıktır.

32. Halaka: Bir sahradır; etrafı köylerdir.

33. Haleb-i Şehba: Halkının çoğu bezirgân olan mamur bir şehirdir. Çarşı, pazarı, bezistanı ve hanları mükemmeldir. Elliye yakın kahvehane vardır; en meşhuru Arslan Dede Kahvehanesidir. Cami ve hamamları çoktur. Haremi geniş ve ortasında mermer bir direk olan Ulu Camii denilen büyük bir cami vardır. İç kale yüksek bir mahalledir ve etrafı hendektir; içi

suyla dolu sağlam bir kaledir. İç kalenin suyu kuyu suyudur, dolap ile çıkarılır, hoş bir sudur. Halep'in evleri taş ve tuğladandır, çoğu yazlık sofadır; birkaç meşhur saray vardır. Halep, tamamıyla hisar içinde olan bir şehirdir; on mahalde kapısı vardır. Anadolu'nun aksine lodos hâkimdir. Ekmeği beyaz ve latiftir; üzüm ve karpuzu güzeldir.

34. Hanteman: Etrafı Arap köyü olan bir küçük kaledir. Kale içerisinde birkaç asker ve kale ağası vardır; hacıları muhafaza için onlara Maarra kentine kadar eşlik ederler.

35. Serakıb: Bir köydür; bir hanı vardır.

36. Ma'arratu'n-Nu'man: Hz. Ömer zamanında inşa edilen bir cami ve bir mükellef hanı bulunan bir kasabadır.

Fasıl: Halep'e uğramayıp direkt Şam'a niyet edildiğinde Bakras'tan Şam'a kadar olan menziller tasvir edilmiştir:

37. Antakiyya: Bir dağı kuşatmış büyük bir hisardır. Hisarın 366 kulesi ve her kulenin yanında küçük bir kapı vardır. Asi Nehri yanından geçer. Camileri, hamamları, hanları, çarşı ve pazarı mükemmeldir. Habîb-i Neccâr burada medfundur; türbesi vardır.

38. Zenbakiyya: Bir hanı olan hoşça bir köydür.

39. Cisir-i Şu'ur: Asi Nehri'nin kenarındadır, yolu biraz sarptır; bir hanı vardır.

40. Mıdık: Asi Nehri'nin kenarında bir sahradır. İyi bir hanı, yüksek mahalde bir kalesi, kalenin içinde de bir cami vardır. Kalenin içinde su yoktur.

41. Şecer: Asi Nehri'nin uğradığı bir sahradır. Bir hanı ve yüksek mahalde inşa edilmiş sağlam bir kalesi vardır. Kale içerisinde evler ve bir kahvehane bulunur; suyu vardır.

42. Hama: Bağ ve bahçeli hoşça bir şehirdir. Camileri, hamamları, çarşı ve pazarı mükemmeldir. Asi Nehri içinden geçer, yer yer dolaplar vardır. Bir gün konaklamak âdet olmuştur.

43. Hıms: Camileri ve hamamları bulunan, çarşı ve pazarı mükemmel olan bir şehirdir. Bir büyük kalesi vardır ve şehir kale içindedir. İç kalede Hz. Osmân hattı bir mushaf vardır. Şehrin dışında Hâlid b. Velîd'in türbesi bulunur.

44. İki kapılı (Hasye): İki başında kapıları olan küçük bir kaledir. İçinde han ve bir cami; dışında ise küçük bir hamam vardır.

45. Nebke: Bir hanı ve suyu olan bir köydür.

46. Kutayfe: Bir tarafı kale, bir tarafı han olan bir mahaldir. Hanın içerisinde bir cami, hamam, çarşı ve pazar bulunur. Hanın odaları ve imareti mükemmeldir; akarsuyu dahi vardır.

2.2.3.1.3. Üçüncü bab (22b-27a)

Üçüncü babda Şam'ın tasviri yapılmıştır.

47. Şam: Etrafı bağ ve bahçelerle çevrili olan muazzam bir şehirdir. Çarşısı, pazarı, bezistanı ve hanları mükemmeldir. Hamamları ve camileri oldukça fazladır; camilerinin ikisi selatindir. Çokça meyve ve sebze yetişir. Zeyni üzümü denilen, sadece bu yere mahsus bir üzüm vardır.

Armut, elma, nar ve kayısı ziyadesiyle güzeldir. Kavun ve karpuzun yanı sıra sadece buraya mahsus olan muz da vardır. Bağçelerde çoğunlukla limon ve turuncgil ağaçları bulunur. Ayrıca kebbat (bergamot) denilen limondan büyük bir nesne vardır. Havası Anadolu'nun havasına yakındır. Enbiya ve evliyadan çokça ziyaretgâh bulunur.

2.2.3.1.4. Dördüncü bab (27a-37a)

Bu babda Şam ve Kudüs arasındaki 8 menzilin tasviri yapılır. Bu menziller şunlardır: Sa'sa'a, Kunaytara, Cisir-i Ya'kûb, Meyte Gölü, Uyuni't-Tüccar, Cenîn, Nablus, Kudüs.

48. Sa'sa'a: Küçük bir kalesi olan hoşça bir mahaldir. Sinan Paşa'nın bina ettiği mükemmel bir hanı vardır. Hanın içerisinde cami ve hamam, cami haremde de bir havuz bulunur. Önünden büyük bir su akar.

49. Kunaytara: İçinde bir han, cami ve hamamı olan bir kaledir.

50. Cisir-i Ya'kûb: Büyük bir akarsudur; bir hanı dahi vardır.

51. Meyte Gölü: Büyük bir göldür; hanı dahi vardır. Yolu taşlıktır, taşları ise sünger gibi delik deliktir.

52. Uyuni't-Tüccar: Büyük hanı olan bir mahaldir. Hanın içerisinde cami, hamam ve imarethane bulunur. Cuma günleri hanın önünde pazar kurulur. Hanın karşısında içinde evler olan yüksek mahalde bina edilmiş bir küçük kale vardır.

53. Cenîn: Düz mahalde olan bir köydür. Bir küçük kalesi vardır. Kalenin içerisinde han, cami ve hamam bulunur. Kalenin etrafı köy ve bostandır.

54. Nablus: Mir-i hüccaca mahsus bir şehirdir; sancaktır. Akli ve kızilli denilen Arap taifelerinin yaşadığı iki dağ arasındadır. Üç camisi ve iki hamamı vardır. Çarşı ve pazarı mükemmeldir; büyük bir zeytinliktir.

55. Kudüs: Etrafi büyük bağlarla çevrili, evleri kale içinde olan şanı yüce bir şehirdir. Altı kapısı ve beş hamamı vardır. Çarşı ve pazarı mükemmeldir; gül suyu ve misk sabunu oldukça güzeldir.

Fasıl: Mescid-i Aksa'nın tasviri için ayrı bir fasıl açılmıştır. Bu fasılda müellif, Mescid-i Aksa'ya yazdığı nazma da yer vermiştir [29a-29b].

Mescid-i Aksa: Şehrin bir tarafında olan büyük bir camidir; büyük bir haremi bulunur. İç haremi dahi vardır. Sahratullah, haremde orta yerinde yer alan büyük bir kubbedir; içi nakışlı, dışı çini, üst tarafı ise kurşun örtülüdür. Hz. Peygamber'in (as.) ayak izinin üzerinde olduğu sahra-i mübarek denilen muallak taşı kubbenin içindedir. Aşağı Sahratullah'ta Hz. Süleymân mihrabı, Hz. Peygamber'in namaz kılariken başının değdiği yerde oluşan çukur taş, Hızır (as.), Cebrail (as.) ve Hz. Halilü'r-Rahman'ın makamları ile Hz. Dâvûd mihrabı bulunur. Sahratullah'ın dört, Mescid-i Aksa'nın on kapısı vardır. Mescid-i Aksa'nın haremde birçok ziyaretgâh bulunur.

Fasıl: Mescid-i Aksa haricinde olan ziyaretler için ayrı bir fasıl açılmıştır. Bu ziyaret yerleri şunlardır: Hz. Dâvûd'un türbesi, Tur Dağı, Hz. Meryem'in kabri, Hz. İsa'nın ayak izinin olduğu mahal, Rabia Ana ve Hz. Uzeyir'in kabirleri, Şüheda Kubbesi ve Hz. Mûsâ'nın kabri.

Fasıl: Halilu'r-Rahman için ayrı bir fasıl açılmıştır. Bu fasılda Hz. İbrâhîm'in ziyareti için Kudüs'ten hareket edildiğinde görülen mahaller zikredilmiştir. Bu mahaller şunlardır: Beytüllahm, Sultan Süleymân'ın inşa ettiği bir bürke, Sultan Ahmed Han'ın inşa ettirdiği bir kale, Halilu'r-Rahman.

2.2.3.1.5. Beşinci bab (37b-52a)

Bu babda Şam ile Medine arasındaki 30 menzilin tasviri yapılmıştır. Bu menziller şunlardır: Tarhan Hanı, Kubeybe, Müzeyrib, Mefrik, Ayn-ı Zerka, Belka, Uzeyr, Katıran Kalesi, Tabutkurusu, Aneze, Me'an Kalesi, Akabebaşı, Cefıman, Eşmeler, Ka'u'l-Basit, Tebük, Mağaralar, Haydar Kalesi, Bürke-i Muazzama, Şakku'l-Acuz, Abyar, Ulâ, Mataran, Bi'r-i Zümürüd, Şu'abe'l-Ahmer, Şu'abu'n-Nu'am, Hediye, Fahleteyn (Selam Kayası), Vadi-i Kura, Kuyular.

56. Tarhan Hanı: Bu menzil için Kisve denilen mahalde konaklanmadığında uğranılan, Kisve'ye yarım saat mesafedeki bir mahal denilmekle iktifa edilmiştir.

57. Kubeybe: Bu menzilin Tarhan'a on saatlik mesafede olduğu; bu menzilde konaklanmadığında boş bir yer olan ve suyu bulunan Delihan mahalline varıldığı söylenmiştir.

58. Müzeyrib: Kalesi ve suyu bulunan düz bir mahaldir. Bu mahalde birkaç gün durulup büyük bir ordu kurulur. Zilkadenin birinci gününde bu mahalden göç edilir. Göç gecesi mum ve kandiller yakılıp top ve tüfek şenliği yapılır.

59. Mefrik: Su bulunmayan bir mahaldir. Hacılar dönüş yolunda buraya gelip birbirlerinden ayrıldıkları için bu mahalle "Mefrik" denilmiştir.

60. Ayn-ı Zerka: Aktığı yer kamışlık olan gayet güzel bir sudur. Yolu bir miktar taşlıktır; yüksek bir mahalde yıkık bir köşk vardır.

61. Belka: Boş bir yer olan bu mahalde su yoktur. Yolun yarısı taşlık ve engebeli, yarısı düzdür. Engibeli yolun bitiminde yıkık bir han vardır. Düz mahale gelindiğinde yolculuğa ara verilir, yemekler yenip kahveler içilir, sonra da haber topu atılarak yola devam edilir.

62. Uzeyr: Suyu dere suyu olan, suyun yanında yıkık bir hanı bulunan ve yolu üzerinde bazı tepeciklere rastlanan bir mahaldir.

63. Kal'a-ı Katıran: Suyu bürke suyu olan küçük bir kaledir; yeniçerileri Kürek Kalesi'nin adamlarındandır.

64. Tabutkurusu: Cebel-i Aclun'dan gelen bir akarsu bulunan, etrafı dağlarla çevrili otlu bir mahaldir.

65. Aneze: Suyu olmayan boş bir yer, yıkık bir handır. Yolu ufak siyah taşlıktır ve yolda tavşanlar çoktur.

66. Kal'a-ı Me'an: Etrafı Arap köyü olan, Yeniçerileri Şam yeniçerilerinden olan bir kalesi vardır. Kalenin etrafı Arap köyüdür ve her hanenin bir kulesi vardır. Bu mahalde suyu bürkeden alırlar. Kudüs hacıları ile diğer hacılar genellikle bu mahalde buluşurlar.

67. Akabebaşı: Suyu olmayan bir mahaldir.

68. Cefiman: Suyu olan bir mahaldir, büyük çöldür.

69. Eşmeler: Neferleri Şam yeniçerilerinden olan küçük bir kalesi vardır. Kalenin etrafında bazı hurma ağaçları bulunur. Suyu bürke suyudur ama yerden çıkar, çok soğuk değildir.

70. Ka'u'l-Basit: Suyu olmayan bir mahaldir. Bu mahalle gelinirken mahfel davulcularının şenlik edip para toplamaları âdet olmuştur.

71. Tebük: Güzel bir mahaldir. On neferi olan bir kalesi vardır; neferleri Şam yeniçerilerindendir. Kalenin etrafı bağ, bahçe ve hurma ağaçlarıdır. Kavın ağacı güzel ve çoktur; nar ve karpuzun yanı sıra hemen hemen her meyve bulunur. Su bürkeden alınır; pınardan kaynakıldığı için ılıktır. İstanbul ile arasında bir saat fark vardır.

72. Mağaralar: Suyu olmayan bir mahaldir. Etrafında bazı mağaraların bulunmasından dolayı bu isim verilmiş ama görünürde mağara bulunmamaktadır.

73. Kal'a-ı Haydar: İki dağ arasında olan bir mahaldir. Mahalle yakın bir darboğaz vardır, geçilirken izdiham oluşur. Yol üzerinde siyah, yuvarlak ve içi beyaz uzunca bir taş vardır. Çölde Meryem Ana ağacı vardır. Mugaylan (deve dikenini) çoktur, çıra yerine bunu yakarlar. Kalenin içinde gayet güzel, beyaz bir kuyu suyu bulunur; kuyunun dolabı vardır ve develer çeker. Kalenin dışında da bir bürke vardır. Kalede bir mescid de bulunur. Kalenin neferleri Şam yeniçerilerindendir; kalenin etrafında köpekler vardır.

74. Bürke-i Muazzama: Büyük bir bürkedir; bazı zaman yağmur yağıp sel olduğunda dolar. Sultan Osman Han'ın inşa ettirdiği hoş bir küçük kalesi vardır.

75. Şakku'l-Acuz: Uzak ve boş bir mahaldir. Belli başlı suları yoktur ancak etrafında yağmurdan birikmiş bazı sular bulunur. Yolda mugaylan çoktur.

76. Abyar (Kuyular): Abyar'dan önce iki tarafı dağ gibi büyük kayalar olan Sâlih (as.) Boğazına varılır. Boğaz geçilirken tüfekler atılıp davullar çalınır. Boğaz geçildikten sonra bir süre ara verilip kahveler içilir, haber topu atıldıktan sonra yolculuğa devam edilir ve Abyar'a varılır. Abyar, kuyuları olan bir mahaldir; ancak suları akarsudur. Büyük kayaların içi mağara gibi evlerdir, kapıları dahi vardır. Hz. Sâlih'in kavmi burada yaşamışlardır.

77. Ulâ: Bir kasabadır; mahsulünü Şam defterdarı alır. Bir küçük kalesi vardır ve suyu akarsudur. Büyük bahçeleri vardır; hurma ağaçları ve tatlı limon güzel ve çoktur; ekşi limon, karpuz ve salatalık gibi bazı meyveler dahi vardır. Bu mahalde bir gün konaklamak, kalkılacak gece ise büyük tüfekler ve toplar atıp şenlik etmek âdet olmuştur.

78. Mataran: Suyu olmayan boş bir mahaldir; mugaylan çoktur.

79. Bi'r-i Zümürüd: Şam padişahı Melik Tuğtekin'in eşi Zümürüd Hatun'un inşa ettirdiği, daha sonra Sultan İbrahim Han'ın validesinin tamirini yaptırdığı bir mahaldir. Bu kuyudan su olmayan mahallerdeki fukaralara su dağıtılması için saltanat tarafından bir sakkabaşı tayin edilmiştir. Yolda peygamber bademi diye tabir edilen bir nesne vardır.

80. Şu'abe'l-Ahmer: Su olmayan boş bir mahaldir. Yolda kuzukulağı ve mugaylan çaktır. Ebu Cehil karpuzu denilen küçük karpuz gibi bir nesne vardır. Kadîmî bir konak olan bu yerin dağ ve taşları kırmızıya benzer.

81. Şu'abu'n-Nu'am: Suyu olmayan bir mahaldir. Kuzukulağı ve mugaylan çaktır.

82. Hediye: Akarsuyu çaktır ama biraz tuzludur. Bu sebeple bu mahalde şeker ve helva dağıtılır; badem çaktır.

83. Fahleteyn (Selam Kayası): Hediye'den sonra Sükker Akabesi diye söylenen mahalle varılır. Bu mahalde yolculuğa biraz ara verilip kahveler içilir. Daha sonra Fahleteyn mahalline varılır. Bu mahallin iki tarafı duvar gibi büyük dağdır, arasından geçilir. Suyu birkaç saatlik uzaklıktadır.

84. Vadi-i Kura: İki tarafı dağ olan bir mahaldir. Mugaylan çaktır. Üzerine bir beyaz kubbe inşa edilen bir kuyu vardır; su bu kuyudan alınır.

85. Kuyular: Medine'den bir saat beride olan bir mahaldir. Bu mahalle varılınca mir-i hac burada kalır ve ertesi gün alay ile Medine'ye dâhil olur.

2.2.3.1.6. Altıncı bab (52a-60a)

Bu babda Medine-i Münevvere'nin tasviri yapılmıştır.

86. Medine-i Münevvere: Kale içinde vaki olmuş bir büyük şehirdir. Etrafında büyük bahçeler vardır; hurmanın her çeşidi bulunur, özellikle de Çelebi hurması gayet güzeldir. Meyve ve sebzelerin yanı sıra güller de çok güzel olur. Şehrin dört kapısı ve iki hamamı vardır. Çarşı ve pazarında her şey bulunur. Şehirde kullanılan su Ayn-ı Zerka'dır, biraz ılıktır.

Fasıl: Hz. Peygamber'in Harem-i Şerifleri ve kabri için ayrı bir fasıl açılmıştır. Hz. Peygamber'in Ravza-i Mutahharası ve kabri için şunlar söylenmiştir: Şehir içinde vaki olmuştur. Dört kapısı, beş minaresi, iki mihrabı ve bir minberi vardır. Kabrinin olduğu yerin etrafı duvar üzeri kubbedir. Kubbede küçük bir pencere vardır, kapısı yoktur. Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer de burada medfundurlar.

Fasıl: Cennetü'l-Bakî'de meşhur olan ziyaretlerin beyanı için ayrı bir fasıl açılmıştır. Ziyaret edilenler şunlardır: Hz. Osmân'ın türbesi, İbrâhîm b. Nebî, Ebâ Sa'îd, İmam Mâlik, Hz. Peygamber'in dokuz hanımı, kızları, sütannesi, Hz. Ali'nin annesi, kibâr-ı sahabeden altı kişi, Hz. Abbas, Hz. Hasan, Hz. İbrâhîm.

Cennetü'l-Bakî'deki ziyaretlerin ardından şehir dışında olan ziyaret yerleri de şu şekilde sıralanmıştır: Hz. Ebûbekir, Hz. Ali ve Haseki Sultan meşitleri, Hz. Hamza'nın türbesi, Cebel-i Uhud, Cebel-i Rama, Kibleteyn, Rabi'a Mescidi, Fetih Mescidi, Selman-ı Farisî Mescidi, Kuba Mescidi.

2.2.3.1.7. Yedinci bab (60b-69a)

Bu babda Medine ile Mekke arasındaki 10 menzil tasvir edilmiştir. Bu menziller şunlardır: Bi'r-i Ali, Kubûrû's-Şüheda, Cudeyde, Bedr-i Huneyn, Berr-i Meymûn (Tayyârâde), Rabi'a Eşmesi, Güzelce Bürke (Halîs), Asfân, Vadi-i Fâtıma, Mekke.

87. Bi'r-i Ali: Birkaç kuyudur; Şam hacıları bu mahalde ihrama girerler.

88. Kubûrû's-Şüheda: Suyu olmayan bir mahaldir.

89. Cudeyde: Güzel suyu olan bir kariyyedir. Hurma ağaçları ve mugaylan çoktur.

90. Bedr-i Huneyn: Kasaba gibi bahçeli bir kariyyedir; çarşısı da vardır. Hurma ağaçları, belesan yağı, mugaylan, Meryem Ana ağacı ve hınna (kına) yaprağı çoktur. Suyu akarsudur. Mısır hacıları Mekke'ye bu yoldan giderler.

91. Berr-i Meymûn (Tayyârâde): Suyu olmayan düz bir mahaldir; mugaylan çoktur.

92. Rabi'a Eşmesi: Yolu gayet düz olan bir kariyyedir; mugaylan çoktur. Mısır hacıları bu mahalde ihrama girerler. Süveyş'e yakın olduğu için taze balıklar bulunur; gemiler dahi görülür.

93. Güzelce Bürke (Halîs): Suyu akan ve güzel olan bir büyük bürke ve güzel bir mahaldir. Bürke başında alamet için bir kubbe bulunur. Hurma ağaçları vardır.

94. Asfân: Yolu bir miktar taşlık olan bir kariyyedir. Karşısında bir dağ, yakınında yıkık bir küçük hisar vardır. Bi'r-i Nebî denilen, suyu güzel bir kuyu bulunur.

95. Vadi-i Fâtıma: Suları bol, hoş bahçeli bir kariyyedir.

Fasıl: Mekke-i Mükerrreme'nin beyanı için ayrı bir fasıl açılmıştır. Bu fasılda Beyt-i Şerif, Harem-i Şerif ve Makâm-ı İbrâhîm ile ilgili bilgiler verilmiştir:

Beyt-i Şerif: Mekke'nin ortasında vaki olmuştur. Büyük bir Harem-i Şerifi vardır, açıktır. Etrafı mermer direkler üzeri kemer kemer kubbelerdir ve yer yer kapıları vardır. Etrafı tavaf olunan mahaldir ve mermer döşelidir. Tavaf mahallinde yer yer mermer direkler üzerinde asılı kandiller vardır. Harem-i Şerif'te yedi minare ve bir minber vardır. Beyt-i Şerif'in dört tarafında Hanefî, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî olmak üzere dört makam vardır. Makâm-ı İbrâhîm'de, üzerinde Hz. İbrâhîm'in ayak izinin olduğu bir taş vardır; ziyarete her zaman açık değildir. Beyt-i Şerif'in içinin zemini ve duvarı mermer döşelidir; üzeri kubbe değildir. İç tarafına örtü çekilmiştir; altın kandiller asılıdır. Bâb-ı Şerif'e merdiven yardımıyla çıkılır.

Fasıl: Şehr-i Mekke-i Mükerrreme için ayrı bir fasıl açılmıştır.

96. Şehr-i Mekke: Etrafını dağların kuşattığı bir muazzam şehirdir. İki hamamı vardır; çarşı ve pazarı mükemmeldir. Tatlı limon ve nar gayet güzel olur. Sebze ve meyvelerin bir kısmı bulunur; meyvelerin her çeşidi, Arafat tarafındaki bağ ve bahçeli hoş bir mahal olan Abbas'tan gelir. Mekke'nin keşkek yemeği meşhurdur ve gayet güzeldir. Pek güzel bir beyaz bal olur. Zemzem haricinde akarsu vardır.

Mekke'deki meşhur ziyaret yerleri şu şekilde sıralanmıştır: Mevlid-i Nebi, mevlid-i Ali, mevlid-i Fâtıma, beyt-i Habib-i Ekrem, Hz. Peygamber'in ibadethanesi, Hz. Hatice'nin evi, Hz. Fâtıma'nın el değirmeni, Hz. Peygamber'in sabah vakitlerinde oturduğu mahal ve dayandığı taş, Hz. Ebûbekir'in dükkânı.

2.2.3.1.8. Sekizinci bab (69a-73b)

Bu bab Arafat beyanındadır. Ayrıca Arafat'a varılana dek geçilen mahaller zikredilmiştir: Terviye gününde Mualla'dan kalkıp Mina'ya varılır. Bu mahalde birazı açık, birazı örtülü, mihrabı, minberi ve iki minaresi olan Mescid-i Hayfe denilen bir mescid vardır. Bu mescidin yakınında Hz. Peygamber'in mübarek başının değdiği bir taş vardır; Murselat suresi bu mahalde nazil olmuştur. Cebel-i Sebil ismiyle bilinen dağın yakınlarında Hz. İbrâhîm'in bıçağını taşa çalıp taşın iki parça olduğu bir mahal vardır. Mina'ya yakın bir mahalde Mescid-i Bey'a denilen bir mescid bulunur. Cebel-i Nur, Mina'ya giderken sol tarafta yüksek kayalı bir dağdır. Mina'dan sonra Müzdelife'ye varılır; boş bir meydandır. Ortasında bir mescid vardır; bu mescidin etrafına Meş'ar-ı Haram denilir.

Arafat: Cebel-i Rahmet ortasında vaki olmuş büyük bir meydandır. Alamet için üstünde bir kubbe vardır. Yakınında suyu akan bir bürke vardır. Arafat'ta vakfe yapıldıktan sonra Mekke'ye dönülür, veda tavafı yapılır ve geri dönüş yolculuğu başlar. Hacılar büyük bir alayla Şam-ı Şerif'e gelirler ve herkes vatan-ı aslisine doğru yol alır.

2.2.3.5. Mekânlar

Eserde adı geçen mekânlar alt başlıklar hâlinde ele alınacaktır.

2.2.3.2.1. Cami ve mescitler

Menzillerin anlatımında cami ve mescitlere, çoğu zaman isimleriyle kimi zaman da isimleri zikredilmeden yer verilmiştir. Örneğin Seyyidgazi menzilinde Seyyidgazi'nin medfun olduğu türbeye muttasıl bir caminin bulunduğu, Hüsrevpaşa Hanı (Yenihan) menzilinde Hüsrevpaşa Hanı'nın haricinde bir cami olduğu, Bayat menzilinde küçük bir caminin bulunduğu ve Konya'da türbe içinde bir mescidin olduğu belirtilmiştir. Kimi camilerin de önceden kilise olduğuna vurgu yapılmıştır. Mesela Hüsrevpaşa Hanı'nın haricindeki cami, Iğın'daki Turgutbeyzade Camii ve Konya'daki Sultan Alaaddin Camii'nin kiliseden dönme olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Konya'daki Sultan Süleyman ve Sultan Alaaddin camileri ve Şam'daki Sultan Süleyman Han ve Sultan Selim Han camilerinin selatin olduğu bilgisi verilmiştir. Ma'arratu'n-Nu'mân'da yer alan bir caminin Hz. Ömer zamanında bina edildiği belirtilmiştir.

Cami ve mescitlerin anlatımında zaman zaman özelliklerine de değinilmiştir. Mesela Adana'da üç cami olduğu, birinin seyre muhtaç bir hoşça cami olduğu, Halep'teki Ulu Camii'nin haremının geniş olduğu, haremın ortasında da bir mermer direk bulunduğu, Şam'daki Benî

Emeviyye Camii'nin şehrin ortasında büyük bir cami olduğu, önünde büyük bir haremının bulunduğu, İbrahim ve Hayf mescitlerinin bir kısımlarının açık, bir kısımlarının ise örtülü olduğu belirtilmiştir. Bazı camilerin de minarelerinin olup olmadığı bilgisi verilmiştir. Örneğin Bayat'ta bulunan küçük caminin minaresinin olmadığı, Karapınar'daki kalenin içinde bulunan caminin iki minaresinin olduğu beyan edilmiştir. Menzillerde isimlerine yer verilen cami ve mescitler şunlardır:

Mustafa Paşa Camii (Kikebuze), Hersek Ahmed Paşa Camii, Eşrefzade Camii, Sultan Orhan Camii (İznik), Süleyman Paşa Camii, İbrahim Paşa Camii, Mahmud Çelebi Camii, Yeşil Camii, Sultan Orhan Camii (Yenişehir), Balipaşa Camii, Eski Camii, Sultan Alaaddin Camii (Eskişehir), Mustafa Paşa Camii (Eskişehir), Sinan Paşa Camii, Şeyh Hacı Efendi Camii, Hacı Efendi Camii, Sultan Süleyman Camii (Akşehir), Sultan Alaaddin Camii (Akşehir), Hasan Paşa Camii, Mustafa Paşa Camii (İlgın), Turgutbeyzade Camii, Sultan Süleyman Camii (Konya), Sultan Alaaddin Camii (Konya), Ulu Camii (Halep), Sultan Süleyman Han Camii (Şam), Sultan Selim Han Camii, Benî Emeviyye (Ümeyye) Camii, Dımaşk Camii, Mescid-i Aksa Camii, Hz. Ömer Mescidi, Hz. Ebûbekir Sıddık Mescidi, Hz. Ali Mescidi, Haseki Sultan Mescidi, Rabia Mescidi, Mescid-i Nebi (Mescid-i Fetih), Selman-ı Farisî Mescidi, Kuba Mescidi, Hayf Mescidi, Bey'a Mescidi, İbrahim Mescidi.

2.2.3.2.2. Hamamlar

Menzillerdeki hamamların –birkaçı hariç– isimleri zikredilmemiş, sadece menzillerde hamam olup olmadığı bilgisi verilmiştir. Konya Meram'da bir hoşça hamamın bulunduğu, hamamın da bir şadırvanı olduğu belirtilmiş ve Meram hamamı ile ilgili bir beyit verilmiştir. Bazı hamamlar, özellikleriyle birlikte zikredilmiştir. Mesela Adana'da iki hamam bulunduğu, birisinin su kenarında bir hoşça hamam olduğu, İkikapılı'da kale haricinde bir küçük hamam olduğu, bu hamamın da merhum Bayram Paşa tarafından tamir edildiği, Şam'da saraçhanede olan Mustafa Paşa Hamamı'nın seyre muhtaç büyük bir hamam olduğu belirtilmiştir. İsimleri zikredilen hamamlar şunlardır:

Mustafa Paşa Hamamı, Mustafa Paşa Hamamı (Şam), Meryem Ana Hamamı, Ayn Hamamı, Şifa Hamamı, Tebergâh Hamamı, Valide Sultan Hamamı, Muhammed Paşa Hamamı, Davud Paşa Hamamı.

2.2.3.2.3. Hanlar

Menzillerin anlatımında hanların olup olmadığı bilgisi verilmiş, hanların isimleri zaman zaman zikredilmiştir. Hanlar, genel olarak özellikleriyle birlikte beyan edilmiştir. Örneğin Karapınar'ın iyi ve mükellef bir hanının bulunduğu, Halep'in hanlarının mükemmel olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Kutayfe Hanı'nın seyre muhtaç bir han ve odalarının mükemmel olduğu,

Sa'sa'a menzilineki hanın büyük ve mükemmel bir han olduğu, Sinan Paşa'nın bina ettiği ve önünden bir büyük su aktığı söylenmiştir. İsimleri zikredilen hanlar şunlardır:

Hüsrevpaşa Hanı (Yenihan), Muhammed Paşa Hanı, Sultan Hanı, Bayrampaşa Hanı, Çavuş Hanı, Çiftehan, Bayrampaşa Hanı (Kurdkulağı), Yezid Hanı, Seyhun (Ceyhun) Hanı, Kutayfe Hanı.

2.2.3.2.4. Kaleler

Menzillerin anlatımında yer verilen mekânlardan biri de kalelerdir. Kaleler; isimleri, özellikleri veya banileri ile birlikte zikredilmiştir. Kimi kaleler, isimleri verilmeden sadece banileriyle birlikte zikredilmiştir. İznik'te Sâm b. Nûh'un (as.) bina ettiği üç yüz altmış kulesi olan bir köhne kale olduğu, Beytüllahm'dan öte bir mahalde Sultan Ahmed Han'ın bina ettirdiği bir kale bulunduğu, Bürke-i Muazzama menziline Sultan Osman Han'ın bina ettirdiği bir küçük kale olduğu aktarılmıştır. Kaleler, zaman zaman özellikleriyle birlikte de verilmiştir. Konya'da tüm burçları sanatlı olan bir büyük kale olduğu, Bürke-i Muazzama'daki kalenin kal'a-ı peççe (küçük kale) olduğu ve şimdilerde içinde kimsenin olmadığı, Eşmeler mahallinde Şam yeniçerilerinden askerleri olan küçük bir kalenin bulunduğu belirtilmiştir. İsimleri zikredilen kaleler şunlardır:

Dügelek (Gülek) Kalesi, Yılan Kalesi, Nergis Kalesi, Bedr-i Gafir Kalesi, Şecer Kalesi, Burç Kalesi, Katıran Kalesi, Kunaytara Kalesi, Hanteman Kalesi.

2.2.3.2.5. Köprüler

Menziller anlatılırken az da olsa köprülere değinilmiştir. Köprülerin birkaçı isimleriyle zikredilmiş, bunun dışında köprünün var olup olmadığı bilgisine ve köprülerin özelliklerine yer verilmiştir. Mesela Yaylak'ta Kırk Geçid suyunun bittiği yerde bir köprü bulunduğu, Adana'da büyük bir köprü olduğu bildirilmiştir. Ayrıca bazı köprülerin kim tarafından bina ya da tamir edildiği de zikredilmiştir. Mesela Misis Köprüsü'nün Sultan Süleyman Han tarafından bina edildiği,⁵⁰ Sultan Mehmed Han'ın da bu köprüyü tamir ettiği bilgisi verilmiştir. İsimlerine yer verilen köprüler şunlardır:

Misis Köprüsü, Murad Paşa Köprüsü, Şu'ur Köprüsü.

---

⁵⁰ Böyle bir bilgi verilse de bilginin doğru olmadığı tespit edilmiştir. Zira Misis Köprüsü, 4. yüzyılda İmparator Konstantinos tarafından yaptırılmıştır. Işın Demirkent, "Misis", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: 2020), 30/178-181.

2.2.3.2.6. Diğer yapılar

Menziller tasvir edilirken cami, hamam, han, kale ve köprülerin yanı sıra diğer yapılara da yer verilmiştir. Halep'te Canpoladzade ve Aluvendoğlu gibi meşhur sarayların bulunduğu, Konya'da yüksek mahalde bir köşk olduğu, Adana'da su kenarında Hünkâr Köşkü adında bir köşk bulunduğu belirtilmiştir. Akşehir, Ilgın, Konya, Adana, Halep ve Şam'da bezistan (bedesten) olduğu, Şam, Halep ve Mekke'de Mevlevihane bulunduğu, Adana'da Kızılırmak denilen nehirde büyük bir dolap olduğu, Hama'da Asi Nehri üzerinde Muhammed Dolabı denilen bir dolap bulunduğu beyan edilmiştir. Uyuni't-Tüccar menzilineki hanın ve Kutayfe Hanı'nın içerisinde imaretinin olduğu zikredilmiştir. Asfan mahallinde viran bir palankacık, Konya'nın haricinde de namazgâh denilen bir suffenin bulunduğu bilgisi verilmiştir. Karapınar'daki caminin haremde bir hoş şadırvan olduğu, Konya'da içerisinde mescit bulunan bir türbenin haremi içinde bir büyük şadırvan yer aldığı belirtilmiştir. İznik'te on iki kâşî-hane olduğu zikredilmiştir.

Ayrıca menzillerde türbe olup olmadığı da aktarılmıştır. Mesela Konya'da Şeyh Monla Hünkâr'ın evladından birinin medfun olduğu bir türbenin bulunduğu, türbenin bir mahallinde “*Selâmetü'l-insân fı-ıfzi'l-lisân.*”⁵¹ hadis-i şerifinin yazılı olduğu, Seyyidgazi'nin medfun olduğu türbenin kasabanın ortasında yüksek bir mahalde inşa edilen büyük bir bina olduğu belirtilmiştir. Kimi menzillerde evlerle ilgili bilgiler de verilmiştir. Mesela Halep şehrinin hanelerinin taştan ya da tuğladan yapılmış (kargir) binalar olduğu ve çoğunluğunun yazlık sofa (ka'a) olduğu, Abyar menziline büyük kayaların içinin mağara gibi evler olduğu, kapıları dahi olan bu evlerin hâlâ bu hâl üzere durduğu ifade edilmiştir.

İsimlerine yer verilen yapılar şunlardır:

Hünkâr Köşkü, Muhammed Dolabı, Hz. Yûsuf Kuyusu, Sahratullah, Cennet Kuyusu, Hz. Süleymân Kubbesi, Silsile Kubbesi, Miraç Kubbesi, Şüheda Kubbesi, Tövbe Kapısı, Rahmet Kapısı, Kızıl Mihrab.

Bu mekânların haricinde menzillerde çarşı ve pazarın bulunup bulunmadığı bilgisi de verilmiştir. Eskişehir, İregli, Antakiyya, Hama, Medine ve Mekke'de çarşı ve pazarın mükemmel olduğu ve lazım olan her eşyanın bulunduğu ifade edilmiştir. Akşehir, Konya, Halep, Şam, Salihyye mahallerindeki çarşı ve pazarın ise sadece mükemmel olduğu bildirilmiştir. Çarşı ve pazarı olan yerler şunlardır:

Eskişehir, Seyyidgazi, Hüsrevpaşa Hanı (Yenihan), Akşehir, Ilgın, Konya, İregli, Halep, Antakiyya, Hama, Han-ı Kutayfe, Şam, Salihyye, Nablus, Kudüs, Medine, Mekke.

⁵¹ “İnsanın selameti, dilini tutmasıdır.” Kaynaklarda lafzi olarak böyle bir hadis tespit edilememiştir. Müellifin bu sözü hadis diye zikretmiş olması, muhtemelen “Dilini tutan kurtuldu.” (Tirmizî, “Kıyamet”, 2501) hadisine mana olarak benzemesinden dolayıdır.

2.2.3.5. Şahıslar

Eserde isimleri zikredilen şahıslar oldukça fazladır. Bunlar; peygamberler, sahabeler, sultanlar, paşalar, diğer şahıslar olmak üzere beş grupta el alınacaktır.

2.2.3.3.1. Peygamberler

Eserde birçok peygamberin ismi zikredilmiştir. Peygamberlerin isimlerinin geçtiği her yerde “Hâzret-i; Hâzretleri; ‘aleyhi’s-selâm; ‘aleyhi’s-şalâtu ve’s-selâm; ‘aleyhi ve sellem; şalla’llâhu te‘âlâ; şalavâtu’llâhi ‘alâ nebiyyinâ” gibi saygı ve hürmet içeren ifadeler kullanılmıştır.

✓ Hz. Âdem

Şam’dan Müzeyrib’e varıldığında ortalık bir yer olduğu, bu ortalığa da Havran denildiği, Hz. Âdem’in de bu mahalde çift sürdüğü ifade edilmiştir:

Ve Hâzret-i Âdem ‘aleyhi’s-selâm Havrânda bir maħalde çift sürmişdür, dirler. [40a]

✓ Hz. İdrîs

Mescid-i Aksa faslında bir mahalde Hz. İdrîs mihrabının bulunduğu, bu mahalde Hz. İdrîs’in ayak izinin olduğu belirtilmiştir:

Ve bir mihrâb daħı vardır, Hâzret-i İdrîs şalavâtu’llâhi ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyh mihrâbıdır. Ve ol maħalde Hâzret-i İdrîs ‘aleyhi’s-şalâtu ve’s-selâmuñ kâdem-i şerîflerinüñ nişânı daħı vardır. [30a-b]

✓ Hz. Sâlih

Şakku’l-Acuz’dan sonra yedi saatte Sâlih (as.) Boğazına varıldığı, Hz. Sâlih’in nâka (dişi deve) mucizesini bu mahalde gerçekleştirdiği aktarılmıştır:

Şakku’l-‘Acūzdan kalkılduğda yedi sâ‘atde Şâlih ‘aleyhi’s-selâm Boğazına varılır, bir tûnek boğazdır, tarafeyni ‘azîm tağ gibi kayalardır, arasından geçilür, giderken iniş düşer. Hâzret-i Şâlih ‘aleyhi’s-selâm nâka mu‘cizesin ol maħalde vücûda getürmüşdür. [47a-b]

Ayrıca Hz. Sâlih’in kavminin Abyar mahallindeki kayalıklarda yaşadığı bilgisi verilmiştir:

Ve ol maħalde ‘azîm kayalar vardır. Kayalaruñ içi mağâra gibi evlerdür ve çapuları daħı vardır, hâlâ bu minvâl üzre tûrur. Hâzret-i Şâlih ‘aleyhi’s-selâmuñ kavmi anda sâkin imişler. [48a]

✓ Hz. İbrâhîm

Allah'ın, Cebrail'e "Hangi mahalde çok zahmet çektin?" soru sorması üzerine Cebrail'in "Üç mahalde çok zahmet çektim." dediği, birisinin Hz. İbrâhîm'in oğlu İsmâîl'i kurban etme hadisesi olduğu söylenmiştir:

Biri dağı oldur ki Hâzret-i İbrâhîm şalavâtu'llâhi 'alâ-nebiyyinâ ve 'aleyh oğlu İsmâ'îl 'aleyhi's-selâmı bi-emri'llâhi te'âlâ kurbân eylemek murâd eyleyüp ve bıçağı İsmâ'îl 'aleyhi's-selâmuñ boğazına dayadıkda Hâk te'âlâ Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâma emr eyledi, "Yetiş bıçağın yüzün sil yâhud çevir!" demişler. Birkaç rivâyet olunmuşdur. Tâ ki bıçak kesmeye didi, ol maħalde bıçak da kesmedi hattâ İbrâhîm 'aleyhi's-selâm bıçağın bir taş a çaldı, taş kesdi, Minâda ziyâret olunan ol taşdur, dirler, bir dağı çekdi, yine kesmedi. Ba' zılar soñra ucun dayadı, iki kat oldu, dirler. Ba' de bıçak bi-emri'llâhi te'âlâ cevâb eyledi ki "Yâ İbrâhîm seni Nemrûd âteşe atdı, âteş niçün yakmadı?" Hâzret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm cevâb virdi ki "Allâh te'âlâ celle şânuhu yakma diyü emr eyledi, anuñçun yakmadı." Bıçak cevâb eyledi ki "Hâk te'âlâ âteşe bir kerre yakma didi, yakmadı, baña yetiş kerre kesme diyü hıfz geldi." diyecek Hâzret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm mütehayyir oldılar. [59a-b]

Makam-ı İbrâhîm'de bir taş olduğu, Hz. İbrâhîm'in Kâbe'yi bina ederken o taş a basarak yükseldiği, taşın da Hz. İbrâhîm'le birlikte yukarı kalktığı aktarılmıştır:

Ve Maķâm-ı İbrâhîmde bir taş vardur, Hâzret-i İbrâhîm şalavâtu'llâhi 'aleyh Ka' be-i Mükerrmeyi kaçan binâ itdüklerinde ol taş a başup dîvâr-ı mübârek yüksege kalkduķca ol taş dağı Hâzret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm ile me'an kalkar imiş ve dağı ba' zı rivâyât itmişlerdür. [65a-b]

Ayrıca Hz. İbrâhîm'in, Kâbe'yi bina etmesiyle ilgili bilgiler de verilmiştir:

Ve şöyle rivâyet olunur ki Hâzret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm Beyt-i Şerîfi binâ itdügi zamân yüksekliğin toķuz zirâ' itdi ve yeryüzünde uzunluğun Hacer-i Esvedden rükn-i Şâmîye varınca otuz iki zirâ' itdi. Ve mîzâb-ı şerîf cānibi ki rükn-i Şâmîden rükn-i 'İrâķîye varınca yigirmi iki zirâ' itdi. Ve rükn-i 'İrâķîden rükn-i Yemāniye varınca otuz bir zirâ' itdi. Ve rükn-i Yemānîden Hacer-i Mübâreke varınca yigirmi zirâ' itdi. [65b]

Hacer-i Esved'in cennetten getirildiği, Nûh tufanından sonra taşın Cebel-i Ebî Kubeys'te saklandığı, Hz. İbrâhîm Kâbe'yi inşa edeceği zaman taşın Cebrail tarafından mezkûr dağdan getirilip Hz. İbrâhîm'e verildiği, onun da yerine koyduğu bilgisi verilmiştir:

Evvel binâ olunduğı zamân Hacer-i Mübâreki cennetden getürmişlerdir. Ba' de Tûfân-ı Nûh 'aleyhi's-selâmda Hâk te'âlâ Hacer-i Mübâreki hıfz için Cebel-i Ebü Kubeysde hıfz eyledi. Ba' de İbrâhîm 'aleyhi's-selâm Ka' be-i Mükerrmeyi binâ buyurduķları zamân emr-i Hâkla Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm ol maħalden getürüp İbrâhîm 'aleyhi's-selâma virüp yine yerine ķodı. [65b-66a]

✓ Hz. İsmâîl

Zemzem'in çıkmasıyla ilgili iki rivayetin varlığından söz edilerek Hz. İsmâîl zikredilmiştir:

Ve dağı zemzem-i şerîfün çıkmasında ba'zılar Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm kanadı ile yeri urdu, dirler. Ba'zılar İsmâ'îl 'aleyhi's-selâmuñ mübârek ökçesiyle yerinden çıktı, dimişler. [65a]

✓ Hz. İshâk, Hz. Ya'kûb ve Hz. Yûsuf

Hz. İbrâhîm'in yanı sıra Hz. Ya'kûb ve Hz. Yûsuf'un Halilu'r-Rahman Camii'nin harem-i şerifinde, Hz. İshâk'ın ise cami-i şerif içinde medfun oldukları bildirilmiştir:

Halîlu'r-Rahmân 'aleyhi's-selâmuñ câmi' -i şerîfi bir yüksek yerde vâki' olmuştur ve harem-i şerîfi dağı vardır. Dört nebî 'aleyhimü's-şalâtu ve's-selâm anda medfûnlardur: Biri Hâzret-i İbrâhîm Halîlullâh 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâm ve biri hâtûni Sâre Hâtûn rağıya'llâhu 'anhâ dağı yanında medfûnedür. Ve Hâzret-i Ya'kûb 'aleyhi's-selâm hâtûni Rebeğa Hâtûn dağı yanında medfûndur. Ve Hâzret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm dağı anda medfûndur. Ve bu üç enbiyâ 'aleyhimü's-selâm hâzretlerinüñ türbe-i şerîfeleri başka başkadur, lâkin cümlesi harem-i şerîfde vâki' olmuştur. Ammâ Hâzret-i İshâk 'aleyhi's-selâmuñ kabri şerîfleri câmi' -i şerîf içinde vâki' olmuştur. [36a]

Meyte Gölü mahallinde bir köy bulunduğu, yolun taşlık ve taşların da sünger gibi delik delik olduğu, bunun da Hz. Ya'kûb'un gözyaşından dolayı olduğu beyan edilmiştir:

Meyte Gölü bir 'azîm göldür. Ve ol maħalde bir köy vardır. Ve bir hân dağı vardır. Ve lâzım olan eşyâ bulunur. Ve bu yol 'azîm taşlıkdur. Ve taşları sünger gibi delik delikdür. Ba'zılar Hâzret-i Ya'kûb 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâmuñ mübârek gözleri yaşından olmuştur dirler. [27b-28a]

Allah'ın, Cebrail'e "Hangi mahalde çok zahmet çektin?" soru sorması üzerine Cebrail'in "Üç mahalde çok zahmet çektim." dediği, birisinin Hz. Yûsuf'un kuyuya atılma hadisesi olduğu söylenmiştir:

Biri dağı oldur ki Hâzret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâmı kuyuya atdılar, ol maħalde yine Allâh te'âlânuñ emriyle "Yâ Cebrâ'îl yetiş bir kılına hağa gelmesün." didi, bi-emri'llâhi te'âlâ Hâzret-i Yûsuf 'aleyhi's-selâm emîn oldı. [59a]

✓ Hz. Eyyûb

Edebiyatımızda daha çok sabır yönüyle ele alınan Hz. Eyyûb'un (as.), hastalığıyla ilgili bir telmihte bulunulmuştur:

Ve bu yol üzre bir siyâh ve yuva[r]lağ ve uzunca içi beyâz bir nev' i taş olur. Ve ba' zısı bütün beyâz olur. Ba' zılardan aşlı su'âl olunduğda Hâzret-i Eyyüb 'aleyhi's-selâmdan düşen kırtlardur, dirler. [45b]

✓ Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ'nın mübarek asasının Tûr-i Sînâ'da bir mahalle düştüğü ifade edilmiştir:

Ve cebel-i mezbûrda bir mağal vardır. Hâzret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm mübarek 'aşaların atup ol mağalle düşmüşdür, dirler. [34b]

Hz. Mûsâ'nın kabrinin Kudüs'e beş saatlik mesafede olduğu söylenmiştir:

Mûsâ 'aleyhi's-salâtu ve's-selâm Hâzretlerinin ziyâretine Kuds-i şerîfden beş sâ'atde varılır. Yolu şarpdur. Ve Mûsâ 'aleyhi's-selâmuñ kabri şerîfleri türbe içindedür. [35a]

Allah'ın, Benî İsrail'den fasık bir kişiyi affetmesi üzerine, Allah (cc.) ile Hz. Mûsâ arasında geçen bir diyaloga yer verilmiştir:

Naql olunur ki Benî İsrâ'îl zamânında bir fâsık u fâcir var idi. Nice zamân-ı 'ömrin fışk u fücûrda geçürüp ol hâlde iken vefât ider. Halk anuñ mevtinden mesrûr olup ayağından sürüyüp bir mezbeleye birağup gıtdiler. Cebrâ'îl 'aleyhi's-selâm emri Hâkla Hâzret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâma gelüp "Hâk te'âlâ celle şânuhu saña selâm idüp buyurdu ki dostlarımdan bir kimesne aḥrete intikâl idüp anı mezbeleye bırakmışlardır. Mezbeleden kaldırıup Benî İsrâ'îli namâzına da'vet idüp kılsunlar, anuñ sebebiyle cümlesin yarlıgayım." didi. Çün Mûsâ 'aleyhi's-selâm ol mezbele içine gelüp gördi ki 'ömrin nice eyyâm-ı fışk u fücûrda geçüren kimesnedir. Muteḥayyir olup ma'mûr olduğu üzre emri yerine getürüp ba'de su'âl itdi: "Yâ Rabbi, bu kimesneye bu mertebe neden müyesser oldı?" Hâzret-i Bârî-i te'âlâ celle celâluhu ve 'alâ buyurdu ki "Bu kulumuñ günâhı halk bildüğünden ziyâdedür lâkin bir gün Tevrâta nazâr idüp âḥir zamân peygamberi şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretlerinin na't-ı şerîfûñ gördi, Hâbîbûñ muḥabbeti qalbine eşer idüp ol varaḳı bûs eyleyüp yüzine sürdi, anuñ ḥürmetine 'afv eyledim." didi. [56b-57a-b]

✓ Hz. Dâvûd

Mescid-i Aksa'da Hz. Peygamber'in "dur!" demesiyle muallak kalan taşın üzerinde iki demür enar ağacı bulunduğu, bunun da Hz. Dâvûd'un mucizeleri olduğu zikredilmiştir:

Ve ḥîn-ı 'urûcda ol mübarek taş daḳı bile qalkup Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretleri anı bu hâl üzre gördüklerinde kıf yâ mübarek diyü sa'âdetle buyurmışlar ol hâl üzre mu'allak qalmışdur. Ve ol taş üzre iki

demür-enâr ağacı vardır. Hâzret-i Dâvûd ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâmuñ mu‘cizeleridir.

[30a]

Sahratullah’ta Bab-ı Şarkî’nin önünde Silsile Kubbesinin bulunduğu, Hz. Dâvûd’un bu mahalde hükûmet ettiği bildirilmiştir:

Bâb-ı Şarkîniñ önünde bir kûbbe vardır, Silsile Kûbbesi dirler. Hâzret-i Dâvûd ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm ol mahalde hükûmet iderlerdi. [33a]

Hz. Dâvûd’un Kuds-i şerif dışında medfun olduğu beyan edilmiştir:

Hâzret-i Dâvûd ‘aleyhi’s-selâm Kuds-i şerif hâricinde medfündür. Türbe-i şerifleri vardır. [34b]

✓ Hz. Süleymân

Aşağı Sahratullah’ın altında Hz. Süleymân’ın mihrabının olduğu ifade edilmiştir:

Aşağı Şahratu’llâh altına inilür. Ve ol mahalde bir mihrâb vardır, Hâzret-i Süleymân ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm mihrâbı dirler. [30b]

Mescid-i Aksa’nın altının boş olduğu ve Hz. Süleymân’ın, devleri buraya koyduğu belirtilmiştir:

Mescid-i Akşânuñ altı cümle boşdur, direkler üzredür. Ol yerden görünür. Hâzret-i Süleymân ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm dîvleri ol mağâraya qorlar imiş. [32a]

Hz. Süleymân (as.) Kubbesi’nde Muallak taşın bir parçasının olduğu, Hz. Süleymân’ın, kubbe tamam olacağı vakit mübarek taşı ziyaret etmeye dizleri üzerinde yürüyerek gittiği, bunun üzerine Allah’ın taşa “Süleymân’a doğru git, seni ziyaret eylesin!” diye emrettiği, Hz. Süleymân’ın da kendisine gelen bu taşı ziyaret edip geri döndüğü aktarılmıştır:

Ve bir kûbbe vardır, Hâzret-i Süleymân ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm Kûbbesi dirler. Mu‘allaq taşuñ parçası andadır. Ol taş hakkında iki rivâyet vardır: Ba‘zılar dirler, kûbbe tamâm olıcaq Hâzret-i Süleymân ‘aleyhi’s-selâm diledi ki şahr-i mübarekeyi ziyaret ide ayağı üzre yürümedi, dizi üzerine yürüdi. Hâk te‘âlâ celle celâluhu ve ‘alâ Süleymân ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâma ‘izzet idüp ol şahr-i şerifeye emr itmiş kim “Tür-i Süleymâna karşı var seni ziyâret eylesün, dizleri altı yerde kaldı.” demiş. Ol şahr-i mübarekenüñ bir pâresi koyup Süleymân ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâma karşı varmış. Süleymân ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm anda ziyâret idüp dönmiş dirler. [32b]

✓ **Hz. Yûnus**

Hz. Yûnus'un, Halilu'r-Rahman'a giderken sol taraftaki bir dağın içinde medfun olduğu zikredilmiştir:

Ve Halîlu'r-Rahmāna qarîb bir maħalde ki giderken Şol cānibde bir tağ içinde Ĥazret-i Yûnus 'aleyhi's-selām medfûndur, dirler. [35b-36a]

✓ **Hz. Uzeyr**

Kudüs'e yakın bir köyde Uzeyr'in (as.) kabrinin bulunduğu beyan edilmiştir.

Ve Ĥuds-i Şerîfe qarîb bir ħariyyede bir ħabr-i Şerîf vardur, 'Uzeyr Nebî 'aleyhi's-selām ħabridür, dirler. [35a]

✓ **Hz. Zekeriyâ**

Halep'teki Ulu Camii'nin hareminin ortasındaki bir mermer direk bulunduğu, Hz. Zekeriyâ'nın burada Şehit olduğu ve cami mihrabının sol tarafında medfun bulunduğu ifade edilmiştir:

Bir büyük cāmi' -i Őerîfi vardur, Ulu Cāmi' dirler. Ĥaremi vāsi' dūr. Ĥaremüñ ortasında bir mermer direk vardur. Ba' zılar Ĥazret-i Zekeriyâ anda Őehîd olmışdur dirler. Ve cāmi' de miħrābuñ Őol cānibinde bir ħabr 'alāmeti vardur. Ĥazret-i Zekeriyâ 'aleyhi's-selām anda medfûndur, dirler. [16b]

✓ **Hz. Yahyâ**

Hz. Yahyâ'nın başının Benî Emeviyye Camii'nde olduğu belirtilmiştir:

Ve cāmi' içinde bir türbe vardur. Ba' zılar Ĥazret-i Yahyâ 'aleyhi'Ő-Őalātu ve's-selāmuñ mübārek başları anda medfûndur, dirler. [23b]

✓ **Hz. İŐâ**

Benî Emeviyye Camii'nin üç minaresinin olduğu, sol taraftaki minareye İŐâ Minaresi denildiği, Hz. İŐâ'nın bu minareden zuhur edeceği beyan edilmiştir:

Cāmi' -i Benî Emeviyyeye ba' zılar Ĥarem-i Rābi' dimişlerdür. Bir Őerîf maħaldür. Üç mināresi vardur. Őol cānibinde olan mināreye 'İŐâ Mināresi dirler ki Cāmi' -i DımaŐda Aħ Mināre dinilen mināre oldur. Ĥazret-i 'İŐâ 'aleyhi'Ő-Őalātu ve's-selām ol mināreden inüp zuhūr itse gerekdür, dimişler. [23a-b]

Mescid-i Aksa'da Bab-ı Şarkînin iç tarafında Hz. İ̇sâ mihrabının bulunduğu söylenmiştir:

Ve Bâb-ı Şarkînüñ iç tarafında bir mihrâb vardır ki Hâzret-i 'İsâ 'aleyhi's-selâmuñ mihrâbıdır, dirler. [31b]

Mescid-i Aksa'nın haremindedir Hz. İ̇sâ beşigi denilen bir nesnenin olduğu ifade edilmiştir:

Ve Mescid-i Akşânuñ haremindedir olan ziyâretgâhlardır ki beyân olunur: Hâzret-i 'İsâ 'aleyhi's-selâm beşigi dirler. Bir çukur yerde nerdübân ile inilir. Taşdan beşik şeklinde bir nesne vardır. [32a]

Tûr-i Sînâ'da Mûsâ'nın (as.) asasının düştüğü mahalle yakın bir yerde Hz. İ̇sâ'nın ayak izinin bulunduğu, İ̇sâ'nın (as.) göğe bu mahalden yükseldiği zikredilmiştir:

Ve yine ol maħalle karîb yerde Hâzret-i 'İsâ 'aleyhi's-selâmuñ mübârek kadem-i şerîfleriniñ nişânu vardır ki göğe ol maħalden 'urüc eylemişlerdür. [34b-35a]

Beytüllahm'da bir kilise olduğu, içinde merdivenle inilen bir mahallin bulunduğu, Hz. İ̇sâ'nın bu mahalde dünyaya geldiği bildirilmiştir:

Anda bir kelîsâ vardır. İçinde bir zîr-i zemîn gibi maħal vardır, nerdübân ile inilir. Hâzret-i 'İsâ 'aleyhi's-selâm ol maħalde dünyâya gelmişlerdür, dirler. Ve toğdukları zamân mübârek başları gelen maħal bir çukurdur, ħâlâ bellüdüdür. [35b]

✓ Hz. Muhammed

Eserde ismine en çok yer verilen peygamber Hz. Muhammed'dir (sas.).

İregli'de büyük bir nehir bulunduğu, bu nehrin Hz. Peygamber'in mucizesi olduğu zikredilmiştir:

Ve İregli içinde bir nehr-i 'azîm akar. Mu'cizât-ı Nebî 'aleyhi's-şalâtu ve's-selâmdur. Ol ırmağ için **hikâyet** olunur ki Hâzret-i Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muħterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretleri mübârek ağızları yârların ol maħalle gönderüp ol nehr-i 'azîm revân olup üç yüz altmış altı ırmağ etrâfına tevzî' olmuşdur, dirler. İreglide akan ırmağ ol şudandır. [11b-12a]

Sahratullah'ın içerisinde muallak taşının bulunduğu, Hz. Peygamber'in ayak izinin bu taş üzerinde olduğu, taşın gümüşle kaplandığı ve miracın bu mahalde olduğu belirtilmiştir:

Şaħra-i mübâreke ki mu'allak taşı dinilen ol ħubbenüñ içindedir. Şaħra demek lisân-ı 'Arabda ħaya dimektür. Ammâ hiçbir ħayaya beñzemez, ħâyet mücellâ-ı la'l gibidür. Ve levni eşbeh-i 'anber mişâlinedir. Hâzret-i Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muħterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretleriniñ mübârek kadem-i şerîfleriniñ nişânu ol taş üzredür, üstüne gümüş kaplanmışdur. 'İzz ü sa'âdet ile mi'râc-ı şerîfe ol maħall-i şerîfden 'urüc eylemişdür. [29b-30a]

Mescid-i Aksa faslında miraç mahallindeki taşın Hz. Peygamber'le birlikte yükselmeye başladığı, taşın yükseldiğini gören Peygamber'in de "Dur ey mübarek!" diye taşa seslendiği ve taşın o hâl üzere havada asılı kaldığı aktarılmıştır:

Ve hîn-ı 'urücdâ ol mübârek taş dağı bile kalkıp Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretleri anı bu hâl üzere gördüklerinde kıf yâ mübârek diyü sa'âdetle buyurmuşlar ol hâl üzere mu'allak kalmışdur. [30a]

Mescid-i Aksa faslında Hz. Peygamber'in bir mahalde namaz kıldığı, taşın, Peygamber'in başının denk geldiği yere tazimen kalktığı ve o mahallin çukurlaştığı ifade edilmiştir:

Ve bir maḥal dağı vardır, Hâzret-i Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i A'zam şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretleri namâz kılmışdur. Mübârek başları gelen yere taş ta'zîmen kalkıp ol maḥal çukur gibi olmuştur. [30b]

Hz. Peygamber'in miraç gecesinde namazı Kızıl Mihrab'da kıldığı, miracın da Miraç Kubbesi'nde olduğu zikredilmiştir:

Bir rivâyetde dağı Faḥru'l-mürselîn Resûl-i Ekrem Efendimiz şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem şeb-i mi'râc-ı şerîfde namâzı Kızıl Mihrâbda kılmışlardur dirler. Ve bir kûbbe dağı vardır, Kûbbe-i Mi'râc dirler ki sa'âdetlü Seyyidü'l-mürselîn Resûl-i Ekrem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretleri semâya ol maḥalden 'urüc itmışlerdür. [34a]

Hz. Peygamber'in dişinin Uhud savaşında kırıldığı ifade edilmiştir:

Cebel-i Uḥud bir 'azîm tağdur. Hâzret-i Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Efendimizün mübârek dişleri ol ğazâda şehîd olmuştur. [58b]

Allah'ın, Cebrail'e "Hangi mahalde çok zahmet çektin?" soru sorması üzerine Cebrail'in "Üç mahalde çok zahmet çektim." dediği, birisinin Hz. Peygamber'in dişinin kırılması hadisesi olduğu söylenmiştir:

Birisi faḥr-ı benî 'Âdem ve server-i 'âlem Hâzret-i Ḥabîb-i Ekrem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretlerinin mübârek dişleri şehîd olduğu zamân Ḥaḳ te'âlâ emriyle "Tiz yetiş yâ Cebrâ'îl, ḥâbîbimün bir kaḫre ḳan-ı şerîfleri yere düşmesün, 'azametim ḫaḫkı için bir dağı yeryüzünde nebâtâtdan bir nesne bitüremem." didi. [59a]

Hz. Peygamber'in, sahabeyle Kibleteyn'de namaz kıldıkları esnada Bakara suresinin 144. ayetinin nazil olduğu beyan edilmiştir:

Hâzret-i Ḥabîb-i Ekrem ve Resûl-i Muhterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem meşelâ şaḫâbe-i kirâm rıdvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'in bi't-tamâm anlar ile namâzda iken bu âyet-i kerîme ol maḥall-i şerîfde nâzil olmuştur, dirler: *Ḳad nerâ teḫallube vechike*

fî's-semâ 'i feleuvelliyenneke kıbleten terdâhâ fevelli vecheke şetra 'l-mescidi 'l-ħarâm ilâ-âhirihi. [60a]

Kuba Mescidi'nde Mekke'den hicret esnasında Hz. Peygamber'in devesinin çöktüğü mahalde bir mihrab bulunduğu, Hz. Peygamber'in ilk cuma namazını bu mescitte kıldığı beyan edilmiştir:

Ve bir mihrâb daħı vardır ki Mekkedden hicret buyurduklarında mübârek develeri ol maħalde çökmüştür, dirler. Ol hicretlerinde ibtidâ cum'a namâzın Mescid-i Ğubâda kılmışlardır. [60b]

Asfan menziline Hz. Peygamber'in su içtiği bir kuyunun bulunduğu aktarılmıştır:

Ve maħall-i konaħda bir kuyı vardır, aşlı yağmurdandır, Bi'r-i Nebî dirler. Ğazret-i Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muħterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Ğazretleri ol kuyıdan şu içmişlerdür, dirler, laţif şudur. [63a]

Hz. Peygamber'in gelip giderken Harem-i Şerif'in bir minaresinin görüldüğü mahalde dua ettiği, dolayısıyla burada dua etmenin sünnet olduğu söylenmiştir:

Ğarem-i Şerif karîb olduħda yol üzre iki nişân vardır ki Ğarem-i Şerifün bir minâresi görünür. Ol maħalle varıldıħda du'â iderler. Evvel ol binâlar yoğ iken Ka'be-i Mükerreme ol maħalden görünür imiş. Ğazret-i Resûl-i Ekrem ve Ğabîb-i A'zam şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Ğazretleri teşrif itdüklerinde ve 'avdet itdüklerinde ol yerde du'â iderler imiş. Ol maħalde du'â itmek sünnetdür, dirler, meşhûr olmuştur. [63b]

Mescid-i Hayf yakınındaki bir kayanın altında bir mahal bulunduğu, Hz. Peygamber'in bu mahalde oturduğu, başının geldiği yerin taşta iz bıraktığı ve Murselat suresinin de bu mahalde nazil olduğu zikredilmiştir:

Ve mescid-i mezbûr kırbında bir kıaya altında bir ziyâret vardır. Ğazret-i Ğabîb-i Ekrem ve Nebiyy-i A'zam şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem ol maħalde oturmuşlardır ve ser-i mübârekleri gelen yer taşda eşer itmüştür ve el-Murselât süresi de ol maħalde nâzil olmuştur. [69b]

Bey'a Mescidinde on kişinin Hz. Peygamber'e biat ettiği, daha sonra üç yüz kişi oldukları ifade edilmiştir:

Ve Minâya karîb maħalde bir mescid vardır, Mescid-i Bey'a dirler. Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i A'zam şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Ğazretlerine ol maħalde on kimesne imân getürüp ba' de üç yüz kıadar kimesne olmuşlardır. [69b-70a]

2.2.3.3.2. Sahabeler

Eser içerisinde sahabelerin de isimleri sıklıkla anılmıştır. Tıpkı peygamberlerde olduğu gibi sahabe isimlerinin zikredildiği her yerde “Hâzret-i; rağıya’llâhu te’âlâ ‘anh, rağıya’llâhu te’âlâ anhâ” gibi saygı ve hürmet ifadelerine yer verilmiştir.

✓ Hz. Ebûbekir

Hz. Peygamber bir taşa dayandığında taşın “Ya Rasulallah, gel bana dayan.” dediği, Hz. Peygamber (as.) Hz. Ebûbekir’in kapısını çaldığında yine o taşın “Ya Rasulallah, burada değil, haremde dir.” diye cevap verdiği zikredilmiştir:

Server-i cihân olsun şalât u selâm bî-pâyân sa’âdet ile ol taşa tayandıklarında “Yâ Resûla’llâh, gel baña tayan.” diyü söylemişdür. Bir rivâyetde dağı Hâzret-i sultân-ı enbiyâ şalla’llâhu te’âlâ ‘aleyhi ve sellem Ebûbekr Şiddîkuñ rağıya’llâhu ‘anh çapusun dağı itdükde “Yâ Resûla’llâh bunda degül haremde dir.” diyü ol taş cevâb virmişdür. [68b-69a]

Mekke’deki ziyaretlerden birinin de Hz. Ebûbekir’in dükkânı olduğu bildirilmiştir:

Bir ziyâret dağı dükkân-ı Ebûbekr Şiddîk rağıya’llâhu te’âlâ ‘anhdur. [69a]

✓ Hz. Ömer

Ma’arra mahallindeki bir caminin Hz. Ömer zamanında inşa edilmiş olduğu bilgisi verilmiştir:

Ve mezbûr câmi’ Hâzret-i ‘Ömer rağıya’llâhu te’âlâ ‘anh zamân-ı şerîflerinde binâ olunmuşdur, dirler. [18b-19a]

Kudüs’ün Hz. Ömer tarafından fethedildiği, onun hilafetinde 1666 vilayetin fetholunduğu, İslam sipahi ve askerlerinin pirinin Ömer (ra.) olduğu, onun ata binicilikteki mahareti ve askerlik hususundaki kerameti zikredilmiştir.

Ammâ Hâzret-i ‘Ömer rağıya’llâhu te’âlâ ‘anh Şâm-ı Şerîfe varmışlardır ve Kuds-i şerîfi dağı anlar feth eylemişlerdür, dirler. Rivâyet olunur ki Hâzret-i ‘Ömer rağıya’llâhu te’âlâ ‘anhuñ zamân-ı hilâfetlerinde altı biñ altı yüz altmış altı vilâyet feth olunmuşdur. Ve bu dağı ma’lûm ola ki ehl-i İslâm sipâhîlerinüñ ve cundîlerinüñ pîr ü pîş-çademleri Hâzret-i ‘Ömer rağıya’llâhu te’âlâ ‘anhdır. Anlaruñ ata biniciliği şol mertebe idi ki sağ eliyle kendünüñ şol kulağını ve şol eliyle sağ kulağını tutup iki eli iki kulağında iken üzengiye başmayup çıkar, ata binerdi ve o yansız atı mübârek ayakları ile kullanurlardı. Cundîlikde anlardan zuhûr iden ef’âl-i ğarîbe bir kimseden zuhûr eylememişdür ve eylemek dağı mümkün degüldür, zîrâ bunlaruñ cümlesi kerâmetdür. [41b-42a]

Hz. Ömer'in, defnedilme hususuyla ilgili vasiyetine değinilmiştir:

Naql olunur ki 'Ömerü'l-Fârûk Hazreti rağıya'llāhu te'ālā 'anhu dünyādan dār-ı 'uqbāya intikāl buyurdıklarında vaşıyyet eylemişler ki "Beni sultān-ı enbiyā şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Hazretlerine götürüñ. Yā Resūla'llāh işte 'āşī 'Ömer geldi diyü cevāb eyleñ. Eger hücre-i şerīfün kapusunun kilidi şıçrayup kapu kendi kendine açılursa beni anda defn eyleñ. Eger kim açılmaz ise anda defn itmeñ." dedi. Ba' de bu minvāl üzre iderler, bi-emri'llāhi te'ālā kapu açılıp anda defn iderler. [53b]

Hz. Ömer'in (ra.) defnediği yerin Hz. Aişe'ye ait olduğu, Ömer'in (ra.) rica ettiği ve Hz. Aişe'nin de o yeri hibe ettiği aktarılmıştır:

Şöyle naql olunur ki Hazret-i 'Ömerün rağıya'llāhu 'anh vaşıyyetine bā' iş ol kabr-i şerīf yeri Hazret-i 'Ā'İşe-i Şiddīka rağıya'llāhu te'ālā 'anhānuñ imiş. Hazret-i 'Ömer rağıya'llāhu 'anh zamān-ı hilāfetlerinde Hazret-i 'Ā'İşe rağıya'llāhu 'anhādan ricā idüp anlar dağı hibe eylemişlerdür ve dīvār-ı mezbūruñ üstüne zād-ı şerīf çekilmişdür. [53b-54a]

Mekke'deki ziyaret mahallerinden birinin de Hz. Peygamber'in sabah vakitlerinde oturduğu mahal olduğu, Hz. Ömer'in de bu mahalde iman getirdiği bildirilmiştir:

Ve bir ziyāret dağı Hazret-i Resūl-i Ekrem Habīb-i Hudā ve sultān-ı enbiyā şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Hazretleri şabāh vakitlerinde oturdukları maħall-i şerīfdir. Hazret-i 'Ömer rağıya'llāhu te'ālā 'anh ol maħall-i şerīfde imān getürmüşlerdür, dirler. [68b]

✓ Hz. Osmân

Hıms menzilineki kalenin içinde Hz. Osmân hattı bir kelam-ı kadimin bulunduğu ifade edilmiştir:

Ve Hazret-i 'Osmân rağıya'llāhu te'ālā 'anh hatt-ı şerīfi ile kelām-ı kadīm vardır, iç kal'ada tırur, kal'adan taşra çıkarmazlar imiş. Her kaçan çıkarsalar 'azīm ra' d u berķ olup yağmurlar yağar imiş. [21b]

Mescid-i Aksa'nın içerisinde Hz. Osmân'a ait bir kelam-ı şerifin bulunduğu bilgisi verilmiştir:

Ve bir kelām-ı şerīf vardır. Hazret-i 'Osmānuñdur dirler, rağıya'llāhu te'ālā 'anh. [31b]

Hz. Osmân'ın Cennetü'l-Bakī'de medfun olduğu söylenmiştir:

Bakī'de olan ziyāretlerüñ beyānındadır. Hazret-i 'Osmân rađıya'llāhu te'ālā 'anhu anda medfūndur, türbeleri vardır. [57b]

✓ **Hz. Ali**

Mekke'de ziyaret edilen mahaller arasında Hz. Ali'nin doğduğu mahallin de olduğu bildirilmiştir:

Ve şehir-i Mekke'de olan ziyâretler dağı beyân olunur. Mevlid-i Nebî şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem bir câmi' içindedür, bir taş üzerinde eşeri vardır. Biri dağı mevlid-i 'Alî rağıya'llâhu te'âlâ 'anhdur. [68a]

✓ **Hz. Fâtıma**

Hz. Fâtıma'nın Cennetü'l-Bakî'de medfune olduğu beyan edilmiştir:

...bir rivâyetde Hâzret-i Fâtıma rağıya'llâhu te'âlâ 'anhâ dağı anda medfünedür. [58a]

Mekke'de ziyaret mahallerinden birinin de Hz. Fâtıma'nın doğduğu mahal olduğu ifade edilmiştir:

...biri dağı mevlid-i Hâzret-i Fâtıma rağıya'llâhu te'âlâ 'anhâdur. [68a]

Ayrıca Hz. Fâtıma'nın doğduğu mahalde el değirmenin bulunduğu da zikredilmiştir:

Ve Hâzret-i Fâtıma rağıya'llâhu te'âlâ 'anhânuñ el degirmeni ki ziyâret olunur, mevlidi mağallindedür. [68b]

✓ **Hz. Hasan**

Hz. Hasan'ın Cennetü'l-Bakî'de medfun olduğu belirtilmiştir:

Hâzret-i İmâm Hasan rağıya'llâhu te'âlâ 'anhu dağı anda medfündür. [57b]

✓ **Hz. Abbâs**

Hz. Peygamber'in amcası Abbâs'ın (ra.) Cennetü'l-Bakî'de medfun olduğu aktarılmıştır:

Ve bir türbe dağı vardır, Hâzret-i Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llâhu te'âlâ ve sellem Hâzretlerinüñ 'amm-i pâki ki Hâzret-i 'Abbâs rağıya'llâhu 'anhu mağbûlu'n-nâs ve Hâzret-i İmâm Hasan rağıya'llâhu te'âlâ 'anhu dağı anda medfündür. [57b]

✓ **Hız. Hatice**

Hız. Hatice'nin, Peygamber'i (as.) ticaret için Şam tarafına gönderdiğine dair bir malumat verilmiştir:

Hikâyet olunur ki Hâzret-i Hadîce-i Kübrâ rağıya'llâhu 'anhâ Hâzret-i sultânı'l-enbiyâ Hâzretlerini ticârete gönderüp Şâma qarîb olan Buşrâ nâm maħalle varup yine sa'âdetle rücû' eyleyüp Mekke-i Mükerrremeye üç konağ kalkduğda Hâzret-i sultân-ı enbiyâ şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem müjde haberi ile revân olup üç günlük yola bir günde varup yine ol gün rücû' idüp az zamânda kârbâna irişüp böyle bir mu'cize izhâr eylemişlerdür. [25a-b]

Hız. Hatice'nin Mualla meydanında medfune olduğu ifade edilmiştir:

Meydân-ı Mu' allâ demek ile ma' rûf meğâbir-i şerîfedür ve Hadîce-i Kübrâ rağıya'llâhu te'âlâ 'anhâ anda medfûnedür, türbe-i şerîfeleri vardır. [67a]

Hız. Hatice'nin tüm çocuklarının mevlid-i Fâtıma diye meşhur olmuş mahalde dünyaya geldikleri beyan edilmiştir:

Ve cümle [H]adîce-i Kübrâ rağıya'llâhu te'âlâ 'anhâdan evlâd-ı kirâm ol mahalde olmuşdur. Lâkin mevlid-i Fâtıma demek ile meşhûr olmuşdur. [68a]

✓ **Hız. Aişe**

Hız. Ömer'in (ra.) defneldiği mahallin Hız. Aişe'ye ait olduğu, Ömer'in (ra.) ricası üzerine Hız. Aişe'nin de o yeri hibe ettiği bildirilmiştir:

Şöyle nağl olunur ki Hâzret-i 'Ömerüñ rağıya'llâhu 'anh vaşıyyetine bâ'ış ol kabri-i şerîf yeri Hâzret-i 'Ā'ışe-i Şiddîka rağıya'llâhu te'âlâ 'anhânuñ imiş. Hâzret-i 'Ömer rağıya'llâhu 'anh zamân-ı hilâfetlerinde Hâzret-i 'Ā'ışe rağıya'llâhu 'anhâdan ricâ idüp anlar dağı hibe eylemişlerdür. [53b-54a]

✓ **Hâlid b. Velîd**

Hâlid b. Velîd'in (ra.) Hıms şehri haricindeki bir mahalde medfun olduğu aktarılmıştır:

Ve şehrüñ hâricinde bir mahalde bir türbe vardır, Hâlid bin Velîd Hâzretleri anda medfûndur. [21b]

İbrâhîm b. Nebî, Ebâ Sa'îd, İmam Mâlik (Mâlik b. Enes), Peygamber'in dokuz hatunu, kızları, süt annesi ve Hız. Ali'nin annesinin Cennetü'l-Bakî'de medfun oldukları beyan edilmiştir.

Hâzret-i İbrâhîm ibn Nebî 'aleyhi's-selâm ve Hâzret-i Ebâ Sa'îd şahâbeden büyük kimesnedür. Hâzret-i İmâm Mâlik ve şeyh-i kûrâ ve Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i

Muhterem şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Hāzretlerinüñ toquz hātūnları ve bir maḥalde daḥı kızları ve süd vālidesi ve Hāzret-i 'Alīnūñ vālideleri bu cümle medfūnelerdür, rıdvanu'llāhi te'ālā 'aleyhim ecma'ın. [57b]

Ayrıca Mekke'de ilk ev inşa edenin Sa'd b. Amr olduğu bildirilmiştir:

Ve ma'lūm ola ki şehr-i Mekkede evvel beyt binā iden Sa'd ibn-i 'Amr idi, dirler. [68b]

2.2.3.3.3. Sultanlar

✓ Sultan Alauddin (ö. 1237)

Sultan Alauddin'in kiliseden dönme büyük bir cami olan Sultan Alauddin Camii'nde medfun olduğu ifade edilmiştir:

Ve biri daḥı Sulṭān 'Alā'uddīndür ki ḡal'a içinde bir yüksek maḥalde vāḡi' olmuştur, kelīsādan dönme bir büyük cāmi' dūr. Minberi ve miḡrābı ḡayli mūnaḡkaştur. Sulṭān 'Alā'uddīn raḡimehu'llāhi te'ālā anda medfūndur. [9b-10a]

✓ Sultan Selim Han (I. Selim) (ö. 1520)

Yavuz Sultan Selim'in Şam'da inşa ettirdiği bir camiden söz edilmiştir:

Selāṭīn cāmi'leri ikidür: [...], biri daḥı Sulṭān Selīm Ḥāndur... [23a]

Ve Sulṭān Selīm Ḥān Cāmi'i Gök Meydānında vāḡi' olmuş bir laṭīf cāmi' dūr. [24a]

✓ Sultan Süleyman Han (ö. 1566)

En uzun süre tahtta kalan Osmanlı padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520-1566), Bakras (Belen) menzilinde cami, hamam ve han yaptırdığı belirtilmiştir:

Ḥārye-i Beleñde olan cāmi' ve ḡammām ve ḡān cümlesi Sulṭān Süleymān Ḥān 'aleyhi'r-raḡmeti ve'l-ḡufrān ḡayrātıdır. [15b]

Sultan Süleyman'ın Şam'da inşa ettirdiği bir caminin varlığından söz edilmiştir:

Selāṭīn cāmi'leri ikidür: Biri Sulṭān Süleymān Ḥān... [23a]

Ve Sulṭān Süleymān Ḥān Cāmi'i Gök Meydānında vāḡi' olmuş bir laṭīf cāmi' dūr. [23b]

Sultan Süleyman Han'ın Beytüllahm'ın ötesinde büyük bir havuz yaptırdığı bilgisi verilmiştir:

Ve Beytū'llāhmdan öte bir 'azīm bürke vardır ki merḡūm Sulṭān Süleymān Ḥān 'aleyhi'r-raḡmeti ve'l-ḡufrān Hāzretleri binā itmişlerdür. [35b]

✓ **Sultan Selim Han (II. Selim) (ö. 1574)**

Konya'da iki selatin cami bulunduğu, birisini Sultan Selim'in yaptırdığı belirtilmiştir:

İkisi selāfındır: Biri Sulṭān Selīmdür ki ḥāric-i ḳal' adadur, raḥmetu'llāhi te'ālā. [9b]

Karapınar menzilineki cami, şadırvan, hamam ve hanın Sultan Selim tarafından vakfedildiği bilgisi verilmiştir:

İçinde iki minārelü bir ḥoşca cāmi'i ve ḥareminde bir ḥoşca şādırvānı vardır. Ve bir ḥammāmı ve bir eyü mükellef ḥānı vardır. Cümle Sulṭān Selīm Ḥān 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ğufrān vaḳfidur. [11b]

✓ **Sultan Ahmed Han (I. Ahmed) (ö. 1617)**

Sultan Ahmed Han'ın Beytüllahm mahallinde bir kale inşa ettirdiği ifade edilmiştir:

Ve ol maḥalde bir ḳal'a daḥı vardır, Sulṭān Aḥmed Ḥān merḥūm binā itdürmişdür, raḥimehu'llāhi te'ālā. [35b]

Hz. Peygamber'in ziyareti mahallindeki bir duvarda iki elmasın bulunduğu, birisinin Sultan Ahmed Han tarafından gönderildiği belirtilmiştir.

[...] Ol cānibde dīvārda iki elmās ḳonmuşdur, her biri nīm elma ḳadar vardır, 'acā'ib nesnedür. Biri merḥūm Sulṭān Aḥmed Ḥān, [...] irsāl eylemişlerdür. [54a]

✓ **Sultan Osman Han (ö. 1622)**

Bürke-i Muazzama menzilineki Sultan Osman'ın küçük bir kale yaptırdığı beyan edilmiştir:

Ve bir küçük ḳal'a vardır, Sulṭān 'Oşmān Ḥān 'aleyhi'r-raḥmeti ve'l-ğufrān ḥāzretleri binā itdürmişdür, bir ḥoşca ḳal'a-ı peççedür lākin şimdi tehīdür, içinde kimesne olmaz dirler. [47a]

✓ **Sultan Murad Han (IV. Murad) (ö. 1640)**

Halep'in iç kalesindeki bir mahalde Sultan Murad Han'ın cirit attığı, ciridin şehir içinde bir yere düştüğü, nişan olması için de o yere taştan alametler yapıldığı beyan edilmiştir:

Ve al'ada bir maalde Sultn Murd Hn az merm bir cerd atmlardur. ehir iinde bir maalle dumdr. Nin olmak iun tadan 'almetler eylemilerdr. [17a]

Hz. Peygamber'in ziyareti mahallindeki bir duvarda iki elmasın bulunduu, birisinin Badat'ın fethi dnunde Sultan Murad Han Gazi tarafından gnderildii belirtilmitir:

Ol cnibde dvrda iki elms onmsdur, her biri nm elma adar vardur, 'ac'ib nesnedr. [...], biri merm Sultn Murd Hn az feth-i Baddu 'avdetinde irsl eylemilerdr. [54a]

✓ Sultan Mehmed Han (IV. Mehmed) (. 1693)

Sultan Mehmed Han'ın 1072 (1662) tarihinde Misis Kprsn tamir ettii bilgisi verilmitir:

Ba' de merm Sultn Mehmed Hn 1072 trhinde ta' mr eylemi, trhi budur. [14b]

✓ Sultan İbrahim'in Validesi (Ksem Sultan) (. 1651)

am padiah Melik Tutekin'in hatunu Zmrrd Hatun'un ina ettirdii Bi'r-i Zmrrd'un tamirini Sultan İbrahim'in validesinin yaptrdi bilgisi verilmitir:

...Ba' de ol bi'r-i mu' aalanu ta' mrn merm Sultn İbrhm Hn 'aleyhi'r-rameti ve'l-gufrn azretlerinn vlideleri itdrmilerdr. [49a-b]

2.2.3.3.4. Paalar

✓ Gedik Paa (. 1482)

Gedik Ahmed Paa, Fatih Sultan Mehmed zamanında sadrazamlık yapm bir devlet adamdır.

Hnkr Hazretlerinin trbesini Gedik Paa'nın bina ettii beyan edilmitir:

Meel Hnkr azretleri al'a ricinde medfndur, addesa'llhu sırrahu'l-'azz, rametu'llhi te'l. Trbeleri vardur, 'azm bindur. Gedik Paa merm bin eylemidr ve trbenn ubbesinn taras kdr ve ayli mnaadur. [10a]

✓ **Sokullu Mehmed Paşa⁵² (ö. 1579)**

Sokullu Mehmed Paşa; Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve III. Murad'a hizmet etmiş, Osmanlı'nın büyük devlet adamlarındandır.

Payas menzilinde bulunan cami ve hamamı Sokullu Mehmed Paşa'nın yaptırdığı bilgisi verilmiştir:

Bir cāmi' -i şerīfi ve bir ḥammām-ı laṭīfi vardır. Koca Muḥammed Paşa vaḳfidur, raḥimehu'llāh. [15a]

✓ **Sinan Paşa (ö. 1596)**

Sinan Paşa, III. Murad ve III. Mehmed'in saltanatlarında sadrazamlık yapmış, "Koca", "Tunus ve Yemen fatihi" gibi lakap ve unvanlarla anılan bir devlet adamıdır.

Bir tarafı kale, bir tarafı büyük bir han olan Han-ı Kutayfe'yi Sinan Paşa'nın yaptırdığı zikredilmiştir:

Ḥān-ı Kūṭayfe nām maḥallūñ bir cānibi ḳal' a ve bir cānibi 'azīm ḥāndur. Sinān Paşa vaḳfidur, raḥimehu'llāhi te'ālā. [22b]

Kutayfe gibi Sa'sa'a'yı da Sinan Paşa'nın inşa ettiği bildirilmiştir:

Bir küçük ḳal' ası ve bir 'azīm ḥānı vardır. Kūṭayfe mişāl Sinān Paşa merḥūm raḥimehu'llāhu te'ālā binā eylemişdür. İçinde cāmi' i ve ḥammāmı ve cāmi' ḥaremide bir ḥavzı daḫı vardır. Mükemmel ḥāndur ve lāzım olan eşyā cümle bulunur. [27a-b]

Ayrıca Uyuni't-Tüccar mahallindeki hanın da Sinan Paşa vakfı olduğu belirtilmiştir:

Ol maḥalde bir 'azīm ḥānı vardır. Ol daḫı Sinān Paşa merḥūmuñ vaḳfidur. İçinde cāmi' i ve ḥammāmı ve 'imāreti daḫı vardır. [28a]

⁵² Eserde "Koca Muhammed Paşa" denilse de araştırmalar sonucunda zikredilen paşanın Sokullu Mehmed Paşa olabileceğini tespit ettik. Mehmet Fatih Müderrisoğlu, "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: 2009), 37/364-366.

✓ **Küçük Ahmed Paşa (ö. 1636)**

Küçük Ahmed Paşa, IV. Murad zamanında Sivas, Şam ve Anadolu beylerberliğine getirilmiş ve IV. Murad'ın vezirliğini yapmış bir şahsiyettir.

Şam'a yarım saat uzaklıkta bir kubbe olduğu, Küçük Ahmed Paşa'nın, kubbenin yakınında bir tekye ve tekyede güzel bir köşk bina ettiği bilgisi verilmiştir:

Ve ol şubbe şurbında Küçük Aşmed Paşa binā eyledügi tekyede bir hoşca bir şaşr-ı zībā binā itmışdür. [38b]

✓ **Bayram Paşa (ö. 1638)**

Bayram Paşa, IV. Murad'ın saltanatında sadrazamlık yapmış bir devlet adamıdır.

İkikapılı/Hasye menziline kale haricinde Bayram Paşa'nın tamir ettiği küçük bir hamam bulunduğu ifade edilmiştir:

Ve şal' a şharicinde bir küçük şammām vardır, Bayrām Paşa merşūm ta' mīr eylemişdür. [22a]

2.2.3.3.5. Diğer şahıslar

✓ **Bâyezid-i Bestâmî (ö. 848 ?)**

Hıms mahallinde Asi suyunun üzerindeki köprünün sol tarafında bir türbenin bulunduğu, bu türbede Bâyezid-i Bestâmî'nin medfun olduğu zikredilmiştir:

Ve mezbūr köprinüñ giderken şol cānibinden bir yüksek maşalde vāķi' olmuş bir türbe vardır, Bāyezīd-i Beşāmī Şazretleri anda medfūndur. [21a]

✓ **Muhyiddin İbn Arabî (ö. 1240)**

Salihyye'deki Gök Meydanı'nda bulunan Sultan Selim Han Camii'nin yakınında Muhyiddin İbn Arabî'nin medfun olduğu bir türbenin varlığından söz edilmiştir:

Ve Şeyh Muşyiddīn 'Arabī Şazretleri daşu Şulşān Selīm Şān Cāmi'i şurbında medfūndur. Türbesi vardır, raşimehu'llāhi te' ālā. [24a]

✓ **Şems-i Tebrîzî (ö. 1248)**

Şems-i Tebrîzî'nin, Konya şehrinde kale içerisinde bir mahalde makamının bulunduğu, ancak ne mahalde medfun olduğu hususunda ihtilaf yaşandığı aktarılmıştır:

Ve Şems-i Tebrîzî Hâzretlerinüñ dağı al' a içinde bir maalde maāmları vardır. Anda dağı muābele olur ammā kendülerinüñ ne maalde medfūn olmalarında itilāf itmişlerdür. [10a]

Halep şehrinde Şeyh Ebubekir, Şeyh Üryan, Ahmed-i Kârî ve Öküz Muhammed Paşa'nın medfun oldukları bilgisi verilmiştir:

Ehl-i Halebüñ seyrāngāhı bir hoş maaldür. Bir tekyedür. Şeyh Ebūbekr dinilen kimesne anda medfūndur, rametu'llāhi te'ālā 'aleyh. Ve türbesi vardır. Ol türbenüñ içinde aşdan bir mihrāb vardır. Hayli mūnaaşdur. Ve Şeyh 'Üryān nām kimesne dağı anda bir maalde medfūndur. Ve bir yer dağı vardır ki Amed-i Kārî nām kimesne anda medfūndur. Ve bir türbe dağı vardır. Öküz Muhammed Paşa anda medfūndur. [17b]

✓ **Eşrefzāde (Eşrefođlu Rūmî) (ö. 1469-70)**

Eşrefzāde'nin İznik mahallinde medfun olduğu, türbe ve tekyesinin bulunduğu beyan edilmiştir:

...Eşrefzāde [Eşrefođlu Rūmî] anda medfūndur. Türbesi ve tekyesi vardır, rametu'llāhi te'ālā, āddesa'llāhu sırrahu'l-'azîz. [6a]

Bunların yanı sıra Hz. Meryem, Sām b. Nūh, Melik Tuđtekin, Melik İsmail bin Tuđtekin, Seyyid Ensārî, Baba Amr, Zümürüd Hatun, Hāce Nasreddin, İmam Hanefi, İmam Şafii, Rabia Ana, Monla Hünkār, Koyunbaba, Seyyidgazi, Habîbü'n-Neccār gibi birçok dinî ve tarihî şahsın isimleri zikredilmiştir.

2.2.3.5. Ayetler ve Hadisler

Eser içerisinde yer yer ayet ve hadislerden iktibaslar yapılmıştır.

2.2.3.4.1. Ayetler

Eserin girişinde “eşyâ-yı külliyye ve cüz’iyyeyi *kûn* hitâbıyla ketm-i ‘ademden şahrâ-yı vücûda getürüp” denilerek “...Kün fe-yekûn”⁵³ ayetine atıfta bulunulmuştur. **[1b]**

Hac yolculuğu süresince her şeye karşı sabırlı olup kimseyle kavga etmemek, tartışmamak gerektiği ifade edilerek “...*fe-men ferâda fî-hinne’l-ħacce fe lâ-refeşe ve lâ-füsûka ve lâ-cidâle fî’l-ħacc...*”⁵⁴ ayetine yer verilmiştir. **[3b]**

Yedi nehrin taksim olduğu ve her bir nehrin Şam’ın bir mahalline gittiği bir konumda bulunan “Rabve” diye tabir edilen yerin, “*vece’alnâbne Meryeme ve ummehu âyeten ve âveynâhumâ ilâ-rabvetin zâti qarârin ve me’in.*”⁵⁵ ayetinde zikredilen yer olduğu ifade edilmiştir. **[24a-b]**

Ata istiaze ve besmele ile binmenin sünnet olduğu zikredilip daha sonra tüm zararlardan Allah’ın izniyle emin ve korunmuş olmak için “...*Subhâne’llezi sahħara lenâ hâzâ ve mâ-kunnâ lehu muħrinîn ve innâ ilâ-rabbenâ le-münkalibûn.*”⁵⁶ ayetinin okunması gerektiği beyan edilmiştir. **[42a]**

Hz. Peygamber’in, Kibleteyn’de sahabelerle birlikte namaz kıldıkları esnada “*Ķad nerâ teħallube vechike fî’s-semâ’i felenuvelliyenneke ĳibleten terdâhâ fevelli vecheke Şetra’l-mescidi’l-ħarâm...*”⁵⁷ ayetinin nazil olduğu zikredilmiştir. **[60a]**

---

⁵³ “Ol der ve o da hemen oluverir.”, Bakara, 2/117; Âl-i İmrân, 3/47, 59; En’âm, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn, 36/82; Mu’min, 40/68.

⁵⁴ “...Her kim o aylarda haccı ifa ederse hac sırasında çirkin konuşmalardan, tüm yakışıksız davranışlardan ve kavgadan kaçınmalıdır...”, Bakara, 2/197.

⁵⁵ “Ve [Musa’yı nasıl onurlandırdıysak] Meryem oğlunu ve anasını da [rahmetimiz için] bir sembol kıldık: Ve onların her ikisini de ebedî esenliğin, berrak çeşmelerin bulunduğu yüce bir makama erıştirdik.”, Mu’minûn, 23/50.

⁵⁶ “...[Bütûn] bunları bizim hizmetimize veren O ne yücedir, çünkü [O olmasaydı] biz bunu elde edemedik; o hâlde biz mutlaka O’na döneceğiz! diyesiniz.”, Zuhuf, 43/13-14.

⁵⁷ “Biz, [Ey Peygamber] senin sık sık yüzünü [bir kılavuz arayışı içinde] göğe çevirdiğini görüyoruz. Ve şimdi seni tam tatmin edecek bir kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Harâm’a çevir...”, Bakara, 2/144.

2.2.3.4.2. Hadisler

Allah'tan, Firdevs cennetine girmeyi kolaylaştırması, nasip etmesi duasında bulunulmuş, ardından Hz. Peygamber'in, "*İzā se 'eltumu'llāhe şey'en fes 'elü'l-Firdevs.*"⁵⁸ buyurduğu ifade edilmiştir. **[2b]**

Hasta bir kişinin, hac yolculuğuna çıktığında sıhhat bulacağı ifade edilerek "...*Sāfirū teşihhū teğnemū.*"⁵⁹ hadisine yer verilmiştir. **[3b]**

Bir kişinin, Mescid-i Haram, Mescid-i Nebevî ve Mescid-i Aksa'yı ziyaret etmesinin elzem olduğu zikredilmiş, Mescid-i Nebevî hakkında Hz. Peygamber'in "*Men zāre kabrī vecebet lehu şefā'atī.*"⁶⁰ buyurduğu beyan edilmiştir. **[4a]**

Bir kişinin, Ravza-i Mutahhara'ya gidip "Ben dünyada cennete girdim." demesinin yalan bir söz olmadığı, zira Hz. Peygamber'in "...*ravzatun min-riyāzi'l-cennet.*"⁶¹ buyurduğu ifade edilmiştir. **[4a-54b]**

Bir kişi mübarek mekânlara gitmek için yola çıkıp bir menzilden bir menzile vardığında meleklerin o kişinin her yerini sıvadığı ve bu sayede kişinin yorgunluğunun geçtiği beyan edilerek Hz. Peygamber'in "*Men hacce haccen mebrūran leyse lehu cezā'u ille'l-cennet.*"⁶² buyurduğu aktarılmıştır. **[4a]**

Konya'da Şeyh Monla Hünkâr'ın evladından birinin medfun olduğu bir türbenin bulunduğu, türbenin bir mahallinde ise "*Selāmetü'l-insān fi-ḥıfzi'l-lisān.*"⁶³ hadis-i şerifinin yazılı olduğu bildirilmiştir. **[10b]**

Ata istiaze ve besmeyleyle binmenin sünnet olduğu, bindikten sonra üç kere "*e'ūzu bi-kelimāti'llāhi te'ālā küllihā min şerri ma-ḥalaḳa*"⁶⁴ bismillāhi'ilezi lā-yeḍurru me'a ismihi şey'un fi'l-

⁵⁸ "Allah'tan bir şey isteyeceğiniz zaman Firdevs'i isteyin.", Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, nşr. Mervân Da'bûl (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1435-36/2014), "Cihad ve Siyer", 2790; "Tevhid", 7423.

⁵⁹ "Seyahat edin, sıhhat bulursunuz.", Abdurrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef fi'l-Hadîs*, thk. Habîburrahmân el-A'zamî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1402-03/1982), 9269; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, (İstanbul: Çağrı Yayıncılık, 1412-13/1992), 2/380 (8932).

⁶⁰ "Kim kabrimi ziyaret ederse şefaati ona vacip olur.", Dârekutnî, *Sünenü'd-Dârekutnî*, II/278, hadis no: 192.

⁶¹ "...cennet bahçelerinden bir bahçedir...", Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta'*, thk. Kulâl Hasan Ali (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1438-39/2017), "Kible", 474; Buhârî, "Fadlu's-Salâti fi Mescid-i Mekke ve'l-Medîne", 1195; Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *el-Câmi'u's-Sahîh*, nşr. Mervân Da'bûl (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1430-31/2009), "Hacc", 3368; Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, nşr. Abdülmâlik Mücâhid b. Muhammed Yûnus (Riyad: Dâru's-Selâm, 1430-31/2009), "Menâkıb", 3915; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, nşr. Abdülmâlik Mücâhid b. Muhammed Yûnus (Riyad: Dâru's-Selâm, 1430-31/2009), "Mesâcid", 695.

⁶² "Mebrur hacın karşılığı ancak cennettir.", Buhârî, "Umre", 1.

⁶³ "İnsanın selameti, dilini tutmasıdır."

⁶⁴ "Yarattığı şeylerin şerrinden Allah'ın tam olan kelimelerine sığınırım.", Tirmizî, "Daavât", 3437.

arđi ve lā-fi's-semā' ve *hüve's-semī' u'l-'alīm*,⁶⁵ *el-ḥamdu lillāhi 'alā külli ḥāl'* denilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

2.2.3.5. Şehir ve Mahallerin İsimlendirilmesi

Eserde, şehir ve mahallerin isimlendirilmesine dair bilgilere yer verilmiştir.

Bozüyük menziline, o mahalde birkaç çıplak tepeciklerin varlığından dolayı Bozüyük denildiği, bu ismin söylenmesinin zor olmasından dolayı buraya Kasımpaşa denildiği belirtilmiştir.

Akşehir menzili tasvir edilirken bu şehre önceleri Ahşehri denildiği, daha sonraları meliklerden birinin, bir bahar mevsiminde bu şehre uğrayıp beyaz şükufelerin çokluğunu gördükten sonra "Bundan sonra bu şehre Akşehir desinler." dediği, o zamandan beri de bu şehre Akşehir denildiği bilgisi verilmiştir. [9a]

Ladik yolu üzerinde **Arslanlı Köy** denilen bir köyün olduğu, yer yer taştan yapılmış arslan suretlerinin bulunmasından dolayı bu köye Arslanlı Köy denildiği bilgisi verilmiştir. [9b]

Akpınar menziliyle arasında iki saat mesafe olan bir mahalle, o yerde ılıcaların var olmasından dolayı Hammamat denildiği belirtilmiştir. [16a]

Halaka menzilinun etrafında köyler olduğu, bu sebeple de bu mahallin Halaka (Halka) diye isimlendirildiği ifade edilmiştir. [16b]

Küçük bir kale olan **İkikapılıya**, iki başında kapıları olduğu için İkikapılı denildiği beyan edilmiştir. [22a]

Hacıların, hac dönüşünde **Mefrik** mahallinde birbirlerinden ayrıldıkları, bu sebeple de bu mahalle Mefrik denildiği söylenmiştir. [40b]

Megâir mahalli etrafında bazı mağaraların olmasından dolayı bu mahalle Meğâir denildiği ancak görünürde mağaların olmadığı bilgisi verilmiştir. [45a]

Şu'âbe'l-Ahmer'in Arapçada kırmızı dağlar manasına geldiği, bu mahallin dağ ve taşlarının da kırmızıya müşabih olduğu belirtilmiştir. [50a]

Hz. Peygamber'in Hayber fethinde **Hediye** mahalline geldiklerinde sahabeden bazılarının Peygamber'e hediye getirdikleri, Peygamber'in de hediyeyi yediği, bu sebeple mahallin Hediye diye isimlendirildiği anlatılmıştır. [51a]

Hediye menzilinden yürüme hesabıyla bir saat uzaklıkta olan **Sükker Akabesine** de azık-seker dağıtımı yapılmasından dolayı Sükker Akabesi denildiği ifade edilmiştir. [51a]

⁶⁵ "İsmi sayesinde yerde ve gökte hiçbir şeyin zarar veremeyeceği Allah'ın adıyla.", Tirmizî, "Daavât", 3388.

Fahleteyn menziline diğeri isminin Selam Kayası olduğu, Hz. Peygamber bu mahalden geerirken iki kayanın Peygamber'e tazimen kalktıkları, bu sebeple de bu mahalle Selam Kayası denildiği, hâlâ bu kayaların o hâl üzere durdukları anlatılmıştır. **[51b]**

Güzelce Bürke menziline **Kum Akabesi** denilen bir mahallin olduğu, Mısır hacılarının, buraya geldiklerinde şerbetler içildiği için bu akabeye Sükker (Şeker) Akabesi dedikleri belirtilmiştir. **[62b]**

2.2.3.6. Gelenek ve Görenekler

Eserde, bir menzil ve menzildeki mahaller anlatılırken o menzil ve mahallerdeki gelenek ve göreneklere de değinilmiştir.

Payas menziline davul çalındığı bilgisi verilmiştir. **[15a]**

Hz. İbrâhîm'in mutfağında (maşbağ-ı şerîf) her gün iki kere yemek pişirilip kasaba halkına dağıtıldığı, yemek pişip hazır olduğunda kudüm çalınıp halka haber verildiği ifade edilmiştir. **[37a]**

Şam'da hac yolculuğu yaklaştığı zaman şevval ayının yedinci ya da sekizinci gününden onuncu gününe kadar, bu günlerin birinde büyük bir alay oluşturulduğu, mahfel-i şerif ve tahtirevanların süslenerek şehir turuna çıkıldığı, evliyadan olan Şeyh Arslan'ın türbesinin olduğu yere gidilip orada kurban kesildiği, Şam halkının da bu geleneği seyrettiği aktarılmıştır. **[37b]**

Müzeyrib mahallinde birkaç gün konulup büyük bir ordu kurulduğu, bu mahalden zilkadenin ilk gününde göç edildiği, göç gecesi de mum ve kandiller yakılıp top tüfek şenliği edildiği zikredilmiştir. **[40a]**

Belka mahalline varıldığında bir mikdar durulup yemekler yenildiği, kahveler içildiği, daha sonra haber topu atılarak tekrar yola çıkıldığı belirtilmiştir. **[40b-41a]**

Belkadan kalkarken katarın düzeninin yapıldığı, öncelikle altı parça-adet top ve bayrakla serdar ve başçavuşların önden gittikleri, mahfel-i şerif ve surre emini ile surreyi korumakla görevli Şam yenierilerinin iki taraftan yürüdükleri, her katarda on kadar tahtirevanın dizildiği, sonra kiler emini, onun gerisinde hacıları korumakla görevli hac emîrinin yürüdüğu, mahfel-i şerifin önünde büyük bir alan bırakıldığı, namaz vakti geldiğinde mahfel-i şerifin önünde davul çalınıp ileride bayrak tutulduğu, ardından cemaatle namaz kılındığı, mehteran çadırının da bayrakla birlikte hareket ettiği, konak yakın olduğunda gidip hacılar gelmeden çadırların hazır edildiği ifade edilmiştir. **[41a-41b]**

Akabebaşından kalktıktan sonra bir saat durulduğu, daha sonra haber topu atılarak yine yola çıkıldığı söylenmiştir. **[43b]**

Kâ'u'l-Basît menziline yaklaşıldığında mahfel-i şerif davulcularının şenlik edip akçe topladıkları belirtilmiştir. **[44b]**

Abyar menzilinden önce iki tarafı dağ gibi büyük kayalar olan Sâlih (as.) Boğazına varıldığı, boğaz geçilirken davullar çalınıp tüfekler atıldığı, boğaz geçildikten sonra biraz ara verilip kahveler içildiği, haber topu atılarak yola devam edildiği bilgisi verilmiştir. **[47a-b]**

Kimi mahallerde dar yerlerden geçerken katarın bozulup bölük bölük geçilmesinden dolayı geride kalanların katara yetişmesi için bir mikdar durulduğu, o mahalden herkes geçtiğinde işaret olarak haber topu atıldığı, konaklardan kalkılırken de işaret borusu çalındığı zikredilmiştir. **[47b]**

Ulâ menzilinde bir gün kalmanın âdet olduğu, kalkılacak gece büyük tüfek ve topların atıldığı ve şenlikler edildiği belirtilmiştir. **[48b]**

Hediyye menzilinde akarsuların bol olduğu, ancak biraz tuzluca olmasından dolayı bu mahalde şeker ve helva dağıtıldığı ifade edilmiştir. **[50b]**

Hediyye menzilinden bir saat yüründüğünde Sükker Akabesi diye bilinen mahalle varıldığı, bu mahalde biraz durulup kahveler içildiği söylenmiştir. **[51a]**

Medine'den bir saat beride olan Kuyular mahalline varıldığında hac emîrinin burada kalıp ertesi gün alay ile Medine'ye girdiği anlatılmıştır. Ayrıca hacılar şehre yaklaştığı zaman o mahallin fakirlerinin ellerine hurmadan zenbiller alarak hacıları karşıladıkları beyan edilmiştir. **[52a]**

Mekke'den yarım saat beride Sebil denilen bir mahalde hac emîrinin konakladığı, sonra mahall-i şerifi süsleyip alay ile Mekke'ye girdiği anlatılmıştır. **[63a]**

Kurban bayramının üçüncü gecesini Mina'da büyük mum ve kandillerin yakıldığı, fişek, top ve tüfeklerin atıldığı, mehterhanelerin çalındığı ve tarifi imkânsız büyük şenlikler edildiği aktarılmıştır **[72b]**

Ayrıca Eskişehir, Konya, İregli, Hama ve Ulâ menzillerinde bir gün oturak etmenin (konaklamanın) eskiden beri âdet olduğu zikredilmiştir.

2.2.3.7. Hikâyeler ve Halk İnanışları

Eserde menzillerin tasviri yapılırken zaman zaman "hikâyet olunur ki", "rivâyet olunur ki" denilerek birtakım bilgiler verilmiştir. Bu hikâyeler ve halk inanışları şunlardır:

2.2.3.7.1. Anadolu sahası menzilleri

Üsküdar menzili anlatılırken Üsküdar'a Pendik'in mi yoksa Kartal'ın mı yakın olduğu hususunda anlaşmazlık yaşandığı, bazılarının bu husus sorulduğunda ise "el-kâf bi'l-kâf ve el-bâ'i bi'l-bâ'i", yani "Kartal'da olan kâf kurba (yakınlığa), Pendik'te olan bâ ise bu'da (uzaklığa) işarettir." cevabının alındığı söylenmiştir. **[5a]**

Ladik menziline azim cevizliklerin bulunduğu, ceviz gölgesinin ise ağır ve bunaltıcı (sakil) olduğu zikredilmiştir **[9b]**. Bu ifade, Anadolu'daki "Ceviz gölgesinde oturulmaz, uyumaz." inancının izlerini taşımaktadır.

Konya'da helvacı dükkânları olduğu, helvanın bir kişiye topuz ile yedirildiği, helvanın çok güzel olmasından dolayı da gören kişinin yememesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir. **[10b]**

Kurdkulağı menziline bulunan Yılan Kalesinin içinde yılanların olmasının sadece halk arasındaki bir sözden ibaret olduğu, kalenin içinde yılanların olmadığı, hatta bir zamanlar kalenin içinden lale soğanı çıkarıldığı belirtilmiştir. **[14b]**

Akpınar menziline Murad Paşa Köprüsü üzerinde bir buçuk saat kadar gidildiği, iki tarafının da sazlık olduğu, hırsızının çok olmasından dolayı bu yerde giderken gaflet içerisinde olmamak gerektiği ifade edilmiştir. **[16a]**

Antakya menziline kale anlatılırken bu kaleyi bina eden kişinin İstanbul'u bina eden kâfirin kardeşi olduğu, geceleri uyku uyayamaz olan kâfir padişahın kaleyi, zamanın hükemasının "Antakya havası ziyade uyku getirir." tavsiyesi üzerine uyku için bina ettiği söylenmiştir. Ancak kimilerine göre kâfirin havadan değil, vehminden dolayı uyumadığı, kimilerine göre ise "Kardeşin İstanbul'da bir büyük hisar bina etti." söylemlerinden sonra kardeşini kıskanıp Asi suyu kenarında ona benzer bir kale bina eylediği beyan edilmiştir. **[19b-20a]**

2.2.3.7.2. Suriye sahası menzilleri

Halep şehrinin iç kalesinde çanak şeklinde bir nesne olduğu, Hz. İbrâhîm'in (as.) bu mahalde süt sağdığı bilgisi verilmiştir. Ayrıca kalenin bir mahallinde de Sultan Murad Han Gazi'nin bir cirit attığı, ciridin şehir içinde bir mahalle düştüğü, nişan olması için de bu mahalle taştan alametler yapıldığı ifade edilmiştir. **[17a]**

Hıms menzili anlatılırken şehrin iç kalesinde Hz. Osmân hattı bir mushaf olduğu, şehre yağmur yağmadığında bu mushafın kaleden dışarı çıkarıldığı ve bu sayede şehre yağmur yağdığı söylenmiştir. **[21b]**

Şam'da bulunan Emeviyye Camii'nin üç minaresinin olduğu, soldakine Ak Minare denildiği, Hz. İsbân'ın buradan inip zuhur edeceği inancından hareketle İsbân Minaresi denildiği belirtilmiştir. **[23a-b]**

Hz. Peygamber'in, Şam'ı cennete benzetip "Ben dünyada cennete girmem." diyerek Şam'a hiç girmediği belirtilmiştir. **[25a]**

Meyte Gölü mahallinde azim taşlık olan bir yol bulunduğu, taşların sünger gibi delik delik olduğu ve kimilerine göre bu taşların Hz. Ya'kûb'un gözyaşlarından dolayı delik olduğu zikredilmiştir. **[28a]**

2.2.3.7.3. Kudüs sahası menzilleri

Mescid-i Aksa faslında miraç mahallindeki taşın Hz. Peygamber'le birlikte yükselmeye başladığı, taşın yükseldiğini gören Peygamber'in de "Dur ey mübarek!" diye taşa seslendiği ve taşın da o hâl üzere havada asılı kaldığı anlatılmıştır. **[30a]**

Mescid-i Aksa faslında Hz. Peygamber'in namaz kıldığı bir mahaldeki taşın, Peygamber'in başının denk geldiği yere tazimen kalktığı ve o mahallin çukurlaştığı belirtilmiştir. **[30b]**

Mescid-i Aksa'nın içinde bulunan iki mermer direğin arasından geçenin günahı olmaz anlayışının yanlışlığına vurgu yapılmıştır.⁶⁶ **[31b]**

Mescid-i Aksa faslında Sırat Köprüsü denilen bir taşın ve önünde Cehennem Deresi denilen bir uçurumun varlığından hareketle kıyamet gününde mahşer yerinin Kuds-i şerif olabileceği söylenmiş, tüm bunların birer işaret olduğu ve akıl olanın ibret alması gerektiği ifade edilmiştir. **[32a]**

Hz. Süleymân Kubbesi'nde Muallak taşın bir parçasının olduğu, kubbe tamam olacağı vakit Hz. Süleymân'ın mübarek taşı ziyaret etmeye dizleri üzerinde yürüyerek gittiği, bunun üzerine Allah'ın taşa "Süleymân'a doğru git, seni ziyaret eylesin." diye emrettiği, Hz. Süleymân'ın da kendisine gelen bu taşı ziyaret edip geri döndüğü belirtilmiştir **[32b]**. Ayrıca Buhtunnasr denilen kâfirin, padişah olduğunda Hz. Süleymân'ın binasını yıkdıktan sonra bu mübarek taştan bir kesim aldığı, bunu da ziyaret edilmesi amacıyla kendi bölgesine götürmek istediği, lakin Allah'ın emriyle taşı yerinden kaldıramadığı ve amacına ulaşamayarak çekip gittiği bilgisi verilmiştir. **[32b-33a]**

Mescid-i Aksa faslında Silsile Kubbesi denilen bir mahalde asılı bir zincirin bulunduğu, kimin kimde hakkı olsa gelip bu zincire yapıştıkları, birinin hakkı diğerinde varsa zincirin yukarı kalktığı, şayet yoksa zincire yapıştığı, kimin hakkı kimde ise bu sayede malum olduğu bilgisi verilmiştir. Devamında bir adamın bir miktar altınının olduğu, altınını inkâr ettiği ve elinde bir asası olduğu, altını o asanın içine doldurup zincire yapıştığı, hakkı olan adama "Tut şu asayı!" diyerek eline verip zincire yapıştığı ve böylece hile yaptığı, o zamandan beri de zincirin havaya yükseldiği beyan edilmiştir. **[33a-33b]**

---

⁶⁶ Bu, hikâyelere akıl ve mantık çerçevesinde eleştirel bir gözle yaklaşıldığını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Ruhlar mağarası olarak bilinen Canlar Kuyusu ile ilgili üç rivayetin olduğu söylenmiştir. Birisinin, üç yüz biner kız ve oğlanın bir defada “Ya Allah” deyip canlarını teslim etmeleri olduğu, bir diğerrinin, bir kadının, oğlunun ölümünden sonra ağıt yakıp ağladığı, bazılarının “Senin oğlun cennet kuşudur, onun ruhu şimdi Mescid-i Aksa’da ruhlar mağarasındadır.” dediği, kadının oraya gidip oğluna seslendiği, oğlunun da annesine “Ey anne, ne dersin!” diye karşılık verdiği, oğlunun sesini işiten annenin de o an canını teslim ettiği ifade edilmiştir. Son rivayetin de Hz. Peygamber’in miraç gecesi bu mahalde namaz kıldığı, diğer tüm peygamberlerin ruhlarının da ona tabi olduğu belirtilmiştir. **[33b-34a]**

Hz. Mûsâ’nın kabrinin bulunduğu türbenin olduğu mahaldeki taşların yandığı, hatta bu taşlarla kahve ve yemek pişirildiği zikredilmiştir. **[35a]**

Beytüllahm’da bir kilisenin içinde yer altında bir mahal olduğu, buraya merdivenle inildiği, Hz. İsa’nın bu mahalde doğduğu, doğumunda başının denk geldiği yerin çukurlaştığı ve hâlâ çukurun belli olduğu bilgisi verilmiştir. **[35b]**

2.2.3.7.4. Şam-Medine arasındaki menziller

Kubeybe menzili anlatılırken Havran denilen yerin insanların güzel oldukları, Şeddad isimli bir kâfirin, “Cennet bina ederim.” diyerek bir cennet bina edip içinde huri isminde mahbubeler murat eylediğinde bu mahaldeki insanların getirildiği ifade edilmiştir. **[39b]**

Hz. Ömer zamanında 1666 vilayetin fethedildiği, ehl-i İslam sipahi ve askerlerinin pirinin Hz. Ömer olduğu, onun sağ eliyle sol kulağını, sol eliyle de sağ kulağını tutar hâlde üzengiye basmadan ata bindiği ve atı hiçbir yere tutunmadan ayaklarıyla kullandığı, askerlikte Hz. Ömer’den zuhur eden fiillerin hiç kimseden zuhur edemeyeceği, bunların hepsinin keramet olduğu belirtilmiştir. **[41b-42a]**

Ata istiaze ve besmeyleyle binmenin sünnet olduğu, bindikten sonra üç kere “e’uzu bi-kelîmâti’llâhi te’âlâ küllihâ min şerri ma-ḥalaқа bismillâhi’llezi lâ-yeḍurru me’a ismihi şey’un fi’l-arzi ve lâ-fi’s-semâ’ ve hüve’s-semî’u’l-’alîm, el-ḥamdu lillâhi ‘alâ külli ḥâl” denilmesi ve ardından “*Şubhâne’llezi saḥḥara lenâ hâzâ ve mâ-kunnâ lehu muḥrinîn ve innâ ilâ-rabbenâ lemünkalibûn.*” ayetinin okunması gerektiği zikredilmiştir. **[42a]**

Haydar mahalline yakın bir darboğaz olduğu, yolunun üzerinde siyah yuvarlak ve uzunca içi beyaz bir taş bulunduğu, bazısının da tamamıyla beyaz olduğu, kimilerine göre bu taşların Hz. Eyyûb’dan düşen kurtlar olduğu söylenmiştir. **[45b]**

Sâlih (as.) Boğazının büyük bir gürültüyle geçilmesinin, Hz. Sâlih’in mucizesi olan devenin hâlâ feryat ediyor olmasına dayandırıldığı ifade edilmiş, o devenin feryadını duysalar develerin

helak olacağı inancının aslının olmadığı, çünkü o mahalde görünen veya duyulan hiçbir nesnenin varlığından söz edilemediği beyan edilmiştir.⁶⁷ [47b]

Ulâ menziline ötede Yehûd denilen Arabî bir taifenin olduğu, bu taifenin, bir adamı öldürmeden onun giysilerini batıl dinleri gereği haram sayarak almadıkları, öldürdükleri adamın kanı eğer elbiseye değmemişse aldıkları aktarılmıştır. [48b]

2.2.3.7.5. Medine sahası menzilleri

Hz. Ömer'in "Beni Peygamber'e götürün, 'Ya Rasulallah, işte asi Ömer geldi!' deyin. Eğer hücre-i şerifin kapı kilidi kendi kendine açılırsa beni oraya defnedin, açılmazsa etmeyin." diye vasiyet ettiği, Allah'ın emriyle kapının kendiliğinden açılmasıyla Hz. Ömer'in oraya defnedildiği anlatılmıştır [53b]. Ayrıca Hz. Ömer'in defnedildiği yerin Hz. Aişe'ye ait olduğu, Hz. Ömer'in rica ettiği ve bu rica üzerine Hz. Aişe'nin de o yeri hibe ettiği belirtilmiştir. [53b-54a]

"Kim kabrimi ziyaret ederse şefaattim ona vacip olur." hadisine birkaç mana verildiği söylenmiştir. Bunların; Hz. Peygamber'in, kabr-i şerifini ziyaret edenlere kıyamet gününde nice şfaat edeceği, böylelikle hesap ve azap olmaksızın cennete girecekleri, şefaatin ancak ehl-i imana olduğu, Hz. Peygamber'in sözünün de buna işaret ettiği şeklindeki manalar olduğu beyan edilmiştir. [55a]

Hz. Peygamber'in miraç hadisesinde bir büyük deniz, denizin ortasında bir ağaç, ağacın üstünde bir kuş ve kuşun ağzında bir çöp gördüğü, bunu Cebrail'e sorduğunda onun, "Ya Rasulallah, bu deniz rahmet denizidir, o ağaç imandır, kuş suretinde olan senin ümmetindir ve ağzındaki çöp ise günahlarıdır. Allah'ın rahmeti katında senin hürmetine onların günahları zerredir." diye cevap verdiği anlatılmıştır. [55b-56a]

Benî İsrail zamanında bir fasıkın, ömrünü fisk u fücürda geçirdiği ve o hâl üzere öldüğü, halkın da onun ölümünden mutlu olup ayağından sürüyerek onu bir çöplüğe bıraktıkları, Cebrail'in Allah'ın emriyle Hz. Mûsâ'ya gelip "Allah sana selam edip buyurdu ki 'Dostlarımdan biri ahirete intikal etti ve onu bir çöplüğe bıraktılar. Onu çöplükten kaldırıp Benî İsrail'i cenaze namazına davet edip kılınsınlar, böylelikle onların hepsini bağışlayayım." dediği belirtilmiştir. Ardından Hz. Mûsâ'nın çöplüğe gittiği ve bu kişinin, ömrünü fisk u fücür içerisinde geçiren kimse olduğunu görüp şaşırıldığı, emri yerine getirdikten sonra "Ya Rabbi, bu kişiye bu merteye nasıl nasip oldu?" diye sorduğu, Allah'ın da "Bu kulumun günahı, halkın bildiğinden daha fazladır. Lakin bir gün Tevrat'a bakıp ahir zaman peygamberinin na'tını gördü, onun sevgisi kalbine işledi ve varakı öpüp yüzüne sürdü; bunun hürmetine onu affettim." buyurduğu beyan edilmiştir. [56b-57a-b]

⁶⁷ Bu olayın aslının olmadığı ifade edilmesi, müellifin hikâyelere eleştirel bir gözle yaklaştığını göstermesi bakımından önemlidir.

Hız. Hamza'nın, şehit olduğu yere defnedildiği, sonra büyük bir selin gelip onu hâlâ türbe-i şerifleri olan mahalle götürdüğu, Hız. Peygamber'in haber gönderip bu yere defnedilsin buyruğu üzerine bu mahalle defnedildiği anlatılmıştır. **[58b]**

Allah'ın, Cebrail'e "Ne mahalde çok zahmet çektin?" diye sual buyurduğu, onun da "Sana ne malum değildir Ya Rab! Üç mahalde çok zahmet çektim." diye cevap verdiği söylenmiştir. İlkinin, Hız. Peygamber'in mübarek dişleri şehit olduğunda Allah'ın, "Çabuk yetiş Cebrail, habibimin bir damla kanı yere düşmesin, azametim hakkı için bir daha yeryüzünde hiçbir bitki bitiremem." demesi olduğu ifade edilmiştir. İkincisinin; Hız. İbrâhîm'in, Allah'ın emriyle oğlu İsmail'i kurban etmeyi murat edip bıçağı oğlunun boğazına dayadığında Allah'ın "Yetiş, bıçağın yüzünü sil ya da çevir!" diye emretmesi olduğu söylenmiştir. Sonuncusu ise bıçağın "Ya İbrâhîm, Nemrud seni ateşe attı, ateş seni neden yakmadı?" sorusu üzerine Hız. İbrâhîm'in "Allah yakma diye emrettiği için yakmadı." diye cevap verdiği, bıçağın da "Allah ateşe bir kere yakma dedi ve yakmadı, bana da 'yetiş, kesme' diye hitap geldi." şeklinde karşılık vermesi şeklinde ifade edilmiştir. **[59b]**

2.2.3.7.6. Medine-Mekke arasındaki menziller

Asfan menzilinde yağmur suyundan birikmiş Bi'r-i Nebi denilen bir kuyu olduğu, Hız. Peygamber'in de bu kuyudan su içtiği zikredilmiştir. **[63a]**

Harem-i Şerif'e yaklaştığça onun bir minaresinin görüldüğu, bu mahalle varıldığında dualar edildiği, binalar yokken bu mahalden Kâbe'nin de görüldüğu, Hız. Peygamber'in de gelip gittiklerinde bu mahalde dua ettikleri, dolayısıyla burada dua etmenin sünnet olduğu bilgisi verilmiştir. **[63b]**

Harem-i Şerif'e Bab-ı Selam kapısından girmenin sünnet olduğu, bu mahalde semavat kapılarının açıldığı, rahmetlerin sağıldığı ve duaların makbul olduğu, bu sebeple duada kusur edilmemesi gerektiği zikredilmiştir. **[64a]**

Zemzem'in çıkması hususunda bazılarının Cebrail'in, kanadı ile yere vurduğunu, bazılarının da Hız. İsmâil'in mübarek ökçesiyle yerinden çıktığını söyledikleri beyan edilmiştir. **[65a]**

Makam-ı İbrâhîm'de bir taşın bulunduğu, Hız. İbrâhîm'in Kâbe'yi bina ettiklerinde bu taşa basıp duvara yükseldiği, taşın da Hız. İbrâhîm'le birlikte kalktığı ifade edilmiştir. **[65a-b]**

Beyt-i Şerif'in on kere bina edildiği, ilk bina edileceği zaman mübarek taşın cennetten getirildiği, Nûh tufanında Allah'ın, bu taşı Ebî Kubeys dağında hıfzettiği, Hız. İbrâhîm Beyt'i bina edeceği zaman Allah'ın emriyle Cebrail'in taşı o dağdan getirdiği ve Hız. İbrâhîm'in, taşı yerine koyduğu anlatılmıştır **[65b-66a]**. Ayrıca Hacer-i Esved'in ilkin çok berrak olduğu, hatta gece vaktinde bu taşın etrafında olanların ışığa ihtiyaç duymadığı belirtilmiştir. **[66a]**

Halife Me'mun zamanında Kâbe'nin yılda üç defa giydirildiği, terviye gününde kırmızı, Receb ayının ilk gününde kabatî ve Ramazan bayramında beyaz kumaş örtüldüğü zikredilmiştir. **[66a]**

Ebî Kubeys dağında şakku'l-kamer olayının gerçekleştiği, Mekke fethedildiğinde Hz. Bilâl'in bu dağda bir kaya üzerinde ezan okuduğu ve Allah'ın, bu dağı tüm dağlardan önce yarattığı beyan edilmiştir. **[67a]**

Eski zamanlardan beri Mekke'nin etrafına demir kapıları olan surlar çekildiği ve sel geldiğinde geçmesi için yer yer menfezler koydukları, sonrasında ise yıkılıp hiçbir izin kalmadığı belirtilmiştir. **[67b]**

Hz. Peygamber'in bir taşa dayandığı, taşın da "Ya Rasulallah, gel bana dayan." dediği, ayrıca Hz. Peygamber Hz. Ebûbekir'in kapısını çaldığında yine o taşın "Ya Rasulallah, burada değil, haremde dir." diye karşılık verdiği aktarılmıştır. **[69a]**

2.2.3.7.7. Arafat

Arafat'ta vakfe için toplanıldığı, yeryüzünde bu cemiyetten daha üstün bir cemiyet olmadığı, o gün Allah'ın, meleklerle "Görün, kullarım uzak yerlerden zorluk çekerek ve mallarını harcayarak hac edip rahmet talep ederler, bilin ki onların tüm günahlarını affettim." diye buyurduğu, meleklerin "Ya Rab, onların içinde çok mücrimler vardır." dediği, Allah'ın da "Bu bir toplanma günüdür ki gelen her ne kadar günahı da olsa mahrum gitmez." buyurduğu beyan edilmiştir. **[71a-b]**

Vakfe için toplanıldığı gün, etrafta ne kadar koyun varsa bu mahalde hazır edildiği, bir adam çok koyunu olmasına rağmen o gün getirmese Allah'ın emriyle tüm koyunların uyuz olduğu aktarılmıştır. **[71b]**

Hz. Peygamber'in Meş'ar-ı Haram mahallinden giderken tebessüm ettikleri, sahabenin bunun nedenini sorması üzerine Peygamber'in, "Allah, tüm günahları bağışladı, bir tek kul hakkı kalmıştı, bu mahalde o da bağışlandı; hatta İblis'i, 'bu da mı bağışlandı' diyerek eleminden başına toprak saçarak vaziyette gördüm, ona tebessüm ettim." diye cevap verdikleri zikredilmiştir. **[72a-b]**

2.2.3.8. Coğrafi Unsurlar

2.2.3.8.1. Sular

Menziller anlatılırken hemen hemen her mahalde su olup olmadığı bildirilmiş, zaman zaman da akarsu, göl ya da denizlerin isimleri verilmiştir. Mesela Yaylak menzilinde Kırk Geçit, Adana'da Çakıt ve Misis'te Ceyhun (Cihan) nehirlerinin bulunduğu bilgisi verilmiştir. Belka, Aneze, Akabebaşı, Ka'u'l-Basit, Mağaralar, Mataran, Şu'abe'l-Ahmer, Şu'abu'n-Nu'am, Kubûrû's-Şüheda ve Berr-i Meymun menzillerinde ise su olmadığı zikredilmiştir. Ayrıca menzillerde bulunan suların özelliklerine de değinilmiştir. Mesela Bazarcık, Bozüyük, Eskişehir, Akşehir, Ladik'teki suların latif ve soğuk, Göçü'deki suyun soğuk ama acı, Tebük'te bürkeden (havuz) alınan suyun ılıcak, Eşmeler mahallindeki bürke suyunun yerden kaynayıp çıktığı için ılık, Hediyye'deki suların firâvân (bol) ama bir miktar tuzluca, Halep'te iç kalenin suyunun kuyu, Uzeyr menziline suyunun ise dere suyu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Yaylak'ta bir pınarın bulunduğu, suyunun çok soğuk ve latif olmasından dolayı Şeker Pınarı denildiği aktarılmıştır. İregli'de Hz. Peygamber'in mucizesi olan büyük bir nehrin aktığı, Şam ile arasında bir saat bulunan Salihyye mahallinin de yer yer güzel nehirleri olan bir mahal olduğu bilgisi verilmiştir. Bunun yanı sıra Yaylak'taki Kırk Geçit suyunun bahar aylarında taşmasından dolayı geçit vermediği beyan edilmiştir.

Nehir ve göllerin haricinde menzillerdeki bürkelere de yer verilmiş, zaman zaman bürkelerin banileri zikredilmiştir. Mesela Beytüllahm'dan ötede merhum Sultan Süleyman Han'ın bina ettiği büyük bir bürkenin olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Bürke-i Muazzama'nın büyük bir bürke olduğu, bazı zamanlar yağmur yağıp sel olduğunda dolduğu, hacıların da buradan su aldığı, Güzelce Bürke'nin büyük, suyu cari ve latif olan bir bürke olduğu, alamet için bürkenin başında bir kubbenin bulunduğu ifade edilmiştir. Tabutkurusu menzilinde bazı mertebe dereciklerin olduğu zikredilmiştir. Tabutkurusu ve Uzeyr Sultan mahallerinde ise yağmurdan birikmiş suların varlığından söz edilmiştir. İsimleri zikredilen ırmak, göl, deniz, pınar ve bürkeler şunlardır:

Dil Deryası, Lut Deryası, Süveys Deryası, Kırk Geçit, Kızılırmak (Adana), Ceyhun (Cihan) Irmağı, Çakıt Nehri, Asi Nehri, Meyte Gölü, Ayn-ı Zerka, Bürke-i Muazzama, Güzelce Bürke, Sükker (Şeker) Pınarı, Ma-yı Selva.

2.2.3.8.2. Dağlar

Menzillerin tasvirinde dağ ve tepelere de yer verilmiştir. Bunlar, kimi zaman isimleriyle kimi zaman da isimleri zikredilmeden zikredilmiştir. Mesela Bazarcık mahallinde bir büyük dağ bulunduğu, sekiz saat kadar bu dağın içinden gidildiği, Haydar Boğazından sonra bazı dağların olduğu ve bu dağların da kar yağmış dağlara benzediği, Şu'abe'l-Ahmer'in kırmızı dağlar manasına geldiği, bu mahallin dağ ve taşlarının kırmızıya müşabih olduğu bilgisi verilmiştir. Dağ ve tepeler, isimlerinin yanı sıra özellikleriyle de beyan edilmiştir. Mesela Mekke'de Ebû

Kubeys Dağı'nın bulunduğu, Allah'ın yeryüzünde ilk bu dağı yarattığı ifade edilmiştir. Nur Dağı'nın Mina'ya giderken sol tarafta yüksek kayalı bir dağ olduğu, şakku's-sadr olayının bu dağda gerçekleştiği söylenmiştir. Arafat'ta bulunan Cebel-i Rahmet'in kayalı, küçük ancak mertebesinin büyük olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Uzeyr ve Bozüyük menzillerinde bazı tepeliklerin varlığından da söz edilmiştir. İsimlerine yer verilen dağ ve tepeler şunlardır:

Bakras, Cebel-i Kaysun, Cebel-i Tûr, Cebel-i Aclun, Cebel-i Uhud, Cebel-i Rama, Cebel-i Ebî Kubeys, Cebel-i Sebil, Cebel-i Nur, Cebel-i Arafat.

2.2.3.8.3. Mağaralar

Menzillerde mağaraların olup olmamasına durumuna da değinilmiştir. Mağaralara birkaçı istisna olmak üzere isimleri zikredilmeden değinilmiş, genel olarak mağaraların özelliklerinden bahsedilmiştir. Mesela Halilu'r-Rahman Camii'nin altında mağara bulunduğu, kuyu gibi delik olduğu, Mescid-i Aksa'nın da altının boş, mağara olduğu, Hz. Süleymân'ın, develeri bu mağaraya koydukları belirtilmiştir. İsimleri zikredilen mağaralar; Canlar Kuyusu (Ruhlar Mağarası), Üçler Makamı, Yediler Makamı ve Kırklar Makamıdır.

2.2.3.8.4. Bitkiler, ağaçlar ve çiçekler

Menzillerin tasviri yapılırken bitkiler, ağaçlar ve çiçeklere de yer verilmiştir. Şakku'l-Acu, Mataran, Şu'abe'l-Ahmer, Şu'abu'n-Nu'am, Berr-i Meymun, Bedr-i Huneyn, Rabia Eşmesi, Haydar Kalesi ve Vadi-i Kura menzillerinde mugaylanın (deve dikenini), Eşmeler, Tebük, Bedr-i Huneyn, Cudeyde ve Güzelce Bürke menzillerinde ise hurma ağaçlarının olduğu belirtilmiştir. Bedr-i Huneyn ve Haydar Kalesi'nde yaprağı yassı ve yemişi karpuz şeklinde olan Meryem Ana ağacının bulunduğu, Bedr-i Huneyn'de limon ağaçları, Payas ve Şam'da turunç ile limon ağaçlarının çok olduğu, Akşehir'de beyaz şükufelerin çok, Şam'da ise bazı şükufelerin olduğu aktarılmıştır. Şam'da Mısır yasemini, Medine'de gül ve Bedr-i Huneyn'de hınna (kına) yaprağının çok olduğu beyan edilmiştir.

2.2.3.9. Yiyecek ve İçecekler

Yiyecek, içecek, sebze ve meyveler de menzillerin tasvirinde yer verilen hususlardandır. Özellikle menzillerde bulunan meyveler çokça zikredilmiştir. Payas'ta üzüm, incir ve karpuz; Adana'da bi-nazir nar, limon, turunç ve bazı meyveler; Serakıb ve Halep'te üzüm ve karpuz; Tebük'te kavun, nar ve karpuz; Şu'abe'l-Ahmer'de Ebu Cehil karpuzu denilen küçük bir karpuz; Ulâ'da bi-nazir hurmalar, tatlı limon, ekşi limon ve karpuz; Mekke'de tatlı limon, nar ve diğer meyvelerin bulunduğu belirtilmiştir. Şam'da ise bu yere mahsus Zeyni üzümü olduğu belirtilmiştir. Şam'da armut, elma, nar, kavun, karpuz, meşhur kayısı ve diğer tüm meyvelerin yanı sıra patlıcan şeklinde, kabuğu incir gibi soyulan, lezzeti kocayemiş gibi olan bu yere

mahsus muz, limondan büyük olan kebbat (bergamot) bulunduğu bilgisi verilmiştir. Medine’de ise hurmanın her çeşidinin, özellikle Çelebi hurmasının güzel olduğu ve alıç misali Nebk denilen bir yemişin bulunduğu beyan edilmiştir. Ayrıca vişne ve kirazın da Rum’a mahsus meyveler olduğu ifade edilmiştir.

Meyvelerin yanı sıra menzillerdeki sebzelerin varlığına da değinilmiştir. Ulâ’da hıyar (salatalık), Mekke ve Şam’da bir kısım sebze ve Medine’de sebzelerin güzel (ziba) olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca menzillerde bağ ve bahçelerin bulunup bulunmadığı da zikredilmiştir. İznik, İregli, Adana, Hama ve Abbas’ın bağ ve bahçeli bir hoşça vadi; Konya ve Salihyye’nin bağ ve bahçeli bir güzel yer; Payas’ın bağ ve bahçeli bir yer; Ulâ’nın büyük bahçeli bir yer; Bedr-i Huneyn ve Vadi-i Fatıma’nın bahçeli bir kariyye olduğu; Şam’ın etrafında büyük bağ ve bahçelerin, Kudüs’ün etrafında ise büyük bağların ve Tebük’teki kalenin etrafında bağ ve bahçelerin bulunduğu; Mescid-i Kubâ’nın bahçelik içinde yer aldığı; Halep’in bir mahallinde beylik bir bahçe olduğu, Medine’nin etrafının büyük bahçeler olduğu ve her şeyin bulunduğu bilgisi verilmiştir.

Meyve ve sebze dışında menzillerde bulunan yiyecek ve içeceklere de yer verilmiştir. Konya ve Şam’da helva, Hediyye’de şeker ve helva, Haydar Kalesi’nde beksimad (kıtır ekmek), Şu’abe’l-Ahmer ve Şu’abu’n-Nu’am’da kuzukulağı, Bedr-i Huneyn’de ekinler, Rabia Eşmesi’nde taze balıklar, Bi’r-i Zümürüd’de yaprağı ufacık, rengi lahana yaprağına benzeyen, içi çekirdekle dolu, lezzeti taze badem içi gibi, Peygamber bademi diye tabir edilen bir nesne bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca Halep’in ekmeğinin beyaz ve güzel, Mekke’nin herisesinin (keşkek) meşhur ve güzel, beyaz balının da çok güzel olduğu aktarılmıştır. Ayrıca Konya, Payas, Secer, Halep ve Şam’da kahve-hanelerin bulunduğu, Şam’da Sinaniyye kahvesinin meşhur olduğu bilgisi verilmiştir.

2.2.3.10. Hayvanlar

Menzillerin tasviri yapılırken zaman zaman hayvanların da isimleri zikredilmiştir. Akşehir’de sivrisinekler, Aneze’de tavşanlar, Haydar Kalesi’nde köpekler, Rabia Eşmesi’nde balıklar ve her konakta da kuzuların bulunduğu beyan edilmiştir.

2.2.3.11. Nesnelere

Menzillerin tasvirinde nesnelere-eşyalara da yer verilmiştir. Bedr-i Huneyn’de belesan yağının çok, Vadi-i Fatıma’da kâd’ın⁶⁸ çok, Kudüs’te ise gül suyu ve misk sabununun güzel olduğu söylenmiştir. Ayrıca Mekke’de Hz. Fâtıma’nın el değirmenin olduğu zikredilmiştir.

---

⁶⁸ Kâd: Sind ağacından elde edilen sert bir madde, Kâd-ı Hindi.

2.2.4. Eserdeki manzum kısımlar ve manzum kısımlardaki muhteva

Eser içerisinde manzum kısımlara da yer verilmiştir. Bu manzum kısımlar, Meram hamamına dair yazılmış bir beyit, Karalar mahalli ile ilgili bir beyit, Şam'daki Gök Meydanı hakkında bir beyit, Salihyye mahalli ile ilgili bir beyit, Hz. Peygamber'in övgüsüne dair bir beyit, Mescid-i Aksa hakkında yazılmış 5 beyit, beşinci bâbın ilk sayfalarında yer verilen 6 beyit, Şam'a dair bir kıt'a ve 14 beyitlik bir na't-ı şeriftir. Müellif, manzum kısımlarda yer alan şiirlerin sadece üçünde mahlasını (Kadrî) zikretmiştir. Mahlasının yer aldığı şiirler, Hz. Peygamber'in övgüsüyle ilgili 1 beyitlik şiir, Mescid-i Aksa hakkında yazılan 5 beyitlik methiye ve 14 beyitlik na't-ı şeriftir. Eserde aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün, mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıpları kullanılmıştır. Bu manzum kısımlar aşağıda zikredilmiştir:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

İrişür fışkıyesi akdıkça dâ'im bāmına
Cennete girmek dilerseñ gir Merām hammāmına

[11a]

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Ĥâllerdir Ĥaralar zülf-i siyehfām ise Şām
Ĥaṭ ise aldı dūrüzî şıfat eṭrafı tamām

[22b]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dir gören âb-ı revāmı ol çemende der-miyān
Şan ḡuşanmış sīm-kemer giymiş yeşil kemḡā-ḡabā

[23b]

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Acā'ib cāy-ı zībādur aḡan hep nehr-i ra' nādur
Baḡılsa cennet-āsādur leṭāfetde temāşādur

[24a]

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Zır ü bālāsına baḡ ol ḡaṭ-ı anber-fāmuñ
Cennet altında yā üstünde dimişler Şāmuñ

2. Bir işāret ki dinür evvel Şām āḡir Şām
Zülfine ḡaṭṭınadur ol meh-i sīm-endāmuñ

[24b]

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Ne mümkün vaşf ide **Ḥadrî** murād üzre o Sultānı
Ḥuşuşan Ḥazret-i Bārī anuñ olunca meddāhı

[25b]

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Virür kalbe feraḥ cāna mübârek Mescid-i Aḳşā
İder mürde-dili ihyâ mübârek Mescid-i Aḳşā
2. Aña mânend olur mı hîç naẓar kılsañ felek içre
Görinür bir gül-i ra' nâ mübârek Mescid-i Aḳşā
3. Göñül her dem ḥayât-ı nev bulur nûrıyla pür olmuş
Ser-â-ser şaḥra-i zibâ mübârek Mescid-i Aḳşā
4. Ḥuşûşâ server-i ' âlem çıka ol yerde Mi' rāca
Ḳıyas it var nedür şāhâ mübârek Mescid-i Aḳşā
5. Nice vaşf eyleye **Ḳadrî** murād üzre meger anı
Leṭâfetde behişt-āsâ mübârek Mescid-i Aḳşā

[29a-29b]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Kûh-ı Ḳâf üstünde bāl açmış ṭurur ' Anḳâ mıdur
Nāḳa üzre yâ müzeyyen maḥmil-i zibâ mıdur
2. Maḥfel-i zerrîn midür girmiş münakkaş perdeye
Yâ niḳâb altında bir mâh-ı melek-sîmâ mıdur
3. Naḥl-i cennet mi ki taḥrîk-i şabâ virmiş ḥırâm
Şalınur nâz ile yâ bir ḳâmet-i bālâ mıdur
4. Maḥmil eṭrâfında altun ṭuplar mı yâ nücüm
Maḥmil-i zerrîn nücüm içre meh-i ğarrâ mıdur
5. Nāḳa üzre maḥmil-i zînet midür yâ fi'l-meşel
Baş çıkarmış kühden mihr-i cihân-ārâ mıdur
6. Yüz sürerler ḥalk-ı ' âlem seğrişüp dāmânına
Yoḥsa bir şāḥib-kerâmet pîr-i rûşen-rû mıdur

[38a]

Na‘t-ı Şerif
Fa‘ilātün Fa‘ilātün Fa‘ilün

1. Ol şehinşāh Ḥabīb-i Muşţafā
Server-i ‘ālem o faḥr-i enbiyā
2. Başdı dünyāya sa‘ādetle ḳadem
Nürdan oldı felekler pür-ziyā
3. Nürdan bir ḳıtt‘ adur kim ol Resül
Sāyesi düşmez zemīne hīç şehā
4. Eylese her-dem tekellüm ‘āleme
Misk u ‘anberler şaçarlar gūyiyā
5. Derlese cānā mübārek ruḥları
Verd-i ra‘nālar biter olsa şitā
6. Vaḳt-i sermāda bile eylerdi zār
Gül-cemālin görse murḡ-ı hoş-nevā
7. Çıḳdı mi‘rāca ol sultān-ı cihān
Bunca iḥsān eyledi Mevlā añā
8. Anuñiçün var idüp bu ‘ālemi
Cümleye ḳıldı şeff‘ anı Ḥudā
9. Ḥüsn-i ḥulḳı vaşfını itsem eger
Ki olurdı bir kitāb-ı dil-güşā
10. Çeşm-i ebnā-yı cihān şimdiye dek
Görmemişdür böyle bir feyz-i Ḥudā
11. Tā ölünce eylesem medḥin anuñ
Ḥāk-i pāye olmaya lāyık edā
12. Cümle ‘ālem vaşfına ḳādir degül
Ben ne ḥākim eyleyem medḥ u şenā
13. İde maḥşerde şefā‘ at ol Resül
Rüz u şeb budur du‘āmuz **Ḳadriyā**
14. Sürdigümde ḥāk-i pāyine yüzüm
Baḳmaya ‘işyānuma ide ‘atā

[56a-56b]

Eserin Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'ndeki nüshasının sonunda müstensih Osmân b. Ömer'e ait bir kıt'a yer almaktadır. Kıt'anın sonunda "Bu da ' Osmân-ı pür-kuşürin yâdigârı olsun." ifadesi yer almaktadır.

Kıt'a

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ülün

1. Müyesser hac olur t̄alibe elbet
Derünında eger varsa muḥabbet
2. Añıldıḡda gelürse ḡatırına
Naşīb olmaz aña hıç çekme zaḡmet
3. Cigeri yanmaḡ ister ' aşıkınıñ
Beñim böyle olur beyt-i muḥabbet
4. Giceler uyumayup Ḥaḡdan iste
Naşīb ola saña bu rāh-ı devlet
5. Şabāvetden berü aḡlar añardım
Müyesser oldı ' Osmāna bu ' izzet
6. Nice şükryn idem el-t̄af-ı Ḥaḡḡuñ
Sene biñ yüz birinde oldı kısmet
7. Naşīb itdi baña gençlikde beyti
Olunca gör nice olur ' ināyet
8. Ḥudānuñ lütfına el-ḡamdu lillāh
Olupdur baña bu lütf u hidāyet
9. Rücū' etdim ḡamu ' işyānlarımdan
Gelüp itdüklerime hep nedāmet
10. Görüldükde o Ravza-i Münevver
' Aḡıl zāyi' olur gelür ki dehşet
11. Sürüp yüz āsitān-ı Ravzaya kim
Açıldı üstüme bāb-ı sa' ādet
12. Bilür misün görüldükde o beytüñ
Gelür ' aşıklara biñ dürlü ḡalet
13. Ṭavāfda açılır bāb-ı semāvāt
Melā'ikler şaḡar envār-ı raḡmet
14. Gice bīdār olup iste Ḥudādan
Saña iḡsān ola en' ām-ı nı' met
15. Eger ' aşık iseñ sen daḡı beyte
Saña seyrinde izḡār olur elbet
16. İlāhī sen naşīb it baña yine
Bu pīrlıkde ḡoma kim beni ḡasret

[67b-68a]

2.2.5. Dil ve anlatım özellikleri

Hac güzergâhındaki menzillerin anlatıldığı eser, hacı adayları için faydalı bilgiler vermek amacıyla yazılmıştır. Bu sebeple eserin genelinde sade ve anlaşılır bir üslup hâkimdir. Bâbların izahında “..... varınca vâkı olan menâzil ve merâhilüñ sâ’atleri ve sâ’ir bilinmesi lâzım olan aḥvâlleri beyânındadır, in-şâ’llâhu’r-Raḥmân taḥrîr ve beyân olunur.”; “.....kalkduḡda ..... nâm maḥalle varılır”, “çârşu ve bâzârı mükemmeldür ve lâzım olan eşyâ bulunur” gibi kalıplaşmış ifade biçimlerine yer verilmiştir.

Deyim, atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler kullanılmıştır: Eteḡi belinde, işe hazır bulunma anlamındaki “dâmen-der-meyân”; kıyamete kadar anlamındaki “ilâ-yevmi’l-ḡiyâm”; “bi-ḡasebi’l-ımkân”; “Evvel Şâm, âḡir Şâm”; Türkçedeki “evli evine, köylü köyüne” deyimini gibi bir işleve sahip olan “ehl-i Şâm Şâma, ehl-i râh râha”; Allah tüm kederlerden korusun anlamına gelen “şâneha’llâhu ‘ani’l-ekdâr”; Kevnî kötülüklerden korunmuştur anlamındaki “ḡufızat ‘ani’l-mekrûhâti’l-kevnîyye” gibi. Ayrıca bir yerle ilgili bilgiler verilirken kimi zaman ilginç ifadeler kullanılmıştır. Mesela Dil menzilinde iskelelerin bulunduğu söylendikten sonra kayıkların karşıdan karşıya geçirmek için kullanıldığı, “adam geçirmek” ifadesiyle dile getirilmiştir.

Bazı kelimelerin yazımında halk arasındaki yaygın kullanım tercih edilmiştir: “esvâb = esbâb; Cinân = Cenân” gibi. Buradan hareketle müellifin, kitabını halk için kaleme aldığı çıkarımı yapılabilir.

“Şıḡamak, ḡatı, beri, tünek, şovuk, ḡoḡrı, beg, daḡı, ḡarındaş, seḡrişmek, irkinti, yarlıḡamak, kaçan, yigirmi, irte” gibi arkaik kelimeler kullanılmıştır. Ayrıca eserde Arapça-Farsça dışında başka dillerden kelimelere de yer verilmiştir: Rumcadan geçen “beksimâd” ve Macarca “palanḡa” gibi.

3. BÖLÜM

MENÂZİLÜ'T-TARÎK İLÂ BEYTİ'LLÂHÎ'L-ATÎK

3.1. Nüsha Tavsifi

Araştırmalarda eserin üç nüshası tespit edilmiştir. Süleymaniye nüshası için S, Millet nüshası için M, Türk Tarih Kurumu nüshası için T kısaltması kullanılmıştır.

1. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ayasofya 01469: 1b-73b

203x125-137x70 mm ölçülerindeki 73 varak, 15 satırlı nüsha, nesih hat ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin ismi 2a varağının 13 ve 14. satırında belirtilmiştir. Metnin etrafı kırmızı cetvelle çerçevelenmiş, bab, fasıl vb. başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. İstinsah tarihi ve müstensih belli değildir.⁶⁹ Müellifin ismi 25b, 29b ve 56b'de **Qadır**, 54b'de 'Abdu'l-Qâdir olarak geçmektedir.

2. Millet Yazma Eser Kütüphanesi 34 Ae Tarih 892: 1b-59b

191x115-138x65 mm ölçülerindeki 59 varak, 15 satırlı nüsha, talik hat ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin ismi 2a varağının 12 ve 13. satırında belirtilmiştir. Metnin etrafı iki siyah cetvelle içi altın rengiyle çerçevelenmiş, bab, fasıl vb. başlıklar ve cümle sonu noktaları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Birkaçı istisna bütün varaklarda kısmi lekeler oluşmuş, özellikle derkenarı olan varaklarda sudan kaynaklı mürekkep dağılmış ve yazıya zarar vermiştir. İstinsah tarihi ve müstensih belli değildir.

3. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Y/0377: 1b-68b

210x140-150x85 mm ölçülerindeki 68 varak, 15 satırlı nüsha, nesih hatla ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Koyu kahverengi ciltli, şemseli ve miklepli, altın yaldızlı mücedveldir. Eserin ismi 2a varağının 12 ve 13. satırında belirtilmiştir. Metnin etrafı çerçevelenmiş, bab, fasıl vb. başlıklar ve cümle sonu noktaları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser, Osmân b. Ömer isimli bir müstensih tarafından 5 Muharrem 1142 yılında istinsah edilmiştir: "Ḥarrerehu'l-fakîr, el-muhtâc ilâ-rabbihî'l-Qâdir, 'Osmân İbn 'Ömer tamâm şod vaḳti's-şubḥ fi-yevmi'l-ḥamîs şehri muḥarremi'l-ḥarâm 1142."⁷⁰

⁶⁹ Çalışmada Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi nüshası esas alınmıştır.

⁷⁰ 5 Muharrem 1142/31 Temmuz 1729.

3.2. Metnin Kurulmasında Takip Edilen Yol

- Farsça ön ekler, Arapça ek ve edatlar Türkçe kelimelere getirilirken kısa çizgi ile ayrılarak gösterilmiştir: bī-naẓīr; bī-nihāye; lā-yu‘ād; mā-‘adā.
- Tekrar gruplarında araya giren ekler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: cā-be-cā; kōnaq-be-kōnaq; ser-ā-ser.
- Harf-i cerler ile sonrasında gelen kelimeler kısa çizgi (-) ile ayrılmıştır: ilā-yevmi’l-kıyām; bi-emri’llāh; ilā-āhirihi; ‘alā-vechi’l-imbān.
- Metin içi tutarlılığı sağlama amacıyla İsmail Ünver’in önerilerine⁷¹ uyulmaya çalışılmıştır.
- Özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmış, sonlarına gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmamıştır: Üsküdāra, Rūmda, Mescid-i Akşānuñ.
- Vāv-ı ma’dūle şu şekilde yazılmıştır: Ḥāce.
- Allah lafzı muzafun ileyh olduğunda kelimedeki “lam” harfleri kesme işaretiyle ayrılmıştır: Resūla’llāh; Beyti’llāh; ẓāddesa’llāhu gibi.
- Arapça ifadelerde düşen “elif” harfleri kesme işaretiyle gösterilmiştir: in-şā’llāh gibi.
- Transkripsiyonlu metnin satırları numaralandırılarak alt alta yazılmıştır.
- Metnin daha kolay anlaşılmasını sağlamak için nokta (.), virgül (,) gibi noktalama işaretleri kullanılmıştır.
- Metin tamirleri köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.
- Metinde yer alan ayetlerin mealleri, sure ve ayet numaraları ile hadislerin manaları ve kaynakları dipnotta verilmiştir. Metin içerisindeki ayet ve hadisler eğik (italik) olarak yazılmıştır.
- Arapça ve Farsça kelimelerdeki med harfleri “Ā, ā; Ī, ī; Ū, ū” şeklinde gösterilmiştir.
- Menzil isimleri, harekeleme yapılmışsa harekelendirilmiş hâliyle yazılmıştır: İregli, Ḥalaqa, Ḥāntemān gibi.
- Nüshanın sayfa numaraları metnin sol tarafında köşeli parantez [ ] içerisinde koyu olarak verilmiştir: [1b] [2a].

⁷¹ İsmail Ünver, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Journal of Turkish Studies* 3/6 (2008): 1-46.

Transkripsiyon Alfabe Sistemi

ا : a, ā, e, i, ī

ء : ʾ

ب : b

پ : p

ت : t

ث : ṯ

ج : c

چ : ç

ح : ḥ

خ : ḫ

د : d

ذ : ḏ

ر : r

ز : z

ژ : j

س : s

ش : š

ص : ṣ

ض : ḏ, ḏ

ط : ṭ

ظ : ṣ

ع : ʿ

غ : ğ

ف : f

ق : q

ك : g, k, ñ

گ : g

ل : l

م : m

ن : n

و : v, o, ö, u, ü, ū

ه : h, e

ی : y, i, ī, ī

3.3. Transkripsiyonlu Metin

[1b]

Hazā Kitābu Menāsiki'l-Ḥacc Menāzilü't-Ṭarîk ilā Beyti'llāhi'l-ʿAtîk⁷²

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥîm⁷³ ve bihi neste'în⁷⁴

Ḥamd-ı bî-ḥad ve şükr-i mâ⁷⁵-lâ-yu'ad ol Ḥālîḳ-ı lem yezel Ḥazretine ki eşyâ-yı külliyye ve cüz'iyeyi *kün*⁷⁶ ḥiṭâbiyla ketm-i ʿademden şahrâ-yı vücûda getürüp ḳullarına ef'âl-i ḥacc-ı şerîfi sebeb-i raḥmet ḳıldı. Ve şalât u selâm ol meḥḥar-ı maḥlûḳât şāhibü'n-nübüvvet ve'l-mu'cizât ve'l-âyât⁷⁷ a'nî Muḥammed Emîn ʿaleyhi⁷⁸ efḍalu's-şalavâtike rûḥ-ı pür-fütûḥlarına ki şeb-çerâğ-ı îmân ve nûr-ı nübüvvet ile bu ʿâlem-i fâniden küfr-i zulumâtı götürdi. Ve daḥı âl u aşḥâbına ki anlar Ḥazret-i⁷⁹ Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem şalla'llāhu te'âla⁸⁰ ʿaleyhi ve sellem Ḥazretlerine mu'în ve zahîr olup ʿuyûn-ı şer'at beyne'l-ḥalâ'ik⁸¹ ilâ-yevmi'l-ḳiyâm⁸² cereyân itmesine dâmen-der-meyân idüp mâl u cânların fedâ eylediler. Bundan şöıra⁸³ bâ' iş-i taḥrîr-i maḳâle oldur ki sene-i sitte ve ḥamsîn ve elfde⁸⁴ [2a] bir rûz-ı sa'îdde icâbet-i da'vet-i Raḥmāniyye niyyet ve ziyâret-i Beyti Atîk-i Şübḥāniyye ʿazîmet olunmuş idi. Ol eşnâda ba'zî yârân-ı şafâ-şi'âr ve ihvân-ı vefâ işhâren ʿacabâ menâzil⁸⁵ ve merâḥil-i ṭarîḳûñ ʿalâ-vechi't-tafşîl beyânı olunmuş mı ola didiklerinde bu ʿabd-i ḥaḳîr in-şâ'allāh el-mülkü'l-kebîr medîne-i Üsküdâr *şāneha'llāhu ʿani'l-ekdârdan*⁸⁶ ol emâkin-i mübârekeye duḥûl ve yine maşḥûbu's-selâmet⁸⁷ vaṭan-ı aşîmiz olan maḥmiyye-i Ḳostantîniyye *ḥufîzet ʿani'l-mekrûḥâti'l-kevnîyyeye*⁸⁸ vuşûl müyesser olunca vâḳi' olan menâzil ve merâḥil ma'lûm oldukca bi-ḥasebi'l-imekân taḥrîr ve beyân ideyim diyü⁸⁹ va' de eyledi. Kim ecilden işbu

⁷² T: Hazā Kitābu Menāsiki'l-Ḥacc Menāzilü't-Ṭarîk ilā Beyti'llāhi'l-ʿAtîk.

⁷³ M, T.

⁷⁴ T: ve bihi neste'în.

⁷⁵ M, T.

⁷⁶ "Kün fe-yekün" (Ol der ve o da hemen oluverir.), Bakara, 2/117; Âl-i İmrân, 3/47, 59; En'âm, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn, 36/82; Mu'min, 40/68.

⁷⁷ T: ve'l-âyât.

⁷⁸ M, T.

⁷⁹ M, T.

⁸⁰ M.

⁸¹ M: ḥalâyîḳ.

⁸² Kıyamet gününe kadar.

⁸³ "Bundan şöıra", M ve T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

⁸⁴ 1056/1646.

⁸⁵ T: menzil.

⁸⁶ Allah, kederlerden muhafaza etsin/korusun.

⁸⁷ T.

⁸⁸ Kevnî kötülüklerden korunmuştur.

⁸⁹ S, T: deyü.

risāle-i müfideyi taḥrīr eyleyüp nām-ı şerīfi *Menāzilü't-Ṭarīḫ ilā Beyti'llāhi'l-ʿAtīḳ* ile mevsüm ve cennet mişāl sükker-nāb üzere maḳsüm kılandı. Ḥaḳ subḫānehü ve te'ālā Ḥāzretinden [2b] recāmız oldur ki kerem-i faẓlından cennet-i Firdevse dāḫil olmaḳ müyesser eyleye, āmin bi-ḥurmeti Seyyidi'l-mürselīn. Zīrā Ḥāzret-i⁹⁰ Resül-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḫterem şalla'llāhu te'ālā ʿaleyhi ve sellem⁹¹ Ḥāzretleri *İzā se'eltumu'llāhe şey'en fes'elü'l-Firdevs*⁹² diyü sa'adetle buyurmuşlardır. Ve bu risāleyi okuyup yazan iḫvāndan ricā olunur ki bu ʿabd-i za'īfi du'ā-yı ḫayrıla yād eyleyeler.

Bāb-ı Evvel

Ol rāh-ı mübāreke teveccüh ve ʿazīmet iden iḫvāna münāsib olan aḫvāl beyānındadır.

Bāb-ı Şānī

Medīne-i Üsküdārdan Şām-ı cennet-meşāma varınca vāḳi' olan menāzil ve merāḫilüñ daḫi'⁹³ sâ' atleri ve sâ'ir bilinmesi lâzım olan aḫvāleri beyānındadır.

Bāb-ı Şālīs

Şām-ı cennet-meşāmüñ beyānındadır.

Bāb-ı Rābi'

Şām-ı cennet-meşāmdan ḳaḳılup⁹⁴ Ḳuds-i Şerīfe teveccüh olunduḳda vāḳi' olan menāzil ve merāḫilüñ sâ' atleri ve Ḳuds-i Şerīfde olan ziyāretlerin beyānındadır.

Bāb-ı Ḥāmis

Şām-ı cennet-meşāmdan Medīne-i Münevvere [3a] nevvera'llāhu te'ālāya varınca vāḳi' olan menāzil ve merāḫilüñ sâ' atleri⁹⁵ ve sâ'ir aḫvāleri beyānındadır.

Bāb-ı Sādīs

Medīne-i Münevvere nevvera'llāhu te'ālānuñ aḫvāli beyānındadır.

---

⁹⁰ M, T: Ḥāzret-i.

⁹¹ M, T: şalla'llāhu te'ālā ʿaleyhi ve sellem.

⁹² "Allah'tan bir şey isteyeceğiniz zaman Firdevs'i isteyin!", Buhârî, *Sahih*, 2594.

⁹³ T.

⁹⁴ S: ḳaḳup.

⁹⁵ S: sâ' atlerin.

Bāb-ı Sābi‘

Medīne-i Münevvereden Mekke-i Mükerreremeye varınca vāki‘ olan menāzil ve merāhilüñ sā‘ atleri ve sā’ir aḥvālleri ve daḥı Mekke-i Mükerrreme şerrefeha’llāhu te‘ālānuñ aḥvāli beyānındadır.

Bāb-ı Şāmin

Cebel-i ‘Arafāt beyānındadır ki in-şā’allāhu te‘ālā ‘alā-vechi’t-tafşıl beyān olunur.

Bāb-ı Evvel

Ol rāh-ı mübārekeye⁹⁶ teveccüh ve ‘azīmet iden ihvāna⁹⁷ münāsib olan aḥvāl beyānındadır ki beyān olunur. Ma‘lūm ola ki⁹⁸ dört şey’ ziyāde lāzımātdan ve mühimmātdandır. Evvelā⁹⁹ bedende şihḥat, ikinci¹⁰⁰ muvāfiḳ refiḳ ile şöḥbet, üçüncü¹⁰¹ vāfir-i dīnār götürmege himmet, dördüncü¹⁰² cūd u seḥā ile ülfet iden yārān, hezārān zevḳ¹⁰³ u şafāya nā’ıl olur. El-ḥāşıl ma‘lūm ola ki bu rāh-ı mübāreke[de] bir marīz teveccüh eylese bi-izni’llāhi te‘ālā [3b] şihḥat bulur. Nitekim ḥadīs-i şerīfde vārid olmuştur ki¹⁰⁴ *Ḳāle Resūlu’llāh şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Sāfirū teşihḥū teḡnemū*.¹⁰⁵ Bu daḥı ma‘lūm ola ki her şey’e şabr idüp kimse¹⁰⁶ ile ḡavḡā ve cidāl¹⁰⁷ itmemekdür. Zīrā Ḥāzret-i Bārī-i te‘ālā Ḳur’ān-ı ‘azīmu’ş-şānda¹⁰⁸ *fe-men feraḡa fi-hinne’l-ḡacce fe lā-refeşe ve lā-fūsūḡa ve lā-cidāle fi’l-ḡacc*¹⁰⁹ buyurmuşdur. Ve bu¹¹⁰ daḥı ma‘lūm ola ki bir vaḡt namāzı bilā-‘özrin ḡazāya ḡomamaḡdur. Nitekim Ḳonyada meştürdür ki¹¹¹ bir adam ḡacc-ı şerīfe ‘azīmet eylese ve yāḡud¹¹² ḡazāya gitse¹¹³ bilā-‘özrin bir vaḡt namāzı terk eylese bundan soñra yetmiş ḡac ve yetmiş ḡazā eylese ol terk olunan

⁹⁶ T.

⁹⁷ M: +iden.

⁹⁸ “Ma’lūm ola ki”, T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

⁹⁹ T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

¹⁰⁰ T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

¹⁰¹ T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

¹⁰² T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

¹⁰³ M, S: zevḳ.

¹⁰⁴ T.

¹⁰⁵ “Seyahat edin, sıhhat bulursunuz.”, Ahmed b. Hanbel, *Musned*, 8745. Hadisin devamı kaynaklarda “savaşın, zenginleşirsiniz.” şeklindedir; metinde yer verilen “teḡnemū” ibaresi hadis kitaplarında tespit edilememiştir.

¹⁰⁶ T: kimesne.

¹⁰⁷ T: cedel.

¹⁰⁸ T: Ḳur’ān-ı ‘azīmimde.

¹⁰⁹ “...Her kim o aylarda haccı ifa ederse hac sırasında çirkin konuşmalardan, tüm yakışıksız davranışlardan ve kavgadan kaçınmalıdır...”, Bakara, 2/197.

¹¹⁰ M.

¹¹¹ M.

¹¹² M.

¹¹³ T: ḡaşd eylese.

bir vakt namāza keffāret¹¹⁴ olmaya dimişlerdür. Ve ma‘lūm ola ki kişi ziyāret itmege¹¹⁵ niyyet eylese üç mescidi ziyāret etmek¹¹⁶ gerekdür: Birisi Mescid-i Harām ki Ka‘be-i Şerīfdür şerrefeha’llāhu te‘ālā ve birisi dağı¹¹⁷ Hāzret-i¹¹⁸ Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i A‘zam şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Hāzretlerinūñ Ravza-ı Muḳaddesesi ve türbe-i muḫahharasıdır. **[4a]** Ve Şuḫtān-ı enbiyā ve Hābīb-i Hūdā Hāzret-i Muḫammed Muḫtafā hezārān şalāt u selām sa‘ādetle añā¹¹⁹ buyurmuşlardur ki zīrā¹²⁰ *Men zāre ḳabrī vecebet lehu şefā‘atī.*¹²¹ Ve bir adam ravza-ı şerīfeye dāḫil olmuş olsa ben dünyāda cennete girdim dise sözünde hiç¹²² kāzib olmaz ḫāşā. Zīrā şol Resūl-i¹²³ Bārī-i te‘ālā *ravzatun min-riyāzi’l-cennet*¹²⁴ buyurmuş evvelā ve birisi dağı Mescid-i Aḳşādur e‘azza’llāhu te‘ālā. Hāḳ te‘ālānuñ yeryüzünde¹²⁵ şerīf tutduğı bu üç mesciddür dağı ‘azīz ve şerīf olsunlar. Ve Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḫterem şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi¹²⁶ ve sellem Hāzretleri sa‘ādetle buyurmuşlardur: *Men ḫacce ḫaccen mebrūran leyse lehu cezā’u ille’l-cennet.*¹²⁷ Ve bu dağı ma‘lūm ola ki ol emākin-i mübārekeye teveccūh olunup bir menzilden bir menzile nüzūl olunduğda melā’ike her¹²⁸ adamuñ her yerin şıgayup bi-izni’llāhi te‘ālā az zamānda adamuñ yorgunluğı gezer ne mertebe rāh-ı mübārek olduğı bu maḫalde ḳatı ‘ayāndur. Hūşūşan her maḫalde ni‘met, bī-nihāye. İmdi **[4b]** ḫamd-ı bī-gāye idelim her an ki Hāzret-i Subḫān celle şānuhu ḳullarına itdüğü iḫsān vaşf olunmaḳ ḳābil ve imkān degüldür.

Bāb-ı Şānī

Medīne-i Üskūdārdan *şāneha’llāhu ‘ani’l-ekdārdan* Şām-ı cennet-meşāma varınca vāḳi‘ olan menāzil ve merāḫilūñ sā‘atleri ve sā’ir bilinmesi lāzım aḫvālleri beyānındadır ki in-şā’allāhu te‘ālā¹²⁹ ‘ale’t-tertib ‘ayān ve beyān olunur. Ma‘lūm ola ki yürimededen yürimege bir sā‘at ve bir

114 T: bedel.

115 T.

116 M: itmek; T: itmege.

117 M, T.

118 M: Hāzret-i. “Hāzret-i” ifadesinin üzeri kırmızı mürekkeple çizilidir.

119 M, T: añā.

120 M.

121 “Kim kabrimi ziyaret ederse şefaattim ona vacip olur.”

122 T.

123 M.

124 “...cennet bahçelerinden bir bahçedir...”, İmam Mālik, *Muvatta’*, 459. Bu ifade Hz. Peygamber’e ait olmasına rağmen M ve S nüshasında “Bārī-i te‘ālā buyurmuş” denilmiştir.

125 M: yeryüzinde.

126 M, T.

127 “Mebrur haccın karşılığı ancak cennettir.”, Buhārī, *Sahīh*, Umre 1. Hadis kaynaklarında “men ḫacce ḫaccen” ibaresi tespit edilememiştir.

128 T.

129 M, T: te‘ālā.

buçuk sā' at kadar fark itmek olur. Lâkin bizim bu taḥrîrimiz kârbân yürimesi üzeredir ki¹³⁰ beyân olunur.

Menzil-i Üsküdâr

Teveccüh ve 'azîmet olunup Üsküdâr nâm maḥalden ḳalkıldıḳda¹³¹ ibtidâ konaḳ Mâldepedür ve yâḥud Pendik nâm maḥaldür. Eger Mâldepeye ḳonulursa¹³² Üsküdârdan iki sā' atlık¹³³ yoldur. Anda ḳonulmayup Pendik nâm maḥalle varılırsa Mâldepeden üç sā' atlık¹³⁴ yoldur. Üsküdârdan beş sā' atlık¹³⁵ yol olur.¹³⁶ Ve Ḳarṭal nâm maḥal Pendikden beridür. Pendik nâm ve Ḳarṭal nâm maḥaller leb-i deryâdur. [5a] Birer kâfir köyleridür. **Hikâyet** olunur ki Pendik ile Ḳarṭal ḥuşuşunda ḳangısı beridür diyü¹³⁷ nizâ' olunup ba' zıllardan su'âl olunduḳda el-ḳâf bi'l-ḳâf ve el-bâ' i bi'l-bâ' i¹³⁸ diyü cevâb virmişlerdür. Ya' nî Ḳarṭalda olan ḳâf ḳurba ve Pendikte olan bâ bu' da¹³⁹ işâretdür. Bu taḳdîrce Üsküdâra ḳarîb olan Ḳarṭal ve ba' id olan Pendik olmuş olur.

Menzil-i Kikebûze¹⁴⁰

Pendikden ḳalkıldıḳda¹⁴¹ Kikebûze¹⁴² nâm maḥalle varılır. Dört sā' atlık¹⁴³ yoldur. Kikebûze¹⁴⁴ bir ḳaşabadur. Üç câmi' i ve iki ḥammâmı vardır. Ve ḥânları ve¹⁴⁵ çârşüsü¹⁴⁶ ve bâzârı mükemmeldür ve lâzım olan eşyâ bulunur. Ve mezbûr câmi' lerüñ birine Muştafâ Paşa Câmi' i dirler, bir ḥoşca¹⁴⁷ câmi' dür. Ve içinde cā-be-cā aşılı yeşim taşdan oyma ḳandil şeklinde ba' zı nesnelere vardır. Seyre muḥtâc ğarâ' bden¹⁴⁸ nesnelere dür.

¹³⁰ M, T.

¹³¹ S: ḳalkıldıḳda.

¹³² T: ḳonulur ise.

¹³³ S: sā' atlık.

¹³⁴ S: sā' atlık.

¹³⁵ S: sā' atlık.

¹³⁶ S: ider.

¹³⁷ S: deyü.

¹³⁸ Kâf, kâf ile ve bâ, bâ ile dir.

¹³⁹ T: ba' ide.

¹⁴⁰ M, T: Menzil-i Kekibûze.

¹⁴¹ S: ḳalkıldıḳda.

¹⁴² M, T: Kekibûze.

¹⁴³ S: sā' atlık.

¹⁴⁴ M: Kekibûze.

¹⁴⁵ M, T.

¹⁴⁶ S: çârşü.

¹⁴⁷ S: ḥoşca.

¹⁴⁸ S: ğarâ' b.

Menzil-i Dil

Kikebüzeden¹⁴⁹ kalkıldı¹⁵⁰ Dile varılır, yolu ikidür: Bir yolundan bir buçuk sā'atden evvel varılır. [5b] Lākin bir mikdār şarpdur. Bir yolu da^hı vardır iki sā'atde varılır.¹⁵¹ Ol yoldan gitmek āsāndur. Dilüñ iki başında hānlar vardır. Ve iskelelerdür ve adam geçürmek için büyük kayıklar vardır. Ve Dil deryāsınuñ bir başından bir başı¹⁵² ba'zılar yedi mil ve ba'zılar beş mildür dirler¹⁵³ ammā şahīḥ olan beş mil olma^hdur.

Menzil-i Hersek

Dil¹⁵⁴ deryāsı geçildikde kona^h Hersek nām ma^haldür. Dilden buçuk sā'atde varılır.¹⁵⁵ Bir düz ma^halde vāki' bir köydür. Bir cāmi'i ve bir ḥammāmı vardır. Hersek Aḥmed Paşa dirler. Ve hānları da^hı vardır ve ba'zı lāzım olan eşyā bulunur.

Menzil-i¹⁵⁶ Derbend

Hersekden kalkıldı¹⁵⁷ Derbend nām ma^halle varılır. Beş sā'atlik¹⁵⁸ yoldur. Derbend bir kāfir köydür ve lāzım olan eşyā bulunur. Yolu bir mikdār şarpdur. Ve bu yolda bir şü vardır. Kıırk kerreye yakın geçilür. Ve ma^hall-i kona^h ziyāde¹⁵⁹ tünekdür.

Menzil-i İzni^h

Derbenden kalkıldı¹⁶⁰ İzni^h nām ma^halle varılır. Yedi sā'atlik¹⁶¹ [6a] yoldur, altı sā'atde da^hı varılma^h olur. Yalıya inince iki sā'at kadarı¹⁶² şarpdur, ba' de gāyet düzdür. İzni^hden iki sā'at

---

¹⁴⁹ M: Kekibüzeden.

¹⁵⁰ S: kalkıldı^h.

¹⁵¹ S: varılı.

¹⁵² T: başına.

¹⁵³ M, S: derler.

¹⁵⁴ T: Dilüñ.

¹⁵⁵ S, T: sā'atdür.

¹⁵⁶ S: Menzi.

¹⁵⁷ S: kalkıldı^h.

¹⁵⁸ S: sā'atlik.

¹⁵⁹ M, T: pek.

¹⁶⁰ S: kalkıldı^h.

¹⁶¹ S: sā'atlik.

¹⁶² M, S: kadar.

berüye¹⁶³ Merāgī dirler¹⁶⁴ bir maḥal vardır. Bāğ u bāğçelü¹⁶⁵ bir hoşca¹⁶⁶ vādidür. İzniğ bir kaçabadur. Öñi bir¹⁶⁷ ‘aẓīm göldür. Ve bir köhne ƣal‘ası vardır dirler.¹⁶⁸ Ol ƣal‘anuñ üç yüz altmış ƣullesi vardır, dirler.¹⁶⁹ Bānisi Sām bin Nūḥ ‘aleyhi’s-selāmdur.¹⁷⁰ Ve ḥānları ve ƣarşū ve bāzārı mükemmeldür ve cümle lāzım olan eşyā bulunur. Ve¹⁷¹ lākin şehri ƣendān ma‘mūr degüldür. Ve havāsı bir miğdār şaƣılcedür. Ve altı cāmi‘i vardır ki beyān olunur: Eşrefzāde Cāmi‘i, Sultān Orḡan Cāmi‘i ve Süleymān Paşa Cāmi‘i ve İbrāhīm Paşa¹⁷² Cāmi‘i ve Maḥmūd Ƣelebi Cāmi‘i, biri daḡı Yeşil Cāmi‘dür. Ve iki ḡammāmı vardır. Birine Yeñi ḡammām ve birine Eski ḡammām dirler. Ve on iki daḡı kāşī-ḡāne vardır ve Eşrefzāde [Eşrefoḡlu Rūmī] anda medfūndur. Türbesi ve tekyesi vardır, raḡmetu’llāhi¹⁷³ te‘ālā,¹⁷⁴ ƣaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz.

Menzil-i Yeñişehir

[6b] İzniğden ƣalkıldıƣda¹⁷⁵ yol ikidür. Ve biri Lefke yolıdır ki üç günde Eskişehir çıkar. Ol yoldan gitmek bir miğdār şarpdur. Bir yolu daḡı Yeñişehir yolıdır ki beyān olunur. İzniğden Yeñişehir altı sā‘atlik¹⁷⁶ yoldur, bir miğdār şarpdur. Yeñişehir bir şahrāda vāƣi‘ olmış¹⁷⁷ şehirdür. İçinden bir aƣarşu geƣer. Ve ‘acā’ibden bir büyük ḡān vardır ve cümle lāzım olan eşyā bulunur. Ve üç cāmi‘i vardır ki beyān olunur: Biri Sultān Orḡan ve biri Bālīpaşa ve birine daḡı¹⁷⁸ Eski Cāmi‘ dirler.¹⁷⁹ Ve iki ḡammāmı vardır. Birine Yeñi ḡammām ve birine Eski ḡammām dirler.

---

¹⁶³ M, S: berü.

¹⁶⁴ M: derler.

¹⁶⁵ T: baƣçelü.

¹⁶⁶ S: hoşca.

¹⁶⁷ T.

¹⁶⁸ T: dirler.

¹⁶⁹ M, T: dirler.

¹⁷⁰ Bu cümle, M nüshasında derkenarda yazılıdır.

¹⁷¹ T.

¹⁷² M, T: Paşa.

¹⁷³ M, T.

¹⁷⁴ T: ‘aleyh.

¹⁷⁵ S: kalkıldıƣda.

¹⁷⁶ S: sā‘atlik.

¹⁷⁷ S: olmışdur.

¹⁷⁸ M, T.

¹⁷⁹ M, S: derler.

Menzil-i Bāzārcık

Yeñişehirden kalkıldıuđda¹⁸⁰ Bāzārcık nām maħalle varılır. Ve bir konağ dağı vardır; Ağbıyık nām maħaldür. Yeñişehirden beş sā' atlık¹⁸¹ yoldur. Anda konulmazsa altı sā' atde dağı Bāzārcıđa varılır. Yeñişehirden Bāzārcık nām maħal on bir sā' atlık¹⁸² yoldur. Ve bu yolda bir ' azım tağ vardır. Sekiz sā' ate yakın ol tađuñ [7a] içinden¹⁸³ gidilür. Bāzārcık bir köydür. Bir cāmi' i ve bir ħammāmı vardır, Muştafa Paşa dinilür. Ve ħānları dağı vardır. Ve bir lağif şovuk¹⁸⁴ şuyı vardır ve lāzım olan eşyā bulunur.

Menzil-i Bozüyük Nām-ı Dığer Kāsımpaşa

Bāzārcıkdan kalkıldıuđda¹⁸⁵ Bozüyük nām maħalle varılır. Dört bucuğ sā' atlık¹⁸⁶ yoldur. Maħall-i konağ bir çayırdur. Ol çayır içinde bir gāyet eyü ve şovuk¹⁸⁷ şı vardır. Bozüyük köydür. Bir cāmi' i ve bir ħammāmı vardır, Kāsımpaşa dinilür. Ve ħānları dağı vardır ve ba' zı lāzım olan eşyā bulunur. Ve ol maħalle Bozüyük dimekten murād birkaç çıplağ depecikler vardır, anuñçun Bozüyük¹⁸⁸ dirler.¹⁸⁹ Lākin Bozüyük demek lisāna güc gelmekle ba' zılar dağı Kāsımpaşa dirler.

Menzil-i Eskişehir

Bozüyükden kalkıldıuđda¹⁹⁰ Eskişehir nām maħalle varılır. Bir konağ dağı vardır. Kavağlı köyi dimekle ma' ruf maħaldür. Anda konılursa yedi sā' atlık¹⁹¹ yoldur. Eskişehire varılursa Bozüyükden [7b] on bir sā' atlık¹⁹² yoldur, on sā' atde dağı varılmağ olur. Eskişehir nām maħal¹⁹³ bir şehirdür. İki cāmi' i vardır.¹⁹⁴ Birine Sultān ' Alā'uddīn, birine dađı¹⁹⁵ Muştafa Paşa Cāmi' idür ki bir yüksek maħalde vāqi' olmuşdur. Ve dört kaplucası vardır. Üçi çendān eyü degüldür, biri eyücedür, ' azım

---

¹⁸⁰ S: kalkıldıuğda.

¹⁸¹ S: sā' atlık.

¹⁸² S: sā' atlık.

¹⁸³ M, S: içinde.

¹⁸⁴ M, T.

¹⁸⁵ S: kalkıldıuğda.

¹⁸⁶ S: sā' atlık.

¹⁸⁷ M, T.

¹⁸⁸ M, T.

¹⁸⁹ M: derler.

¹⁹⁰ S: kalkıldıuğda.

¹⁹¹ S: sā' atlık.

¹⁹² S: sā' atlık.

¹⁹³ M, T.

¹⁹⁴ S: var.

¹⁹⁵ T.

faşillar olur.¹⁹⁶ Ve bir kıuyı vardır,¹⁹⁷ şuyı gāyet ile¹⁹⁸ şovukdur. Ve çārşū ve bāzārı ve hānları mükemmeldür ve her lāzım olan eşyā bulunur. Ve anda gāyet laţif ve¹⁹⁹ lezīz kavun olur. Ve bir gün oturaķ itmek mu‘ tād-ı kādīmdür.²⁰⁰

Menzil-i Seyyidgāzī

Eskişehirden kālķıldıķda²⁰¹ Seyyidgāzī nām maħalle varılır. Toķuz sā‘atlik²⁰² yoldur. Seyyidgāzī anda medfūndur. Türbesi kaşabanuñ ortasında bir yüksek maħalde vāķi‘ olmuşdur, ‘azīm binādur.²⁰³ Türbenuñ kapusu gümüş kaplıdur. Ve türbeye muttaşıl cāmi‘i vardır. Ve kabruñ ziyāde büyük etmişlerdür²⁰⁴ ve bir türbe daħı vardır. Koyunbaba nām kimesne medfūndur ve bir türbe daħı vardır. Sulţān ‘Alā‘uddīnuñ²⁰⁵ vālidesi anda [8a] medfūndur. Ol kaşabanuñ çārşū ve bāzārı ve ħammāmı ve hānları daħı²⁰⁶ vardır ve lāzım olan eşyā bulunur.

Menzil-i Ĥüsrevpaşa Ĥānı Nām-ı Dīger²⁰⁷ Yeñihān

Seyyidgāzīden kālķıldıķda²⁰⁸ Yeñihān nām²⁰⁹ maħalle varılır. Sekiz buçuķ sā‘atlik²¹⁰ yoldur. Ĥüsrevpaşa Ĥānı ‘acā‘ibden bir büyük hāndur. Çārşū ve bāzārı cümle içindedür ve lāzım olan eşyā bulunur. Ve hānuñ ħāricinde bir cāmi‘ vardır; evvel kelīsā imiş. Ve cāmi‘ üñ kurbında bir ħammām daħı vardır.

---

¹⁹⁶ M, T: ‘azīm faşillar olur.

¹⁹⁷ S: var.

¹⁹⁸ M, T.

¹⁹⁹ M, T.

²⁰⁰ S: mu‘ tād-ı kādīm olmuşdur.

²⁰¹ S: kālķıldıķda.

²⁰² S: sā‘atlik.

²⁰³ M, T: ‘azīm binādur.

²⁰⁴ M: etmişlerdür.

²⁰⁵ S, T: Sulţān ‘Alā‘uddīn.

²⁰⁶ M, T.

²⁰⁷ M, T: Nām-ı Dīger.

²⁰⁸ S: kālķıldıķda.

²⁰⁹ T.

²¹⁰ S: sā‘atlik.

Menzil-i Bayaṭ

Yeñihāndan ḳalkıldıḳda²¹¹ Bayaṭ nām maḥalle varılır. Altı sā^c atlık²¹² yoldur, beş sā^c atde daḫı varılmaḳ olur. Bayaṭ nām maḥal bir köydür. Bir küçük cāmi^c i ve bir küçük ḥammāmı vardır. Mezbūr cāmi^c üñ mināresi yoḳdur. Ve iki küçük ḥānı²¹³ vardır ve ba^c zı lāzım olan eṣyā bulunur.

Menzil-i Bolavadin

Bayaṭdan ḳalkıldıḳda²¹⁴ Bolavadin nām maḥalle varılır. Sekiz buçuḳ sā^c atlık²¹⁵ yoldur. Bolavadin bir büyük ḳaṣabadur. Çārşū [8b] ve bāzārı ve ḥānları mükemmeldür ve lāzım olan²¹⁶ eṣyā bulunur. Ve üç cāmi^c i vardır ki beyān olunur: Biri²¹⁷ Sinān Paṣa ve biri daḫı Şeyḫ Ḥācī Efendi ve biri daḫı Ḥācī Efendi Cāmi^c idür ve iki ḥammāmı vardır.

Menzil-i Aḳşehir²¹⁸

Bolavadinden ḳalkıldıḳda²¹⁹ beş buçuḳ sā^c atde İṣḫāḳlı nām maḥalle varılır. Bir köydür. Bir cāmi^c i ve bir ḥammāmı vardır ve ba^c zı eṣyā bulunur. Ve bir çeşme vardır,²²⁰ şuyı ḡāyet laṭīf ve şovukdur.²²¹ Eger anda ḳonulmazsa Aḳşehir nām maḥalle varılır. Bolavadinden on sā^c atlık²²² yoldur. Aḳşehir bir büyük şehirdür, bir ḥoşca yerdür.²²³ Çārşū ve bāzārı mükemmeldür. Ve bir bezzāzistānı²²⁴ daḫı vardır. Ve eyü pek²²⁵ ḥānları vardır. Ve şehrüñ şovuk şuları çoḳdur. Ve şehre yaḳın maḥalde bir ^c aḫīm göl vardır ve şehrüñ üç cāmi^c i vardır ki beyān olunur: Biri Sulṭān Süleymān, biri Sulṭān ^c Alā'uddīn, biri daḫı Ḥasan Paṣa Cāmi^c idür, raḫimehuma'llāhu te^c ālā.²²⁶ Ve beş maḥalde daḫı ḥammāmları vardır. Ve Ḥāce Naşruddīn anda medfūndur raḫmetu'llāhi²²⁷ [9a] te^c ālā ^c aleyh. Ve ol

---

²¹¹ S: ḳalkıldıḳda.

²¹² S: sā^c atlık.

²¹³ M, S: ḥānları.

²¹⁴ S: ḳalkıldıḳda.

²¹⁵ S: sā^c atlık.

²¹⁶ T: ola.

²¹⁷ S: Bir.

²¹⁸ T: Menzil-i İṣḫāḳlı.

²¹⁹ S: ḳalkıldıḳda.

²²⁰ S: var.

²²¹ M, T: ve şovukdur.

²²² S: sā^c atlık.

²²³ T: bir ḥoşca yerdür; M: bir ḥoşcadur.

²²⁴ S: ābistānı.

²²⁵ T.

²²⁶ M: raḫimehuma'llāhu te^c ālā; T: raḫmetu'llāh.

²²⁷ T: raḫimehu'llāh.

şehre evvel Āhşehri dirler²²⁸ imiş. **Hikāyet** olunur ki²²⁹ mülükden biri faşl-ı bahārda ol şehre uğrayup beyāz şüküfenüñ ziyāde keşretin görüp²³⁰ şimdengerü bu şehre Aqşehir disünler dimekle ol zamāndan berü Aqşehir dimişler, Aqşehir dimege bā^c iş ol olmuşdur.²³¹

Menzil-i İlğın

Aqşehirden kalkıldı²³² İlğın nām maḥalle varılır. On bir sā^c atlık²³³ yoldur, on sā^c atde daḥı varılma^q olur. İlğın bir hoşca²³⁴ kaşabadur. İki cāmi^c i vardur.²³⁵ Birine Muştafā Paşa Cāmi^c i dirler, bir hoşca²³⁶ cāmi^c dūr. Ve birine daḥı Tuḡutbegzāde Cāmi^c i dirler, kelīsādan dönmedür. Ve bir ḥammāmı²³⁷ vardur, aña daḥı Muştafā Paşa Ḥammāmı dirler.²³⁸ Çārşū ve bāzārı ve bezistānı ve ḥānları daḥı²³⁹ vardur ve cümle lāzım olan eşyā bulunur. Ve şehre yaqın maḥalde bir göl vardur. Ve şehrüñ ḥāricinde iki ılıca vardur.

Menzil-i Lādik

İlğından kalkıldı²⁴⁰ Lādik nām maḥalle varılır. Lādike varılmazdan²⁴¹ muḥaddem bir köy vardur. Yedi [9b] sā^c atde varılır. Arslanlı köy²⁴² dirler. Bir cāmi^c i ve bir ḥānı vardur. Arslanlı köy²⁴³ dimeden murād cā-be-cā taşdan yapılmış arslan şüretleri vardur, anuñçun Arslanlı dirler.²⁴⁴ Ve üç sā^c atde daḥı Lādik nām maḥalle varılır. İlğından Lādik on sā^c atlık²⁴⁵ yoldur. Lādik bir köydür. Bir cāmi^c i ve bir ḥammāmı vardur. Ve ḥānları daḥı²⁴⁶ vardur ve lāzım olan eşyā bulunur. Maḥall-i kona^q

²²⁸ M, S: derler.

²²⁹ S nüshasında “Hikāyet”, M nüshasında ise “Hikāyet olunur ki” kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

²³⁰ M, T: gördükde.

²³¹ M, T.

²³² S: kalkıldı²³².

²³³ S: sā^c atlık.

²³⁴ S: hoşca.

²³⁵ S: var.

²³⁶ S: hoşca; T: ḡāyet hoşcadur.

²³⁷ S: ḥammām.

²³⁸ S: derler.

²³⁹ M, T.

²⁴⁰ S: kalkıldı²⁴⁰.

²⁴¹ M, T: varmadan.

²⁴² M: Köyi.

²⁴³ M: Köyi.

²⁴⁴ M: anuñçun Arslanlı dirler.

²⁴⁵ S: sā^c atlık.

²⁴⁶ M, T.

‘azîm cevizlikdür. Ol maħalde bir pınar vardır,²⁴⁷ şuyı ğāyet şovukdur. Lākin ol maħallüñ havası ziyāde şakıldür ve ħukemā kavlince daħı ceviz gölgesi şakıldür.²⁴⁸

Menzil-i Konya

Lādikden kalkıldıķda²⁴⁹ Konya nām maħalle varılır. On sâ‘ atlık²⁵⁰ yoldur. Konya büyük şehirdür. Ve bir büyük ħal‘ası vardır, burcları cümle muşanna‘dur.²⁵¹ Şehrüñ bir miķdārı ħal‘ada ve bir miķdārı ħal‘a ħāricindedür. Bezistāni ħal‘adadır.²⁵² Cāmi‘leri ğāyet çokdur. İki selāfındür: Biri²⁵³ Sulţān Süleymāndür²⁵⁴ ki ħāric-i ħal‘adadır, raħmetu’llāhi te‘ālā.²⁵⁵ Ve biri daħı Sulţān [10a] ‘Alā‘uddīndür²⁵⁶ ki ħal‘a içinde bir yüksek maħalde vāķi‘ olmuşdur,²⁵⁷ kelīsādan dönme bir büyük cāmi‘dür. Minberi ve miħrābı ħayli münakkaşdur. Sulţān ‘Alā‘uddīn raħimehu’llāhi te‘ālā²⁵⁸ anda medfündür. Türbeye cāmi‘den geçilir.²⁵⁹ Yanında babası ve dedesi daħı²⁶⁰ medfündür. Ol maħalde bir şarnıc vardır, şuyı ğāyet ile²⁶¹ şovukdur. Ve Şems-i Tebrīzī Ĥazretlerinüñ daħı ħal‘a içinde bir maħalde maķāmları vardır. Anda daħı muķābele olur ammā kendülerinüñ²⁶² ne maħalde medfün olmalarında iħtilāf etmişlerdür.²⁶³ Meşelā Ĥünkār²⁶⁴ Ĥazretleri ħal‘a ħāricinde medfündür, ħaddesa’llāhu sırrahu’l-‘azīz, raħmetu’llāhi te‘ālā.²⁶⁵ Türbeleri vardır, ‘azîm binādür. Gedik Paşa merħüm binā eylemişdür ve türbenüñ ħubbesinüñ taşrası kāşīdür ve ħayli münakkaşdur. Ve türbe içinde ħabirleri bir şuffe üzerindedür,²⁶⁶ etrāfi gümüş ħafesdür. Sulţāni’l-‘ulemā ki babalarıdır.

²⁴⁷ S: var.

²⁴⁸ Bu ifade, Anadolu’daki “Ceviz gölgesinde oturulmaz, uyunmaz.” inancının izlerini taşır.

²⁴⁹ S: kalkıldıķda.

²⁵⁰ S: sâ‘ atlık.

²⁵¹ M: muşavverdür; T: maķşürdür.

²⁵² S: ħal‘adur.

²⁵³ T: birisi.

²⁵⁴ T: Selīmdür ki.

²⁵⁵ M: raħmetu’llāhi te‘ālā.

²⁵⁶ S: Sulţān ‘Alā‘uddīn.

²⁵⁷ M, S: olmuş.

²⁵⁸ M: raħimehu’llāhi te‘ālā.

²⁵⁹ S: geçilü.

²⁶⁰ M, T.

²⁶¹ T: ğāyetle.

²⁶² M: kendilerinüñ.

²⁶³ M, T: etmişlerdir.

²⁶⁴ T: Ĥünkār.

²⁶⁵ M: raħmetu’llāhi te‘ālā; T: raħimehu’llāh.

²⁶⁶ M: üzredir; S: üzre.

Anlar dağı anda medfũndur. abirleri²⁶⁷ sr²⁶⁸ abirlerden yũksekdir. **Hikyet**²⁶⁹ olunur ki veft itdiği zamnda beni ayak [10b] ūzre defin eyleñ diyũ²⁷⁰ vaşiyet eylemişler,²⁷¹ ūylece defin olunmuřdur²⁷² dirler. Ve oğulları dağı anda medfũnlardur. Ve tũrbe içinde bir mescid-i řerif²⁷³ vardur. Ve tũrbenũ ĥaremi vardur²⁷⁴ ve ĥarem içinde bir  azim şdirvn vardur. Ve mubele gũni ĥams ile işneyn gũni vaqt-ı dudadır. Ve řeyĥ Monl Hũnkr²⁷⁵ ĥzretlerinũ evldındandır. Ve tũrbede bir maalde bir ĥoř²⁷⁶ naşihat yazılmışdır ki ĥads-i şerif řaĥilĥdir: *Selmetũ 'l-insn fĩ-ĥıfzi 'l-lisn.*²⁷⁷ Ve řehrũn altı maalde ĥammmı vardur. Dũrdũ al ada, ikisi ĥricindedir²⁷⁸ ve ĥnları ve arřũ ve bzrı mũkemmeldir. Ĥuřuřan²⁷⁹ ĥelvacı dũkknları, ĥelvası gyet laşifdir. Ve bir lařife²⁸⁰ vardur ki onyada helvyı adama opuz ile yedirirler dirler. Ol ĥelvnũ²⁸¹ ziyde laşif olmasındandır ki gũren adam yimemek mũmkũn degũldir.²⁸² Yoĥsa buna gelince kimseye opuz ile ĥelv yedirmek olmamışdur. Ve Merm dirler,²⁸³ bir vdi vardur, bir s atde [11a] varılır. Bg u bgelũ²⁸⁴ bir cy-ı zbdur. Ol řehrũn ĥalkı vaqt-ı germda anda giderler. Ve Mermuñ bir ĥořca²⁸⁵ ĥammmı vardur. Ve ol ĥammmuñ bir şdirvnı vardur. Ĥayli yũksek aar, gyet²⁸⁶ grbendir ve bu beyit anda taĥrir olunmuşdur:

Beyt

F'iltũn F'iltũn F'iltũn F'ilũn

İriřũr fişkiyesi aduca dim bmına
Cennete girmek dilerseñ gir Merm ĥammmına

²⁶⁷ M, T: abri.

²⁶⁸ S: s.

²⁶⁹ S ve T nũshalarında kırmızı mũrekkeple yazılmıştır.

²⁷⁰ M, T: deyũ.

²⁷¹ M, S: eylemiş.

²⁷² S: olunmuş.

²⁷³ M, T: mescid.

²⁷⁴ M, T: vardur.

²⁷⁵ T: Hũnkr.

²⁷⁶ S: ĥoř.

²⁷⁷ "İnsanın selameti, dilini tutmasıdır."

²⁷⁸ S: ĥricinde.

²⁷⁹ S: Ĥuřuřan.

²⁸⁰ "Ve bir laşife" T nũshasında kırmızı mũrekkeple yazılmıştır.

²⁸¹ M, T.

²⁸² M, T: mũmkũn olur mu ki yimeye.

²⁸³ "Ve Merm dirler" T nũshasında kırmızı mũrekkeple yazılmıştır.

²⁸⁴ T: baelũ.

²⁸⁵ S: ĥořca.

²⁸⁶ T.

Ol yerüñ mesîresi²⁸⁷ bir yüksek maħalde bir köşk²⁸⁸ vardır. Ve bir qahve-hâne dahı vardır. Ve bir aqarşu vardır, Merāmuñ içinden geçer. Ve Qonya şehri hāricinde namāzgāh dirler bir şuffe vardır. Bir hoşca²⁸⁹ mesîredir. Ve şehir-i Qonyada bir gün oturaq itmek²⁹⁰ mu‘ tād-ı qadīmdür.

Menzil-i Göçi

Qonyadan qalkıldıqda²⁹¹ yol ikidür. Biri İsmīl²⁹² yoludur ki²⁹³ ırte gün Qarapınar nām maħalle varılır lākin İsmīl Geçidi dirler, bir ‘ aẓīm şu vardır. Geçilmede ziyāde²⁹⁴ ta‘ b çıkılma[q]la ol yola çoqluq yolcu gitmez, ekşer Göçi [11b] yolına²⁹⁵ giderler. Qonyadan Göçi nām maħal on sā‘ atliq²⁹⁶ yoldur, toquz bucuq²⁹⁷ sā‘ atde dahı varılmaq olur. Göçi bir²⁹⁸ köydür. Ve ba‘ zı lāzım olan eşyā bulunur. Ve şuyı şovuqdur²⁹⁹ ammā ki³⁰⁰ acıdur.

Menzil-i Qarapınar

Göçiden qalkıldıqda³⁰¹ Qarapınar nām maħalle varılır, on üç sā‘ atliq³⁰² yoldur. Qarapınar bir qariyyedir. Ve bir küçük qal‘ ası vardır. İçinde iki minārelü bir hoşca³⁰³ cāmi‘ i³⁰⁴ ve haremde bir hoşca şādırvāni³⁰⁵ vardır. Ve bir hāmmāmi³⁰⁶ ve bir eyü mükellef hāni vardır. Cümle Sulţān Selīm Hān ‘ aleyhi’r-raħmeti ve’l-ğufrān vaqfidur.

---

²⁸⁷ M, T: mesîresi.

²⁸⁸ S: köşki.

²⁸⁹ S: hoşca.

²⁹⁰ M, T: etmek.

²⁹¹ S: qalkıldıqda.

²⁹² S: İsmā‘īl.

²⁹³ M, T.

²⁹⁴ M, T: pek.

²⁹⁵ T.

²⁹⁶ S: sā‘ atlik.

²⁹⁷ S: toquzuncı.

²⁹⁸ M, T.

²⁹⁹ M, T: şovuq.

³⁰⁰ T.

³⁰¹ S: qalkıldıqda.

³⁰² S: sā‘ atlik.

³⁰³ S: hoşca.

³⁰⁴ M, S: cāmi‘ .

³⁰⁵ M nüshasında “şād errevāni” şeklinde yazılmış?

³⁰⁶ M, T: +vardur.

Menzil-i İregli

Karapınar nām maḥalden ḳalkıldıḳda³⁰⁷ İregli nām maḥalle varılır,³⁰⁸ on bir sâ^c atlık³⁰⁹ yoldur. İregli nām maḥal bâḡ u bâḡçelü³¹⁰ bir hoşca³¹¹ vādī-i dil-güşâdur. Bir cāmī^c i ve iki ḥammāmı vardır. Ve ḥānları cümle muḥaşşal, çārşū ve bāzārı mükemmeldür ve cümle lâzım olan eşyâ bulunur. Ve İregli içinde bir nehr-i ^c azīm aḳar. Mu^c cizât-ı Nebī ^c aleyhi^c ş-şalātu ve^c s-selâmdur. Ol [12a] ırmaḳ için **ḥikāyet** olunur ki³¹² Ḥazret-i³¹³ Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem şalla’llāhu te^c ālā ^c aleyhi ve sellem Ḥazretleri mübārek aḡızları yārın³¹⁴ ol maḥalle gönderüp ol nehr-i ^c azīm revān olup üç yüz altmış altı ırmaḳ eṭrāfına³¹⁵ tevzī^c olmuştur, dirler. İreglide aḳan ırmaḳ ol şudandır. Şehr-i İregli cümle Medīne-i Münevvere vaḳfidur. Ve bir şu daḡı vardır. İregliden ol maḥalle iki sâ^c atde varılır. Ol şu aḳarken maḳcer ider.³¹⁶ ^c Acā^c ’ibden bir nesne daḡı ol şudur. İreglide bir gün oturaḳ itmek³¹⁷ mu^c tād-ı ḳadīmdür. Ba^c zılar İregli Şām yolunuñ nişfidur dirler.³¹⁸

Menzil-i Muḥammed Paşa Ḥānı³¹⁹ Nām-ı Dīger³²⁰ Uluḳışla

İregliden ḳalkıldıḳda³²¹ Uluḳışla nām maḥalle varılır. On sâ^c atlık³²² yoldur, daḡı evvelde varılmaḳ olur. Uluḳışla bir düz maḥaldür. Ve bir ^c azīm ḥān vardır, Muḥammed Paşa Ḥānı dirler. Cāmī^c i ve ḥammāmı daḡı içindedür ve lâzım olan eşyâ bulunur.

³⁰⁷ S: ḳalkıldıḳda.

³⁰⁸ M: varılır.

³⁰⁹ S: sâ^c atlık.

³¹⁰ T: baḡçelü.

³¹¹ S, M: hoş.

³¹² S ve T nüshalarında “ḥikāyet”, M nüshasında ise “ḥikāyet olunur ki” ifadesi kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

³¹³ M, T.

³¹⁴ T: yārın.

³¹⁵ M: ṭarafeynine; T: ṭarafeyne.

³¹⁶ M, T: taş olur.

³¹⁷ T: etmek.

³¹⁸ S: derler.

³¹⁹ M, T: Ḥānı.

³²⁰ M nüshasında “Nām-ı Dīger” kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

³²¹ S: ḳalkıldıḳda.

³²² S: sâ^c atlık.

Menzil-i Çiftehân

[12b] Ulukışladan kalkıldı³²³ Çiftehân nâm maḥalle varılır. Altı sâ' atlık³²⁴ yoldur. Ve Şandıklı³²⁵ 'Aḳabe dinilen pek³²⁶ şarplık bu yoldadır, buçuḳ sâ' atde geçilür, çoḳ degüldür. Çiftehân iki küçük ḥândur. İki taḡ³²⁷ arasında vâki' olmuşdur, lâzım olan eşyâ bulunur. Maḥall-i ḳonaḡ ḡâyet³²⁸ tünekdür. Ve Çiftehâna ḳarîb maḥalde³²⁹ bir ılıca vardır.

Menzil-i Yaylaḡ

Çiftehândan kalkıldı³³⁰ Yaylaḡ nâm maḥalle varılır. Ve beş sâ' atde varılır. Ve³³¹ bir ḥân vardır, Sultân Ḥânı dirler.³³² Çiftehândan Yaylaḡ sekiz sâ' atlık³³³ yoldur. Ve Ḳırḳ Geçid nâm şü bu yoldadır. Aşlında ḳırḳ def' a³³⁴ geçilür. Ḳırḳ geçid tamâm olduḡda bir köpri vardır. Ve ol maḥalde bir 'azîm pınar vardır, şuyı ḡâyet şovuk³³⁵ ve³³⁶ laṭîf olmaḡla ol pınara Sükker Pınarı³³⁷ dimişlerdür. Ḥaylı bî-naẓîr şudur. Ve Ḳırḳ Geçid faşl-ı bahârda taşḡun³³⁸ olup geçid³³⁹ virmez. Ol zamân taḡ kenârında bir yol vardır, ol yoldan [13a] gidilür. Yine Ḳırḳ Geçid kenârından irilmez ammâ ol yolda ziyâde zaḫmet çekilür. Ve Yaylaḡa³⁴⁰ varınca³⁴¹ hep³⁴² taḡıstândur.³⁴³ Bir ḥoşca³⁴⁴ vâdîdür. Yaylaḡ bir yüksek maḥalde bir ḥâlî yerdür. Şovuk şuyı vardır. Ḡâyet bî-naẓîrdür. Ve eyyâm-ı germâda Adana ḥalkı anda çıkarlar. Ve etrâfında ba' zî köyler vardır. Ve ba' zî lâzım olan eşyâ daḡı bulunur.

³²³ S: ḳalkıldıḡda.

³²⁴ S: sâ' atlik.

³²⁵ M, T: Şandıklı.

³²⁶ T.

³²⁷ M, T: daḡ.

³²⁸ M, T: pek.

³²⁹ M, T.

³³⁰ S: ḳalkıldıḡda S.

³³¹ T.

³³² M: derler.

³³³ S: sâ' atlik.

³³⁴ T: kerre.

³³⁵ M, T.

³³⁶ M.

³³⁷ M: Pınâr-ı Sükker; T: Şeker Pınârı.

³³⁸ M, T: taşḡın.

³³⁹ S: geçit.

³⁴⁰ T: Yaylaḡa.

³⁴¹ M: varılınca.

³⁴² T.

³⁴³ M, T: daḡıstândur.

³⁴⁴ S: ḥoş.

Menzil-i Bayrampaşa Hānı

Yaylağdan dağı³⁴⁵ kalkıldığda³⁴⁶ Bayrampaşa Hānı nām maḥalle varılır. On iki sâ^c atlık³⁴⁷ yoldur, on sâ^c atde dağı varılmağ olur. Mezbūr hāndan berü bir hān dağı vardır, Çavuş Hānı dirler. Lāzım gelise anda dağı³⁴⁸ konılır. Bayrampaşa Hānı bir şahrāda vāqı^c olmışdur. Bir cāmi^c i dağı³⁴⁹ vardır ve lāzım olan eşyā bulunur. Ve Çāqıt nām şu hānuñ öñünden açar. Bir ^c azīm nehirdür. Ve mezbūr Yaylağdan kalkıldığda³⁵⁰ yol ikidür. Bu zıkr olunan yol ziyāde şarp³⁵¹ ve tünekdür lākin toğrıdur. Ve bir yol dağı vardır, [13b] tağdan tolaşur; Dügelek³⁵² Qal^c ası nām maḥalle uğrayup³⁵³ yine de³⁵⁴ rāh-ı mezbūra çıkar. Ve ^c araba gitmek lāzım gelse bu zıkr olunan tağ yolundan gider, aşağı yoldan gitmek mümkün degüldür. Dügelek Qal^c ası bir yüksek yerde³⁵⁵ vāqı^c bir küçük qal^c adur.

Menzil-i Adana³⁵⁶

Bayrampaşa Hānından kalkıldığda³⁵⁷ Adana nām maḥalle varılır, yol ikidür: Bir yol Çāqıt şuyı geçit virüp³⁵⁸ eger ki³⁵⁹ geçilürse Adana nām maḥalle sekiz sâ^c atde varılır. Ol yol düzdür. Eger Çāqıt şuyı³⁶⁰ taşğun³⁶¹ olup geçmek mümkün olmazsa³⁶² Qargasekmez dirler bir yol dağı vardır, ol yoldan gidilür. Adana nām maḥalle³⁶³ ol yoldan toğuz sâ^c atde varılır,³⁶⁴ ziyāde şarpdur. Ve ol yoluñ bir bölüğine Qargasekmez ve bir bölüğine İtyelümez, bir bölüğine Devebağırdan dirler; gāyet şarpdur.³⁶⁵

345 T.

346 S: qalğduğda.

347 S: sâ^c atlık.

348 M, S: da.

349 M, T.

350 S: qalğduğda.

351 M, T: şarpdur.

352 Günümüzde "Gülele Kalesi" olarak bilinen yer.

353 M, T: uğrar.

354 T.

355 M, T: maḥalde.

356 M, T: Aḫana.

357 S: qalğduğda.

358 T: virip.

359 T.

360 T.

361 M, T: taşğın.

362 M: olmasa.

363 M, T: nām maḥalle.

364 S: toğuz sâ^c atlık yoldur.

365 M, T: pek şarp olmağla.

Adana büyük şehirdür. Üç cāmi³⁶⁶ i vardır. Biri seyre muhtāc³⁶⁷ bir hoşca³⁶⁸ cāmi³⁶⁸ dūr. Ve iki hāmmāmı vardır. [14a] Şu kenārında vāqī³⁶⁹ olan bir hoşca³⁶⁹ hāmmāmdur. Ve çārşū ve bāzārı mükemmeldür. Ve bir bezistāni ve leb-i ābda vāqī³⁶⁹ bir küçük kal³⁶⁹ ası vardır. Ve bir nehr-i ³⁶⁹ azīm vardır, şehrüñ kenārından akar, Kızılıрмаğ dirler. Ve şu geçmek için bir büyük dolāb vardır. Cümle şehre şu ol dolābdan gider. Ve bir³⁷⁰ büyük köpri vardır. Ol köpriden³⁷¹ geçilür. Ve leb-i ābda vāqī³⁶⁹ olmuş bir qaşr-ı zībā vardır, Hünkār Köşki dirler. Bir hoşca³⁷² mesīredir. Şehr-i Adana bāğ u bāğçelü bir hoş³⁷³ yerdür. Līmūni ve turuncı gāyet çok olur. Ve lüffān u enārı³⁷⁴ ziyāde³⁷⁵ bī-nazīr olur³⁷⁶ ve ba³⁷⁶ zı meyve dağı olur. Ve şehrüñ³⁷⁷ çepesi gāyet laţif olur.³⁷⁸

Menzil-i Cisir-i Misis

Adanadan kalkıldığda³⁷⁹ Misis nām maħalle varılır. Altı sā³⁸⁰ atlık³⁸⁰ yoldur. Misis bir köydür. Ba³⁸⁰ zı lāzım olan eşyā bulunur. Ve bir ³⁸⁰ azīm ırmağ dağı vardır, Ceyhün³⁸¹ Şuyı dirler, nām-ı dīger Cihān Şuyı. Ziyāde büyük [14b] şudur. Yol şunuñ³⁸² kenārına qonılır. Ve bir köpri vardır. Ol köpriden geçilür ki Misis Köprisi³⁸³ dirler.

³⁶⁶ Üç cami olduğu söylenmiş ancak ikisine yer verilmiştir.

³⁶⁷ S: muhtācdur.

³⁶⁸ S: hoşca.

³⁶⁹ S: hoşca.

³⁷⁰ M, T.

³⁷¹ S: köprüden.

³⁷² S: hoş.

³⁷³ S: hoş.

³⁷⁴ T: nārı.

³⁷⁵ M, T: pek.

³⁷⁶ T: bī-nazīrdür.

³⁷⁷ S, M: şehrün.

³⁷⁸ T: laţifdür.

³⁷⁹ S: kalkıldığda.

³⁸⁰ S: sā³⁸⁰ atlık.

³⁸¹ T: Ceyhün.

³⁸² T: şuyıñ.

³⁸³ M: Misis Köprisi; M ve T nüshasında köprüyle ilgili bilgiler içeren derkenar mevcut ama yazıların bir kısmı silik ve lekeli olduğu için tam olarak okunmuyor: Mezkūr köprüyü merhūm Sulţān Süleymān Hān binā eylemişdür. Tārīhi budur, 1067, ... qodı bünyādı bu cisr-i cihāna hasbeten lillāh. Ba³⁸⁰ de merhūm Sulţān Meħmed Hān 1072 tārīhinde ta³⁸⁰ mīr eylemiş, tārīhi budur. Hārābe qaldı çünkim ħalīlen söyle ..... cihān-ı cisrin bile Sulţān Meħmed eyledi, ma³⁸⁰ mūr ve kal³⁸⁰ a-ı Şāh-merān qurđkulağı ile Misis mā-beynindedür. Mārū³⁸⁰ z-zikr köpri Hāzret-i Loqmānuñ ..... düşürdigi maħaldür.

Menzil-i Kırdkulağı

Misisden ƙalkıldıđda³⁸⁴ Kırdkulağı nām mağalle varılır. Yedi sâ^catlık³⁸⁵ yoldur. Kırdkulağı bir köydür. Bir cāmī^c i ve bir ĥānı vardur, Bayrampaşa Ĥānı dirler. Ve³⁸⁶ lāzım olan eşyā bulunur. Ve bu yolda ‘ Ađabe dirler, bir cüz^{’ı} şarplık vardur ammā ol şarplığa uğranmasa bir düz yol dağı vardur.³⁸⁷ Aşlā fark itmez,³⁸⁸ bucuğ sâ^catde yine yola çıkar. Ve Yılan Ƙal^cası dinilen ƙal^ca şarplık mađalde³⁸⁹ giderken şol cānibede³⁹⁰ bir yüksek depede bir küçük ƙal^cadur lākin içinde yılanlar yoğdur. Ancak ĥalk içinde bir sözdür. Ĥattā zamānında ba^czılar ol ƙal^canuñ içine girüp lale şoğanı çıkarırlar imiş,³⁹¹ ğāyet³⁹² çok olurmış dirler.³⁹³

Menzil-i Payaş

Ƙırdkulađından ƙalkıldıđda³⁹⁴ Payaş nām mağalle varılır. On³⁹⁵ sâ^catlık³⁹⁶ yoldur. Yolu [15a] ğāyet düz ve³⁹⁷ ƙumsaldur.³⁹⁸ Yalı sıra gidilür ve Demirkapu nām dinilen³⁹⁹ mağal yalıya varmadın bir kapu gibi yapılmış taşdan⁴⁰⁰ kemerdür. Ol kemerüñ içinden geçilür. Tarafeyni bir miđdār ormanlık derbenddür. Tabl çalarlar.⁴⁰¹ Ve Payaş bir ƙaşabadur. Bir cāmī^c -i şerīfi ve bir ĥammām-ı laťifi vardur. Ƙoca Muĥammed Paşa vağfidur, raĥimehu’llāh.⁴⁰² Ve cümle dekākīn ve ĥānları ve ƙahve-ĥāneleri büyük kemerler içinde ‘ aźīm kārger binādur. Payaş bāđ u bāđçelü⁴⁰³ bir yerdür. Ekser⁴⁰⁴ eşcār-ı

384 S: ƙalkıldıđda.

385 S: sâ^catlık.

386 M, T.

387 S: var.

388 M: etmez; T: Aşlā farkı yoğdur.

389 M: mađālden; T: mağallinde.

390 M: cānibde; T: cābinde.

391 M, S: çıkarırlarımış.

392 M, T: pek.

393 M: pek çok olur.

394 S: ƙalkıldıđda.

395 T: yedi.

396 S: sâ^catlık.

397 T.

398 S: ƙumsaldur.

399 M, T: dinilen.

400 M, T: taşdan yapılmış.

401 T: çalınur.

402 M: raĥimehu’llāh.

403 T: bağçelü.

404 S: Eger.

līmūn ve turuncdur. Ğāyet çok ve laṭīf olur. Ve üzüm ve incīr ve kārṗüz daḡı olur. Ve қаşaba-ı Payaş iskeledür. Leb-i deryāda vāḡi^c olmuştur. Ve her lāzım olan eşyā bulunur.

Menzil-i Baḡrāş Nām-ı Dīger⁴⁰⁵ Beleñ⁴⁰⁶

Payaşdan ḡalḡılduḡda⁴⁰⁷ altı sā^c atde İskenderun nām maḡalle varılır. İskenderun iskeledür. Maḡzenleri⁴⁰⁸ vardır. Bir kāfir köyüdür. Ba^c zı frenk gemileri yanaşur. Ve ol maḡalle varmadın evvel bir şarṗlık vardır. Ve ol maḡalde bir küçüḡ[15b] ḡal^c a vardır,⁴⁰⁹ ḡal^c a-i Nergis dirler. Payaşdan iki sā^c atden ötedür. Ve İskenderuna daḡı ḡonulmayup Baḡrāş nām maḡalle varılırsa⁴¹⁰ Payaşdan on sā^c atlik⁴¹¹ yoldur. Lākin yolu ziyāde şarṗ olmaḡla bir sā^c at evvel yāḡud iki⁴¹² sā^c at şoñra varılmaḡ olur yürimege göre. Baḡrāşuñ⁴¹³ şovuḡ şuları çoḡdur.⁴¹⁴ Ve laṭīf bir köydür, Beleñ dirler.⁴¹⁵ Baḡrāş ol şarṗ daḡlaruñ ismidür. ḡarye-i Beleñde⁴¹⁶ olan cāmi^c ve ḡammām ve ḡān cümlesi⁴¹⁷ Sulṭān Süleymān ḡān^c aleyhi'r-raḡmeti ve'l-ḡufrān ḡayrātıdır. Ve lāzım olan eşyā bulunur. Maḡall-i ḡonak ziyāde⁴¹⁸ tünekdür.

Faşl

Baḡrāşdan ḡaleb-i Şehbāya ve ḡaleb-i Şehbādan daḡı⁴¹⁹ ḡama nām maḡalle varınca vāḡi^c olan menāzil beyānındadır ki⁴²⁰ in-şā'allāhu te^c ālā beyān olunur.

---

⁴⁰⁵ M, T: Nām-ı Dīger.

⁴⁰⁶ M ve T nüshasında bir derkenar mevcuttur: Baḡrāşdan ḡalḡılduḡda İskenderiyeye varmadın bir ḡaldırım^c aḡīm ḡüb olmuştur.

⁴⁰⁷ S: ḡalḡılduḡda.

⁴⁰⁸ M: Maḡzenler.

⁴⁰⁹ S: var.

⁴¹⁰ S: varılısa.

⁴¹¹ S: sā^c atlik.

⁴¹² M, T: bir.

⁴¹³ M, S: Baḡrāş.

⁴¹⁴ M: çoḡ.

⁴¹⁵ S: derler.

⁴¹⁶ S: Beleñde.

⁴¹⁷ S: cümle.

⁴¹⁸ M, T: pek.

⁴¹⁹ M, T.

⁴²⁰ M, T.

Menzil-i Akpınar

Bakrāşdan kalkıldıḡda⁴²¹ yol ikidür: Biri Antaḡıyya yolıdur. Biri⁴²² Murād Paşa Köprisi yolıdur⁴²³ ki beyān olunur. Bakrāşdan kalkıldıḡda⁴²⁴ Akpınar nām maḡalle [16a] varılır. On iki sā^c atlık⁴²⁵ yoldur, on sā^c atde daḡı varılır. Yolu bir miḡdār şarpdur. Ve ol Murād Paşa Köprisi⁴²⁶ dinilen köpri^c azīm büyük⁴²⁷ köprüdür.⁴²⁸ Lākin yüksek degüldür. Bir bucuḡ sā^c at kadar ol köpride⁴²⁹ gidilür. Ve iki taraf sazlıkdur. Hırsızı ziyāde çoḡdur. Ğaflet üzere olmamaḡ gerek.⁴³⁰ Ve sivrisiñegi⁴³¹ daḡı çoḡdur. Bu ġā³ ile menzile nüzül idinedür. Akpınar bir şaḡrādur, kem degüldür. Ve pınardan aḡan şu göl olup iḡi sazlıkdur. Ve Antaḡıyya yolundan bu zıkr olunan yol Haleb-i Şehbāya qarībdür. Lākin birḡaç adam olunca bu yoldan gidilmez. Vāfir adam gerekdür ki bu yoldan gidile. Ve Ḥammāmāt dirler bir maḡal vardır. Akpınardan iki sā^c atde varılır. Birḡaç ılıcalar vardır.⁴³² Ol maḡalle anuñḡun Ḥammāmāt dimişlerdir.⁴³³

Menzil-i Ḥalaka⁴³⁴

Akpınardan kalkıldıḡda⁴³⁵ Ḥalaka⁴³⁶ nām maḡalle varılır. On sā^c atlık⁴³⁷ yoldur. Ve yolunuñ bir miḡdārı ziyāde [16b] şarpdur. Ḥalaka⁴³⁸ bir şaḡrādur. Ve eḡrāfi köylerdür. Ol maḡalle anuñḡun Ḥalaka⁴³⁹ dimişler.

---

421 S: kalkıldıḡda.

422 M, T: Bir yol daḡı.

423 M, T: yolıdur.

424 S: kalkıldıḡda.

425 S: sā^c atlık.

426 S, T: Köprüsü.

427 M, T: büyük.

428 T: köprüdür.

429 T: köprüden.

430 M, T: olmamak ister.

431 M, S: sivrisiñek.

432 M: ılıcalardur; S: ılıcadur.

433 S: dirler; T: dimişler.

434 M: Ḥalaka.

435 S: kalkıldıḡda.

436 M: Ḥalaka.

437 S: sā^c atlık.

438 M: Ḥalaka.

439 M: Ḥalaka.

Menzil-i Haleb-i Şehbā

Ḥalākadan⁴⁴⁰ kalkıldıḡda⁴⁴¹ Haleb-i Şehbā nām vilāyete⁴⁴² varılır. Sekiz sā^catlık⁴⁴³ yoldur. Haleb-i Şehbā eyü ma^cmür şehirdür. Ve halkı ekşer bāzergānlardur.⁴⁴⁴ Ve çārşü ve bāzārı ve bezistānı ve hānları mükemmeldür. Ve elli kadar kahve-hāneleri vardır. Cümleden meşhūr olan Arslan Dede Kahve-hānesidür. Ve cāmi^cleri ve hammāmları katı çoḡdur. Lākin şoḡakları tūnekdür. Bir büyük cāmi^c-i şerīfī⁴⁴⁵ vardır, Ulu Cāmi^c dirler. Hāremi vāsi^cdür.⁴⁴⁶ Hāremüñ ortasında bir mermer direk vardır.⁴⁴⁷ Ba^czılar Ḥāzret-i Zekerıyyā anda şehīd olmuştur dirler. Ve cāmi^cde mihrābuñ şol⁴⁴⁸ cānibinde bir kabır ‘alāmeti vardır. Ḥāzret-i Zekerıyyā ‘aleyhi’s-selām anda medfūndur, dirler. Ba^czılar kendüleri⁴⁴⁹ degüldür ancaḡ maḡāmıdır dirler. Ve⁴⁵⁰ iç ḡal^ca şehriñ ortasında bir yüksek maḡalde vāḡi^c olmuştur. Eṡrāfi ḡendeḡdür.⁴⁵¹ İçi şu ile ṡoludur,⁴⁵² [17a] metīn ḡal^cadur. Ve bir cāmi^ci⁴⁵³ vardır. Ol cāmi^cüñ içinde bir maḡalde ziyāret iderler. Ve ḡal^cada⁴⁵⁴ çanaḡ şeklinde bir nesne vardır. Ḥāzret-i İbrāhīm ‘aleyhi’s-şalātu ve’s-selām ol maḡall-i şerīfde süd saḡmışlardır dirler. Ve ḡal^cada bir maḡalde Sulṡān Murād Ḥān Ġāzī merḡūm bir⁴⁵⁵ cerīd⁴⁵⁶ atmışlardır. Şehir içinde bir maḡalle düşmiştür. Nişān olmaḡ için taşdan ‘alāmetler eylemişlerdir.⁴⁵⁷ Ve iç ḡal^canun şuyı kuyı şuyıdır. Dolāb ile çıkar, bir ḡoşca⁴⁵⁸ şudur. Şehr-i Halebüñ andan eyüce⁴⁵⁹ şuyı yoḡdur, dirler. Ve Haleb-i Şehbā⁴⁶⁰ şehrinüñ hāneleri kārgīr binādur. Ve ekşeri kā^cadur. Ve birkaç meşhūr

440 M: Ḥalākadan.

441 S: kalkıldıḡda.

442 T: şehre.

443 S: sā^catlık.

444 S: bāzergāndur.

445 S: cāmi^c.

446 M, T: Büyük hāremi vardır.

447 M, T.

448 M, T.

449 M, T: kendi.

450 M, T.

451 T: ḡendeḡ.

452 S: ṡoludur.

453 M: cāmi^c.

454 T: Ve ḡal^cada.

455 T.

456 M: cirīd.

457 S: etmişlerdür.

458 S: ḡoşca.

459 S: eyü.

460 T: -i Şehbā.

sarāyılar vardır. Cümleden biri Cānpolād-zādenūn⁴⁶¹ Sarāyıdır. Biri dağı Āluvendođlu⁴⁶² Sarāyıdır,⁴⁶³ büyük sarāydır. Ve bir yüksek köşki vardır. Tāk-ı Kısraıya mānend yapılmışdır dirler. Ve şehir-i Haleb cümle hişār içindedür. Çölde vāki‘ olmışdır. Ve şehriñ on maħalde kapuları [17b] vardır ki in-şā’llāh⁴⁶⁴ beyān olunur:⁴⁶⁵ Bāb-ı Farħ, bāb-ı Antaşkıyya, bāb-ı Kark, bāb-ı Cenīn,⁴⁶⁶ bāb-ı Kerç, bāb-ı Şām, bāb-ı Neyreb, bāb-ı Kızıllı, bāb-ı Manķūsa,⁴⁶⁷ bāb-ı Karakulaķ. Ve al‘ a ħāricinde olan yerler dağı beyān olunur: Bāb-ı Farħ semtinde bir Mevlevī-ħāne vardır.⁴⁶⁸ Ħamīs ile işneyn ħūni muķābelesidür⁴⁶⁹ ve bir mesīre yer vardır.⁴⁷⁰ Şeyħ Ebūbekr dirler bir yüksek maħalde⁴⁷¹ vāki‘ olmışdır,⁴⁷² şehirden buçuk sā‘ atde varılır. Ehl-i Ħalebūñ seyrāngāhı bir hoş⁴⁷³ maħaldür. Bir tekyedür. Şeyħ Ebūbekr dinilen kimesne anda medfūndur, raħmetu’llāhi⁴⁷⁴ te‘ālā⁴⁷⁵ ‘aleyh. Ve türbesi vardır. Ol türbenūñ içindetaşdan bir miħrāb vardır. Ħayli mūnaķķaşdır. Ve Şeyħ ‘Üryān nām kimesne⁴⁷⁶ dađı⁴⁷⁷ anda bir maħalde⁴⁷⁸ medfūndur. Ve bir yer dağı vardır⁴⁷⁹ ki Aħmed-i Kārī nām kimesne anda medfūndur. Ve bir türbe dağı vardır. Öküz Muħammed Paşa anda medfūndur. Ve bu maħalle arīb bir beglik bāğçe vardır, içinden şu geçer, bir hoşca⁴⁸⁰ bāğçedür.⁴⁸¹ Ve bir nāzūk⁴⁸² köşki dađı⁴⁸³ vardır. Ve Göl⁴⁸⁴ Meydānı nām maħal ol⁴⁸⁵ [18a] bāğçenūñ⁴⁸⁶ öñidür. Ve

---

⁴⁶¹ M, S: Cānpolād-zāde.

⁴⁶² M, S: Āluvendođlu.

⁴⁶³ S: Sarāyı.

⁴⁶⁴ T: in-şā’llāh.

⁴⁶⁵ M nüshasında “Bāb” ifadeleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

⁴⁶⁶ M, T: bāb-ı Cūneyn.

⁴⁶⁷ M: bāb-ı Benķūsa; S: bāb-ı Niķosa.

⁴⁶⁸ S: var.

⁴⁶⁹ M: muķābele; S: muķābelesi.

⁴⁷⁰ M: bir mesīre vardır; S: mesīredür.

⁴⁷¹ S: yerde.

⁴⁷² S: olmuş.

⁴⁷³ S: hoşca.

⁴⁷⁴ M: raħimehu’llāhi.

⁴⁷⁵ M.

⁴⁷⁶ T: kimse.

⁴⁷⁷ M, T.

⁴⁷⁸ M, T: bir maħalde.

⁴⁷⁹ S: var.

⁴⁸⁰ S: hoşca.

⁴⁸¹ T: baķçedür.

⁴⁸² M, T: hoşca.

⁴⁸³ M, T.

⁴⁸⁴ M, T: Gök.

⁴⁸⁵ S: ola.

⁴⁸⁶ T: baķçenūñ.

ba'zı⁴⁸⁷ bağçeler dağı vardır. Ve bāb-ı Antakıyya semtine düşer ve⁴⁸⁸ bir türbe dağı vardır. Hāzret-i Eyyüb Enşārīnün⁴⁸⁹ karındaşı Seyyid Enşārī ol türbede medfündür. Ve şehir-i Halebde rüzgāruñ maqbūlı lodosdur ki anda ğarbī dirler.⁴⁹⁰ Ve bād-ı poyraza dağı⁴⁹¹ şarkī dirler, ol kadar maqbūl degüldür. Meşelā Rūm havāsınun 'aksi olmuşdur. Ve şehir-i Halebün etmegi⁴⁹² ziyāde beyāz ve⁴⁹³ laṭīf olur. Ve üzüm ve kārpuz dağı güzel olur. Sermen nām maḥalden gelür. Ve buña göre meyveleri⁴⁹⁴ dağı olur. Lākin itnāb⁴⁹⁵ olmamağıçun muhtaşar⁴⁹⁶ kılandı.

Menzil-i Hāntemān

Şām-ı Şerīfe teveccüh ve 'azīmet⁴⁹⁷ olunup Haleb-i Şehbādan kalkıldıķda⁴⁹⁸ pes⁴⁹⁹ Hāntemān nām maḥalle varılır, üç sā'atlık⁵⁰⁰ yoldur. Hāntemān bir küçük kal'adur. Etrāfı 'Arab köydür. Ve kal'anun içinde Haleb kullarından birkaç nefer ile kal'a aĝası vardır. Haleb-i Şehbādan huccāc-ı Müslimīni hıfz u hırāset için [18b] ta'yīn olunan⁵⁰¹ kul ṭā'ifesiyle me'an bunlar dağı Ma'arra nām maḥalle deĝin götürürler.⁵⁰² Ve Ma'arradan Hama nām maḥalle varınca Ma'arra begi me'an gider.

Menzil-i Serākīb

Hāntemāndan kalkıldıķda⁵⁰³ yol ikidür: Yoluñ⁵⁰⁴ birisi Serākīb nām maḥalle varır, sekiz sā'atdır. Serākīb bir köydür. Ve bir ḥānı vardır. Ve lāzım olan eşyā bulunur. Ve yoluñ biri dağı Sermen nām

---

⁴⁸⁷ M, T.

⁴⁸⁸ T.

⁴⁸⁹ S: Enşārī.

⁴⁹⁰ T: deyü zıkr iderler.

⁴⁹¹ T.

⁴⁹² M, T: ekmeĝi.

⁴⁹³ M, T.

⁴⁹⁴ M, S: meyveler.

⁴⁹⁵ S: intāb.

⁴⁹⁶ T: icmāl.

⁴⁹⁷ T: 'azīmet ve teveccüh.

⁴⁹⁸ S: kalkıldıķda.

⁴⁹⁹ T.

⁵⁰⁰ S: sā'atlık.

⁵⁰¹ S: oluna.

⁵⁰² S, T: götürürler.

⁵⁰³ S: kalkıldıķda.

⁵⁰⁴ M, T.

maħalle varır, ol daħı sekiz sâ' atlık⁵⁰⁵ yoldur. Sermen bir ma' mürca eyü⁵⁰⁶ köydür. Bir cāmi' i ve bir ħammāmı vardır. Ve üzümü ve ħārpūzı ġāyet çok olur. Şehr-i Ĥalebe daħı ol⁵⁰⁷ yerden giderler.⁵⁰⁸

Menzil-i Ma' arratu'n-Nu' mān

Serāķıbdan ħalkıldıġda⁵⁰⁹ Ma' arra nām maħalle varılır, altı buçuk sâ' atlık⁵¹⁰ yoldur. Ve bu ħonaġuñ mā-beyninde bir ħān daħı vardır, Ĥān-ı Yezīd dirler. Ve Ma' arra bir ħaşabadur. Bir cāmi' i vardır⁵¹¹ ve bir mükellef ħānı daħı⁵¹² vardır. Ve Ĥaleb-i Şehbādan Ĥama nām maħalle varınca bu zıkr olunan maħaller çöldür ve ' Arabī⁵¹³ ziyāde çokdur. Ve mezbūr cāmi' Ĥazret-i ' Ömer [19a] rağıya'llāhu te' ālā ' anı zamān-ı şerīflerinde binā olunmuşdur, dirler.

Menzil-i Ĥama⁵¹⁴

Ma' arradan ħalkıldıġda⁵¹⁵ Ĥama nām maħalle varılır ki⁵¹⁶ rāh-ı Şāma çıkılır.⁵¹⁷ Ma' arradan Ĥama on beş sâ' atlık⁵¹⁸ yoldur. Ve Ĥama ile Ma' arranuñ mā-beyninde bir maħal daħı vardır ki Ĥān-ı Şeyhūn⁵¹⁹ dirler lākin anda ħonulmaz, bir ħālī yerdür.

Faşl

Ĥaleb-i Şehbāya uğramayup toġrı Şām-ı cennet-meşāma⁵²⁰ teveccüh ve ' azīmet⁵²¹ olunduġda mezbūr Baħrāş nām maħalden Şām-ı cennet-meşāma varınca vāķi' olan menāzil ve merāhil beyānındadır. İn-şā'llāhu te' ālā beyān olunur.

---

505 S: sâ' atlık.

506 T.

507 T: on.

508 M, T: gider.

509 S: ħalkıldıġda.

510 M, S: sâ' atlık.

511 M, T.

512 M, T.

513 S: ' Arab.

514 Bu menzil, T nüshasında 19b-20a'da yer almaktadır.

515 S: ħalkıldıġda.

516 T.

517 S: çıkar.

518 M, S: sâ' atlık.

519 T: Ĥān-ı Ceyhūn.

520 S: Şām-ı Şerīfe.

521 M, T: ve ' azīmet.

Menzil-i Antakıyya⁵²²

Mezbür Bakrāşdan alkıldıda⁵²³ Antakıyya nām maalle varılır, on sā‘atli[] yoldur. Ve mezbür Bakrāşa arīb bir maalde bir al‘a vardur, Bedr-i Ğafır dirler. Ve şehr-i Antakıyya ‘azīm hişārdur ki bir büyük taı ihāta eylemişdir. Ve iç al‘ası daı vardur ki bir yüksek depede vāi‘ olmuşdur. Ve hişāruñ üç yüz altmış [19b] altı ullesi vardur. Ve her ullenuñ yanında bir küçük apu vardur. Büyük al‘adur. Lākin şimdi çendān ma‘mūr degüldür. Ve ‘Āşī nām⁵²⁴ şı al‘anuñ yanından⁵²⁵ geer, büyük şudur. Ve şehrüñ cāmi‘leri ve ammāmları ve ānları ve çārşü ve bāzārı mükemmeldür. Ve cümle lāzım olan eşyā bulunur. Ve abībü’n-Neccār azretleri anda medfündür. Türbesi vardur. Ol al‘ayı binā iden İstanbulı binā iden āfirüñ arındaşındur, dirler.⁵²⁶ Kāfir pādişāhlarının biri daı oldur.⁵²⁷ ikāyet olunur ki ol kāfir pādişāhı gice aşla uyu uyumaz imiş. Ol zamānuñ ükemāsi Antakıyya havāsı ziyāde uyu getürür diyüp⁵²⁸ ol kāfir pādişāhı daı ol al‘ayı uyu içün bina etmişdir,⁵²⁹ dirler. Ammā ba‘zılar ol kāfirüñ vehmi ziyāde imiş, anuñcun uyumaz imiş, yosa havādan degüldür, dirler. Ve ba‘zılar daı anuñ arındaşı İstanbulı binā eyledükde ol kāfire aber varır ki senüñ arındaşuñ [20a] leb-i deryāda bir ‘azīm hişār binā eyledi diyü. Ol daı bu aberi işidüp aña taliden ‘Āşī şı⁵³⁰ kenārında ol al‘ayı binā eylemişdir, dirler.

Menzil-i Zenbakıyya⁵³¹

Antakıyyadan alkıldıda⁵³² Zenbakıyya nām maalle varılır, on bir sā‘atlik⁵³³ yoldur, on sā‘atde daı varılmak olur. Zenbakıyya bir oşca⁵³⁴ maaldür, bir köydür. Ve bir ānı vardur ve ba‘zı lāzım olan eşyā bulunur.

⁵²² Bu menzil, T nüshasında bulunmamaktadır.

⁵²³ S: alkdıda.

⁵²⁴ M.

⁵²⁵ S: yanında.

⁵²⁶ S: derler.

⁵²⁷ M: ol idi.

⁵²⁸ S: deyüp.

⁵²⁹ M: eylemişdir.

⁵³⁰ M: Şuyı.

⁵³¹ Bu menzil, T nüshasında bulunmamaktadır.

⁵³² S: alkdıda.

⁵³³ S: sā‘atlik.

⁵³⁴ S: oşca.

Menzil-i Cisir-i Şu'ür⁵³⁵

Zenbağıyyadan kalkıldı⁵³⁶ Cisir-i Şu'ür nām maḥalle varılır, altı sâ' atlık⁵³⁷ yoldur. Lâkin yolu bir miḳdâr şarpdur. Maḥall-i konaḳ ' Āşī şunuñ kenârıdır ki mezbûr cisrûñ yanına konılır. Ve bir ḥân daḫı vardır. Ve ol maḥalle qarîb ba' zı köyler vardır. Lâzım olan eşyâyı getirürler.

Menzil-i Mıdıḳ⁵³⁸

Cisir-i Şu'ürdan kalkıldı⁵³⁹ Mıdıḳ nām maḥalle varılır, on bir sâ' atlık⁵⁴⁰ yoldur. Ve yolu bir miḳdâr şarpdur. Mıdıḳ bir şahrâdur. Anda daḫı ' Āşī şuyunuñ⁵⁴¹ [20b] kenârına konılır. Ve bir eyü ḥânı vardır, sâbıkan dâru's-sa' âdet⁵⁴² ağası olan merḥûm Muştafâ Ağa binâ eylemişdür, raḫimehu'llâhi⁵⁴³ te' âlâ.⁵⁴⁴ Ve bir yüksek maḥalde vâḳi' olmuş bir ḳal' a daḫı vardır. Ve ḳal' a içinde bir câmi' daḫı⁵⁴⁵ vardır.⁵⁴⁶ Ve iç ḳal' ası daḫı vardır. Lâkin ḳal' a çendân ma' mûr degüldür. Ve ḳal' a⁵⁴⁷ içinde şu yokdur. Ve anda olan adamlar şuyı aşağıdan alup ḳal' aya iletirler, bu böyledür.⁵⁴⁸

Menzil-i Şecer

Mıdıḳdan kalkıldı⁵⁴⁹ Şecer nām maḥalle varılır, beş sâ' atlık⁵⁵⁰ yoldur. Şecer bir şahrâdur.⁵⁵¹ Ve bir ḥânı⁵⁵² daḫı vardır. Ve ' Āşī şu ol maḥalle daḫı⁵⁵³ uğrar. Ve Şecer Ḳal' ası dinilen ḳal' a bir yüksek maḥalde bir ḳaya üzere binâ olunmuş bir ḳal' adur, çendân büyük degüldür, lâkin ḡâyet⁵⁵⁴ metîn

⁵³⁵ Bu menzil, T nüshasında bulunmamaktadır. Derkenarda bir yazı mevcuttur, silik ve lekeli olduğu için tam olarak okunamadı: Ḥân-ı mezbûruñ taşra ..... bi'l-kelîme hâb olmuşdur.

⁵³⁶ S: ḳalkıldı⁵³⁶.

⁵³⁷ S: sâ' atlık.

⁵³⁸ Derkenarda bir yazı mevcuttur. M nüshasındaki derkenarın son kelimesi silik ve harflerin iç içe olmasından dolayı okunamadı: T: Mıdıḳa qarîb yol üzerinde yerden ılıca şuyı ḳaynar, yoḳlamışlardır; M: Mıdıḳa qarîb yol üzerinde yerden ılıca şuyı ḳaynar.....

⁵³⁹ S: ḳalkıldı⁵³⁹.

⁵⁴⁰ S: sâ' atlık.

⁵⁴¹ M, S: Şunuñ.

⁵⁴² M, T: dâru's-sa' âde.

⁵⁴³ M, T.

⁵⁴⁴ M.

⁵⁴⁵ M.

⁵⁴⁶ T: var.

⁵⁴⁷ T: Ve ḳal' a.

⁵⁴⁸ T: bu böyledür.

⁵⁴⁹ M: ḳalkıldı; S: ḳalkıldı⁵⁴⁹.

⁵⁵⁰ S: sâ' atlık.

⁵⁵¹ S: şahrâdur.

⁵⁵² M, S: ḥân.

⁵⁵³ M, T.

⁵⁵⁴ M, T: pek.

çal' adur. İçinde evler⁵⁵⁵ ve şuyı dağı vardır⁵⁵⁶ ve bir⁵⁵⁷ çahve-ğānesi dağı⁵⁵⁸ vardır. Ve lāzım olan eşyā dağı bulunur.

Menzil-i Hama

Şecerden çalkıldığda⁵⁵⁹ Hama nām maħalle varılır, altı sā'atlik⁵⁶⁰ yoldur. Hama bir şehirdür. Cāmi'leri ve ħammāmları ve çārşū ve bāzārı [21a] mükemmeldür. Bāğ u bāğçelü bir ħoşca⁵⁶¹ maħaldür. Ve 'Āşī şuy⁵⁶² şehriñ içinden geçer. Ve yer yer vāfir dolāblar vardır.⁵⁶³ Ve Muħammed⁵⁶⁴ Dolābı dinilen andadır,⁵⁶⁵ bir büyük dolābdur. Ve şehriñ çal'ası dağı vardır. Lākin şehir çal'a ħāricinde vāki' olmışdur. Çal'a bir ħoşcadur,⁵⁶⁶ lākin ma' mūr degüldür. Ve iç çal'ası dağı vardır. Haleb-i Şehbānuñ iç çal'asını⁵⁶⁷ binā iden anı dağı aña göre binā eylemişdür.⁵⁶⁸ Ve şehir-i Hama da bir gün oturağ itmek⁵⁶⁹ mu' tād-ı çadīmdür. Ve lāzım olan eşyā bulunur.

Menzil-i Hımş

Ĥamadan çalkıldığda⁵⁷⁰ Hımş nām maħalle varılır, on bir sā'atlik⁵⁷¹ yoldur. Ĥamadan çalkıldığda⁵⁷² bir köprüye varılır. 'Āşī şuyı geçilüp anda tamām olur. Anıağıyyadan⁵⁷³ ol köprüye⁵⁷⁴ varınca vāki' olan menāzile 'Āşī şuyı uğrar. Ve mezbūr köprüñ⁵⁷⁵ giderken şol⁵⁷⁶ cānibinden⁵⁷⁷ bir

---

555 M, T: +vardur.

556 M, T: dağı vardır.

557 M, T: ve bir.

558 M, T.

559 S: çalkıduğda.

560 S: sā'atlik.

561 S: ħoşca.

562 M: şuyı.

563 S: var.

564 T: Muħammedī.

565 M, S: anda.

566 S: ħoşcadur.

567 S: iç çal'ası; T: çal'asın.

568 T: etmişdür.

569 M, T: etmek.

570 S: çalkıduğda.

571 S: sā'atlik.

572 S: çalkıduğda; T: çalkıp.

573 S: Anıağıyya.

574 T: köprüye.

575 T: köprüñ.

576 M, T: şağ.

577 M: cānibinde.

yüksek maħalde vāqı' olmış bir türbe vardır, Bāyezīd-i Beşāmī Hāzretleri⁵⁷⁸ anda medfūndur. [21b] Hıms bir şehirdür. Cāmi' leri ve ħammāmları vardır. Ve çārşū ve bāzārı mükemmeldür. Cümle lāzım olan eşyā bulunur. Ve bir büyük ħal' ası vardır. Şehir ħal' a içindedür. Ve Baba ' Amr⁵⁷⁹ ħal' a içinde bir maħalde medfūndur, türbesi vardır. Ve mezbūr ħal' anuñ iç ħal' ası daħı vardır. Ol ħal' ayı daħı binā iden Haleb-i Şehbānuñ iç ħal' asına göre binā eylemişdür. Lākin ma' mūr degüldür. Ve Hāzret-i ' Osmān rağıya'llāhu te' ālā ' anh ħaṭṭ-ı şerīfi ile⁵⁸⁰ kelām-ı qādīm vardır, iç ħal' ada tırur, ħal' adan taşra çıkarmazlar imiş. Her kaçan çıkarsalar ' aẓīm ra' d u berķ olup yağmurlar yağar imiş. **Hikāyet** olunur ki yağmur yağmayup ol şehir yağmura muħtāc olusa ol kelām-ı şerīfi ħal' adan taşra çıkarup⁵⁸¹ bi-izni'llāhi te' ālā ' aẓīm⁵⁸² yağmurlar yağar imiş. Ve şehruñ ħāricinde bir maħalde bir türbe vardır, Hālid bin Velīd Hāzretleri anda medfūndur. Ol maħalde bir cāmi' daħı vardır. Mezbūr türbeye [22a] ol cāmi' üñ içinden geçilür. Ve daħı kibārdan anda⁵⁸³ çok kimesne⁵⁸⁴ medfūndur. Lākin keşret-i kelām olmamaķ için beyān olunmadı.

Menzil-i İkiķapulı Nām-ı Dīger⁵⁸⁵ Hāşye

Hāşye demek lisān-ı ' Arabda⁵⁸⁶ taşlu yer dimekdür. Hımsdan ħalkıldıķda⁵⁸⁷ İkiķapulı nām maħalle varılır, toķuz sā' atlik⁵⁸⁸ yoldur, sekiz sā' atde daħı varılmaķ olur. İkiķapulı nām maħal bir küçük ħal' adur. İki başında ħapuları⁵⁸⁹ olmağla İkiķapulı dirler.⁵⁹⁰ Ve içinde ħān ve bir cāmi' daħı⁵⁹¹ vardır. Ve lāzım olan eşyā bulunur. Ve ħal' a ħāricinde bir küçük ħammām vardır, Bayrām Paşa merħūm ta' mīr eylemişdür.

578 S: Hāzreti.

579 M, T: +şātır.

580 T: ħaṭṭ-ı şerīfiyle.

581 M, T: çıkarıp.

582 M, T: ' aẓīm.

583 M, T.

584 T: kimse.

585 M ve T nüshalarında "Nām-ı Dīger" kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

586 M: lisān-ı ' Arabīde.

587 S: ħalkıldıķda.

588 S: sā' atlik.

589 M, T: ħapular.

590 M: derler.

591 M.

Menzil-i Nebke⁵⁹²

İkiqapulıdan qalkıldıqda⁵⁹³ dört sâc atde bir küçük qal'aya varılır. Qal'a-ı Burc dirler, nâm-ı dıger Hân-ı 'Ataşe. Ol yerlerde şu olmamağla ol maħalle Hân-ı⁵⁹⁴ 'Ataşe dimişler.⁵⁹⁵ Üç sâc atde daħı Qaralar nâm maħalle ba' de Nebke⁵⁹⁶ nâm maħalle varılır.

Beyt

[22b]

Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

Hâllerdir Qaralar zülf-i siyehfâm ise Şâm

Hâ⁵⁹⁷ ise aldı⁵⁹⁸ dürüzî şıfat eṭrafı tamâm

İkiqapulıdan Nebke⁵⁹⁹ on bir sâc atlık⁶⁰⁰ yoldur. Nebke⁶⁰¹ bir köydür. Ve ba'zı lâzım olan eşyâ bulunur. Ve bir hânı vardır. Ve⁶⁰² şuyı kem degüldür.

Menzil-i Hân-ı⁶⁰³ Qıtayfe

Nebkeden⁶⁰⁴ qalkıldıqda⁶⁰⁵ Qıtayfe nâm maħalle varılır, toquz sâc atlık⁶⁰⁶ yoldur. Hân-ı Qıtayfe nâm maħallüñ bir cānibi qal'a ve bir cānibi 'azīm hāndur. Sinān Paşa vaqfidur, raħimehu'llāhi⁶⁰⁷ te'ālā.⁶⁰⁸ 'Acā'ıbden seyre muhtāc bir hāndur. Ve bir cāmi'i ve hayli hoşca⁶⁰⁹ hammāmı ve çārşü ve bāzārı cümlesi⁶¹⁰ hānuñ içindedür. Ve hānuñ odaları ve 'imāreti mükemmeldür. Ve aqarşuyı daħı vardır. Ve hānuñ taşrası bir köydür. Hamadan Şāma varınca süvāri adamlar ta'yin olunmuşdur.

⁵⁹² S: Binke.

⁵⁹³ S: qalkıduqda.

⁵⁹⁴ M, T.

⁵⁹⁵ T: dirler.

⁵⁹⁶ S: Binke.

⁵⁹⁷ S, T: Hâz.

⁵⁹⁸ T: -

⁵⁹⁹ S: Binke.

⁶⁰⁰ S: sâc atlık.

⁶⁰¹ S: Binke.

⁶⁰² T.

⁶⁰³ M, T: Hân-ı.

⁶⁰⁴ M, T: Binkeden.

⁶⁰⁵ S: qalkıduqda.

⁶⁰⁶ S: sâc atlık.

⁶⁰⁷ M, T.

⁶⁰⁸ M.

⁶⁰⁹ S: hoşca.

⁶¹⁰ M, S: cümle.

Menzilden menzile huccācı geurürler.⁶¹¹ Ki⁶¹² zīrā bu zıkr olunan⁶¹³ maħallerde ‘ Arab gāyet çokdur, huşuşan hac⁶¹⁴ zamānında⁶¹⁵ ola.

Bāb-1 Şālīş

Şām-ı cennet-meşāmuñ aħvāli [23a] beyānındadır.

Kuţayfeden alkıldıķda⁶¹⁶ Şām-ı cennet-meşāma varılır, sekiz sā‘ atlık⁶¹⁷ yoldur. Şām-ı Şerīf bir şehr-i mu‘ azzamdur. Ve eţrāfi ‘ aẓīm bāğ u bāğecelerdür.⁶¹⁸ Şehir ortada vāķi‘ olmuşdur. Eţrāfi büyük al‘ adur. Ve i al‘ ası daħı vardır. Şehrūñ çoğı al‘ a ħāricinde vāķi‘ olmuşdur.⁶¹⁹ Ve ārşū ve bāzārı ve bezistāni ve ħānları cümle mükemmeldür. Ve ħammāmları ziyāde çokdur. Huşuşan serrāc-ħānede vāķi‘ Muştafā Paşa ħammāmı ‘ acā‘ ibden seyre muħtāc bir büyük ħammāmdur. Ve daħı⁶²⁰ cāmi‘ leri gāyet çokdur. Selāţin cāmi‘ leri ikidür: Biri Sulţān Süleymān Ĥān,⁶²¹ biri daħı⁶²² Sulţān Selīm Ĥāndur, raħimehuma’llāhu⁶²³ te‘ ālā.⁶²⁴ Ve Cāmi‘ -i Benī Emeviyye⁶²⁵ şehrūñ ortasında vāķi‘ olmuş büyük cāmi‘ dür. Ve önünde bir büyük ħaremi vardır. Cāmi‘ -i Benī Emeviyyeye⁶²⁶ ba‘ zılar Ĥarem-i Rābi‘ dimişlerdür.⁶²⁷ Bir şerīf maħaldür. Üç mināresi vardır. Şol cānibinde⁶²⁸ olan mināreye ‘ İsā Mināresi dirler ki Cāmi‘ -i Dımaşķda [23b] Aķ Mināre dinilen mināre oldur. Ĥazret-i ‘ İsā ‘ aleyhi’ş-şalātu ve’s-selām⁶²⁹ ol mināreden inüp zuhūr itse⁶³⁰ gerekdür, dimişler. Ve cāmi‘ içinde bir türbe vardır. Ba‘ zılar Ĥazret-i Yahyā ‘ aleyhi’ş-şalātu ve’s-selāmuñ⁶³¹ mübārek başları anda medfündür, dirler. Ve Ĥazret-i Bilāl-i Ĥabeşī daħı Şām-ı Şerīfde medfündür, rağıya’llāhu te‘ ālā ‘ anh. Ve Gök

⁶¹¹ T: ge urürler.

⁶¹² M, T.

⁶¹³ M: olan.

⁶¹⁴ T: ħuccāc.

⁶¹⁵ T: zamānı.

⁶¹⁶ S: alkıldıķda.

⁶¹⁷ S: sā‘ atlık.

⁶¹⁸ T: bağecelerdür.

⁶¹⁹ S: ħāricindedür.

⁶²⁰ T.

⁶²¹ M, S: Ĥān.

⁶²² M, T.

⁶²³ T: raħimehu’llāh.

⁶²⁴ M.

⁶²⁵ T: Benī Ümeyye.

⁶²⁶ T: Benī Ümeyyeye.

⁶²⁷ S: dimişler.

⁶²⁸ M: cānibde.

⁶²⁹ S, T: ‘ aleyhi’s-selām.

⁶³⁰ T: itse.

⁶³¹ S, T: ‘ aleyhi’s-selāmuñ.

Meydānı nām maḥal şehriñ hāricinde vāḳi' bir hoş⁶³² çemenzārdur.⁶³³ Ve ortasından⁶³⁴ bir nehr-i ' azīm aḳar.

Beyt

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Dir⁶³⁵ gören āb-ı revānı ol çemende der-miyān
Şan kuşanmış sīm-kemer giymiş yeşil kemḫā-ḳabā⁶³⁶

Ehl-i Şāmuñ seyrāngāhı bir vādīdür. Ve Sulṭān Süleymān Ḥān Cāmi' i Gök Meydānında vāḳi' olmuş bir laṭif cāmi' dūr. Ve Mevlevī-ḫāne daḫı Gök Meydānına ḳarīb bir maḥalde vāḳi' olmuşdur.⁶³⁷ Ve Şafşafıyye nām ḳahve-ḫāne daḫı Gök Meydānına ḳarīb ol āb-ı zībānuñ kenārında vāḳi' olmuşdur. Şāmuñ ḳahve-ḫāneleri ḳatı çoḳdur. Bir meşhūr ḳahve daḫı Sināniyye [24a] ḳahvesidūr. Şehir içinde vāḳi' olmuşdur. Ve Şāliḫiyye nām maḥalle Şāmdan bir sā' atde varılır. Meşelā İstanbul ile Eyyüb gibidūr. Şāliḫiyye bāḡ u bāḡçelü bir cā-yı zībādur ve yer yer nehr-i ra' nālardur ve ḫavz-ı a' lālardur ve ḳaşr-ı bālālardur.

Beyt

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

' Acā'ib cāy-ı zībādur aḳan hep nehr-i ra' nādur
Baḳılsa cennet-āsādur leṭāfetde temāşādur⁶³⁸

Ve Şāliḫiyye çārşü ve bāzārı mükemmeldür. Bir hoş⁶³⁹ maḥaldür. Ve Sulṭān Selīm Ḥān Cāmi' i Gök Meydānında⁶⁴⁰ vāḳi' olmuş⁶⁴¹ bir laṭif cāmi' dūr. Ve Mevlevī-ḫāne daḫı Gök Meydānına ḳarībdür.⁶⁴² Ve Şeyḫ Muḫyiddīn ' Arabī Ḥāzretleri daḫı Sulṭān Selīm Ḥān Cāmi' i ḳurbında medfūndur. Türbesi vardır, raḫimehu'llāhi te'ālā.⁶⁴³ Ve Ḳırḳlar Maḳāmı dinilen Şāliḫiyye ḳurbında cebel-i Ḳaysūn dimekle ma' rūf⁶⁴⁴ bir yüksek ṭaḡ üzre bir maḡāradur. Ve Yediler Maḳāmı ve Üçler Maḳāmı dinilen

⁶³² S: hoş.

⁶³³ M, T: çemenzār maḥaldür.

⁶³⁴ M, T.

⁶³⁵ T: Virir.

⁶³⁶ M, T: ḳabā; M, T: Beyitten sonra satır başında kırmızı mürekeple "neşir" ifadesi yazılıdır.

⁶³⁷ S: Gök Meydānına ḳarīb maḥaldür.

⁶³⁸ M, T: Beyitten sonra satır başında kırmızı mürekeple "neşir" ifadesi yazılıdır.

⁶³⁹ S: hoşca.

⁶⁴⁰ M, S: anda.

⁶⁴¹ M, S: vāḳi' olmuşdur.

⁶⁴² T: bir laṭif cāmi' dūr. Ve mevlevī-ḫāne daḫı Gök Meydānına ḳarībdür.

⁶⁴³ M: raḫimehu'llāhi te'ālā.

⁶⁴⁴ "cebel-i Ḳaysūn dimekle ma' rūf" ifadesi, M nüshasında derkenarda yazılıdır.

dağı Şâlihiyye kırbındadır.⁶⁴⁵ Ve Rabve dinilür bir cāy-ı zībā dağı vardır. Bir sâ' atde varılır. Şām-ı cennet-meşāma gelen āb-ı revānuñ mağall-i taqsīmdür⁶⁴⁶ ki ol yerden [24b] yedi nehr-i ' azīm taqsīm olup⁶⁴⁷ her biri Şām-ı Şerīfūñ bir mağalline gider. Bir hoş⁶⁴⁸ vādī'-i cān sezā ve seyr-i rūḥ-efzā ve⁶⁴⁹ maqām-ı dil-güşādur. Ve Ḥaḫ şubḫānehu ve te'ālā⁶⁵⁰ Ḳur'ān-ı ' azīimde⁶⁵¹ ve kelām-ı kerīimde buyurdukları *vece'alnābne Meryeme ve ummehu āyeten ve āveynāhumā ilā-rabvetin zāti qarārin ve me'īm*⁶⁵² ol mağall-i şerīf ḫaḫındadır. Bir mağal ki Bārī-i⁶⁵³ te'ālā Ḥāzretleri⁶⁵⁴ kelām-ı ḫadīimde zikr eylemiş ola. Ḳıyās oluna⁶⁵⁵ ki ol mağall-i şerīf nice olmak gerekdür. Ve ḫaremeyni'-ş-şerīfeynden şoñra Şām-ı Şerīf⁶⁵⁶ ḫadar bir yer yokdur. Ve sâ'ir yerler şerīflik ile añılmaz. Ammā Şām-ı Şerīf diyü⁶⁵⁷ añılır. Evvel Şām, āḫir Şām.⁶⁵⁸

Beyt⁶⁵⁹

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

Zir ü bālāsına baḫ ol ḫaḫ-ı ' anber-fāmuñ
Cennet altında ya üstünde⁶⁶⁰ dimişler Şāmuñ
Bir işāret ki dinür evvel Şām āḫir Şām
Zülfine ḫaḫınadır ol meh-i sīm-endāmuñ⁶⁶¹

Ve Faḫru'l-enbiyā ve Ḥabīb-i Ḥudā Resūl-i Kibriyā Ḥāzret-i⁶⁶² Muḫammed Muşḫafā şalla'llāhu te'ālā [25a] ' aleyhi ve sellem Ḥāzretleri⁶⁶³ Şām-ı Şerīfe dāḫil olmamalarında çok rivāyet olunmuşdur. Bir rivāyet oldur ki beyān olunur: ' İzzü sa'ādet ile⁶⁶⁴ Şām-ı Şerīfe nazar buyurup ben dünyāda

⁶⁴⁵ M, T: kırb-ı Şālihiyyededür.

⁶⁴⁶ M: mağall-i taqsīmidür.

⁶⁴⁷ T: olunup.

⁶⁴⁸ S: hoş.

⁶⁴⁹ T.

⁶⁵⁰ M nüshasında mükerrer yazılmış.

⁶⁵¹ M, T: Kur'ān-ı ' azīimde.

⁶⁵² Mu'minūn, 23/50.

⁶⁵³ T: Ḥaḫ subḫānehü ve.

⁶⁵⁴ M, T: Ḥāzreti.

⁶⁵⁵ T: eyle.

⁶⁵⁶ S: Şām.

⁶⁵⁷ T: deyü.

⁶⁵⁸ M, T: Şāmdur.

⁶⁵⁹ M, T: Nazm.

⁶⁶⁰ M, T: üstünde ya altında.

⁶⁶¹ M, T: Beyitten sonra satır başında kırmızı mürekkeple "neşir" ifadesi yazılıdır.

⁶⁶² T.

⁶⁶³ T: Ḥāzretleri.

⁶⁶⁴ M, T: sa'ādetle.

cennete girmem buyurmuşlar. Hâzret-i⁶⁶⁵ Resûl-i A'zam⁶⁶⁶ ve Nebiyy-i Muhterem Hâzretleri gibi sulţân-ı refî' ü'ş-şân⁶⁶⁷ Şâm-ı Şerîfe⁶⁶⁸ cennete teşbîh buyurucağ⁶⁶⁹ ğayrı kimesne ol maħall-i şerîfi vaşfa nice kâdir olur. Resûl-i A'zam⁶⁷⁰ ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem 'izz ü sa'âdet ile⁶⁷¹ Şâm-ı Şerîfe dâhil olmadılar. Lâkin nazâr buyurmaları ne maħalden olduğı ve ne maħalle dek sa'âdet ile⁶⁷² teşrîf buyurmalarında katı⁶⁷³ çok rivâyât olmuştur. Lâkin her ne maħalden nazâr-ı şerîf buyursalar anlara 'ayân olur. Ve her ne maħal ki qarîb ve⁶⁷⁴ yâhud ba'îd ola fark yokdur. **Hikâyet** olunur ki Hâzret-i Hâdîce-i Kübrâ rağıya'llâhu 'anhâ Hâzret-i⁶⁷⁵ sulţân-ı'l-enbiyâ⁶⁷⁶ Hâzretlerini ticârete gönderüp⁶⁷⁷ Şâma qarîb [25b] olan Buşrâ⁶⁷⁸ nâm maħalle varup⁶⁷⁹ yine sa'âdetle rücû' eyleyüp Mekke-i Mükerrmeye üç konağ⁶⁸⁰ kalkduğda Hâzret-i sulţân-ı enbiyâ şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem müjde haberî ile revân olup üç günlük⁶⁸¹ yola bir günde varup yine ol gün rücû' idüp az zamânda kârbâna irişüp böyle bir mu'cize izhâr eylemişlerdür.⁶⁸² Bu bir tafşîl üzre hikâyedür. Bu maħalde icmâl üzre tahrîr olundu.

Nükte

Öyle sulţân-ı zî-şân üç günlük⁶⁸³ menzile bir günde varmak ba'îd olur mı ki 'izz ü sa'âdet ile⁶⁸⁴ bir anda mi'râc-ı şerîfe çıkup yine Mekke-i Mükerrmeye buyurmuşlardır. Hâğ subhânehu ve te'âlâ

---

⁶⁶⁵ M, T.

⁶⁶⁶ T: Resûl-i Ekrem.

⁶⁶⁷ M, T: sulţân-ı mu'azzam.

⁶⁶⁸ M, T: Şâm-ı Şerîfi.

⁶⁶⁹ M, T: idicek.

⁶⁷⁰ M, T: Resûl-i Ekrem.

⁶⁷¹ M: sa'âdetle.

⁶⁷² M, T: sa'âdetle.

⁶⁷³ M, T.

⁶⁷⁴ M.

⁶⁷⁵ M, T.

⁶⁷⁶ M, T: Sulţân-ı Kevneyn.

⁶⁷⁷ T: gönderip.

⁶⁷⁸ Basra.

⁶⁷⁹ T: varıp.

⁶⁸⁰ T: konağlık.

⁶⁸¹ S: günlük.

⁶⁸² S, T: eylemişdür.

⁶⁸³ S: günlük.

⁶⁸⁴ M, T: sa'âdetle.

Hzretleri cümle 'ālemi anuñ hürmetine var eylemişdür. Ve cümle halkı aña ümmet kılmışdur.⁶⁸⁵ Ve bi'z-zāt ol sulṭānu'l-enbiyānuñ⁶⁸⁶ meddāhı Bārī-i te'ālā Hzretleri olmuşdur.

Beıt

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

[26a]

Ne mümkün vaşf ide **Qadrī** murād üzre o Sulṭānı
Huşuşan⁶⁸⁷ Hzret-i Bārī anuñ olunca meddāhı

Faşl

Şām-ı Şerīfūñ meyveleri ve şükūfeleri beyānındadır. Zeynī üzümü dirler parmaq üzümü gibi bir üzüm olur. Ğāyet ile⁶⁸⁸ laṭif ve ol yere maḥşuş bir nesnedür. Ve emrūdı⁶⁸⁹ ve elması ve enārı ve qaysısı ḥod ne kadar laṭif olduğı meşhūrdur.⁶⁹⁰ Ve karpūz ve kavun ve sā'ir meyveler cümle olur. Kiraz ile vişneden mā-'adāsı kiraz ile vişne Rūma maḥşuş bir nesnedür,⁶⁹¹ ğayrı yerde olmaz. Ve muz dirler bir nesne daḥı olur.⁶⁹² Bādincān⁶⁹³ şeklinde ve kabuğı incir gibi şoyılır,⁶⁹⁴ lezzeti qocayemiş gibidür. Ol daḥı ol yere maḥşuş bir nesnedür.⁶⁹⁵ Ve sā'ir sebzevāt kısmı daḥı olur. Ve bāğçelerde ağaçlarıñ çoğı līmūn ve turunc ve ağac-ı kavundur, ğāyet ile⁶⁹⁶ çok olur. Ve līmūndan büyük bir nesne daḥı vardır. Kebbāt didikleri oldur⁶⁹⁷ ve ful didikleri nesne ki⁶⁹⁸ anda mışr yāsemini [26b] dirler,⁶⁹⁹ qatı çok olur. Ve ba'zı şükūfe daḥı olur. Ve Şāmda bir adam üç para ile bir pādīşāhı ziyāfet eylemek⁷⁰⁰ mümkündür. Meşelā bir paralık qarışa⁷⁰¹ pen[ī]r⁷⁰² gibi bir nesnedür ğāyet ile⁷⁰³ zībā olur.⁷⁰⁴ Ve bir

⁶⁸⁵ T: eylemişdür.

⁶⁸⁶ M, T: Ve bi'z-zāt anuñ.

⁶⁸⁷ M, T: Huşuşan.

⁶⁸⁸ M, T: ile.

⁶⁸⁹ Armut.

⁶⁹⁰ M, T: ma'lūmdur.

⁶⁹¹ S: maḥşuşdur.

⁶⁹² M, T: vardır.

⁶⁹³ Patlıcan.

⁶⁹⁴ M, T: şoyulur.

⁶⁹⁵ S: maḥşuşdur.

⁶⁹⁶ M, T: ğāyetle.

⁶⁹⁷ T: Kebbāt dirler, ol daḥı olur.

⁶⁹⁸ M, T: kim.

⁶⁹⁹ M, T: derler.

⁷⁰⁰ T: itmek.

⁷⁰¹ M nüshasında mükerrer yazılmıştır.

⁷⁰² T: peynir.

⁷⁰³ M, T: ğāyetle.

⁷⁰⁴ T: olur.

pārelık dađı⁷⁰⁵ Zeynī üzümi ve bir pārelık dağı beyaz etmek ‘acā’ib a‘lā olur. Hadd-ı zātında bu üç nesne pādīşāha lāyık şeylerdür. Ğayrı yerde olmaz, Şāma maḥşūşlardur.⁷⁰⁶ Ve ḥelvāsı dağı kem olmaz. Ḥaylı zībā olur. Muḥaşşal her şey murād üzere olur. Ve Rūmda⁷⁰⁷ gice ve yāḥud gün toğuz sā‘at olsa anda şülüş sā‘at ziyāde olur. Ve Şām-ı Şerīfūñ havāsı Rūm havāsına qarībdür. Ve Şām-ı cennet-meşāmda⁷⁰⁸ ziyāretgāhlar⁷⁰⁹ katı çoğdur, ḥuşūşan enbiyā-yı ‘izām ve evliyā-yı kirām. Lākin bizim bu taḥrīrimiz icmāl üzredir⁷¹⁰ ki⁷¹¹ keşret-i kelām olmamağıçun.⁷¹² Zīrā her şey ’üñ iḥtişārına⁷¹³ meyl u iḳbāl olunur,⁷¹⁴ keşret-i kelām olduğda istişķāl olunur. Ve bizim [27a] bu risālemüzden maḳşūd olan menāzil ve merāḥilüñ sā‘atleri ve Ḳuds-i şerīfūñ ziyāretleri beyānındadır ki in-şā’illāhu te‘ālā ‘ale’t-tertīb beyān olunur.

Bāb-ı Rābi‘

Ḳuds-i şerīfe teveccüh ve ‘azīmet olunduğda Şām-ı cennet-meşāmdan Ḳuds-i şerīfe varınca vāḳi‘ olan menāzil ve merāḥilüñ sā‘atleri ve Ḳuds-i şerīfūñ ziyāretleri beyānındadır ki in-şā’illāhu te‘ālā ‘ale’t-tertīb beyān olunur.

Menzil-i Sa‘ sa‘ a

Şām-ı Şerīfdan ḳalkılduđda⁷¹⁹ Dāriyye nām maḥalle varılır, bir buçuğ sā‘atlik⁷²⁰ yoldur. Dāriyye bir köydür. Bir cāmi‘i dađı⁷²¹ vardır. Anda ḳonulmayup Sa‘ sa‘ a nām māḥalle eger⁷²² varılırsa Şām-ı

---

⁷⁰⁵ M, T.

⁷⁰⁶ T: maḥşūşdur.

⁷⁰⁷ S: müddet.

⁷⁰⁸ T: Şām-ı Şerīfde.

⁷⁰⁹ S: ziyāretgāh.

⁷¹⁰ T: icmālendür.

⁷¹¹ M, T.

⁷¹² T: olmamağ için.

⁷¹³ S: iḥtişārına.

⁷¹⁴ M, S: olunup.

⁷¹⁵ T: Yoksa.

⁷¹⁶ T: etsek.

⁷¹⁷ T: olur.

⁷¹⁸ T: ḳadarla.

⁷¹⁹ S: ḳalkıduđda.

⁷²⁰ S: sā‘atlik.

⁷²¹ M.

⁷²² T.

Şerîfden yedi buçuk sâ'atlik⁷²³ yoldur. Sa' sa' a bir hoşca⁷²⁴ maḥaldür. Bir küçük ḳal'ası⁷²⁵ ve bir 'azîm ḥānı⁷²⁶ vardır. Ḳuṭayfe mişāl Sinān Paşa [27b] merḥûm raḥimehu'llāhu te'ālā⁷²⁷ binā eylemişdür. İçinde cāmi' i ve ḥammāmı ve cāmi' ḥareminde bir ḥavzı daḥı vardır. Mükemmel ḥāndur ve lâzım olan eşyā cümle⁷²⁸ bulunur. Ve önünden bir 'azîm şu aḳar, köye varan şu budur.

Menzil-i Ḳunayṭara

Sa' sa' adan ḳalkıldıḳda⁷²⁹ Ḳunayṭara nām maḥalle varılır, yedi sâ'atlik⁷³⁰ yoldur. Ḳunayṭara bir ḳal'adur. Ve içinde ḥānı ve bir cāmi' i ve bir ḥammāmı daḥı vardır. Ve⁷³¹ lâzım olan eşyā cümle bulunur.

Menzil-i Cisir-i Ya' ḳûb 'Aleyhi'ş-Şalātu ve's-Selām⁷³²

Ḳunayṭaradan ḳalkıldıḳda⁷³³ Cisir-i Ya' ḳûb nām maḥalle varılır, yedi sâ'atlik⁷³⁴ yoldur. Bir 'azîm aḳarşudur. Ol şunuñ kenārına ḳonılır. Ol maḥalde bir ḥān daḥı vardır.

Menzil-i Meyte Göli⁷³⁵

Cisir-i Ya' ḳûbdan ḳalkıldıḳda⁷³⁶ üç buçuk sâ'atde Ḥazret-i Yūsuf 'aleyhi'ş-şalātu ve's-selām⁷³⁷ ḳuyısına⁷³⁸ varılır. Ol ḳuyunuñ⁷³⁹ üsti bir küçük ḳubbedür, dört mermer direk üzre. Ba' de Meyte⁷⁴⁰ Göli nām maḥalle varılır. Cisir-i Ya' ḳûbdan beş sâ'atlik⁷⁴¹ yoldur. Meyte Göli [28a] bir 'azîm göldür. Ve ol maḥalde bir köy vardır. Ve bir ḥān daḥı vardır. Ve lâzım olan eşyā bulunur. Ve bu yol 'azîm

---

⁷²³ S: sâ'atlik.

⁷²⁴ M: hoş; S: hoş.

⁷²⁵ M, T: +vardur.

⁷²⁶ M, S: ḥān.

⁷²⁷ M: raḥimehu'llāhu te'ālā.

⁷²⁸ M.

⁷²⁹ S: ḳalkıldıḳda; T: ḳaldıldıḳda.

⁷³⁰ S: sâ'atlik.

⁷³¹ M, T.

⁷³² M: 'Aleyhi'ş-Şalātu ve's-Selām; S: 'Aleyhi's-Selām. Bu ifade kırmızı mürekkeple yazılı değildir.

⁷³³ S: ḳalkıldıḳda.

⁷³⁴ S: sâ'atlik.

⁷³⁵ Bu menzil, T nüshasında "Menzil-i Cisir-i Ya' ḳûb" başlığı altında ele alınmıştır.

⁷³⁶ S: ḳalkıldıḳda.

⁷³⁷ S, T: 'aleyhi's-selām.

⁷³⁸ M, T: ḳuyusına.

⁷³⁹ M, T: ḳuyunuñ.

⁷⁴⁰ T: Metye.

⁷⁴¹ S: sâ'atlik.

taşlıktır. Ve taşları sünger gibi delik deliktir.⁷⁴² Ba'zılar Hzret-i Ya'küb 'aleyhi's-salātu ve's-selāmuñ⁷⁴³ mübarek⁷⁴⁴ gözleri⁷⁴⁵ yaşından olmuştur⁷⁴⁶ dirler.

Menzil-i 'Uyüni't-Tüccār

Meyteden kalkıldıktā⁷⁴⁷ 'Uyüni't-Tüccār nām maħalle varılır, beş sā'atlik⁷⁴⁸ yoldur. Ol maħalde bir 'azīm hān vardır. Ol daħı Sinān Paşa merħūmuñ vaħfıdır. İçinde cāmi' ve ħammāmı ve 'imāreti daħı vardır. Ve hānuñ karşıusunda bir yüksek maħalde bir küçük ħal'a vardır. Ol ħal'anuñ içi evlerdür. Ve hān-ı mezbūruñ önünde cum' a ħüni bāzār durur⁷⁴⁹ ve lāzım olan eşyā bulunur.

Menzil-i Cenīn⁷⁵⁰

'Uyüni't-Tüccārdan kalkıldıktā Cenīn nām maħalle varılır, yedi sā'atlik⁷⁵¹ yoldur. Cenīn bir düz maħalde bir köydür. Ve bir küçük ħal'ası daħı vardır. İçinde de⁷⁵² [28b] hānı ve⁷⁵³ cāmi' i⁷⁵⁴ ve ħammāmı daħı⁷⁵⁵ vardır. Ve ħal'anuñ etrāfı bütün köy ve bostāndır. Lāzım olan eşyā bulunur.

Menzil-i Nablūs

Cenīnden kalkıldıktā⁷⁵⁶ Nablūs nām maħalle varılır, on sā'atlik⁷⁵⁷ yoldur. Nablūs sancaħdır. Mīr-i ħuccāca maħşūşdur, bir şehirdür. Havāsında ħendān 'ālem yoħdur. İki tağ arasında vāħi' olmuştur. Aħlı ve kıızılı dinilen 'Arab t̄ā' ifesi ol tağlarda sākinlerdür. Şehrūñ üç cāmi' ve iki ħammāmı vardır.⁷⁵⁸ Ve ħārşū ve bāzārı mükemmeldür. Lāzım olan eşyā bulunur. Ve Nablūs 'azīm zeytūnlükdür.

---

⁷⁴² M, S: delik delik olmuştur.

⁷⁴³ S, T: 'aleyhi's-selāmuñ.

⁷⁴⁴ M, T.

⁷⁴⁵ T: gözi.

⁷⁴⁶ S: olmuş.

⁷⁴⁷ S: kalkıldıktā.

⁷⁴⁸ S: sā'atlik.

⁷⁴⁹ S: тұrur.

⁷⁵⁰ Kelimenin aslı "Cinān"dır. Müellif, kelimenin halk arasındaki yaygın kullanımını esas almıştır.

⁷⁵¹ S: sā'atlik.

⁷⁵² T: de

⁷⁵³ T.

⁷⁵⁴ T: cāmi' .

⁷⁵⁵ M.

⁷⁵⁶ S: kalkıldıktā.

⁷⁵⁷ S: sā'atlik.

⁷⁵⁸ T nüshasında "var vardır" şeklinde yazılmıştır.

Menzil-i Kıuds-i Şerif

Nablüsdan kalkıldıkdá⁷⁵⁹ Kıuds-i şerife varılır, on altı sâ' atlık⁷⁶⁰ yoldur, on beşde dağı varılmağ olur. Kıuds-i şerifden üç sâ' at beri bir⁷⁶¹ Çeşmeli Köy vardur ki⁷⁶² nâm-ı dıger Bi'r⁷⁶³ dirler bir mağal vardur, lâzım gelse anda da⁷⁶⁴ konılır. Kıuds-i şerif 'azîmü's-şân bir şehirdür. Cümle evleri kal'a içinde vâkı' olmuşdur.⁷⁶⁵ Ve etrâfi 'azîm[29a] bāğlardur. Ve iç kal'ası dağı vardur. Şehrüñ altı kapusu vardur ki beyân olunur:⁷⁶⁶ Bâb-ı 'Amüd, bâb-ı Halîlu'r-Rađmân, bâb-ı Hazret-i Dâvüd 'aleyhi's-selâm,⁷⁶⁷ bâb-ı Mağribiyyün, bâb-ı Hazret-i Meryem Ana,⁷⁶⁸ bâb-ı Zâhin. Ve beş hammâmı dağı vardur: Meryem Ana Hammâmı, 'Ayn Hammâmı, Şifâ Hammâmı, Tebergâh⁷⁶⁹ Hammâmı, Vâlide Sulţân Hammâmı, Çifte Hammâmdur. Ve çârşü ve bazarı mükemmeldür. Ve⁷⁷⁰ lâzım olan eşyâ bulunur. Ve ol yerüñ gül-âbı ve misk-i şâbümü⁷⁷¹ gâyet laţif olur.

Faşl

Mübârek Mescid-i Akşâ beyânındadır.

Mübârek Mescid-i Akşâ şehrüñ bir tarafında vâkı' olmuşdur. Bir büyük câmi' -i şerifdür. Ve 'azîm büyük harem-i şerifi vardur.

Nazm

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Virür kalbe ferağ câna mübârek Mescid-i Akşâ
İder mürde-dili ihyâ mübârek Mescid-i Akşâ

Aña⁷⁷² mânend olur mı hiç nazâr kılsañ felek içre
Görinür bir gül-i ra' nâ mübârek Mescid-i Akşâ

⁷⁵⁹ S: kalkıldıkdá.

⁷⁶⁰ M, S: sâ' atlık.

⁷⁶¹ T.

⁷⁶² T: vardur ki.

⁷⁶³ S: Bür'.

⁷⁶⁴ M: da.

⁷⁶⁵ S: kal'a içindedür.

⁷⁶⁶ "Bâb" kelimeleri M ve T nüshalarında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

⁷⁶⁷ T: 'aleyhi's-selâm.

⁷⁶⁸ S: Ana.

⁷⁶⁹ T nüshasında "Bezgâh" şeklinde yazılmıştır.

⁷⁷⁰ M.

⁷⁷¹ S: misk-i şâbün.

⁷⁷² T: Eger.

[29b]

Göñül her dem hayât-ı nev bulur nûriyla pür olmuş
Ser-â-ser şaḥra-i zîbâ mübârek Mescid-i Aḳşâ

Ḥuşûşâ server-i ʿâlem⁷⁷³ çıḳa ol yerde Miʿrâca
Ḳıyâs it var nedür şâha mübârek Mescid-i Aḳşâ

Nice vaşf eyleye **Ḳadrî** murâd üzre meger anı
Letâfetde behişt-âsâ mübârek Mescid-i Aḳşâ⁷⁷⁴

Ve ol meydân cümle Mescid-i Aḳşâdur. Ve iç ḥaremi daḫı vardır.⁷⁷⁵ Taş nerdübânlar ile tarafeynden çıḳılır. Şaḥratu'llâh orta yerinde⁷⁷⁶ vâḳiʿ olmuşdur. Ḳıbleye durulsa Mescid-i Aḳşâ Câmîʿi⁷⁷⁷ karşı düşer. Şaḥratu'llâh⁷⁷⁸ ʿazîm ḳubbedür ve içi ʿazîm munaḳkaşdur ve taşrası cümle ḳâşîdür. Ḳubbenüñ üsti ḳurşun örtülüdür.⁷⁷⁹ Şaḥra-i mübâreke⁷⁸⁰ ki muʿallaḳ taş⁷⁸¹ dinilen ol ḳubbenüñ içindedür. Şaḥra demek lisân-ı ʿArabda⁷⁸² kaya dimekdür. Ammâ hiçbir ḳayaya beñzemez, ḡâyet mücellâ-ı laʿl gibidür. Ve levni eşbeh-i⁷⁸³ ʿanber mişâlinedür. Ḥazret-i⁷⁸⁴ Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem şalla'llâhu teʿâlâ ʿaleyhi ve sellem [30a] Ḥazretlerinüñ mübârek ḳadem-i şerîflerinüñ nişâni ol taş üzredir, üstüne gümüş ḳaplanmışdur.⁷⁸⁵ İzz ü saʿâdet ile⁷⁸⁶ miʿrâc-ı şerîfe ol maḥall-i şerîfden ʿurûc eylemişdür. Ve ḥîm-ı ʿurûcda ol mübârek taş daḫı bile ḳalḳup Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem şalla'llâhu teʿâlâ ʿaleyhi ve sellem Ḥazretleri anı bu ḥâl üzre gördüklerinde ḳıf⁷⁸⁷ yâ mübârek diyü⁷⁸⁸ saʿâdetle buyurmuşlar,⁷⁸⁹ ol ḥâl üzre muʿallaḳ ḳalmışdur. Ve⁷⁹⁰ ol taş üzre iki demür enâr⁷⁹¹ ağacı

⁷⁷³ T: Âdem.

⁷⁷⁴ M, T: Nazmdan sonra satır başında kırmızı mürekkeple “neşir” ifadesi yazılıdır.

⁷⁷⁵ S: var.

⁷⁷⁶ M, T: ortada.

⁷⁷⁷ M.

⁷⁷⁸ M, T: Ol daḫı.

⁷⁷⁹ T: örtülüdür.

⁷⁸⁰ S: Şaḥra-i mübârek.

⁷⁸¹ M, T: taş.

⁷⁸² M, T: ʿArabca.

⁷⁸³ M, S, T: eşheb-i.

⁷⁸⁴ M, T.

⁷⁸⁵ T: ḳaplıdur.

⁷⁸⁶ M, T: saʿâdetle.

⁷⁸⁷ Dur!; M, S: ḳıfî.

⁷⁸⁸ T: deyü.

⁷⁸⁹ M, T: buyurmalarıyla.

⁷⁹⁰ M, T.

⁷⁹¹ S: dem enâr.

vardur. Hâzret-i Dâvûd ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâmuñ⁷⁹² mu‘cizeleridür. Ve dağı⁷⁹³ Hâzret-i Hamza⁷⁹⁴ radıya’llâhu te‘âlâ ‘anhuñ⁷⁹⁵ taş şeklinde kalkanları dağı andadur ki yedi ma‘den cevherinden düzülmişdür. Ve Hâzret-i Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâmuñ pençesinüñ nişanı dağı andadur. Ve ol maħalde bir miħrâb vardur ki⁷⁹⁶ Enbiyâ Kıblesi dirler. Ve bir miħrâb dağı vardur, Hâzret-i İdrîs şalavâtu’llâhi ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyh⁷⁹⁷ miħrâbıdur. Ve ol maħalde Hâzret-i İdrîs ‘aleyhi’ş-şalâtu [30b] ve’s-selâmuñ⁷⁹⁸ kadem-i şerîflerinüñ nişanı dağı vardur.⁷⁹⁹ Ve ol mu‘allaq taş⁸⁰⁰ altına inildikde nerdübân ile inülür. Kapusu kıbleye karşı düşer. Mağâra kapusu dirler. Ve inerken dil gibi Şahratu’llâhdan taş çıkmışdur, Şahratu’llâh Dili dirler. Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i A‘zam şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Hâzretlerine⁸⁰¹ söylemişdür. Ba‘de Aşağı Şahratu’llâh altına inilür. Ve ol maħalde bir miħrâb vardur, Hâzret-i Süleymân ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm⁸⁰² miħrâbı⁸⁰³ dirler. Ve bir maħal dağı vardur, Hâzret-i⁸⁰⁴ Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i A‘zam şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Hâzretleri namâz kılmışdur.⁸⁰⁵ Mübârek başları gelen yere taş ta‘zîmen kâkçup ol maħal çukur gibi olmuşdur. Yine ol maħalde bir yer dağı vardur,⁸⁰⁶ Hâzret-i Hızır⁸⁰⁷ ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm⁸⁰⁸ maħâmı dirler. Yine ol maħalde bir yer dağı vardur. Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâm maħâmı dirler. Yine ol maħalde bir yer dağı vardur,⁸⁰⁹ Hâzret-i Halîlu’r-Raħmân ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm⁸¹⁰ maħâmı dirler. Yine ol maħalde [31a] bir miħrâb vardur, Hâzret-i Dâvûd ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm⁸¹¹ miħrâbı dirler. Ve mu‘allaq taşuñ ortasında bir büyük delik vardur. Bir kândîl aşıldur,⁸¹² kadem-i

792 M.

793 T.

794 M, T: Hâzret-i Hamzanuñ.

795 M, T: ‘anh.

796 T.

797 M: ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm; S: ‘aleyhi’s-selâmuñ.

798 T: ‘aleyhi’s-selâmuñ.

799 M, T: andadur.

800 S: taşı.

801 M: Resûl-i Ekrem Hâzretlerine; T: Resûl-i Ekrem şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem Hâzretlerine.

802 S, T: ‘aleyhi’s-selâm.

803 S: miħrâbıdur.

804 M, T.

805 M: kılmışlar.

806 S: var.

807 M: Hızır

808 S: ‘aleyhi’s-selâm.

809 S: var.

810 S, T: ‘aleyhi’s-selâm.

811 S, T: ‘aleyhi’s-selâm.

812 S: aşılu.

şerîf yeridür. Ve evvel kadem-i şerîf o yerde imiş. Ziyâret olunduğda taş üstüne başılmasun diyü⁸¹³ kadem-i şerîfi ol yerden çıkarup hâlâ olduğu yere⁸¹⁴ koyup ol⁸¹⁵ maħal öyle⁸¹⁶ delik kalmışdur. Ve Haneî⁸¹⁷ Mihrâbı dinilen Şahratu'llâhda namâz kılmınan mihrâbdur. İmâm-ı Haneî⁸¹⁸ beş vaḳtı ol mihrâbda kılar.⁸¹⁹ İmâm-ı Şâfi'î Mescid-i Akşâ Mihrâbında kılar.⁸²⁰ Ulu Mihrâb dirler ve⁸²¹ taşdandır, ğâyet ile muşanna' dur.⁸²² Ve minber daḳı ğâyet ile munaḳkaşdur. Ve cum'a namâzı daḳı Mescid-i Akşâda kılmınur. Ve harem-i şerîfde bir minber vardır. Laṭîf havâda bayram namâzı anda kılmınur. Ve ol minberde bir 'alâmet vardır, Mîzân dirler. Ve Şahratu'llâhuñ dört ḳapusu vardır ki beyân olunur:⁸²³ Bâb-ı Cennet, Bâb-ı Şarkî, Bâb-ı Kıble, Bâb-ı Ğarbî. Ve Bâb-ı Cennetüñ **[31b]** iç tarafında taş vardır,⁸²⁴ Cennet Taşı dirler. Üstünde üç dâne miḳ vardır. Evvel on sekiz miḳ idi dirler. Kıyâmete dek⁸²⁵ ol üç miḳ daḳı kalmaz dirler. Ve Bâb-ı Şarkînüñ iç tarafında bir mihrâb vardır ki Hâzret-i 'İsâ 'aleyhi's-selâmuñ⁸²⁶ mihrâbidur, dirler. Ve Mescid-i Akşânuñ on ḳapusu vardır. Ve içinde bir kuyusu⁸²⁷ vardır, Cennet Kuyusu dirler, şarnıçdur. Hâyli⁸²⁸ laṭîf şudur.⁸²⁹ Ve içinden geçdikleri iki mermer direk Mescid-i Akşânuñ içindedür. Ba'zı cühelâ ol diregüñ arasından geçüp geçenüñ günâhı yoḳdur dirler. Ol ki şâhib-i cennedür,⁸³⁰ geçmek mümkün olmaz. Taş şıḳdı günâhı çoḳdur dirler. Bunuñ aşlâ⁸³¹ aşlı yoḳdur. Ve bir direk daḳı vardır, Resûlullâh şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem diregi dirler. Hâzret-i⁸³² Resûl-i Kibriyâ sultân-ı enbiyâ Hâzretleri şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem ol diregin⁸³³ dibinde namâz kılmışlardır. Ve bir kelâm-ı şerîf vardır. Hâzret-i 'Osmânuñdur dirler, raḳıya'llâhu te'âlâ 'anh. **[32a]** Ve bir mihrâb daḳı vardır, Hâzret-i Yaḳyâ ve

⁸¹³ M, T: deyü.

⁸¹⁴ T: yire.

⁸¹⁵ S: o.

⁸¹⁶ S: eyle.

⁸¹⁷ M, T: Haneî.

⁸¹⁸ M, T: İmâm-ı Haneî.

⁸¹⁹ T: kıllarlar idi.

⁸²⁰ T: kıllarlar.

⁸²¹ T.

⁸²² T: müzeyyendür.

⁸²³ "Bâb" kelimeleri M ve T nüshalarında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

⁸²⁴ S: var.

⁸²⁵ T: degin.

⁸²⁶ M, S: 'aleyhi's-selâm.

⁸²⁷ M: kuyu; T: ḳapu.

⁸²⁸ M, T.

⁸²⁹ T: laṭîfdür.

⁸³⁰ S: şâhib-i cennedür.

⁸³¹ M, T.

⁸³² M, T.

⁸³³ S: direk.

Ḥazret-i Zekeriyā şalavātu'llāhi 'alā nebiyyinā ve⁸³⁴ 'aleyhümā⁸³⁵ mihrābı dirler. Ve Mescid-i Akşā içinde şol tarafda⁸³⁶ mescid vardır ki⁸³⁷ Ḥazret-i 'Ömer radıya'llāhu te'alā 'anh mescidi dirler. Ve Mescid-i Akşānuñ haremide olan ziyāretgāhlardur ki beyān⁸³⁸ olunur: Ḥazret-i 'İsā⁸³⁹ 'aleyhi's-selām beşiği dirler. Bir çukur yerde nerdübān ile⁸⁴⁰ inilür. Taşdan beşik şeklinde bir nesne vardır.⁸⁴¹ Ve⁸⁴² ol maħalde kapu gibi bir yer vardır. Mescid-i Akşānuñ altı cümle boşdur, direkler üzredür. Ol yerden görünür. Ḥazret-i Süleymān 'aleyhi's-şalātu ve's-selām⁸⁴³ dīvleri ol mağāraya qorlar imiş. Ve bir yüksek maħalde bir taş vardır, Şırāt Köprüsi dirler. Ve öñi 'azīm uçurumdur, Cehennem Deresi dirler. Rüz-ı kıyāmetde maḥşer yeri Quds-i şerīf yeri olsa gerekdür. Bunlaruñ her biri bir işāretdür. 'Aqıl olan 'ibret alır. Ve bir şuffe vardır, Qırklar Maqāmı dirler. Ve bir maħalde iki kapu dağı vardır: Birine [32b] Tövbe Kapusı dirler⁸⁴⁴ ve birine Raḥmet Kapusı dirler. Ve bir kubbeye vardır, Ḥazret-i Süleymān 'aleyhi's-şalātu ve's-selām⁸⁴⁵ Kubbesi dirler. Mu'allak taşuñ⁸⁴⁶ parçası andadır. Ol taş ḥaqqında iki rivāyet vardır: Ba'zılar dirler, kubbeye tamām olıcaq Ḥazret-i Süleymān 'aleyhi's-şalātu ve's-selām⁸⁴⁷ dileti kim⁸⁴⁸ şaħra-i mübarekeyi ziyāret ide ayağı üzre yürümedi, dizi üzerine yürüdi. Ḥaqq te'alā celle celāluhu ve 'alā⁸⁴⁹ Süleymān 'aleyhi's-şalātu ve's-selāma⁸⁵⁰ 'izzet idüp ol şaħra-i şerīfeye emr etmiş⁸⁵¹ kim Tūr-i Süleymāna karşı var seni ziyāret eylesün, dizleri altı yerde kaldı dimiş. Ol şaħra-i mübarekenüñ bir pāresi koyup Süleymān 'aleyhi's-şalātu ve's-selāma⁸⁵² karşı varmış. Süleymān 'aleyhi's-şalātu ve's-selām⁸⁵³ anda ziyāret idüp dönmiş dirler. Ve bir⁸⁵⁴ rivāyet⁸⁵⁵

⁸³⁴ T: şalavātu'llāhi 'alā nebiyyinā ve.

⁸³⁵ M: 'aleyhüme's-şalātu ve's-selām; S: 'aleyhüme's-selām.

⁸³⁶ S: tarafında.

⁸³⁷ T.

⁸³⁸ T: zıkr.

⁸³⁹ S nüshasında 'İsā ismi yazılmamıştır.

⁸⁴⁰ T: nerdübānla.

⁸⁴¹ M, T: bir nesnedür.

⁸⁴² M.

⁸⁴³ S, T: 'aleyhi's-selām.

⁸⁴⁴ T: dirler.

⁸⁴⁵ S, T: 'aleyhi's-selām.

⁸⁴⁶ S: taşnuñ.

⁸⁴⁷ S, T: 'aleyhi's-selām.

⁸⁴⁸ T: ki.

⁸⁴⁹ T: celle ve 'alā.

⁸⁵⁰ T: 'aleyhi's-selāma.

⁸⁵¹ T: etmiş.

⁸⁵² S, T: 'aleyhi's-selāma.

⁸⁵³ S, T: 'aleyhi's-selām.

⁸⁵⁴ M, T.

⁸⁵⁵ T: rivāyetde.

dağı budur ki Buhtunnaşr didikleri kâfir pâdişâh iken Süleymân Peygamber ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâmuñ⁸⁵⁶ binâsın yıkdıkdan soñra bu şerîf taşdan kesmiş ki öyle de kendünüñ dâr-ı küfründe [33a] kıoya, kâfirler gelüp anda ziyâret ideler. Cem‘ iyyet ve ğalabalık⁸⁵⁷ anda ola. Ol⁸⁵⁸ fikr-i fâsid⁸⁵⁹ ile ol araya deĝin iletmiş, Hâzret-i Bârî-i te‘âlânuñ emri ile⁸⁶⁰ ol aradan kıalduramamış, kıoyup gitmiş dirler. Ve Şahratu’llâhuñ cümle⁸⁶¹ etrâfında⁸⁶² olan ziyâretĝâhlar kim beyân olunur. Bâb-ı Şarkînüñ önünde bir kıubbe vardur, Silsile⁸⁶³ Kıubbesi⁸⁶⁴ dirler. Hâzret-i Dâvûd ‘aleyhi’ş-şalâtu ve’s-selâm⁸⁶⁵ ol maħalde ħükümet iderlerdi.⁸⁶⁶ Ve bir aşılı zencîr var idi. Her kimüñ kimde ħaķķı olsa gelürler ol zencîre yapışurlar⁸⁶⁷ idi. Eger ol adamuñ ħaķķı ol adamda var ise⁸⁶⁸ zencîr yuķaru kıalķar idi.⁸⁶⁹ Eger yoĝısa⁸⁷⁰ zencîre yapışır idi.⁸⁷¹ Bu minvâl üzre kimüñ ħaķķı kimde ise ma‘lûm olurdu.⁸⁷² **Ĥikâyet** olunur ki bir adamuñ bir adamda⁸⁷³ biraz⁸⁷⁴ altını var imiş.⁸⁷⁵ Ba‘de ol adam altını inkâr ider⁸⁷⁶ ol inkâr iden adamuñ elinde bir ‘aşası var imiş.⁸⁷⁷ Altını ol ‘aşânuñ içine mucef idüp⁸⁷⁸ kıoldurup⁸⁷⁹ [33b] maħall-i da‘vâda ki zencîre yapışsa gerek⁸⁸⁰ ħaķķı olduĝı adama kıut şu ‘aşâyı diyü⁸⁸¹ eline

---

856 S, T: ‘aleyhi’s-selâmuñ.

857 S: ĝalabalık.

858 M: O.

859 S: fikr-i fâside.

860 S: emriyle.

861 T: cümle.

862 M: etrâfında.

863 S: Silse.

864 S: Kıubbe.

865 S, T: ‘aleyhi’s-selâm.

866 T: ider idi.

867 T: yapışurlar.

868 M: varısa.

869 M: kıalķardı.

870 M: yoķ ise.

871 M: yapışırdu.

872 T: olur idi.

873 T.

874 S: bir miķdâr.

875 M: varımış.

876 S: idüp.

877 M: varımış.

878 T: mucef idüp.

879 T: kıoldurur.

880 T: yapışacaķ.

881 T: deyü.

virüp⁸⁸² ba^c de zencîre yapışur⁸⁸³ öyle⁸⁸⁴ telbîslik⁸⁸⁵ ider. Ol zamāndan beri ol zencîr semāya ref^c olundu.⁸⁸⁶ Ve bir kûbbe dağı vardır, mağāra-ı ervāhdur ki Cānlar Kuyusu⁸⁸⁷ dirler. Ağzı kapalıdır.⁸⁸⁸ Anuñ dağı hakkında üç rivāyet vardır: Birisi budur ki üç yüz biñer kız oğlan bir def^c ada⁸⁸⁹ yā Allāh diyüp⁸⁹⁰ cān teslīm kılmışlar. Ve⁸⁹¹ bir rivāyet dağı budur ki bir hātūn kişinūñ bir oğulcığı⁸⁹² var idi, fevt olmuş, zārī kıllup ağlar imiş. Ba^c zılar senūñ oğluñ⁸⁹³ cennet kuşudur. Şimdi anuñ rūhı Mescid-i Akşāda mağāra-ı ervāhdadır demişler. Hātūn dağı gelüp yā oğul diyü⁸⁹⁴ çağırır.⁸⁹⁵ Cevāb virüp demiş ki yā ummī, ne dersin diyü.⁸⁹⁶ Vaktā ki hātūn oğlunuñ āvāzın işidüp ol sâ^c at cān teslīm itmiş. Ve bir rivāyet dağı budur ki⁸⁹⁷ Seyyidü'l-mürselīn ve Hābīb-i Rabbu'l-^cālemīn şalla'llāhu te^cālā [34a] aleyhi's-şalātu ve's-selām⁸⁹⁸ Hāzretleri mi^c rāc-ı şerīf gicesi anda namāz kıldıkları⁸⁹⁹ vaktin ervāh-ı enbiyā ^caleyhimū's-şalātu ve's-selām anda Hābīb-i Ekrem şalla'llāhu te^cālā aleyhi's-şalātu ve's-selām⁹⁰⁰ Hāzretlerine iktidā etmişlerdür,⁹⁰¹ dirler.⁹⁰² Bu şahīhdür. Hādīs-i şerīf öyle ma^clūm olmuşdur ki cennete lāyık olan ervāh anda gelürler⁹⁰³ imiş. Bir rivāyetde dağı Faḥru'l-mürselīn Resūl-i Ekrem⁹⁰⁴ Efendimiz şalla'llāhu te^cālā ^caleyhi ve sellem şeb-i mi^c rāc-ı şerīfde⁹⁰⁵ namāzı Kızıl Mihrābda kılmışlardur⁹⁰⁶ dirler. Ve bir kûbbe dağı vardır, Kûbbe-i Mi^c rāc dirler ki sa^cādetlü

---

882 T: virir.

883 T: yapışur.

884 S: eyle.

885 M: telbîslik.

886 T: olur.

887 S: Kuyusu.

888 T: kapalıdır.

889 M, T: def^c a.

890 M: deyü; T: deyüp.

891 T.

892 S: oğlı.

893 T: oğlun.

894 M, T: deyü.

895 T: çağırır.

896 M, T: ne dersen deyü.

897 T: böyledür ki.

898 M, T.

899 M: kıldığı; T: kıldılar.

900 M.

901 M, T: etmişlerdür.

902 M: derler.

903 S: gelür.

904 M, T: Resūl-i Ekrem.

905 M, T: mi^c rāc gicesi.

906 M: kılmış; S: kılmışlar.

Seyyidü'l-mürselîn Resûl-i Ekrem⁹⁰⁷ şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Hâzretleri semāya ol maḥalden 'uruc etmişlerdür.⁹⁰⁸ Kızıl Mihrâb daḥı bir kubbedür ki Kubb-i Mi'râc ile⁹⁰⁹ Bâb-ı Ğarbînüñ mâ-beynindedür⁹¹⁰ ve ḥarem-i şerîfde dört minâre vardur ki beyân olunur: Minâre-i Seyyâd, Minâre-i Kızıl, Minâre-i Silsile, Minâre-i Mağrib. Ve ḥarem-i şerîfüñ on maḥalde kâpuları vardur ki beyân olunur:⁹¹¹ Bâb-ı Hıttâ, Bâb-ı Dünderiyye [34b] Bâb-ı Ğavâtime, Bâb-ı Nâzır, Bâb-ı Demir, Bâb-ı Bâzâr, Bâb-ı 'Oşmâniyye, Bâb-ı Silsile, Bâb-ı Mağribiyyün, Bâb-ı Şıbyâ.⁹¹²

Faşl

Mescid-i Akşâ ḥâricinde olan ziyâretler daḥı beyân olunur.⁹¹³ Hâzret-i Dâvüd 'aleyhi's-selâm Kuds-i şerîf ḥâricinde medfündür. Türbe-i şerîfleri vardur. Ve Kuds-i şerîf kurbında bir tağ vardur, Cebel-i Tûr dirler.⁹¹⁴ Tûr nâmında üç tağ vardur:⁹¹⁵ Biri daḥı budur ki Cebel-i Tûr-ı Zeytâ dirler.⁹¹⁶ Ammâ meşhûr olan Mışırdağdır ki⁹¹⁷ Tûr-ı Sînâ dirler. Hâzret-i Meryem Ana raḥıya'llāhu te'ālā 'anhâ bu zıkr olunan tağın⁹¹⁸ eteginde medfunedür.⁹¹⁹ Türbe-i şerîfeleri vardur. Ve Mâ-yı Selvâ daḥı Kuds-i şerîfüñ ḥâricindedür, laḥîf şudur. Ve cebel-i mezbûrda bir maḥal vardur. Hâzret-i Mûsâ 'aleyhi's-selâm mübârek 'aşâların atup ol maḥalle düşmişdür, dirler. Ammâ ekşer Kuds-i şerîfe gelememelerin rivâyet iderler. Ve yine ol maḥalle⁹²⁰ kârîb yerde Hâzret-i 'İsâ 'aleyhi's-selâmuñ mübârek kâdem-i şerîfleriniñ nişâni⁹²¹ [35a] vardur ki göge ol maḥalden 'uruc eylemişlerdür. Ve bir türbe daḥı vardur, nerdübân ile⁹²² inilür. Râbi'a Ana raḥıya'llāhu te'ālā 'anhâ anda medfunedür.⁹²³ Ve bir kubb-i şerîf vardur, Şühedâ Kubbesi dirler. Ve cebel-i mezbûrdan bir deryâ görünür, Lûḥ Deryâsı dimekle⁹²⁴ meşhûr olan oldur. Ve Kuds-i şerîfe kârîb bir kârıyyede bir kabr-i şerîf vardur, 'Uzeyr⁹²⁵ Nebî

⁹⁰⁷ M, T: Resûl-i Ekrem.

⁹⁰⁸ M, T: etmişlerdür.

⁹⁰⁹ M: Kubb-i Mi'râca.

⁹¹⁰ M, S: mâ-beyninde.

⁹¹¹ "Bâb" kelimeleri M ve T nüshalarında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

⁹¹² T: Bâb-ı Şıbyâd.

⁹¹³ T: beyânındadır.

⁹¹⁴ M: derler.

⁹¹⁵ M, T: Tûr nâmında tağ üçdür.

⁹¹⁶ M: derler.

⁹¹⁷ M.

⁹¹⁸ S: tağ; T: tağda.

⁹¹⁹ S: medfündür.

⁹²⁰ S: maḥalde.

⁹²¹ S: kâdem-i şerîfleri.

⁹²² T: nerdübânla.

⁹²³ S: medfündür.

⁹²⁴ M: dimek ile.

⁹²⁵ T: 'Uzeyr.

‘aleyhi’s-selām kabridür, dirler. Ammā Mūsā ‘aleyhi’s-şalātu ve’s-selām Hazretlerinüñ ziyâretine⁹²⁶ Kıuds-i şerîfden beş sâ‘atde varılır. Yolu şarpdur.⁹²⁷ Ve Mūsā ‘aleyhi’s-selâmuñ⁹²⁸ kabr-i şerîfleri türbe içindedür. Türbenüñ hâremi dağı vardır, lâkin bir hâlî yerdür. Ve ol maħalde olan taşlar yanar, hattâ kahve ve ta‘âm pişürmek olur. Bir ğarîb nesne olmağla ekşer kahve anuñ ile⁹²⁹ pişürürler. Ve Mūsā ‘aleyhi’s-selām çobânı dimekle⁹³⁰ meşhûr olan dağı ol maħalle qarîbdür.

Faşl

Halîlu’r-Raħmân şalavātu’llâhi ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyh⁹³¹ beyânındadır.

[35b] Hazret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm ziyâretine ‘azîmet olunup Kıuds-i şerîfden kalkıldığda⁹³² iki sâ‘atde Beytü’llaħm nâm qarîyyeye varılır. Anda bir kelîsâ vardır. İçinde bir zîr-i zemîn gibi maħal vardır, nerdübân ile⁹³³ inilür. Hazret-i ‘İsâ ‘aleyhi’s-selâm ol maħalde dünyâya gelmişlerdür, dirler. Ve doğdukları⁹³⁴ zamân mübârek başları gelen maħal bir⁹³⁵ çukurdur,⁹³⁶ hâlâ bellüdür. Ve Kıuds-i şerîf ile Beytü’llaħmuñ da⁹³⁷ mâ-beyninde bir maħal dedür. Direkler⁹³⁸ üzerinde⁹³⁹ bir kûbbe vardır. Ba‘zılar Hazret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmuñ vâlideleridür, dirler. Ve Beytü’llaħmdan öte bir ‘azîm bürke vardır ki merħûm Sulţân Süleymân Hân⁹⁴⁰ ‘aleyhi’r-raħmeti ve’l-ğufrân Hazretleri binâ itmişlerdür.⁹⁴¹ Kıuds-i şerîfe şu ol maħalden gelür. Ve ol maħalde bir kal‘a dağı vardır, Sulţân Aħmed Hân merħûm binâ itdürmişdür,⁹⁴² raħimehu’llâhi te‘âlâ.⁹⁴³ Ve Halîlu’r-Raħmâna qarîb bir maħalde ki⁹⁴⁴ giderken şol cānibde bir tağ içinde Hazret-i Yûnus ‘aleyhi’s-selâm medfûndur, [36a] dirler. Kıuds-i şerîfden Halîlu’r-Raħmân ‘aleyhi’s-selâma tokuz sâ‘atde varılır. Bir kaşabadur, bir⁹⁴⁵

⁹²⁶ M, T: Hazretlerine ziyârete.

⁹²⁷ T: şarpcadur.

⁹²⁸ M, T.

⁹²⁹ M, T: anuñla.

⁹³⁰ M: demek ile.

⁹³¹ M, S: şalavātu’llâhi ‘aleyh.

⁹³² S: kalkıldığda.

⁹³³ T: nerdübânla.

⁹³⁴ M, T: doğdukları.

⁹³⁵ M.

⁹³⁶ M, T: çukur olmuşdur.

⁹³⁷ T: da.

⁹³⁸ T: Bir direkler.

⁹³⁹ M, T: üzre.

⁹⁴⁰ M, T: Hân.

⁹⁴¹ S: itmişdür.

⁹⁴² M: itdürmişlerdür; T: etdürmişlerdür.

⁹⁴³ M: raħimehu’llâhi te‘âlâ.

⁹⁴⁴ T.

⁹⁴⁵ M, T.

hammāmı vardır. Ve Hālilu'r-Raḥmān 'aleyhi's-selāmuñ cāmi'-i şerīfi bir yüksek yerde⁹⁴⁶ vāқи' olmuşdur ve ḥarem-i şerīfi dağı⁹⁴⁷ vardır. Dört nebī 'aleyhimü's-selām⁹⁴⁸ anda medfūnlardur: Biri⁹⁴⁹ Hāzret-i İbrāhīm Hālilullāh 'aleyhi's-selām⁹⁵⁰ ve biri⁹⁵¹ ḥātūni Sāre Hātūn rađıya'llāhu 'anhā dağı yanında medfūnedür. Ve Hāzret-i Ya'kūb 'aleyhi's-selām ḥātūni Rebeқа Hātūn dağı yanında medfūndur.⁹⁵² Ve Hāzret-i Yūsuf 'aleyhi's-selām dağı anda medfūndur. Ve bu üç enbiyā⁹⁵³ 'aleyhimü's-selām ḥāzretlerinüñ⁹⁵⁴ türbe-i şerīfeleri⁹⁵⁵ başқа başқadır, lākin cümlesi ḥarem-i şerīfde vāқи' olmuşdur. Ammā Hāzret-i İshāq 'aleyhi's-selāmuñ ḳabr-i şerīfleri cāmi'-i şerīf içinde vāқи' olmuşdur. Ve ḥātūni Lebeқа Hātūn dağı yanında medfūnedür. Ve cāmi'-i şerīfün altı mağāradur ve Serd-āb dirler, ḳuyı⁹⁵⁶ gibi [36b] delikdür.⁹⁵⁷ Ol mağāranuñ içine ol maḥalden kāğıd atarlar. Mezbūr enbiyā 'aleyhimü's-selāmuñ⁹⁵⁸ ḳabr-i şerīfleri ol mağāranuñ içindedür. Ammā Hāzret-i Yūsuf 'aleyhi's-selām ol mağāradan taşradur, dirler.⁹⁵⁹ Ve zikr olunan enbiyā 'aleyhimü's-selām mağāra içindedür, lākin ne maḥalde oldukları ma'lūm degūldür. Seyyidü'l-mürselin ve Maḥbūb-ı Rabbu'l-ālemīn olan Hāzret-i⁹⁶⁰ Resūl-i Kibriyā⁹⁶¹ şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Hāzretlerinüñ ḳabr-i şerīflerinden ğayrı enbiyā 'aleyhimü's-selāmuñ⁹⁶² ḳabr-i şerīfleri ma'lūm degūldür, dimişler. Ol ki ta'yīn olunmuşdur, ḳarīne iledür. Saḥīḥ olan budur ki ma'lūm olmaya. Ve Hāzret-i Yūsuf 'aleyhi's-selāmuñ ḳabr-i şerīfleri gerçi andadır⁹⁶³ dimişler. Ve lākin ol ḥuşuşda çok ihtilāf eylemişlerdür. Ve anuñ içün⁹⁶⁴ 'azīm ḥikāye beyān olunmuşdur ki Mısırdā olmaḳ üzere bu maḥalde tafşil olmamaḳ içün⁹⁶⁵ taḥrīr olunmadı. Murād iden maḥalline mürāca'at

---

⁹⁴⁶ M, T: maḥalde.

⁹⁴⁷ M, T.

⁹⁴⁸ M: 'aleyhimü's-selām; T: 'aleyhi's-selām.

⁹⁴⁹ T: Birisi.

⁹⁵⁰ S: 'aleyhi's-selām.

⁹⁵¹ T.

⁹⁵² M: medfūnlardur.

⁹⁵³ M, T: nebī.

⁹⁵⁴ M, S: 'aleyhimü's-selāmuñ.

⁹⁵⁵ T: türbe-i şerīfleri.

⁹⁵⁶ M, T: ḳuyu.

⁹⁵⁷ T: degūldür.

⁹⁵⁸ T: 'aleyhi's-selāmuñ.

⁹⁵⁹ M, T: dirler.

⁹⁶⁰ M, T.

⁹⁶¹ M, T: Resūl-i Ekrem.

⁹⁶² T: 'aleyhi's-selāmuñ.

⁹⁶³ S, T: anda.

⁹⁶⁴ S: anuñçun.

⁹⁶⁵ M, T: üzere.

eyleye.⁹⁶⁶ Ve anda [37a] Hâzret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâmuñ maṭbah-ı şerîfleri vardır. Her gün⁹⁶⁷ iki def‘ a ṭa‘âm pişürüp⁹⁶⁸ ol qaşabanuñ ḥalkına tevzî‘ iderler. Ve ṭa‘âm pişüp müheyyâ olduḡda mu‘tâd oldur ki ḡudûm çalınup ḥalka anuñ ile ḥaber iderler. Ve Hâzret-i Ḥalîlu’r-Raḥmân şalavâtu’llâhi ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyh⁹⁶⁹ mu‘cizelerindendir ki iki keyl⁹⁷⁰ buḡday pişüp tevzî‘ olunur. Cümle ḥalka murâd üzre yeter ve artup isrâf olmaz. Hâḡ subḥânehû ve te‘âlâ ilâ-yevmi’l-kıyâm dâ’im eyleye. Ve ol qaşabanuñ ḥarem-i şerîfine⁹⁷¹ muttaşıl bir ḡal‘ası daḡı⁹⁷² vardır. Ve ḥarem-i şerîfüñ dört minâresi vardır. Ve ol qaşabanuñ muḡâbelesinde bir mürtefi‘ yer vardır, Ḳırḡlar Makâmı dirler. Hâḡ şubḥânehû ve te‘âlâ Hâzretleri celle celâluhu cümle ihvâna ol âsitâne-i mübârekeyi ziyâret itmek müyesser eyleye,⁹⁷³ âmîn, bi-ḡurmeti Seyyidi’l-mürselîn şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem. Gerçi bunlar ef‘âl-i ḡacdan degüldür, lâkin münâsib olan [37b] eger⁹⁷⁴ mümkün olursa ziyâret olunmaḡdur.⁹⁷⁵

Bâb-ı Hâmis

Şâm-ı Şerîfden Medîne-i Münevvere nevvera’llâhu te‘âlâya varınca vâḡi‘ olan menâzil ve merâḡilüñ sâ‘atleri ve sâ’ir aḡvâleri beyânındadır ki⁹⁷⁶ in-şâ’allâhu’r-Raḥmân ‘alâ-vechi’l-imbân taḡrîr ve beyân olunur. Evvelâ ḡacc-ı şerîfe teveccüh olunmaḡ zamânı ḡarîb olduḡda mâh-ı şevvâlüñ yedinci günü yâḡud sekizinci gününden onuncı gününe varınca bu zıkr olunan günlerin birinde bir yevm-i sa‘idde ‘azîm⁹⁷⁷ alay olup cümle a‘yân-ı Şâm ve beglerbegisi ve mîr-i ḡacc binüp maḡfel-i şerîfi daḡı ‘azîm tezyîn idüp ve ḡacc-ı şerîfe⁹⁷⁸ gidecek kimesnelerüñ daḡı taḡt-ı revânların⁹⁷⁹ tezyîn olup bu minvâl üzre şehri ṭolaşurlar.⁹⁸⁰ Ba‘de Şeyḡ Arslan dirler, evliyâ-yı kirâmdan şehrüñ bir köşesinde medfûndur, türbesi vardır. Anda varup ḡurbân iderler. Ve cümle Şâm ḡalkı seyre çıkup ‘acâ’ibden⁹⁸¹

⁹⁶⁶ T: etsün.

⁹⁶⁷ M: rüz.

⁹⁶⁸ M, T: pişüp.

⁹⁶⁹ M, S: şalavâtu’llâhi ‘aleyh.

⁹⁷⁰ kile.

⁹⁷¹ M, S: ḡarem-i şerîfe.

⁹⁷² M, T.

⁹⁷³ T: ide.

⁹⁷⁴ T.

⁹⁷⁵ T: etmekdür.

⁹⁷⁶ M, T.

⁹⁷⁷ M, T.

⁹⁷⁸ M, S: ḡacca.

⁹⁷⁹ S, T: taḡt-ı revânları.

⁹⁸⁰ M: ṭolaşurlar; T: dolaşurlar.

⁹⁸¹ S: ‘acâ’ib.

bir seyrdür. Ol gün ‘İdden bir gündür. Hâzret-i Bârî-i te‘âlâ celle şānuhu cümle [38a] ihvāna ol seyri itmek⁹⁸² müyesser eyleye, āmīn, bi-ḥurmeti Seyyidi’l-murselīn.⁹⁸³

Nazm⁹⁸⁴

Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilātūn Fā‘ ilūn

Kūh-ı Kāf üstünde bāl açmış ṭurur ‘Ankā mıdur

Nāka üzre yā müzeyyen maḥmil-i zībā mıdur

Maḥfel-i zerrīn midür girmiş mūnaḳḳaş⁹⁸⁵ perdeye

Yā niḳāb altında bir māh-ı melek-sīmā mıdur

Naḥl-i cennet mi⁹⁸⁶ ki taḥrīk-i şabā virmiş ḥırām⁹⁸⁷

Şalınur nāz ile yā bir ḳāmet-i bālā mıdur

Maḥmil eṭrāfında altun ṭūplar mı yā nūcūm

Maḥmil-i zerrīn nūcūm içre meh-i ḡarrā mıdur

Nāka üzre maḥmil-i zīnet⁹⁸⁸ midür yā fi’l-meşel

Baş çıkarmış kūhden mihr-i cihān-ārā mıdur

Yüz sürerler ḥalḳ-ı ‘ālem segrişüp dāmānına

Yoḡsa⁹⁸⁹ bir şāhib-kerāmet pīr-i rūşen-rū mıdur⁹⁹⁰

Yine yevm-i mezbūruñ heftesinde bālāda zıkr olunduğı üzre ‘azīm alay⁹⁹¹ olup maḥfel-i şerīfi şehirden ṭaşra [38b] çıkarup ḥacc-ı şerīfe teveccūh ve ‘azīmet olunur.⁹⁹² Şehri⁹⁹³ çıkdıḳdan soñra bucuḳ sā‘atde varılır. Bir ḳubbe vardur, ol ḳubbeye varıldıḳda du‘ā olunup⁹⁹⁴ Şām beglerbegisi maḥfel-i şerīfi ol maḥalde mīr-i ḥacca teslīm ider. Ve Şām ḳāḏısı olan kimesne daḫı alaydan muḳaddem ol ḳubbeye varup du‘āda bile bulunur. Ve ol ḳubbe ḳurbında Küçük Aḫmed Paşa binā

⁹⁸² T: görmek.

⁹⁸³ M: yā Rabbe’l-‘ālemīn.

⁹⁸⁴ M, T: Beyt.

⁹⁸⁵ T: naḳş.

⁹⁸⁶ T: cenneti.

⁹⁸⁷ S, T: ḥırām.

⁹⁸⁸ M, T: maḥmil-i zerrīn.

⁹⁸⁹ T: Yoḡsa.

⁹⁹⁰ M, T: Beyitten sonra satır başında kırmızı mürekkeple “neşir” ifadesi yazılıdır.

⁹⁹¹ S: ala.

⁹⁹² M: olunulur.

⁹⁹³ S: Şehir.

⁹⁹⁴ T: olunur.

eylediği tekyede bir hoşca⁹⁹⁵ bir kaçır-ı zībā binā itmişdür. Ol kaçır-ı dil-güşāda mezbūr Paşa rahmetu'llāhi te'ālā 'aleyh⁹⁹⁶ vaqfından 'azīm ziyāfet olup ba' de ehl-i Şām Şāma ve ehl-i rāh rāha⁹⁹⁷ teveccüh iderler. Lākin bu maħalde mīr-i hac hāzır olmaħ mu' tād degüldür. Ol muqaddem gider ve huccāc-ı Müslimīni hıfz u hırāset için Şām kullarından bir miqđār⁹⁹⁸ yeñiçeri ta'yīn olunur.⁹⁹⁹ Ve serdārları ve başçavuş nāmında olan zābıtları daħı me'an bile¹⁰⁰⁰ gider. Ve mezbūr tā'ifenüñ ve huccācdan ta'yīn¹⁰⁰¹ olan¹⁰⁰² kimesnelerüñ [39a] zād u zevādelerin virmek için hāzīne-i Şāmdan 'azīm tedārik görilüp kilār emīni ve kilār kātibi nāmında adamlar ta'yīn olunup cümle zehā[']iri anlar hıfz idüp her konaħda ta'yīn olunanlara¹⁰⁰³ virirler. Fuĸarā için ba'zı şeyler¹⁰⁰⁴ ta'yīnāt¹⁰⁰⁵ etmişlerdür.¹⁰⁰⁶ Ve fuĸarā devesi nāmında ta'yīn develer daħı¹⁰⁰⁷ vardır. Ve¹⁰⁰⁸ Huccāc-ı Müslimīn ile altı pāre top gider. Bu cümle zıkr olanlar mīrden¹⁰⁰⁹ görilür. Ħaħ subhānehū ve te'ālā celle şānuhu Ħāzretleri¹⁰¹⁰ bu devlet-i 'aliyyeyi ilā-yevmi'l-ķiyām dā'im eyleye. Huccāc-ı Müslimīn için bu yollarda çok tedārik görmüşlerdür. Ve daħı ĸaĸārına minvāl üzre çıkılır, in-şā'llāhu te'ālā maħallinde beyān olunur.

Menzil-i Ħān-ı Tarĸān¹⁰¹¹

Mezbūr ĸubbeden ĸalkıldıħda¹⁰¹² iki sā'atde Kisve nām maħalle varılır. Kisve bir hoşca¹⁰¹³ maħaldür ve bir nehr-i zībā aħar, Sa'sa'a nām maħalden gelür, bir laĸif şudur, ĸattā ba'zı kibār-ı Şām

⁹⁹⁵ S: hoşca.

⁹⁹⁶ M: rahimehu'llāhi te'ālā; T: rahmetu'llāh.

⁹⁹⁷ T nüshasında "yol ehli yola" şeklinde yazılmıştır. "Şam ehli Şam'a, yol ehli yola." ifadesi, "Evli evine, köylü köyüne" deyimini gibi bir işleve sahiptir.

⁹⁹⁸ M, T: biraz.

⁹⁹⁹ T: olur.

¹⁰⁰⁰ T.

¹⁰⁰¹ M, S: ta'yīnī.

¹⁰⁰² T: olunan.

¹⁰⁰³ M, S: ta'yīnī olanlara.

¹⁰⁰⁴ T.

¹⁰⁰⁵ M, T: ta'yīn.

¹⁰⁰⁶ T: itmişlerdür.

¹⁰⁰⁷ M, T.

¹⁰⁰⁸ M, T.

¹⁰⁰⁹ M: mīrīden.

¹⁰¹⁰ T: Ħāzret-i Bārī-i te'ālā.

¹⁰¹¹ M, T: Tarĸāna.

¹⁰¹² S: ĸalkıldıħda.

¹⁰¹³ S: hoşca.

ol maḥalden Şāma¹⁰¹⁴ şu getirürler. Eger Kisveye [39b] ḳonulmaz ise¹⁰¹⁵ ḳonaḳ Tarḫāna Ḥānı nām maḥaldür, Kisveden buçuḳ sā^c at ötedür.

Menzil-i Kubeybe¹⁰¹⁶

Tarḫāna Ḥānından¹⁰¹⁷ ḳalḳıldıḳda¹⁰¹⁸ Kubeybe nām maḥalle varılır, on sā^c atlıḳ¹⁰¹⁹ yoldur. Anda ḳonulmaz ise¹⁰²⁰ ḳonaḳ daḫı Deliḫān nām maḥaldür. Ḥān-ı Tarḫānadan¹⁰²¹ Deli nām maḥal on iki sā^c atdür. Deli bir tehī yerdür ve şuyı vardır. Ve ma^c lūm ola ki Şām-ı Şerīfden Müzeyrib nām maḥalle varınca bu zıkr olunan ortalıḳa Ḥavrān dirler, eṭrāfında ḳariyyeler vardır. Anda sākin olanlar ḫac zamānında yol üstünde turup zehā²’irden ba^c zı eşyā getirüp bey^c iderler. Ve Ḥavrān demek bir yere maḫşūş degüldür, ol ortalıḳa cümle Ḥavrān dirler. Adamları ziyāde¹⁰²² ḫūb olmaḳla **ḫikāyet** olunur ki Şeddād nām kāfir cennet binā iderim diyüp¹⁰²³ fikr-i fāsidine cennet binā eylediḳi zamānda içine ḫūrī nāmında maḫbūbeler murād eyledükde mezbūr maḥallūn ṭā²’ifesi ḡāyet ile ḫūb olmaḳla ol maḥalden [40a] getirmişdür, dirler. Ve bu ortalıḳda bir ḳonaḳ daḫı vardır,¹⁰²⁴ Şanameyn¹⁰²⁵ demek ile¹⁰²⁶ ma^c rūf maḥaldür. Ve Ḥazret-i Ādem ^caleyhi’s-selām Ḥavrānda bir maḥalde çift sürmişdür, dirler.¹⁰²⁷

Menzil-i Müzeyrib

Deliden ḳalḳıldıḳda¹⁰²⁸ Müzeyrib nām maḥalle varılır, yedi sā^c atlı[ḳ] yoldur. Müzeyrib bir düz maḥaldür, şuyı daḫı vardır ve anda bir ḳal^c a daḫı vardır. Ve birkaç gün oturaḳ olunup ^caẓīm ordı ḳurılır. Ve mu^c tād-ı ḳadīm ekşeri¹⁰²⁹ ḡurre-i zi²’l-ḳa^c dede¹⁰³⁰ ol maḥalden göçilür. Ve göç gicesi mūm ve ḳandil ṭonanması olup ṭop ve tüfenk şenligi iderler. Ol gice ^cacā²’ibden seyre muḫtāc bir

---

¹⁰¹⁴ M, T.

¹⁰¹⁵ T: ḳonulmazsa.

¹⁰¹⁶ M, T: Menzil-i Deli.

¹⁰¹⁷ M: Ḥān-ı Tarḫānadan; S: Tarḫāndan.

¹⁰¹⁸ S: ḳalḳıldıḳda.

¹⁰¹⁹ M, S: sā^c atlık.

¹⁰²⁰ T: ḳonulmazsa.

¹⁰²¹ S: Ḥān-ı Tarḫāndan.

¹⁰²² M, T.

¹⁰²³ T: deyi.

¹⁰²⁴ S: var.

¹⁰²⁵ T: Şıffīn.

¹⁰²⁶ T: dimekle.

¹⁰²⁷ S: çift sürmüşlerdür.

¹⁰²⁸ S: ḳalḳıldıḳda.

¹⁰²⁹ M, S: ekşer.

¹⁰³⁰ M, T: zi²’l-ḳa^c de ḡurresinde.

gicedür. Ve mezbür ordı göç günü yine¹⁰³¹ Şām-ı Şerīfe dönüp giderler lākin bir mikdārı¹⁰³² huccāc ile me^c an giderler ve şalma develer¹⁰³³ bu maḥalde tūtulur.¹⁰³⁴

Menzil-i Mefriḳ

Müzeyribden ḳalkıldıḳda¹⁰³⁵ Mefriḳ nām maḥalle varılır, ṭoḳuz sā^c atli[ḳ] yoldur. Ve bu ḳonaḳda şu [40b] yoḳdur. Bu maḥalle Mefriḳ denmeden¹⁰³⁶ murād oldur ki ^cavdetde huccāc bu maḥalle vuşul bulduḳda biri birinden ayrılıp hemān giden gider, menzil-i Şāma dek.

Menzil-i ^cAyn-ı Zerḳa

Mefriḳden ḳalkıldıḳda¹⁰³⁷ ^cAyn-ı Zerḳa nām maḥalle varılır, ṭoḳuz sā^c atli[ḳ] yoldur. ^cAyn-ı Zerḳa ḡāyet laṭīf şudur, aḳduḡı maḥal ḳamışlıḳdur. Bu ḳonaḡuñ yolu bir miḳdār şarpdur,¹⁰³⁸ taşlıḳ, dere tepedür. Ve¹⁰³⁹ maḥall-i ḳonaḳda bir yüksek yerde ḳulle mişāl bir vīrān ḳaşr vardır.

Menzil-i Belḳa

Zerḳadan ḳalkıldıḳda¹⁰⁴⁰ Belḳa nām maḥalle varılır, ṭoḳuz sā^c atli[ḳ] yoldur. Ve bu ḳonaḳda şu yoḳdur. Belḳa bir tehī yerdür. Ve bu yoluñ nişfına varınca taşlıḳ dere tepedür, bir miḳdār zahmet çekilür, nişfindan öte düzdür. Ve şarplıḳ tamām olduḳda bir vīrān ḡān vardır. Ve¹⁰⁴¹ ol düz maḥalle varıldıḳda bir miḳdār ārām olunup yimekler yenilüp¹⁰⁴² ve ḳahveler daḡı¹⁰⁴³ içilüp ba^c de ḡaber ṭopı [41a] atılıp¹⁰⁴⁴ yola ^cazīmet olunur. Ve bu maḥalde ḳaṭārına minvāl üzre virilür,¹⁰⁴⁵ beyān idelim:¹⁰⁴⁶ İbtidā altı pāre ṭop ve bayraḳ ile serdār ve başçavuş nāmında olan adamlar yürürler.¹⁰⁴⁷ Ba^c de maḡfel-i şerīf şurre emīni ile ve ṭarafeynden şurre-i şerīfeyi muḡāfaza için Şām yeñiçerileri yürürler. Ve

---

¹⁰³¹ T.

¹⁰³² S, T: mikdār.

¹⁰³³ M, T: develeri.

¹⁰³⁴ T: tūtulur.

¹⁰³⁵ S: ḳalḳduḳda.

¹⁰³⁶ S: dönmeden.

¹⁰³⁷ S: ḳalḳduḳda.

¹⁰³⁸ T: şarpdur.

¹⁰³⁹ M, T.

¹⁰⁴⁰ S: ḳalḳduḳda.

¹⁰⁴¹ M.

¹⁰⁴² S: yeyüp.

¹⁰⁴³ M, T.

¹⁰⁴⁴ T: atılıp.

¹⁰⁴⁵ M: dizilür; T: dizilürse.

¹⁰⁴⁶ T: idelüm.

¹⁰⁴⁷ S, T: yürür.

şurre-i şerîfe kaṭārları tamām olduḡda taḥt-ı revān çok ise bir kaṭ kaṭār daḡı dizilür, her kaṭārda¹⁰⁴⁸ on kaḡar ḡāhī daḡı ziyāde taḥt-ı revānlar dizilür. Ba‘ de kilār emīni yürür, tā girüsünde ḡuccāc-ı Müslimīni ḡıfz u ḡırāset içün mīr-i ḡac yürür. Ve maḡfel-i şerīfūñ öñün ‘ aẓīm meydān iderler. Bu minvāl üzere giderler ve namāz vaḡtı olduḡda maḡfel-i şerīfūñ öñünde ṭavul çalınup ilerüde bayraḡ daḡı ṭurup cemā‘atle namāz kılınur, maḡşuş imāmı ve mü‘ezzini vardur. Ve mehterānuñ da ḡaymesi¹⁰⁴⁹ ilerüde bayraḡda yürürler. Ḳonaḡ karīb olduḡda ilerü [41b] giderler. Ḳonaḡa varıldıḡda¹⁰⁵⁰ ḡuccāc ḡaymelerin kurulmuş ḡāzır bulurlar. Bu minvāl üzere ḡonaḡ-be-ḡonaḡ ḡonilup ḡöçilür. Ḳazret-i Bārī-i te‘ālā celle şānuhu cümle ārzū iden ḡullarına naşīb eyleye, āmīn, yā Mu‘īn¹⁰⁵¹ bi-ḡurmeti Seyyidi’l-mürselīn.¹⁰⁵² Ba‘ zılardan rivāyet olunur ki¹⁰⁵³ Ḳazret-i Resūl-i Kibriyā ve sultān-ı enbiyā hezārān şalāt¹⁰⁵⁴ ve selām aña sa‘ādet ile Şām-ı cennet-meşāma teveccūh buyurduḡlarında bu maḡalden öte ḡeçmediler. Vaşf-ı Şāmda ba‘ zı meretebe beyān olunmuş idi. Ammā Ḳazret-i ‘Ömer raḡıya’llāhu te‘ālā ‘anh Şām-ı Şerīfe varmışlardur ve Ḳuds-i şerīfi daḡı anlar fetḡ eylemişlerdür,¹⁰⁵⁵ dirler. **Rivāyet**¹⁰⁵⁶ olunur ki Ḳazret-i ‘Ömer raḡıya’llāhu te‘ālā ‘anhuñ zamān-ı ḡilāfetlerinde altı biñ altı yüz altmış altı vilāyet fetḡ olunmuşdur.¹⁰⁵⁷ Ve bu daḡı ma‘lūm ola ki ehl-i İslām sipāhīlerinüñ ve cundīlerinüñ pīr ü pīş-ḡademleri Ḳazret-i ‘Ömer raḡıya’llāhu te‘ālā ‘anhdur. Anlaruñ ata biniciligi [42a] şol meretebe idi ki saḡ eliyle kendünüñ¹⁰⁵⁸ şol ḡulaḡını ve şol eliyle saḡ ḡulaḡını ṭutup iki eli iki ḡulaḡında iken üzengiye¹⁰⁵⁹ başmayup şıçrar, ata binerdi ve o yansız atı mübārek ayakları ile¹⁰⁶⁰ ḡullanurlardı.¹⁰⁶¹ Cundīlikde anlardan zūhūr iden¹⁰⁶² ef‘āl-i ḡarībe bir kimseden zūhūr eylememişdür ve eylemek daḡı mümkün degüldür, zīrā bunlaruñ cümlesi kerāmetdür. Ve sūnnet-i seniyyedendür ki ata isti‘āze ve besmele ile binmek, ba‘ de’r-rükūb üç kerre *e‘ūzu bi-kelīmāti’llāhi te‘ālā küllihā min şerri ma-ḡalaḡa bismillāhi’llēzi lā-yeḡurru me‘a ismihi şey‘un fi’l-ardī ve lā-fi’s-semā’ ve ḡüve’s-semī‘u’l-‘alīm, el-ḡamdu lillāhi ‘alā külli ḡāl diyeler.*¹⁰⁶³

¹⁰⁴⁸ S: kaṭār.

¹⁰⁴⁹ M, S: mehterān ḡayme.

¹⁰⁵⁰ M, S: varduḡda.

¹⁰⁵¹ T: yā Mu‘īn.

¹⁰⁵² M: āmīn, yā Mu‘īn.

¹⁰⁵³ T: Ba‘ zılar rivāyet iderler ki.

¹⁰⁵⁴ S: şalavāt.

¹⁰⁵⁵ M: eylemişdür.

¹⁰⁵⁶ Bu kısım, M nüshasında 17A’da yer almaktadır.

¹⁰⁵⁷ S: olmuşdur.

¹⁰⁵⁸ T: kendinüñ.

¹⁰⁵⁹ T: üzengüye.

¹⁰⁶⁰ T: ayaklarla.

¹⁰⁶¹ S: ḡullanurdi.

¹⁰⁶² T: idüp.

¹⁰⁶³ S: diye.

Ba' de bu āyet-i kerīmeyi okuyalar alaya, k̄āle'llāhu te'ālā¹⁰⁶⁴ *Ṣubhāne'llezi saḥḥara lenā hāzā ve mā-kunnā lehu muḥrinīn ve innā ilā-rabbenā le-münḳalībūn.*¹⁰⁶⁵ Bi-izni'llāhi te'ālā cemī' zararlılardan emīn ve maḥfūz olalar.

Menzil-i 'Uzeyr¹⁰⁶⁶

Belkadan k̄alkıldıḳda¹⁰⁶⁷ 'Uzeyr¹⁰⁶⁸ nām maḥalle [42b] varılır, on bucuḳ sā'atli[k] yoldur, şuyı dere şuyıdır ve bu k̄onaḡuñ¹⁰⁶⁹ mā-beyninde bir vīrān ḥān şeklinde nesne vardır. Ve bu yolda ba' zı tepecikler vardır.

Menzil-i Ḳal' a-ı Ḳaṭırān

'Uzeyrden¹⁰⁷⁰ k̄alkıldıḳda¹⁰⁷¹ Ḳaṭırān nām maḥalle varılır, üç bucuḳ sā'atli[k] yoldur. Ve Belkadan k̄alkıldıḳda¹⁰⁷² 'Uzeyre k̄onulmayup bir k̄onaḡda Ḳal' a-ı Ḳaṭırān nām maḥalle varılmaḡ olur. Belkadan Ḳal' a-ı Ḳaṭırān on dört sā'atli[k] yoldur. Ve bu k̄onaḡuñ şuyı bürke şuyıdır. Ḳal' a-ı Ḳaṭırān bir küçük Ḳal' adur ve içinde olan yeñiçerileri Kürek Ḳal' asınuñ adamlarındandır. Ḳal' a-ı Kürek giderken saḡ cānibe¹⁰⁷³ düşer ammā uğranmaz. Ol Ḳal' anuñ eṭrāfında ba' zı ma' mūr ḳariyyeler olmaḡla¹⁰⁷⁴ maḥall-i k̄onaḡa ba' zı zeḥā'ir getürürler.

Menzil-i Ṭābūtḳurısı

Nām-ı diḡer Ḥiṣā ki Ḳur'ān-ı 'aẓīmü's-şānda zıkr olunmuşdur. Ḳaṭırāndan k̄alkıldıḳda¹⁰⁷⁵ Ḥiṣā nām maḥalle varılır, on bir sā'atli[k] yoldur. [43a] Ve k̄onaḡa iki bucuḳ sā'at kalası k̄onılınca bir miḡdār taşlıḡdur. Ve ba' zı mertebede¹⁰⁷⁶ tepecikler,¹⁰⁷⁷ derecikler vardır. Maḥall-i k̄onaḡda āb-ı revān vardır, Cebel-i 'Aclūndan gelür. Ve ba' zı irkindi şucaḡızlar daḡı bulunur. Maḥall-i k̄onaḡ bir otlu yerdür lākin bir miḡdār tünekdür, eṭrāfi taḡlardur. Ve mezbür Cebel-i 'Aclūn Ḳuds-i şerīf cānibine

1064 T: k̄āle'llāhu te'ālā.

1065 "...[Bütün] bunları bizim hizmetimize veren O ne yücedir, çünkü [O olmasaydı] biz bunu elde edemezdik; o hâlde biz mutlaka O'na döneceğiz!' diyebilirsiniz.", Zuhuf, 43/13-14.

1066 S: 'Uzeyr.

1067 S: k̄alkıldıḳda.

1068 S: 'Uzeyr.

1069 S: şu.

1070 S: 'Uzeyrden.

1071 S: k̄alkıldıḳda.

1072 S: k̄alkıldıḳda.

1073 T: cānibine.

1074 T: vardır.

1075 S: k̄alkıldıḳda.

1076 M, S: meretebe.

1077 M, T.

düſer. Ve bu konađuñ¹⁰⁷⁸ mā-beyninde bir konağ dağı vardır, ‘U[z]eyr Sultān dirler, gāhī anda dağı konulmağ olur. Ve yağmurdan irkindi ſucađızlar¹⁰⁷⁹ da bulunur.

Menzil-i ‘Aneze¹⁰⁸⁰

Hiſādan ıalkıldıđda¹⁰⁸¹ ‘Aneze¹⁰⁸² nām mağalle varılır, toğuz sā‘atli[k] yoldur. Konağda ſu yoğdur, bir tehī yerdür. Ve bu konađuñ¹⁰⁸³ yolu ufacığ siyāh taſlıđdur ve bu yolda tađſanlar pek¹⁰⁸⁴ toğdı ve mağall-i konađda¹⁰⁸⁵ bir vīrān ĥān vardır.¹⁰⁸⁶

Menzil-i al‘ a-ı Me‘ ān¹⁰⁸⁷

‘Anezeden¹⁰⁸⁸ ıalkıldığda Me‘ ān¹⁰⁸⁹ nām mağalle varılır, sekiz buıuğ sā‘atli[k] yoldur. Konağa buıuğ sā‘at ıalduğda bir miđdār ſarpdur ve bu yoluñ [43b] dađı¹⁰⁹⁰ taſları siyāhdur. Bu mağalde bir ıal‘ a vardır, iıinde yeñiıerileri vardır,¹⁰⁹¹ ſām yeñiıerilerindendür. Ve bir¹⁰⁹² mescid dağı vardır. Ve ıal‘ anuñ eırāfı ‘Arab köyleridür.¹⁰⁹³ Ve her ĥānenin¹⁰⁹⁴ bir ıullesi vardır. Ve bu mağalde ſuyı bürkeden alurlar, bir bürke vardır. Ve bu konağdan Ĥazret-i Ĥalīlu’r-Rađmān ‘aleyhi’s-selāma üç günde varılır ve ba‘de uds-i ſerīfe ıııkılır. Ve ekſer uds-i ſerīf ĥācīları ĥuccāc ile bu mağalde mülāđāt olurlar.

Menzil-i ‘Ađabebaſı

Me‘ āndan ıalkıldıđda¹⁰⁹⁵ ‘Ađabebaſına konılır,¹⁰⁹⁶ on üç sā‘atli[k] yoldur. Ve bu konağda ſu yoğdur.

---

¹⁰⁷⁸ M, S: konağın.

¹⁰⁷⁹ M, S: ſucađız.

¹⁰⁸⁰ S: Menzil-i Ğaze.

¹⁰⁸¹ S: ıalđduđda.

¹⁰⁸² S: Ğaze.

¹⁰⁸³ M, S: konağın.

¹⁰⁸⁴ T.

¹⁰⁸⁵ S: mağall-i konağ.

¹⁰⁸⁶ S: ĥāndur.

¹⁰⁸⁷ S: Me‘ āz.

¹⁰⁸⁸ S: Ğaze.

¹⁰⁸⁹ S: Me‘ āz.

¹⁰⁹⁰ M, T.

¹⁰⁹¹ M, T: vardır.

¹⁰⁹² M, T.

¹⁰⁹³ M, S: köyidür.

¹⁰⁹⁴ S nüshasında “hāhāne” ſeklinde yazılmıſtır.

¹⁰⁹⁵ S: ıalđduđda.

¹⁰⁹⁶ T: varılır.

Menzil-i Cefimān

Mezbūr konağdan alkıldıda¹⁰⁹⁷  Aabeden inilüp bir s at adar arm olunur,¹⁰⁹⁸ ba de aber opu atilup yine¹⁰⁹⁹ yola  azmet olunur. Ve bu maalde  Aabe elvs diyü¹¹⁰⁰ yer yer elvlar yenmek mu td- admdür, terk olunmaz. Ve  Aabe dinilen maal öyle¹¹⁰¹ arplı degüldür. Giderken ini,  avdetde you der lkin s'ir yerlerden ol [44a] maal bir midr tnek olmala izdim¹¹⁰² olur, anuun ba zılar gemede zamet ekerler. Ve kona Cefimn nm maaldür,  Aabebaından on drt s atde varılır. Lkin byle izdim¹¹⁰³ olan maallerde gh tz geilüp¹¹⁰⁴ gh¹¹⁰⁵ ge geilmeden¹¹⁰⁶ konaa bir s at evvel yud bir s at sora varılma olur. Ve bu konada u vardur. Ve¹¹⁰⁷ mdan  Aabebaına gelince gyet dzdür.  Azm öldür ki gn ölden tl ider,¹¹⁰⁸ yine ölden grb ider, iys olunur. Amm bu maalden ötesi iki a arasında byle¹¹⁰⁹ gidilür lkin vs dür ve¹¹¹⁰  azm¹¹¹¹ umsal¹¹¹² yerdür.

Menzil-i Emeler

 Arab Zt'l-ac diyü¹¹¹³ tesmiye iderler. Cefimndan alkıldıda¹¹¹⁴ Emeler nm maalle varılır, on s atlı¹¹¹⁵ yoldur. Ve bu maalde bir kçük al a vardur, nefert m yeierilerindendür. Ve

---

¹⁰⁹⁷ S: alkıduda.

¹⁰⁹⁸ S: olunup.

¹⁰⁹⁹ M, T.

¹¹⁰⁰ T: deyü.

¹¹⁰¹ S: eyle.

¹¹⁰² S, T: izdim.

¹¹⁰³ S, T: izdim.

¹¹⁰⁴ T: geilür.

¹¹⁰⁵ T: gh.

¹¹⁰⁶ T: geilür.

¹¹⁰⁷ M, T.

¹¹⁰⁸ S: idüp.

¹¹⁰⁹ T.

¹¹¹⁰ M.

¹¹¹¹ M, T.

¹¹¹² S: umsal.

¹¹¹³ S, T: deyü.

¹¹¹⁴ S: alkıduda.

¹¹¹⁵ S, T: s atlı.

çal' anuñ eṭrāfında¹¹¹⁶ ba' zı ḥurmā¹¹¹⁷ ağaçları vardır. Ve bu maḥallüñ şuyı daḥı vardır ki¹¹¹⁸ bürke şuyıdır lâkin yerden¹¹¹⁹ [44b] kaynar, çendān şovuk degüldür.

Menzil-i Qā' u'l-Basīṭ

Nām-ı meşhūr Qazıqıtutmaz, ḥadd-i zātında bu maḥallüñ yeri sā'ir yerlerden¹¹²⁰ pekdür. Eşmelerden ıalkılıduḡda¹¹²¹ Qā' u'l-Basīṭ nām maḥalle varılır, sekiz sā'atli[k] yoldur. Bu qonaḡda şı yoḡdur. Ve bu maḥalde gidülürken menzile qarīb maḥfel-i şerīf ṭavulcılarını şenlik idüp aḡçe cem' iderler, mu' tād-ı kadımdür. Ve her qonaḡ qarīb olduḡda bir adam yol üzre ṭurup da¹¹²² menzilüñ qarīb olmasın ḥuccāca ḥaber virir. Mīrīden ta' yīn 'ulūfesi¹¹²³ vardır. Bu maşlaḡat için her sene ḥuccāc ile me' an gider.

Menzil-i Tebük

Nām-ı meşhūr ' Āşī Ḥurmā¹¹²⁴ Qā' u'l-Basīṭden ıalkıduḡda Tebük nām maḥalle varılır, on bir sā'atli[k] yoldur, on sā'atde daḥı varılmaḡ olur.¹¹²⁵ Tebük bir ḥoş¹¹²⁶ menzildür. Ve bir ıal' a vardır ve¹¹²⁷ bu ıal' anuñ daḥı neferatı Şām yeñiçerilerindendür, on adamdır. Ve ıal' anuñ eṭrāfı¹¹²⁸ bāḡ u bāḡçedür¹¹²⁹ ve ḥurmā¹¹³⁰ ağaçlarıdır.¹¹³¹ Ve ağac ıavunı ḡāyet laṭīf ve çoḡ olur, iki paraya [45a] ve bir paraya virirler. Ve lüffān u enārı ve ıārpüzü¹¹³² daḥı olur. Muḡaşşal her meyve ba' zı mertebe bulunur. Ve bu qonaḡda şuyı bürkeden alurlar. Lâkin piñardan kaynar, Eşmeler şuyı gibi bu daḥı ılıcaḡdur, bir miḡdār ṭursa ḡāyet şovuk olur. Ve daḥı¹¹³³ İstanbul şehrinde gice ṭoḡuz sā'at olsa ol maḥalde on sā'at olur, bundan ziyāde eksilmez. Ke-zālik İstanbulda gün¹¹³⁴ ṭoḡuz sā'at olsa ol

---

¹¹¹⁶ M: eṭrafında.

¹¹¹⁷ T: ḥurmā.

¹¹¹⁸ T.

¹¹¹⁹ T: yirden.

¹¹²⁰ T: sā'irlerden.

¹¹²¹ S: ıalkıduḡda.

¹¹²² T.

¹¹²³ M nüshasında mükerrer yazılmıştır.

¹¹²⁴ M, S: Ḥurmā.

¹¹²⁵ T: varılır.

¹¹²⁶ S: ḥoşca.

¹¹²⁷ M.

¹¹²⁸ M: eṭrafi.

¹¹²⁹ M, S: baḡçe.

¹¹³⁰ S: ḥurmā.

¹¹³¹ T: ağaçları vardır.

¹¹³² M, S: ıārpüz.

¹¹³³ T.

¹¹³⁴ M: rüz; T: gündüz.

maḥalde on sā'at olur, muḥaṣṣal ziyāde ve noḳṣānda¹¹³⁵ bir sā'at fark ider.¹¹³⁶ Ğazā-yı Tebük bu maḥalde olmuştur, dirler.

Menzil-i Mağāralar

‘Arab cem’ ile¹¹³⁷ Meğā’ir diyü¹¹³⁸ tesmiye iderler. Tebükden ḳalkıldıḳda¹¹³⁹ Meğā’ir nām maḥalle varılır, on sā’atli[ḳ] yoldur ve bu menzilde Şu yoḳdur. Ve Meğā’ir dinmeden¹¹⁴⁰ murād eṭrāfda¹¹⁴¹ ba’zı mağāralar vardır¹¹⁴² dirler lākin görünürde öyle¹¹⁴³ nesne yoḳdur.

Menzil-i Ḳal’ a-ı Ḥaydar

Meğā’irden ḳalkıldıḳda¹¹⁴⁴ Ḥaydar nām maḥalle varılır, altı sā’atli[ḳ] yoldur. Ve mezbūr ḳonaḳdan [45b] Ḥaydar nām maḥalle¹¹⁴⁵ varınca iki taḡ arasından¹¹⁴⁶ gidilür, yolu bir miḳdār tünekdür. Ve ḳonaḡa yakın bir darboḡaz vardır, geḳilmekte bir miḳdār izdiḥām¹¹⁴⁷ olur. Ve bu yol üzre bir siyāh ve yuva[r]laḳ ve uzunca iḳi beyāz bir nev’i taṣ olur. Ve ba’zısı¹¹⁴⁸ bütün beyāz olur. Ba’zılardan aṣlı su’āl olunduḳda Ḥazret-i Eyyüb ‘aleyhi’s-selāmdan düşen ḳurtlardur, dirler. Ve çölde ba’zı yerde bir cins aḡaç vardır, Meryem Ana Aḡacı dirler, yapraḡı yaṣşı olur ve yemiŐi küçük ḳarpüz Őeklinde çiçekden ḥāŐıl¹¹⁴⁹ olur, ba’zı ‘ilāç iḳün alurlar. Ve bu yolda cırā¹¹⁵⁰ yerine muḡaylān yaḳarlar, çölde muḡaylān ḳatı çoḳdur, büyük aḡaç olur, ḥazān olmuŐ dıraḥt-ı enāra beñzer. Adam ḡaflet ile üstüne uḡrasa esbābın¹¹⁵¹ pāreler diken. Dikendür, ta’āmı daḡı anuñla piŐürürler,¹¹⁵² ḡayrı ḥīme¹¹⁵³ bulunmaz. Ve¹¹⁵⁴ Ḳal’ a-ı Ḥaydar iki taḡ arasında ve taḡ yanında vāḳi’ olmuŐdur. İḳinde Őuyı daḡı

¹¹³⁵ T: noḳṣānda ve ziyāde.

¹¹³⁶ T: yoḳdur.

¹¹³⁷ S: cümleyi.

¹¹³⁸ M, T: deyi.

¹¹³⁹ S: ḳalkıldıḳda.

¹¹⁴⁰ T: dimeden.

¹¹⁴¹ S: eṭrāfında.

¹¹⁴² S: var.

¹¹⁴³ S: eyle.

¹¹⁴⁴ S: ḳalkıldıḳda.

¹¹⁴⁵ M, T: Ḥaydara.

¹¹⁴⁶ S: arasında.

¹¹⁴⁷ S, T: izdiḥām.

¹¹⁴⁸ M, T: kimi de.

¹¹⁴⁹ T: ḥāŐıl.

¹¹⁵⁰ T.

¹¹⁵¹ Giysi manasına gelen “esvāb” kelimesinin halk dilindeki söyleniŐi.

¹¹⁵² M: iderler; T: piŐer.

¹¹⁵³ Derkenarda “Ḥīme ya’ nī odun” ifadesi yazılıdır.

¹¹⁵⁴ T.

vardur, [46a] gāyet laṭīf ve ‘acā’ibden beyāz kıyı şuyıdır ve ol kıyınıñ¹¹⁵⁵ dolābı vardur, develer çeker. Qal‘ adan taşra bir bürke vardur, anda gider ḥuccāc ol bürkeden alurlar. Ba‘zılar birkaç konağa ol şudan götürürler,¹¹⁵⁶ zīrā her maḥalde böyle laṭīf şu bulunmaz. Ve qal‘ ada bir mescid vardur. Ve bu qal‘ ada daḥı Şām yeñiçerilerinden adamlar vardur. Ve mu‘tād budur ki her sene ḥuccāc ile Şāmdan mezbūr qal‘ alara konulmağ için yeñiçeriler gidüp¹¹⁵⁷ qal‘alarda qalup evvelkisinde¹¹⁵⁸ qalanlar çıqıp hac idüp ba‘de ḥuccāc ile Şāma giderler.¹¹⁵⁹ Bu minvāl üzre her sene yeñiden adamlar gidüp bir sene qal‘alarda qarār idüp ba‘de hac iderler ve bunlaruñ bir senelik [z]eḥā‘iri Şām ḥazīnesinden virilür. Hattā Qal‘a-ı Ḥaydaruñ eṭrāfında ‘Arab olduqca i‘lām için kilāb vardur. Anlaruñ daḥı üç qanṭār ta‘yīn¹¹⁶⁰ beksimādı¹¹⁶¹ vardur. Bir qanṭār Şām ḥesābı üzre elli kıyye ider. Taraf-ı salṭanatdan [46b] ḥuccāc-ı Müslimīn için bu mertebelere dek teḳayyüd eylemişlerdür.¹¹⁶² İmdi cümleye lāzım olan oldur ki bu devlet-i ‘aliyyeye ḥayr du‘ālar¹¹⁶³ ideler, Ḥazret-i Allāh celle şānuhu ilā-yevmi’l-kıyām dā’im eyleye, āmīn yā Mucībe’s-sā’ilīn.

Menzil-i Bürke-i Mu‘azzama

Ḥaydardan qalkıldıqda iki bucuğ sā‘atde Ḥaydar Boğazı dirler bir boğaz vardur, ol boğaza¹¹⁶⁴ çıkılır, taşrası vāsī‘ ovadur. Ve bu maḥalden ötesi ‘arz-ı Ḥicāz¹¹⁶⁵ tesmiye olunur. Ve bu¹¹⁶⁶ boğazı çıkınca ba‘zı tağlar vardur, qar yağmış tağlara beñzer, rüzgārlı havāda şavrundı daḥı olur ki güyā qar yerine qumlar yağar. Çölde qar yağmaz, meger Şāma qarīb yerlerde ola yağmur daḥı seyrek yağar, ebr daḥı az görünür. Mezbūr boğaz çıkıldıqda maḥall-i konağ Bürke-i Mu‘azzama nām maḥaldür, Ḥaydardan on yedi sā‘atde varılır, on altı sā‘atde daḥı varılmağ olur.¹¹⁶⁷ Bürke-i Mu‘azzama dinilen bürke¹¹⁶⁸ ḥadd-i zātında [47a] büyük bürkedür. Ba‘zı zamān yağmur yağup seyl olduqda tolar. Bu deñlü ḥuccāc alurlar, bağılsa ‘aşrı degüldür. Ve bir küçük qal‘a vardur, Sulṭān ‘Oşmān Ḥān ‘aleyhi’r-

1155 T: kıyınıñ.

1156 T: götürürler.

1157 S: gider.

1158 T: evvelki senede.

1159 T: gelürler.

1160 M, T.

1161 S: beksimādi.

1162 T: vardur.

1163 S: du‘ā.

1164 M, S: boğaz.

1165 T: Ḥicāb.

1166 M.

1167 T: varılır.

1168 M.

rahmeti ve'l-ğufrān hāzretleri¹¹⁶⁹ binā itdürmişdür,¹¹⁷⁰ bir hoşca¹¹⁷¹ kal' a-ı peççedür lākin şimdi tehīdür, içinde kimesne olmaz dirlir.

Menzil-i Şakku'l-‘Acüz

Mezbür Bürkeden kalkduğda Şakku'l-‘Acüz nām maħalle varılır, on toköz sā'atli[k] yoldur. Ba' id konağların biri dağı budur. Maħall-i konağ bir tehī yerdür, eṭrafında¹¹⁷² yağmurdan irkılmış ba' zı şular bulunur lākin başlı şuları yoğdur. Ve sā'ir yollardan bu yolda muğaylān çoğdur.

Menzil-i Ābyār

Ki halk Kuyılar¹¹⁷³ diyü¹¹⁷⁴ tesmiye iderler. Şakku'l-‘Acüzdan kalkılduğda yedi sā'atde Şāliḥ 'aleyhi's-selām¹¹⁷⁵ Boğazına varılır, bir tūnek boğazdur, tarafeyni 'azīm tağ gibi kayalardur, arasından geçilür, giderken iniş düşer. Hāzret-i Şāliḥ 'aleyhi's-selām [47b] nāqa mu'cizesin ol maħalde vücūda getürmişdür. Ve ol boğazdan geçilürken tüfenkler atılup ve ṭabllar¹¹⁷⁶ çalınup 'azīm hāy u hūy ile geçilür. Ba' zılardan bunuñ aşlı su 'āl olunsa cevāblarıdır¹¹⁷⁷ ki mezbür nāqa ḥālā feryād üzredür. Eger develer anuñ feryādın işitseler helāk olurlardı, dirlir. Bunuñ aşlı yoğdur, görünürde ve işidilürde aşlā bir nesne yoğdur. Ancağ böyle itmek resm olmışdur.¹¹⁷⁸ Boğaz geçildikde bir miğdār ārām olunup¹¹⁷⁹ kähveler içilüp ba' de ḥaber ṭopı atılup yine rāh-ı mezbūra¹¹⁸⁰ 'azīmet iderler.¹¹⁸¹ Ba' zı maħalde böyle bir miğdār ārām olunmasinuñ aşlı oldur ki kaçan tar yere gelinse kaṭār bozılup bölük bölük geçilmek ile girüde olanlar yetişsün diyü ārām iderler. Ol maħalli cümlesi geçdükte ṭop atılup,¹¹⁸² göç diyü işāret olup¹¹⁸³ ammā her konağdan ki kalkılup göçe işāret borı¹¹⁸⁴ çalınmasıdır. [48a] Ancağ böyle maħallerde ṭop atılup. Maħall-i mezbürdan kalkılduğda¹¹⁸⁵ Ābyār nām maħalle

¹¹⁶⁹ M: 'aleyhi'r-rahmeti ve'l-ğufrān hāzretleri.

¹¹⁷⁰ M: itdürmişlerdür; T: etmişdür.

¹¹⁷¹ S: hoşca.

¹¹⁷² M: eṭrafında.

¹¹⁷³ T: Kuyular.

¹¹⁷⁴ M, T: deyü.

¹¹⁷⁵ T nüshasında kısaltma ile yazılmıştır (' ve m).

¹¹⁷⁶ M: ṭavıllar.

¹¹⁷⁷ M: cevābları budur.

¹¹⁷⁸ Kimi menzillerdeki ādetlere akıl ve mantık çerçevesinde eleştirel bir gözle değinilmiştir.

¹¹⁷⁹ T: olunur.

¹¹⁸⁰ T: yola.

¹¹⁸¹ T: olur.

¹¹⁸² M: atılup.

¹¹⁸³ M: işāreti olur.

¹¹⁸⁴ Bir menzilden bir menzile gitmek için kalkıldığında kimi zaman top atılarak (haber topu) kimi zaman da boru üflenmesiyle (işaret borusu) kafiye haber verilmiştir.

¹¹⁸⁵ S: kalkılduğda.

varılır. Şakku'l-¹¹⁸⁶ Acüzdan Ābyār on bir sâ'atli[k] yoldur. Ve bu maħalle konulmayup ¹¹⁸⁷ Ulā nām maħalle varılırsa Şakku'l-¹¹⁸⁸ Acüzdan ¹¹⁸⁹ Ulā on beş sâ'atdür. Ve Ābyār dinilen maħalde ħadd-i zātında kuyular¹¹⁸⁸ vardır lâkin şuları mā-yı cārīdür ve yağmur yağdıķda yağmur şuyı daħı dāħil olur.¹¹⁸⁹ Ve ol maħalde ¹¹⁹⁰ azīm kayalar vardır. Kayalaruñ içi mağāra gibi evlerdür ve kapuları daħı vardır, ħālā¹¹⁹¹ bu minvāl üzre turur. Ĥazret-i Şālih ¹¹⁹² aleyhi's-selāmuñ kavmi anda sākin imişler.

Menzil-i 'Ulā

Ābyārdan kalkıldıķda ¹¹⁹³ Ulā nām maħalle varılır, beş sâ'atli[k] yoldur. Ammā ħesāb-ı mezbūr üzre dört sâ'at olur. Ābyārdan ¹¹⁹⁴ Ulāya varınca bir otlı¹¹⁹² yer vardır. Ve Şakku'l-¹¹⁹⁵ Acüz ile ¹¹⁹⁶ Ulānuñ mā-beyninde ¹¹⁹⁷ azīm tağlar mişāl kayalar vardır. Ve yolu daħı bir miqdār tardur. Sā'ir yerlere göre mezbūr mağāralar [48b] her kayada yoķdur ancak ol¹¹⁹³ zikr olunan maħaldedür. ¹¹⁹⁴ Ulā bir kaşabadur ve kal'ası¹¹⁹⁴ ħaşdur, maşşülün Şām defterdārı alır. Bir küçük kal'ası vardır ve şuyı mā-yı cārīdür. Ve ¹¹⁹⁵ azīm bāğçelerdür ve ħurmāları¹¹⁹⁵ ġāyet çoķdur, laţif¹¹⁹⁶ ve bī-naţir¹¹⁹⁷ olur. Ve tatlı¹¹⁹⁸ līmūn daħı çoķ olur, laţifdür, ekşi līmūn daħı olur. Ve daħı¹¹⁹⁹ kārpuz ve ħıyār daħı ba'zı meyveler¹²⁰⁰ olur. Ve sâ'ir lāzım olan eşyā daħı bulunur. Ĥuşūşan kuzılar her konağda ekşer bulunur ve katı üçüz virirler. ¹²⁰¹ Ulā Medīne-i Münevvereye altı konağ yerdür. Ehl-i Medīneden ba'zılar karşı gelürler. Ve ¹²⁰² Ulāda bir gün oturağ itmek mu'tād-ı kadīmdür. Ve kalkılacak gice ¹²⁰³ azīm tüfenkler ve toplar atılır, şenlikler iderler, resmdür. Ve ¹²⁰⁴ Ulādan öte A'rābī dinilen tā'ifedür ki anlara Yehūd diyü tesmiye iderler. Anlar bir adamı katl itmeyince esbābın¹²⁰² almağ dīn-i bāţıllarınca¹²⁰³ ħarāmdur, mādām ki katl olan adamın kanı aldıkları esbāba toķunmaya.

---

¹¹⁸⁶ M.

¹¹⁸⁷ M: dinülen.

¹¹⁸⁸ T: kuyular.

¹¹⁸⁹ M: girer.

¹¹⁹⁰ M, T: kayalar vardır.

¹¹⁹¹ T: ħāliyā.

¹¹⁹² T: otlı.

¹¹⁹³ M.

¹¹⁹⁴ M, T: kal'ası.

¹¹⁹⁵ S: ħurmā.

¹¹⁹⁶ T: eyü.

¹¹⁹⁷ M: ve bī-naţir.

¹¹⁹⁸ T: tatlı.

¹¹⁹⁹ T.

¹²⁰⁰ S: meyve.

¹²⁰¹ M: atılup.

¹²⁰² Müellif bu tür kelimelerde, halk arasındaki yaygın söyleniş biçimini tercih etmiştir (esvāb = esbāb). Buradan hareketle müellifin, kitabını halk için kaleme aldığı çıkarımını yapabiliriz.

¹²⁰³ M: dīnlerince.

Menzil-i Maṭarān

[49a] ‘Ulādan ḳalkıldıḳda Maṭarān nām maḥalle varılır, ṭoḳuz sâ‘atlik¹²⁰⁴ yoldur ve bu yolda muḡaylān çoḳdur. Maṭarān bir tehī yerdür, Őu yoḳdur. Ve ‘Ulādan ḳalkıldıḳda bir ḳonaḳ daḡı vardır, beŐ sâ‘atde varılır. Bir miḳdār saḡ cānibe dūŐer, Ḳuyılardur¹²⁰⁵ lākin anda ḳonulmaḳ çoḳluḳ mu‘tād degüldür. Ve mezbür Maṭarān nām maḥalle ḳonulmayup Zümürüd¹²⁰⁶ nām¹²⁰⁷ menzile varılmaḳ olur. ‘Ulādan Zümürüd on altı sâ‘atlik¹²⁰⁸ yoldur.

Menzil-i Bi‘r-i Zümürüd

Maṭarāndan ḳalkıldıḳda Bi‘r-i Zümürüd nām maḥalle varılır, yedi sâ‘atlik¹²⁰⁹ yoldur. Bi‘r-i Zümürüdüñ evvelā bānīyesi¹²¹⁰ PādiŐāh-ı Őām Melik Ṭuḡtekin ḡātünü ve Melik İsmā‘īl bin Ṭuḡtekin vālidesi Zümürüd ḡātündür ki ol daḡı zamānında elli sene ḳadar Őāmda devlet ve salṭanat sürüp zevci ve iki oḡlu biri birleri ardınca Őām pādiŐāhları olmuŐlar idi. Ba‘de ol bi‘r-i mu‘aṭṭalanuñ ta‘mīrünü¹²¹¹ merḡūm Sulṭān İbrāhīm [49b] ḡān ‘aleyhi‘r-raḡmeti ve‘l-ḡufrān ḡazretleriniñ vālideleri itdürmiŐlerdür.¹²¹² Ol ḳuyuya¹²¹³ yaḳın¹²¹⁴ maḥalde bir ‘Arab köyi vardır, anda olanlardan ba‘zılara bu ḳuyuyu¹²¹⁵ ḡıfṣ u ḡirāset eylesünler¹²¹⁶ diyü ta‘yīn-i Őurreleri¹²¹⁷ vardır. Ve vālide-i mezbürenüñ¹²¹⁸ bir ḡayrātı daḡı oldur ki her ḳonaḳda ḳırḳ deve Őu ta‘yīn olunmuŐdur ki Őu olmuyan maḥallerde fuḳarāya tevzī‘ iderler¹²¹⁹ ve ṭaraf-ı salṭanatdan giden saḳḳābaŐılar¹²²⁰ bu maŐlaḡat içündür. Ve bu ḳonaḡın yolunda bir nesne biter, yerler, peyḡamber bādemi ta‘bīr iderler,¹²²¹ yapraḡı ufacıḳdur,¹²²² rengi laḡana yapraḡına beñzer. Ol bādem dinilen nesne¹²²³ yapraḡın ortasında olur,

1204 S: sâ‘atlik.

1205 T: Ḳuyulardur.

1206 M: Zümürüd.

1207 M nüshasında mükerrer yazılmıştır.

1208 S: sâ‘atlik.

1209 S, T: sâ‘atlik.

1210 T: bānīsi.

1211 “evvelā” kelimesinden buraya kadar olan kısım, M nüshasında derkenarda yazılıdır.

1212 T: itdürmişdür.

1213 M: ḳuyuya.

1214 M, T.

1215 T: ḳuyuyu.

1216 M: ḡıfṣ etsünler; T: ḡıfṣ u ḡirāset için.

1217 S: ta‘yīn-i Şurre.

1218 M, T: vālide-i mezbürüñ.

1219 M: ideler.

1220 M, S: saḳḳābaŐı.

1221 T: dīrler.

1222 T: ufaḳdur.

1223 S: nesneye.

ħande-ĉāk dinilen nesneye müřābihdür ve lezzeti bir miĉdār¹²²⁴ tāze bādem içine beñzer, yapraĉınıñ daħı lezzeti öyledür,¹²²⁵ içi tolu çekirdekdür, ĉabaĉ çekirdegi gibi lākin bādem¹²²⁶ ĉiçegine beñzer, öyle ufacıĉdur.

Menzil-i şu‘ ābe’l-Aħmer

Zümürüdden ĉalkıldıĉda řu‘ ābe’l-Aħmer nām maħalle varılır, dört sā‘ atli[ĉ] yoldur,¹²²⁷ sā‘ir [50a] yollardan bunuñ yolu bir miĉdār tünekdür. Ve bu yolda ĉuzıĉulaĉı ĉoĉdur. Ve küçük ĉārpüz gibi bir nesne vardur, Ebū Cehil ĉārpüzü dirler, ĉoĉdur.¹²²⁸ Ve bu yolda muĉaylān daħı ĉoĉdur. Ve maħall-i ĉonaĉda řu yokdur, bir tehī yerdür. Ve bu¹²²⁹ maħal ĉadīmī ĉonaĉ degüldür,¹²³⁰ yaĉında olmuşdur.¹²³¹ řu‘ ābe’l-Aħmer lisān-ı ‘ Arabda ĉırmızı taĉlar dimekdür. Aşında ol yerüñ taĉ ve taşları ĉırmızıya müřābihdür.

Menzil-i şu‘ ābu’n-Nu’ām

şu‘ ābe’l-Aħmerden ĉalkıldıĉda¹²³² şu‘ ābu’n-Nu’ām nām maħalle varılır, on iki sā‘ atli[ĉ] yoldur. Ve yolu bir miĉdār tünekdür ve muĉaylān ĉoĉdur. Ve maħall-i ĉonaĉda şu yokdur ve böyle şuyı olmuřan¹²³³ yerlere bir sā‘ at evvel yāħud¹²³⁴ řoñra varılmaĉ olur. Zīrā şu olmamaĉla mu‘ ayyen ĉonaĉ yeri yokdur. Hemān ne maħal murād olunursa ĉonılır. Anuñĉun sā‘ at ĉesābı böyle bir ĉoř¹²³⁵ rast gelmez, meger řu¹²³⁶ olan ĉonaĉdan ĉalkıldıĉda¹²³⁷ yine řu¹²³⁸ olan ĉonaĉa varıldıĉı¹²³⁹ zamān [50b] ĉesāb oluna. Ve bu yolda daħı ĉuzıĉulaĉı ĉoĉdur.

1224 M, T: bir miĉdār.

1225 S: eyledür.

1226 M: bādām.

1227 M, T: dört sā‘ atdür.

1228 T: ĉoĉdur.

1229 M.

1230 S: ĉonaĉdur.

1231 M: yaĉında olmuşdur.

1232 S: ĉalkıldıĉda.

1233 M: olmayan.

1234 M: bir sā‘ at.

1235 M: bir ĉoř.

1236 T: şulu.

1237 S: ĉalkıldıĉda; T: ĉalkıř.

1238 T: şulu.

1239 M: varıldıĉı; T: ĉonula.

Menzil-i Hediye

Şu ‘ābu’n-Nu’āmdan kalkılduğda konağ, Hediye nām maḥaldür. Eger mezbür konağdan kalkılduğda ziyāde yürinür ise bir miğdār evvelce¹²⁴⁰ varılır. Hele bālāda¹²⁴¹ zıkr olunan ḥesāb üzre dört sâ‘ at olur, varır. ‘Ulādan Hediye nām maḥal otuz altı sâ‘ at olmuş¹²⁴² olur. Bu cümleyi ḥesāb itmeden murād oldur ki şuyı olmiyan konağlaruñ sâ‘ atleri bir hoş rast gelmez. Ḥesābı yine şuyı olan menzile varılup ḥesāb olunmaya¹²⁴³ dinilmiş idi. Bu maḥalde bu minvāl üzre beyān olundu. Bu konağın mā-yı cārīsi firāvāndur¹²⁴⁴ lākin bir miğdār tuzlucadır, anuñçundur ki¹²⁴⁵ bu konağda sükker ve ḥelvā tevzī‘ iderler. Ve rāh-ı mezbürda zıkr olunan¹²⁴⁶ bādem bu maḥalde¹²⁴⁷ çoğdur. Ve bu menzile Hediye dinmeden¹²⁴⁸ murād oldur ki sultān-ı enbiyā ve Maḥbūb-ı Ḥudā ve Ḥazret-i¹²⁴⁹ Resūl-i Kibriyā¹²⁵⁰ şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Ḥazretleri [51a] Şāma bir rivāyetde fetḥ-i Ḥayberde¹²⁵¹ buyurup bu maḥalle geldüklerinde şāḥābe-i kirāmdan ba‘ zılar rıḍvānu’llāhi te‘ālā ‘aleyhim ecma‘īn hediye getürüp Ḥazret-i faḥr-i kā’ināt şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Ḥazretleri daḥı ta‘ām çigdiler. Anuñçun bu maḥalle Hediye diyü¹²⁵² tesmiye olunmuşdur, dirler.

Menzil-i Faḥleteyn¹²⁵³

Nām-ı meşhūr Selām Kayası. Hediyyeden kalkılduğda¹²⁵⁴ Faḥleteyn¹²⁵⁵ nām maḥalle varılır, on beş sâ‘ atli[k] yoldur. Hediyyeden kalkılduğda bir sâ‘ at yürinüp Sükker¹²⁵⁶ ‘Aḳabesi demekle ma‘rūf maḥalle varılır, boğaz¹²⁵⁷ gibi iniş ve taşlu yerdür, ba‘ de düzdür. Ol maḥalde inilüp ḳahveler içilüp

1240 M nüshasında mükerrer yazılmıştır.

1241 M.

1242 M, T.

1243 M: olmaya.

1244 T: vardır.

1245 M, T.

1246 T: olan.

1247 T: bunda da.

1248 T: dimeden.

1249 M, T.

1250 M, T: Resūl-i Ekrem.

1251 M, S: fetḥ-i Ḥaybere.

1252 T: deyi.

1253 T: Menzil-i Faḥleteyn.

1254 S: kalkılduğda.

1255 T: Faḥleteyn.

1256 T: Şeker.

1257 M, S: boğar.

bir miqdār ārām olunur.¹²⁵⁸ Bu maħalle¹²⁵⁹ ‘Aķabe-i Sūkker dinmeden¹²⁶⁰ murād ba‘ zı kōnaķlarda azıķ tevzı‘ iderler. Hedıyyede¹²⁶¹ sūkker tevzı‘ olunmaķ mu‘ tād olmaĝla bu maħalle daħı ‘Aķabe-i Sūkker dimışler. Bu maħalden Faħleteyne¹²⁶² varınca ıarafeyni¹²⁶³ hemān dıvār gibi ‘azım taĝdur, arasından gidilür. Ba‘ zı taĝlar vardur ki ķumdan görünmez. Ve bu kōnaĝın [51b] şuyı vardur lākin varup¹²⁶⁴ bir sā‘atli[ķ] yerden getirürler. Ve Selām¹²⁶⁵ Ķayası dinmege¹²⁶⁶ bā‘ iş ol olmuşdur ki naķl olunur: Ĥazret-i¹²⁶⁷ Resül-i Ekrem ve Nebıyy-i A‘zam şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Ĥazretleri sa‘ādetle bu maħalden geĉmiřler,¹²⁶⁸ iki ķaya daħı ol sulıtan-ı zı-řān Ĥazretlerine ta‘zım idüp ķalkmıřlardur, dirler.¹²⁶⁹ Ĥālā ol ķayalar¹²⁷⁰ maħall-i kōnaķda bir taĝ üzre biri birine ķarřu şururlar. Anlar birer tař iken Server-i enbiyā¹²⁷¹ Maħbüb-ı Rabbu’l-‘ālemın olan Resül-i Kibriyāya şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Ĥazretlerine ta‘zım u tekrım idüp ķadr-i şeriflerin nice¹²⁷² bilüp ta‘zım idecek¹²⁷³ insān-ı kāmil olanlara¹²⁷⁴ ne mertebe itmek¹²⁷⁵ gerekdür kıyās oluna.

Menzil-i Vādi-i Ķurā

Faħleteynden ķalkıldıķda¹²⁷⁶ Vādi-i Ķurā nām maħalle varılır, on dōrt sā‘atlik¹²⁷⁷ yoldur, sür‘at olunsa on üç sā‘atde daħı varılmaķ olur.¹²⁷⁸ Ķonaķdan ķalkup beş sā‘atde bir boĝaz vardur,¹²⁷⁹ ol¹²⁸⁰

1258 T: olunup.

1259 T: Buna.

1260 T: dimeden.

1261 S: Hedıyyeden.

1262 T: Faħleyne.

1263 M, S: ıarafeyn.

1264 T: varıp.

1265 S: Selā.

1266 T: dimege.

1267 M, T.

1268 S: geĉüp.

1269 M: derler.

1270 M, T: iki ķaya.

1271 T: Server-i enbiyā; M: Server-i ‘ālem.

1272 T.

1273 M, T: ta‘zım idecek.

1274 M, T: olanlar.

1275 T: etmek.

1276 T: ķalkup.

1277 S, T: sā‘atlik.

1278 T: varılır.

1279 S: var.

1280 M nüshasında mükerrer yazılmıştır.

boğaza varılır,¹²⁸¹ iki tarafı tağdur ve muğaylān ağaçları¹²⁸² çokdur. Ve maḥall-i konağda [52a] bir kuyı vardır, üsti bir aq kubb¹²⁸³ binā olunmuşdur, şuyı ol kuyıdan alurlar.

Menzil-i Kuyılar

Vādi-i Qurādan kalkıldıkdā¹²⁸⁴ Medīne-i Münevvereye varılır, on üç sâ' atlı[k] yoldur. Ve bu yoluñ mā-beyninde bir maḥal vardır, Şahrā-yı ' Atıq dirler. Ve Medīne-i Münevvereden bir sâ' at beri bir maḥal daḥı vardır, Kuyılar dirler.¹²⁸⁵ Ol maḥalle varıldıkdā mīr-i ḥac anda ḳalup irte gün alay ile maḥfel-i şerīf Medīne-i Münevvereye dāḥil olur.¹²⁸⁶ Ḥuccāc şehre ḳarīb oldukdā ol yerüñ fuḳarāsı¹²⁸⁷ ellerine birer ḥurmādan zenbīller¹²⁸⁸ alup ḳarşu gelürler.

Bāb-ı Sādīs

Medīne-i Münevvere nevvera'llāhu te'ālānuñ aḥvāli beyānındadır ki in-şā'llāhu'r-Raḥmān 'alā vechi'l-imkān beyān olunur.

Medīne-i Münevvere bir şehir-i ' azīmdür, ḳal' a içinde vāḳi' olmuştur, etrāfi daḥı ' azīm bāğçelerdür, her şey olur,¹²⁸⁹ ḥurmānuñ¹²⁹⁰ envā' ı olur, ḥuşūşan Çelebi ḥurmāsı dinilen ḡāyet laṭif olur. Ba' zı meyveler daḥı olur. Gül ḥod ḳatı¹²⁹¹ ra' nā olur. Ve sâ' ir [52b] sebzevāt daḥı zībā olur. Ve alıç mişāli¹²⁹² bir yemiş olur, Nebḳ¹²⁹³ dirler. Ve şehirüñ dört maḥalde ḳapuları vardır ki beyān olunur:¹²⁹⁴ Bāb-ı Şām, Bāb-ı Cum' a, Bāb-ı Mısr, Bāb-ı Kıble.¹²⁹⁵ Bāb-ı Şāma ḳarībdür.¹²⁹⁶ İç¹²⁹⁷ ḳal' ası daḥı vardır, kenārda vāḳi' olmuştur. İçinde bir mescid ve ḳal' a ağası ve neferāti daḥı vardır. Ve şehirüñ iki ḥammāmı vardır: Biri dāḥil-i sūrda Muḥammed Paşa Ḥammāmıdır, pek¹²⁹⁸ laṭifdür. Biri ḥāric-i

1281 T: varılup.

1282 S, T: ağacı.

1283 T: tepe.

1284 T: ḳalḳup.

1285 M: derler.

1286 T: iderler.

1287 S: zu' afāsı.

1288 T: zenbīl.

1289 T: bulunur.

1290 S: ḥurmānuñ.

1291 M, T: pek.

1292 M, S: mişāl.

1293 T: yenḳa.

1294 "Bāb" kelimeleri M ve T nüshalarında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1295 M, T: Bāb-ı Kıble.

1296 S: ḳarīb.

1297 S: dāric.

1298 T: ḡāyet ile.

sürda vâkı^c Dāvūd Paşa Hammâmı dinilür. Ve çârşū ve bāzārında¹²⁹⁹ her nesne bulunur. Ve anda isti^c māl olunan ^c Ayn-ı Zerqadur, gāyet¹³⁰⁰ zībā şudur, bir miqdār ılıcaqdur. Lâkin ol yerüñ havası lañf olmağ ile¹³⁰¹ gāyet tüz şogudur.¹³⁰² Ba^c zılar bu şu tā Zerqadan gelür, anda ağan şu budur, dirler.

Faşl

Bu faşl da¹³⁰³ şefi^c ü'l-müznibinve Habīb-i Rabbu'l-^c âlemîn olan Nebiyy-i zî-şân şalla'llāhu te^c âlā ^c aleyhi ve sellem Hazretlerinüñ Harem-i Şerifleri ve merqad-ı lañfleri¹³⁰⁴ beyânındadır.

Ve ma^c lüm ola ki ol sultān-ı enbiyā Hazretlerinüñ [53a] Ravza-ı Muṭahharaları¹³⁰⁵ ve harem-i pür-surürleri şehir içinde vâkı^c olmuşdur. Ve dört maḥalde qapuları vardır ki beyân olunur:¹³⁰⁶ Bāb-ı Cibril, Bāb-ı Nisā', bu ikisi biri birine qarībdür. Biri dağı Bāb-ı Raḥme, biri dağı Bāb-ı Selāmdur ki Hazret-i Seyyidü'l-mürselin ve Habīb-i Rabbu'l-^c âlemîn şalla'llāhu te^c âlā ^c aleyhi ve sellem Efendimizi ziyārete ol qapudan girilür. Ammā efdal olan Bāb-ı Cibrilden girmekdür, dimişler. Ve harem-i pür-şafānuñ¹³⁰⁷ beş mināre-i zībāları vardır ki beyân¹³⁰⁸ olunur:¹³⁰⁹ Mināre-i evvel Süleymāniyye, Şükeylā, Qaytebā, Kıbrisiyye. Ve Harem-i Şerifüñ nişfi açık¹³¹⁰ ve nişfi örtülüdür.¹³¹¹ Ve iki mihrāb-ı şerif ve bir minber-i lañf vardır. İki mihrābuñ mā-beyninde vâkı^c olmuşdur. Mihrābuñ biri Ravza-ı Muṭahharada vâkı^c olmuşdur. Ol mihrāb-ı şerifde bir gün Hanefi¹³¹² bir gün Şāfi^c imāmı kıılır. Ke-zālik cum^c a namāzında¹³¹³ bir cum^c a biri, bir cum^c a biri kıılır. Ve¹³¹⁴ server-i kâ'ināt ve meşhar-ı maḥlūkāt şalla'llāhu te^c âlā ^c aleyhi ve sellem Hazretlerinüñ [53b] türbe-i bī-nazirleri ve merqad-ı münirleri olduğı maḥall-i mübāreküñ¹³¹⁵ eṭrāfi dīvār ve üzeri¹³¹⁶ qubbedür. Ve qubbede bir küçük pencere vardır, qapusu yoğdur. Hazret-i Ebübekr Şiddik raḍiya'llāhu te^c âlā ^c anhu

1299 S: çârşū ve bāzārında.

1300 M, T: pek.

1301 T: öyle.

1302 M: şogur.

1303 T: da.

1304 T: şerifleri.

1305 M, T: türbe-i pür-nurları.

1306 "Bāb" kelimeleri T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1307 T: şerifüñ.

1308 M nüshasında mükerrer yazılmıştır.

1309 Minare isimleri T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1310 T: açık.

1311 M, T: örtülüdür.

1312 T: Hanifi.

1313 M, S: namāzın.

1314 T.

1315 M, S: maḥall-i mübārekin.

1316 S: dīvār üzre.

ve Hâzret-i ‘Ömer rağıya’llâhu te‘âlâ ‘anhu Hâzret-i Resûl-i Ekrem¹³¹⁷ Seyyidü’l-mürselîn ve Hâbîb-i Rabbu’l-‘âlemîn Hâzretlerinüñ yanlarında¹³¹⁸ medfûnlardur. Naql olunur ki ‘Ömerü’l-Fârûk Hâzreti rağıya’llâhu te‘âlâ ‘anhu dünyâdan dâr-ı ‘uqbâya intikâl buyurduklarında vaşıyyet eylemişler ki: “Beni sultân-ı enbiyâ şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Hâzretlerine götürüñ.¹³¹⁹ Yâ Resûla’llâh işte ‘âşî ‘Ömer geldi diyü¹³²⁰ cevâb eyleñ. Eger hücre-i şerîfün¹³²¹ kapusunun kilidi şıçrayup kapu kendi kendine açılursa beni anda defn eyleñ. Eger kim¹³²² açılmaz ise¹³²³ anda defn itmeñ.”¹³²⁴ didi. Ba‘ de bu minvâl üzre iderler, bi-emri’llâhi te‘âlâ kapu¹³²⁵ açılıp anda defn iderler. Şöyle naql olunur ki Hâzret-i ‘Ömerün rağıya’llâhu ‘anh¹³²⁶ vaşıyyetine bâ‘ iş¹³²⁷ ol kabır-i şerîf yeri Hâzret-i¹³²⁸ ‘Ā’işe-i Şıddîka rağıya’llâhu te‘âlâ [54a] ‘anhânun imiş. Hâzret-i ‘Ömer rağıya’llâhu ‘anh zamân-ı hilâfetlerinde Hâzret-i ‘Ā’işe rağıya’llâhu ‘anhâdan¹³²⁹ ricâ idüp anlar dağı hibe eylemişlerdür¹³³⁰ ve dîvâr-ı mezbûrun üstüne zâd-ı şerîf¹³³¹ çekilmişdür. Anun taşrası şebikedür.¹³³² Ol dîvâr-ı şerîfün ile şebikenün¹³³³ mâ-beyni tolaşılır. Ve aşılı muraşsa‘ ve altun kandîller vardur, her gice hâdimler yaqarlar. Hücre-i şerîf¹³³⁴ dinilen evvel mağall-i laıfıdır. Ve Resûl-i Ekrem¹³³⁵ Rabbu’l-‘âlemîn olan Nebiyy-i refî‘ ü’ş-şân şalla’llâhu te‘âlâ ve ‘aleyhi ve sellem Hâzretlerinüñ mübârek vech-i şerîfleri cânibi¹³³⁶ ki ziyârete varıldığda tırılan mağaldür. Ol cânibde dîvârda iki elmâs konmuşdur, her biri nîm elma kadar vardur, ‘acâ’ib nesnedür. Biri¹³³⁷ merhûm¹³³⁸ Sultân

1317 M, T: Hâzret-i Resûl-i Ekrem.

1318 M, T: yanında.

1319 M, T: iletün.

1320 M, T: deyü.

1321 M, S: hücre-i şerîfenün.

1322 T.

1323 T: açılmazsa.

1324 M, T: anda etmeñ.

1325 M, T: kapu.

1326 T: rağıya’llâhu ‘anh.

1327 “Hâzret-i ‘Ömerün vaşıyyetine bâ‘ iş” ifadesi, M nüshasında derkenarda yazılıdır.

1328 M, T.

1329 M, S: Hâzret-i ‘Ā’işeden.

1330 M, S: eylemişler.

1331 M, T: zâr-ı şerîf.

1332 M, T.

1333 M: Anun taşrası şebikedür. Ol dîvâr-ı şerîf ile şebikenün.

1334 M, T: Hücre-i şerîfe.

1335 M, T: Ekrem.

1336 S: cânib.

1337 T.

1338 M, T.

Ahmed Hân, biri¹³³⁹ merhûm Sultân Murâd Hân Gâzî¹³⁴⁰ fetih-i Bağdâduñ¹³⁴¹ ‘avdetinde¹³⁴² irsâl eylemişlerdür,¹³⁴³ rahimehuma’llâhu¹³⁴⁴ te‘âlâ. Ba‘zılar ol iki pâre elmâs aşlında bir taş idi, sonra iki pâre olunup birin bir pâdişâh ve biri¹³⁴⁵ bir pâdişâh irsâl eylemişlerdür,¹³⁴⁶ dirler.¹³⁴⁷ Ve minber ile kabir-i şerîfün mâ-beynine Ravza-ı¹³⁴⁸ Muṭahhara [54b] dinilür. Ve¹³⁴⁹ Hâzret-i Hâbîb-i Raḥmân şalât u selâm olsun aña hezârân *ve ravzatun min riyâzi’l-cennet*¹³⁵⁰ buyurdukları ol maḥall-i dil-güşâdur. Subḥânehü ve te‘âlâ Hâzretleri cümle ihvâna ol âsitâne-i sa‘âdete yüzler sürmek naşîb müyesser eyleye, âmîn.¹³⁵¹ Bu ḥadîş-i şerîfden añlandı ki Ravza-ı Muṭahharaya dâḥil olmaḥ cennet-i a‘lâya dâḥil olmaḥ gibidür. İmdi Hâzret-i Bârî-i te‘âlâ celle celâluhu ve ‘alâ¹³⁵² bir ḳulını¹³⁵³ dâḥil-i cennet¹³⁵⁴ eyleye, aña nâr-ı cehennem ile ‘azâb-ı şedîd itmegi ba‘îd ider. Bu ‘abd-i pür-taḳşîr ‘Abdu’l-Ḳâdiru’l-ḥaḳîr recâ ider ki Hâzret-i Hâbîb-i Subḥân ve şeref rüy-i zemîn u âsumâna olsun, aña şalât u selâm bî-pâyân ol sultân-ı enbiyâya¹³⁵⁵ ber-devâm-ı¹³⁵⁶ kemâl mertebe muḥabbet¹³⁵⁷ ve şer‘-i şerîfine ri‘âyet idüp hezârân ta‘zîm ve ol sultân-ı enbiyâ Hâzretlerinün¹³⁵⁸ şân-ı şerîfleri daḥî ‘azîm olduğun¹³⁵⁹ mülâḥaza idüp bî-ḥad ve¹³⁶⁰ lâ-yu‘ad şalât u selâm eyleyüp ol âsitâne-i mübârekede yüzün sürüvirek. [55a] Hücree-i münevvereye ve Ravza-ı Muṭahharaya dâḥil olmuş ola. Hâzret-i Allâh celle şânuhu ol ḳulını ol sultân-ı zî-şânuñ şefâ‘ atunñ fazlından¹³⁶¹ maḥrûm itmeyüp rûz-ı ḳiyâmetde anuñ ḥürmetine bâb-ı cenneti güşâde idüp nâ’îl-i murâd eyleye. Hâzret-i¹³⁶² Resûl-i

1339 T.

1340 T: merhûm Sultân Murâd Hânudur.

1341 T: Bağdâd fetihî.

1342 T: ‘avdetinden.

1343 S: eylemişdür.

1344 M: rahimehumu’llâhu.

1345 T.

1346 S: eylemişdür; T: etmişdür.

1347 M: derler.

1348 S nüshasında “ravza” kelimesinde “ı” yoktur.

1349 T.

1350 “....cennet bahçelerinden bir bahçedir...”

1351 T: âmîn.

1352 S: celle celâluhu; T: celle ve ‘alâ.

1353 M: ḳulını.

1354 M: dâḥil-i behîşt.

1355 M, T: Sultâna.

1356 M, T: bir adam.

1357 M: muḥîb.

1358 M, T: Sultânım.

1359 T: olduğı.

1360 M, S: şefâ‘ atından.

1361 T.

1362 M, T.

Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem sa'ādetle buyurmışlardır¹³⁶³ ki *Men zāre kabrī vecebet lehu şefā'atī*.¹³⁶⁴ Bu hadīş-i şerīfe birkaç vech¹³⁶⁵ ma'nā virmişlerdir. Cümleden biri Seyyidü'l-mürselīn ve Hātemü'n-nebiyyīn 'aleyhi efdalu'ş-şalavāt¹³⁶⁶ ve ekmelü't-tahiyyat Hāzretleri rüz-ı kıyāmetde nice dürlü şefā'at etse gerekdür ammā kabr-i şerīf-i Hāzret-i¹³⁶⁷ Resül-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Hāzretlerini ziyāret idenlere. Bu minvāl üze şefā'at olur ki bilā-ħisābin ve lā-azābin cennete gireler, dimişler. Ba'zılar şefā'at olmaz illā ehl-i ĩmāna olur, aña da işāretdür, dimişler. Hāq subhānehū ve te'ālā cümlemizi [55b] ĩmānla ħatm eyleye,¹³⁶⁸ ni'am-i cinān ile mütena'im eyleye, āmīn, bi-ħurmeti Seyyidi'l-mürselīn. Ve ma'lūm ola ki efdal-i maħlūkāt ve server-i kā'ināt Hāzret-i Muħammed Muştafā şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Hāzretlerinüñ mübārek cesed-i şerīflerine¹³⁶⁹ muttaşıl olan turābdan efdal bir nesne yoķdur. Ve fuķahāmuz raħimehumu'llāhi¹³⁷⁰ te'ālā kabr-i şerīflerinde ħay olmak üze naķl itmişlerdir.¹³⁷¹ Huzūr-ı şerīflerine varıldıķda kemāl mertebe ādāb ile¹³⁷² varılmāķ gerekdür. Tārīķini¹³⁷³ menāsikde 'ulemā¹³⁷⁴ 'alā-vechi't-tafşīl beyān etmişlerdir.¹³⁷⁵ Ve rüz-ı kıyāmetde¹³⁷⁶ mübārek kabr-i şerīflerinden sa'ādet ile¹³⁷⁷ kākduķlarında ibtidā ümmetin su'al itse¹³⁷⁸ gerekdür. Cümle enbiyā 'aleyhimü's-selāmuñ ümmetinden anuñ ümmeti efdaldür. Ve dimişlerdir ki Hāq subhānehū ve te'ālā Hāzretleri¹³⁷⁹ anuñ ħurmetine tağlarca günāhi olan ħulinuñ günāhın zerrece görmeyüp kerem-i lütfundan¹³⁸⁰ 'afv eylese gerekdür. Rivāyet olunur ki sa'ādet ile¹³⁸¹ [56a] mi'rāca 'urūc buyurduķlarında bir baħr-i 'azīm ve¹³⁸² ortasında bir dirāht ve üstünde bir kuş ve kuşuñ ağızında bir çöp gördiler. Hāzret-i Cebrā'īl 'aleyhi's-selāmdan su'al buyurduķlarında

1363 S: buyurmışlar.

1364 "Kim kabrimi ziyaret ederse şefaatom ona vacip olur."

1365 T: vech.

1366 S: efdalu'ş-şalāt.

1367 M, T.

1368 M, S: eyleyüp.

1369 M, T.

1370 T: raħimehu'llāh.

1371 M, T: etmişlerdir.

1372 M, T: ādābla.

1373 M, S: Tārīķi.

1374 T.

1375 M, S: olunmuşdur.

1376 M: rüz-ı kıyāmda.

1377 M, T: sa'ādetle.

1378 T: etse.

1379 M, T: Ve dimişlerdir ki Hāzret-i Allāh.

1380 M, T: kerem-i fażlından.

1381 M, T: sa'ādetle.

1382 M.

“Yâ Resûla’llâh, bu deryâ baħr-i rahmetdür, ol ağaç îmandur, ol kuş şüretinde senüñ ümmetüñdür, ağzındaki çöp günâhlarıdır. Hâzret-i Bârî-i te‘âlânüñ rahmeti kıatında senüñ hürmetüne¹³⁸³ anlarıñ günâhları¹³⁸⁴ [z]erredür.” didi. Hâk subhânehü ve te‘âlâ cümlemizi ol sulţân-ı ‘azîmü’ş-şân şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Hâzretlerine ümmet eyleyüp şefâ‘at-ı şerîfinden¹³⁸⁵ maħrûm eylemeye, âmîn, yine bi-hürmeti Hâbîb-i Rabbu’l-‘âlemîn.

Na‘t-ı Şerîf¹³⁸⁶

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Ol şehinşâh Hâbîb-i Muştafâ

Server-i ‘âlem o faħr-i enbiyâ

Başdı dünyâya sa‘âdetle kıadem

Nürdan oldı felekler pür-ziyâ

Nürdan bir kıt‘ adur kim ol Resûl

Sâyesi düşmez zemîne hîç şehâ

Eylese her-dem tekellüm ‘âleme

Misk u ‘anberler şaçarlar güyiyâ

[56b]

Derlese cânâ mübârek ruħları

Verd-i ra‘nâlar biter olsa şitâ

Vâkı-i sermâda bile eylerdi zâr

Gül-cemâlin¹³⁸⁷ görse murğ-ı hoş-nevâ¹³⁸⁸

Çıkıdı mi‘râca o¹³⁸⁹ sulţân-ı cihân

Bunca iħsân eyledi Mevlâ aña

Anuñiçün var idüp bu ‘âlemi

Cümleye kıldı şeft‘ anı Hudâ

Hüsni hulkı vaşfımı itsem eger

Ki olurdı bir kıtâb-ı dil-güşâ

1383 T: hürmetine.

1384 S: günâhı.

1385 M, S: şefâ‘atından.

1386 S: Na‘t.

1387 T: Gül-cemâlün.

1388 S: hoş[ş]-nevâ.

1389 S: ol.

Çeşm-i ebnâ-yı cihân şimdiye dek
Görmemişdür böyle bir feyz-i Hudâ
Tâ ölünce eylesem medhın anuñ
Hâk-i pāye olmaya lâyıķ edâ
Cümle ‘ âlem vaşfına kâdir degül
Ben ne hâkim eyleyem medh u şenâ
İde maḥşerde şefâ‘ at ol Resül
Rüz u şeb budur du‘ âmuz **Ḳadriyâ**
Sürdigümde hâk-i pāyine yüzüm
Baķmaya ‘ işyānuma ide ‘ aṭâ¹³⁹⁰

Naḳl olunur ki Benî İsrâ‘il zamânında bir fâsıķ u fâcir var idi. Nice eyyâm-ı¹³⁹¹ ‘ ömrin fışķ u fücürda geçürüp¹³⁹² ol ḥâlde iken vefât ider.¹³⁹³ Halk anuñ mevtinden **[57a]** mesrür olup ayağından süriyüp bir mezbeleye bırağup gitdiler.¹³⁹⁴ Cebrâ‘il ‘ aleyhi’s-selâm emr-i Haķla Hażret-i Mūsâ ‘ aleyhi’s-selâma gelüp “Haķ te‘ âlâ celle şānuhu saña selâm idüp buyurdu¹³⁹⁵ ki dostlarımdan bir kimesne¹³⁹⁶ aḥrete intikâl idüp anı mezbeleye bıraķmışlardır.¹³⁹⁷ Mezbeleden ḳaldırıp¹³⁹⁸ Benî İsrâ‘ili¹³⁹⁹ namâzına da‘ vet idüp ḳılsunlar, anuñ sebebiyle cümlesin yarlığayım.”¹⁴⁰⁰ didi. Çün Mūsâ ‘ aleyhi’s-selâm ol mezbele içine¹⁴⁰¹ gelüp¹⁴⁰² gördi ki ‘ ömrin nice eyyâm-ı fışķ u fücürda geçüren¹⁴⁰³

1390 M, T: Beyitten sonra satır başında kırmızı mürekkeple “neşir” ifadesi yazılıdır.

1391 S: zamân-ı.

1392 M, T: geçürüp.

1393 T: fevt olup.

1394 M: bırağurlar; T: bırağurlar.

1395 T: buyurur.

1396 T: kimse.

1397 T: bıraḳdılar.

1398 T: ḳaldırıp.

1399 M, T.

1400 S: yarlığadım.

1401 M: mezbeleye.

1402 T: geldi.

1403 M, T: geçiren.

kimesnedür.¹⁴⁰⁴ Mutehayyir¹⁴⁰⁵ olup ma'mûr olduğu¹⁴⁰⁶ üzre emri yerine getürüp¹⁴⁰⁷ ba' de su'âl itdi: “Yâ Rabbi, bu kimesneye bu mertebe neden müyesser oldı?” Hâzret-i Bârî-i te'âlâ celle celâluhu ve 'alâ¹⁴⁰⁸ buyurdı ki “Bu kulumñ günâhı halk bildüğünden ziyâdedür lâkin bir gün Tevrâta nazâr idüp âhîr zamân peygamberi¹⁴⁰⁹ şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretlerinüñ na't-ı şerîfün gördi, Hâbîbün¹⁴¹⁰ muhabbeti qalbine eşer idüp ol varağı bûs eyleyüp yüzine [57b] sürdi, anuñ hürmetine 'afv eyledim.” didi.

Faşl

Bağ' de olan ziyâretlerün¹⁴¹¹ beyânındadır.¹⁴¹²

Hâzret-i 'Oşmân rağıya'llâhu te'âlâ 'anhu anda medfündür, türbeleri vardır. Hâzret-i İbrâhîm ibn Nebî 'aleyhi's-selâm¹⁴¹³ ve Hâzret-i Ebâ Sa'îd şağâbeden büyük kimesnedür. Hâzret-i İmâm Mâlik ve şeyh-i kura ve Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretlerinüñ toquz hâtunları ve bir¹⁴¹⁴ mağalde dağı kızları ve süd vâlideleri¹⁴¹⁵ ve Hâzret-i 'Alîün vâlideleri bu cümle anda¹⁴¹⁶ medfünelerdür,¹⁴¹⁷ rıdvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'ın. Ve Hâzret-i İbrâhîm rağıya'llâhu 'anhuñ türbesinde kibâr-ı şağâbeden altı kimesne¹⁴¹⁸ medfündür, rıdvânu'llâhi te'âlâ 'aleyhim ecma'ın. Ve bir türbe dağı vardır, Hâzret-i¹⁴¹⁹ Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llâhu te'âlâ ve sellem Hâzretlerinüñ 'amm-i pâki ki Hâzret-i 'Abbâs rağıya'llâhu 'anhu maqbûlu'n-nâs¹⁴²⁰ ve Hâzret-i İmâm Hasan rağıya'llâhu te'âlâ 'anhu dağı anda medfündür. Ve Hâzret-i İmâm Huseynün rağıya'llâhu 'anhu üç oğulları rağıya'llâhu 'anh¹⁴²¹ [58a] bir rivâyetde

---

¹⁴⁰⁴ T: kimse.

¹⁴⁰⁵ S: Mutehayyir.

¹⁴⁰⁶ T: oldığı.

¹⁴⁰⁷ M, T: getürdi.

¹⁴⁰⁸ M, T: celle ve 'alâ.

¹⁴⁰⁹ T: peygamberimün.

¹⁴¹⁰ T: Hâbîbimün.

¹⁴¹¹ M: ziyâretler; S: ziyâretleri.

¹⁴¹² S: beyân ider.

¹⁴¹³ M nüshasında “selâm” ifadesi için sadece “mim” harfi yazılmıştır.

¹⁴¹⁴ M, T.

¹⁴¹⁵ S: vâlidesi.

¹⁴¹⁶ M, T: anda.

¹⁴¹⁷ S: medfündür.

¹⁴¹⁸ M nüshasında mükerrer yazılmıştır.

¹⁴¹⁹ M, T.

¹⁴²⁰ T: maqbûlu'n-nâs.

¹⁴²¹ T: rağıya'llâhu 'anh.

Ḥazret-i Fāṭıma raḍıya'llāhu te'ālā 'anhā daḥı anda medfūnedür.¹⁴²² Eşahḥ rivāyetde ḥücre-i şerīfde medfūnedür, dimişler. Baḳı' de meşhūr olan¹⁴²³ bu¹⁴²⁴ zıkr olunan ziyāretlerdür ki ḳurb-ı şehirdedür. Ve ḥāric-i şehirde olan ziyāretler daḥı beyān olunur. Evvelā Bāb-ı Mışruñ ḥāricinde olan mesācidi beyān idelim:¹⁴²⁵ Mescid-i Ḥazret-i Ebūbekr Şıddıḳ raḍıya'llāhu te'ālā 'anhu, Mescid-i Ḥazret-i 'Alī kerrema'llāhu te'ālā vechehu, biri daḥı Mescid-i Ḥāşeki Sulṫān. Bu üç mescidüñ de¹⁴²⁶ mināreleri vardır. Ve ḥāric-i şehirde olan ziyāretlerden evvelā kim¹⁴²⁷ Ḥazret-i Ḥamza¹⁴²⁸ raḍıya'llāhu te'ālā 'anhu ki Ḥazret-i Resūl-i Ekrem¹⁴²⁹ ve Nebiyy-i Muḥterem Ḥazretlerinüñ 'amm-i pākleridür, anı beyān idelim: Ḥazret-i Ḥamzaya¹⁴³⁰ raḍıya'llāhu te'ālā 'anhu¹⁴³¹ şehir-i Medīne-i Münevvereden süvārī bucuḳ sā'atde varırlar.¹⁴³² Cebel-i Uḥud ḳurbında türbe-i şerīfeleri vardır, anda medfūndür. Şehīd oldukları¹⁴³³ maḥal ḥālā medfūn¹⁴³⁴ oldukları yer degüldür, yine ol maḥalle ḳarıbdür. Rivāyet olunur ki **[58b]** ḳaçan şehīd olmışlar, ol şehīd oldukları maḥalde defn eylemişler, ba' de bir 'azīm seyl olup¹⁴³⁵ çıkarup ḥālā türbe-i şerīfeleri olan maḥalle götürmüş.¹⁴³⁶ Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Ḥazretleri ḥaber virip¹⁴³⁷ ol yere defn eyleñ diyü sa'ādetle buyurmuşlar, ba' de ḥālā oldukları maḥalle defn olunmuş. Naḳl olunur ki Ğazā-yı Uḥud ol meydān-ı 'āliyede olmuşdur. Cebel-i Uḥud bir 'azīm taḡdur. Ḥazret-i Resūl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem şalla'llāhu te'ālā 'aleyhi ve sellem Efendimizüñ mübārek dişleri ol ğazāda şehīd olmuşdur. Cebel-i Ramā bir küçük taḡdur, taḡı ol taḡdan atmışlardur. Ba' de ol sulṫān-ı refi' ü's-şān Ḥazretleri ārām idüp bir taḡa ṭayanmışlardur,¹⁴³⁸ ser-i mübārekleri gelen bir taḡda bellüdü.¹⁴³⁹ Bir maḥal daḥı vardır, mübārek ḥātır-ı şerīflerini tesellī itmek¹⁴⁴⁰ için Ḥazret-i Cibrīl¹⁴⁴¹ 'aleyhi's-selām āyet-i

¹⁴²² M, S: medfūnlardur.

¹⁴²³ M, T.

¹⁴²⁴ M nüshasında mükerrer yazılmıştır.

¹⁴²⁵ T: idelüm.

¹⁴²⁶ M.

¹⁴²⁷ T.

¹⁴²⁸ S: Ḥazret-i Ḥamza.

¹⁴²⁹ M, T: Ḥazret-i Resūl-i Ekremüñ.

¹⁴³⁰ S: Ḥamzaya.

¹⁴³¹ Bu ifade, T nüshasında kısaltma ile verilmiştir (r d).

¹⁴³² M, S: varır.

¹⁴³³ S: oḳları.

¹⁴³⁴ M, T.

¹⁴³⁵ T: gelüp.

¹⁴³⁶ S, T: götürmüş.

¹⁴³⁷ T: ḥaber virip.

¹⁴³⁸ M: dayanmışlardur.

¹⁴³⁹ M, T: bellü olmuşdur.

¹⁴⁴⁰ T: etmek.

¹⁴⁴¹ T: Ḥazret-i Cebrā'ıl.

kerîme ile nâzil olmuşdur. Rivâyet olunur ki Hâk subhânehû ve te‘âlâ celle ve ‘alâ¹⁴⁴² Hâzretleri [59a] Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâma “Ne maħalde pek zaħmet çekdüñ?” diyü su’âl buyurduklarında¹⁴⁴³ “Yâ Rabb, Saña ne ma‘lüm degül, üç maħalde pek zaħmet çekdim.” didügi¹⁴⁴⁴ oldur ki beyân olunur: Birisi faħr-ı benî ‘Âdem ve server-i ‘âlem Hâzret-i Hâbîb-i Ekrem¹⁴⁴⁵ şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Hâzretlerinüñ mübârek dişleri şehîd olduğı zamân Hâk te‘âlâ emriyle¹⁴⁴⁶ “Tîz¹⁴⁴⁷ yetiş yâ Cebrâ’îl, hâbîbimüñ bir kaħre kan-ı şerîfleri yere düşmesün, ‘azametim¹⁴⁴⁸ haħkı için bir daħı yeryüzünde nebâtâtdan bir nesne bitüremem.” didi. Biri daħı oldur ki Hâzret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâmı kuyuya¹⁴⁴⁹ atdılar, ol maħalde yine Allâh te‘âlâ emr eyledi,¹⁴⁵⁰ “Yâ Cebrâ’îl yetiş bir kılına haħta gelmesün.” didi, bi-emri’llâhi te‘âlâ¹⁴⁵¹ Hâzret-i Yûsuf ‘aleyhi’s-selâm emîn oldı. Biri daħı oldur ki Hâzret-i İbrâhîm şalavâtu’llâhi ‘alâ-nebiyyinâ ve ‘aleyh oğlu¹⁴⁵² İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâmı bi-emri’llâhi te‘âlâ kurbân eylemek¹⁴⁵³ murâd eyleyüp ve bıçağı İsmâ‘îl ‘aleyhi’s-selâmuñ boğazına dayadıķda [59b] Hâk te‘âlâ Cebrâ’îl ‘aleyhi’s-selâma emr eyledi, “Yetiş bıçağın yüzün sil yâhud çevir!” dimişler. Birkaħ rivâyet olunmuşdur.¹⁴⁵⁴ Tâ ki bıçağ¹⁴⁵⁵ kesmeye didi, ol maħalde bıçağ da¹⁴⁵⁶ kesmedi haħtâ İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm¹⁴⁵⁷ bıçağın¹⁴⁵⁸ bir taşa çaldı, taşı kesdi, Minâda ziyâret olunan ol taşdur, dirler, bir daħı çekdi, yine kesmedi. Ba‘zılar soñra ucun dayadı,¹⁴⁵⁹ iki kaħ oldı, dirler. Ba‘de bıçağ bi-emri’llâhi te‘âlâ cevâb eyledi ki “Yâ İbrâhîm seni Nemrûd âteşe atdı, âteş niçün yaħmadı?” Hâzret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm cevâb virdi ki “Allâh te‘âlâ celle şânuhu yaħma diyü¹⁴⁶⁰ emr eyledi, anuñçun yaħmadı.” Bıçağ cevâb eyledi ki “Hâk te‘âlâ âteşe bir kerre yaħma didi,

1442 M: Hâzret-i Bârî-i teâlâ celle ve ‘alâ; T: Hâzret-i Bârî celle ve ‘alâ.

1443 M, T: buyurduğında.

1444 M, T: didiği.

1445 M: Hâzret-i Hâbîb-i Ekrem.

1446 M: emr eyledi ki; T: emr eylediği.

1447 M.

1448 T: ‘izzim.

1449 T: kuyuya.

1450 S: Allâh te‘âlânuñ emriyle.

1451 M: bi-emri’llâh.

1452 T: oğlu.

1453 T: etmek.

1454 T: vardır.

1455 S: buçağ.

1456 T.

1457 M nüshasında “‘aleyhi’s-selâm” ifadesi kısaltma ile yazılmıştır (‘ m).

1458 T: bıçağı.

1459 T: tayadı.

1460 T: deyü.

yağmadı, baña yetiş kerre kesme diyü¹⁴⁶¹ hitâb geldi.”¹⁴⁶² diyecek Hâzret-i İbrâhîm ‘aleyhi’s-selâm mütehayyir¹⁴⁶³ oldılar, ol üç maḥallüñ biri daḥı bu idi ki zıkr olundu. Ve bālâda zıkr olunan ziyâretlerin¹⁴⁶⁴ biri daḥı **[60a]** bu idi ki Hâzret-i¹⁴⁶⁵ Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muḥterem şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Hâzretleri ğazâ-yı mezbûra giderken silâḥ giydikleri maḥall-i şerîfdür. Ve biri daḥı şühedâ maḥallidür. Ve bunlardan ğayrı olan ziyâretleri daḥı beyân idelim. Evvelâ bir ziyâret daḥı Kıbleteyndür, şehirden buçuḡ sâ‘ atde varılır. Hâzret-i Hâbîb-i Ekrem ve Resûl-i Muḥterem şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem meşelâ¹⁴⁶⁶ şaḥâbe-i kirâm rıdvânu’llâhi te‘âlâ ‘aleyhim ecma‘în bi’t-tamâm anlar ile namâzda iken bu âyet-i kerîme ol maḥall-i şerîfde nâzil olmuştur, dirler: *Ķad nerâ teḡallube vechike fi’s-semâ’i felenuvelliyenneke kıbleten terḡâhâ fevelli vecheke şetra’l-mescidi’l-ḡarâm*¹⁴⁶⁷ ilâ-âḡhirihi.¹⁴⁶⁸ Ve bu yolda bir ziyâret daḥı Mescid-i Râbi‘ adur.¹⁴⁶⁹ Biri daḥı Mescid-i Nebîdür ki Mescid-i Fetḡ dirler, bir yüksek maḥalde vâḡi‘ olmuştur. Biri daḥı Mescid-i Hâzret-i Ebûbekrdür. Biri daḥı Mescid-i ‘Alî raḡıya’llâhu te‘âlâ ‘anhdur,¹⁴⁷⁰ biri daḥı Mescid-i Selmân-ı Fârisîdür. Bir ziyâret**[60b]** daḥı Mescid-i Ķubâdur ki beyân olunur. Mescid-i Ķubâ şehre Hâzret-i Hânzadan¹⁴⁷¹ yaḡındur lâkin ol ğayrı semte düşer, bâġçelik içindedür. Mescid-i Ķubânuñ nıḡfi örtülüdür¹⁴⁷² ve nıḡfi açıḡdur, miḡrâbı ve minberi vardur. Ve şol cānibinde bir miḡrâb vardur, anda namâz kılinup du‘â olunmaḡ ğerekdür. Hâbîb-i Ekrem ve Nebiyy-i A‘zam şalla’llâhu te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Hâzretlerine ol maḥalden Ka‘be-i Mükerreme keşf olmuştur, dirler. Ve bir miḡrâb daḥı vardur ki¹⁴⁷³ Mekkedden hicret buyurduḡlarında mübârek develeri ol maḥalde çöḡmiştür, dirler. Ol hicretlerinde ibtidâ cum‘a namâzın Mescid-i Ķubâda kılmıḡlardur. Ve bir miḡrâb daḥı vardur ki¹⁴⁷⁴ âyet-i kerîme nâzil olmuştur. Ve mescid-i şerîfüñ ortasında bir ḡapu vardur.

1461 T: deyi.

1462 T: eyledi.

1463 S: mütehayyir.

1464 T: ziyâretlerüñ.

1465 M, T.

1466 T: meşelâ.

1467 “Biz, [Ey Peygamber] senin sık sık yüzünü [bir kılavuz arayışı içinde] göġe çevirdiğini görüyoruz. Ve şimdi seni tam tatmin edecek bir kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Harâm’a çevir...”, Bakara, 2/144.

1468 T: el-âyet.

1469 M: Mescid-i Erba‘ adur.

1470 S: ‘anh.

1471 S: Hâzret-i Hânzadan.

1472 T: örtülüdür.

1473 T.

1474 T.

Bāb-ı Sābi‘

Medīne-i Münevvereden Mekke-i Mükerreremeye varınca vāki‘ olan menāzil ve merāhilüñ sā‘ atleri ve sā‘ir aḥvālleri ve daḥı Mekke-i Mükerreme şerrefeha’llāhu te‘ālānuñ aḥvāli beyānındadır, birkaç faşl üzre [61a] tertīb olmuştur, in-şā’llāhu’r-Raḥmān ‘alā-vechi’l-imkān taḥrīr ve beyān olunur.

Menzil-i Bi’r-i ‘Alī

Medīne-i Münevvereden kalkıldıḡda¹⁴⁷⁵ iki bucuḡ sā‘ atde Bi’r-i ‘Alī nām maḡalle varılır, birkaç kuyulardur,¹⁴⁷⁶ Şām ḡuccācı bu maḡalde muḡrim olurlar.¹⁴⁷⁷

Menzil-i Ḳubürü’ş-Şühedā

Bi’r-i ‘Alīden kalkıldıḡda¹⁴⁷⁸ Ḳubürü’ş-Şühedā nām maḡalle varılır. Yol üzre bir maḡalde şehīdler yatur, on bir sā‘ atlik¹⁴⁷⁹ yoldur. Ve bu ḡonakda şü yoḡdur. Bu maḡal bir mürtefi‘ yer olmaḡla bir miḡdār şoḡucaḡı olur. Muḡrim olanlar bu maḡalde gice olduḡda ba‘zı mertebe şoḡucaḡ çekerler.¹⁴⁸⁰

Menzil-i Cudeyde

Ḳubürü’ş-Şühedādan kalkıldıḡda¹⁴⁸¹ Cudeyde nām maḡalle varılır, on dört bucuḡ sā‘ atlik¹⁴⁸² yoldur ve bu yolda muḡaylān çoḡdur. Maḡall-i ḡonak tünekdür. Cudeyde bir ḡariyyedür, ḡurmā¹⁴⁸³ aḡaçları çoḡdur ve laḡif aḡarşuyı¹⁴⁸⁴ vardır.

Menzil-i Bedr-i Ḥuneyn

Cudeydeden kalkıldıḡda¹⁴⁸⁵ Bedr-i Ḥuneyn nām maḡalle varılır, on sā‘ atlik¹⁴⁸⁶ yoldur. Bedr-i Ḥuneyn bir ḡaşabadur,¹⁴⁸⁷ bir bāḡçelü [61b] ḡariyyedür,¹⁴⁸⁸ çārşüsü daḡı vardır ve lāzım olan eşyā bulunur. Ḥurmā aḡaçları ḡāyet çoḡdur. Ve belesān yaḡı daḡı çoḡ bulunur,¹⁴⁸⁹ belesān aḡaçdur. Ve

---

¹⁴⁷⁵ S: kalkıldıḡda.

¹⁴⁷⁶ T: kuyulardur.

¹⁴⁷⁷ S: olur.

¹⁴⁷⁸ S: kalkıldıḡda.

¹⁴⁷⁹ S: sā‘ atlik.

¹⁴⁸⁰ M, T: +gice olduḡda.

¹⁴⁸¹ S: kalkıldıḡda.

¹⁴⁸² S, T: sā‘ atlik.

¹⁴⁸³ S: ḡurmā.

¹⁴⁸⁴ S: şuyı.

¹⁴⁸⁵ S: kalkıldıḡda; T: ḡalkıp.

¹⁴⁸⁶ S, T: sā‘ atlik.

¹⁴⁸⁷ M, S: ḡaşaba.

¹⁴⁸⁸ T: yerdür.

¹⁴⁸⁹ T: çoḡdur.

konaguñ suyu mā-yı cārīdür. Ve Mısr huccācı dağı bu konaga uğrayup Mekke-i Mükerrmeye varınca bu zıkr olunacak¹⁴⁹⁰ yoldan giderler. Ve bu menzilüñ hırsızı¹⁴⁹¹ dağı çokdur, pek¹⁴⁹² yükleri ziyāde muhāfaza itmek¹⁴⁹³ gerekdür. Ve bu yoluñ¹⁴⁹⁴ iki tarafı tağ arası¹⁴⁹⁵ olup tünek olmağla kaşar büzilüp bölük bölük¹⁴⁹⁶ gidilür. Cudeydeden Bedr-i Hıneyne varınca iki tarafı ‘azım bağçeler ve ĥurmā¹⁴⁹⁷ ağaçları ve cā-be-cā ħariyyelerdür ve ekinlerdür. Ve yer yer şular açar, bir hořca¹⁴⁹⁸ ma‘ mür vādīdür, muđaylān dağı çokdur. Ve Meryem Ana ağacı ve ĥınnā yaprağı dağı çokdur, çemşire beñzer.

Menzil-i Berr-i Meymün Nām-ı Dığer Tayyārāde¹⁴⁹⁹

Bedr-i Hıneynden ħalkıldıđda¹⁵⁰⁰ Berr-i Meymün nām mağalle varılır, on beş buçuğ sā‘ atli[k] yoldur. Ķonađ yeri¹⁵⁰¹ bir düz mağaldür, çöldür, şu yoğdur, muđaylān [62a] çokdur.

Menzil-i Rābi‘a Eşmesi

Nām-ı dığer Zü‘l-Hıcfē¹⁵⁰² Rābi‘ diyü¹⁵⁰³ de tesmiye olunur. Berr-i Meymündan ħalkıldıđda¹⁵⁰⁴ Rābi‘ nām mağalle varılır, on beř sā‘ atdür ve yolu ġāyet düzdür, muđaylān çokdur. Ve bu yoluñ mā-beyninde bir ħariyye vardur, Meřtūre dirler, ufacığ çekirdekli küçük karpūzı olur. Ve¹⁵⁰⁵ Rābi‘a Eřmesi dinmege¹⁵⁰⁶ bā‘ iş cüz’i ħazılsa řu çıkar lākin eşilüp çığmağ ile bir miđdār bulanığdur ve řođuk¹⁵⁰⁷ degüldür. Ve Mısr huccācı bu ħonađda muğrim olurlar. Miđātın¹⁵⁰⁸ biri dağı bu mağaldür. Ve ħonađ bir ħariyyedür, ba‘ zı nesne bulunur, Süveys Deryāsı pek ħarīb olmağla tāze balığlar dağı bulunur. Ĥattā mağall-i ħonađdan gemiler dađı¹⁵⁰⁹ görinür.

1490 M: olıncak; T: olunan.

1491 M: düzdi; S: düzi.

1492 T.

1493 T: etmek.

1494 M, T: yol.

1495 M, T.

1496 T: bölük.

1497 S: ĥurmā.

1498 S: hoşca.

1499 “Tayyārāde” sadece S nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1500 S: ħalkıldıđda.

1501 T: yeri.

1502 ذوالحجفه

1503 T: deyü.

1504 S: ħalkıldıđda.

1505 M.

1506 T: dimege.

1507 S, T: şovuk.

1508 T: Miđātuñ.

1509 T.

Menzil-i Güzelce Bürke Nâm-ı Diğer Halîş¹⁵¹⁰

Râbi' adan kalkıldıḡda yigirmi¹⁵¹¹ sâ' atde Güzelce Bürke nâm menzile¹⁵¹² varılır. Hadd-i zâtında bir güzel maḡaldür ve bir 'azîm bürkedür,¹⁵¹³ şuyı cārî ve laṭîfdür. Ve 'alâmet [62b] için bürke başında bir kübbe vardır.¹⁵¹⁴ Ve maḡall-i konaḡ bir ḡariyyedür, ba'zı nesne bulunur ve ḡurmâ ağaçları vardır. Ve bu konaḡa iki sâ' at kaldıḡda Ḳum 'Aḡabesi dirler, bir maḡal vardır, cüz'î yerdür, ṭarafeyni ḡumdan ṭaḡlardur, ḡum yıḡılmasun¹⁵¹⁵ diyü¹⁵¹⁶ iki cānibe sedd itmîşlerdür.¹⁵¹⁷ Mıṣr ḡuccacı bu 'aḡabeye Sükker¹⁵¹⁸ 'Aḡabesi dirler. Bâ' iş oldur ki anlar bu maḡalle geldükde şerbetler içilür.¹⁵¹⁹ Ve bu konaḡın¹⁵²⁰ mâ-beyninde bir ḡariyye vardır, Kudeyde dirler, ḡāhî anda daḡı¹⁵²¹ ḡonulmaḡ olur, şuyı ḡuyı şuyıdır, çendān eyü degüldür. Ve Kudeydeye üç sâ' at kaldıḡda bir sebîl¹⁵²² binā olunmuşdur, içinde ḡavzı vardır, şuyı 'amelîdür, ḡac zamānında eṭrāfda olan¹⁵²³ ehl-i ḡariyyeyi pür iderler.

Menzil-i 'Asfān

Ḥalîşden kalkıldıḡda¹⁵²⁴ 'Asfān¹⁵²⁵ nām maḡalle varılır, yedi sâ' atlık¹⁵²⁶ yoldur, altı sâ' atde daḡı varılmaḡ olur,¹⁵²⁷ yolu bir miḡdār ṭaṣlıḡdur. 'Asfān bir ḡariyyedür, ba'zı nesne bulunur. Ḳarşusunda bir ṭaḡ, [63a] ḡurbında bir vîrān palanḡacıḡ vardır.¹⁵²⁸ Ve maḡall-i konaḡda bir ḡuyı¹⁵²⁹ vardır, aṣlı

¹⁵¹⁰ "Ḥalîş" sadece S nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır; T: Ḥalîş.

¹⁵¹¹ T: yirmi.

¹⁵¹² T: maḡalle.

¹⁵¹³ M, T: bürke vardır.

¹⁵¹⁴ S: var.

¹⁵¹⁵ M: yıḡılmasun; T: yenilmesün.

¹⁵¹⁶ T: deyü.

¹⁵¹⁷ M, T: etmişlerdür.

¹⁵¹⁸ T: Şeker.

¹⁵¹⁹ T: içilür.

¹⁵²⁰ T: konaḡuñ.

¹⁵²¹ M, T: da.

¹⁵²² T: seyl.

¹⁵²³ M, T.

¹⁵²⁴ S: ḡalḡduḡda.

¹⁵²⁵ M, T.

¹⁵²⁶ S, T: sâ' atlık.

¹⁵²⁷ T: varılır.

¹⁵²⁸ S: var.

¹⁵²⁹ M, T: ḡuyı.

yağmurdandır, Bi'r-i Nebî dirler. Hâzret-i¹⁵³⁰ Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i Muhterem şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretleri ol kıyudan¹⁵³¹ şu içmişlerdür, dirler, laţif şudur.

Menzil-i Vâdi-i Fâtıma

Asfândan kalkıldıkdâ¹⁵³² Vâdi-i Fâtımayâ¹⁵³³ varılır, on dört sâ'atli[k] yoldur, dahı ziyâde dahı eksik¹⁵³⁴ hesâb eylemişlerdür. Vâdi-i Fâtıma bir hoşca¹⁵³⁵ bāğçelü qarriyyedür,¹⁵³⁶ şuları firāvândur, kâdi¹⁵³⁷ bu maħalde çokdur.

Faşl

Mekke-i Mükerrremeye varılmanuñ beyânındadır.

Vâdi-i Fâtımadan kalkıldıkdâ¹⁵³⁸ altı sâ'atde Mekke-i Mükerrremeye varılıp¹⁵³⁹ Mu' allâ dimekle¹⁵⁴⁰ ma'rûf maħalde ħaymeler¹⁵⁴¹ ile qonılır.¹⁵⁴² Ve Sebîl dirler,¹⁵⁴³ bir maħal vardır, şehr-i Mekke-i Mükerrremeden bucuq sâ'at beridür, mîr-i ħac ol maħalde qonup ba' de maħall-i¹⁵⁴⁴ şerîfi tezyîn idüp alay ile şehr-i Mekke-i Mükerrremeye dâhil olur. Ol Sebîl dinilen [63b] maħal 'Umre ile şehr-i Mekkenüñ mâ-beynindedür.¹⁵⁴⁵ 'Umre şehr-i Mekkeye bir sâ'atli[k] yerdir,¹⁵⁴⁶ giderken yol üzre vâki' olmuş bir suffe-i sa' adetdür. Harem-i Şerîfüñ bir cânibinüñ ħaddi ol maħaldür, andan içerü olan şayd ħarâmdur ve âdâb olan oldur ki Mekke-i Mükerrremeye girüldüğü¹⁵⁴⁷ zamân qâdir olursa yayanca yürüyüp gâyet ħuşû [i]le¹⁵⁴⁸ tövbe ve istiğfâr iderik, dâhil ola zıkr olunduğı üzre Mu' allâda

---

1530 M, T.

1531 T. kıyudan.

1532 S: kalkıldıkdâ.

1533 M, T: Vâdi-i Fâtıma nâm maħalle.

1534 M, T: eksikde.

1535 S: hoşca.

1536 T: yerdir.

1537 Kâd-ı Hindi: Sind ağacından elde edilen sert bir maddedir. Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Turkî*, İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317/1899.

1538 S: kalkıldıkdâ.

1539 T: varılır.

1540 M, T: dimek ile.

1541 S: ħaymeler.

1542 T: ħaymeler qurılır.

1543 M: derler.

1544 T: maħfel.

1545 T: mâ-beyni olan yerdedür.

1546 S: yoldur.

1547 M, T: girüldüğü.

1548 Üç nüshada da ' ile şeklinde yazılmıştır.

konulur,¹⁵⁴⁹ ba' de Beyt-i Mu'azzamayı ziyârete gidilir. Harem-i Şerîf qarîb olduĝda yol üzre iki nişân vardır ki Harem-i Şerîfün bir minâresi görünür. Ol maħalle varıldıĝda¹⁵⁵⁰ du' â iderler. Evvel ol¹⁵⁵¹ binâlar yoĝ¹⁵⁵² iken Ka' be-i Mükerrreme ol maħalden görünür imiş. Hâzret-i¹⁵⁵³ Resûl-i Ekrem ve Hâbîb-i A'zam şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Hâzretleri teşrîf itdüklerinde ve 'avdet itdüklerinde¹⁵⁵⁴ ol yerde du' â iderler imiş. Ol maħalde du' â itmek sünnettür, dirler, meşhûr olmuştur. Ve Harem-i Şerîfe Bâbu's-Selâmdan [64a] dâhil olmak daĝı sünnettür. Bâbu's-Selâma varıldıĝda Ka' be-i Şerîfe şerrefeha'llâhu te'âlâ 'ayân olur. Ol maħalde semâvât kapuları açılır, rahmetler saçılır, du' âlar maĝbûl olmak muĝarrerdür,¹⁵⁵⁵ dimişler ve du' âda kuşur olunmamaĝ gerekdür.¹⁵⁵⁶ Ba' de Beyt-i Mekke-i Mükerrmeyi¹⁵⁵⁷ tavâf idüp Maĝâm-ı İbrâhîmde namâz kılup¹⁵⁵⁸ çıkup sa'y idüp menziline qarâr olunur. Ammâ hacca niyyet üç kısımdur: Biri kırândur¹⁵⁵⁹ ki ekşer 'ulemâımız¹⁵⁶⁰ cümleden efđal oldur dimişlerdür. Eger kırâna niyyet etmiş olsa ol kimesne¹⁵⁶¹ iki sa'y ider, sâ'ir maħalde daĝı iki katdur, ĝayruñ bir itdüĝi¹⁵⁶² şey'i ol iki ider. Menâsikde cümle aĝvâl ki tavâf-ı Beytu'llâh ve sa'y ve ihrâm ve ĝurbân ve daĝı lâzım olan 'alâ-vehi't-tafşîl beyân olunmuştur. Ve anda deliller daĝı¹⁵⁶³ vardır. Bu muhtaşarda icmâl olunup ba'zı mertebe iĝtizâ hasebiyle beyân olunur.¹⁵⁶⁴ Beyt-i Şerîf şerrefeha'llâhu te'âlâ şehri-i Mekkenün ortasında[64b] vâĝi' olmuştur, büyük Harem-i Şerîfi vardır, açıĝdur, eĝrafı mermer direkdür,¹⁵⁶⁵ üstü¹⁵⁶⁶ kemer kemer ĝubbelerdür ve yer yer kapuları vardır. Ka' be-i Şerîfe zâde'llâhu te'âlâ şerefen ve ta'zîmen Harem-i Şerîfün tâ¹⁵⁶⁷ ortasında açıĝ yerde vâĝi' olmuştur. Eĝrafı ki tavâf olunan maħaldür, mermer döşelidür. Ve maħall-i maĝâfda¹⁵⁶⁸ câ-be-câ mermer direkler üzre aşılı ĝandiller vardır, gice ile

¹⁵⁴⁹ T: konulup.

¹⁵⁵⁰ M, S: varılacak.

¹⁵⁵¹ M, T: ol.

¹⁵⁵² M: yoĝ.

¹⁵⁵³ M, T.

¹⁵⁵⁴ M, T: gelüp gitdüklerinde.

¹⁵⁵⁵ S, T: muĝarreddür.

¹⁵⁵⁶ M, S: gerek.

¹⁵⁵⁷ M, T: Beyt-i Mu'azzamayı.

¹⁵⁵⁸ T: kıılır.

¹⁵⁵⁹ "Biri kırândur" ifadesi T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

¹⁵⁶⁰ M, S: 'ulemâ.

¹⁵⁶¹ T: kimse.

¹⁵⁶² T: etdüĝi.

¹⁵⁶³ M, T.

¹⁵⁶⁴ T: olundu.

¹⁵⁶⁵ S: direkler.

¹⁵⁶⁶ M, S: üzre.

¹⁵⁶⁷ T.

¹⁵⁶⁸ T: maħall-i tavâfda.

huddāmı yaqarlar. Ve Harem-i Şerīfde yedi mināre-i bālā ve bir minber-i zībā vardır, Bāb-ı Şerīfūñ önünde vāqī^c olmuştur. Ve Beyt-i Şerīfūñ cevānib-i erba^c asında dört maqām vardır: Biri altun oluğa karşı Hānefī¹⁵⁶⁹ maqāmıdır ve¹⁵⁷⁰ biri zemzem-i şerīfūñ tā¹⁵⁷¹ üstünde Şāfi^c ī maqāmıdır, biri Mālikī, biri daḥı Hānbelī maqāmıdır. Evkāt-ı ḥamsede mezāhib-i erba^c ı cem^c olup namāz kıllurlar.¹⁵⁷² Hānefī¹⁵⁷³ imāmı mīzāb-ı şerīfūñ altında bir siyāh taş vardır¹⁵⁷⁴ ki Hacer-i İsmā^c īl dirler, anda kıllur ve cemā^c atūñ¹⁵⁷⁵ bir miqdārı Ḥaḥīm¹⁵⁷⁶ dinilen maḥalde iktidā iderler ki **[65a]** imām da anda tūtur, sā[’]iri eṭrāfdan iktidā iderler. Şāfi^c ī imāmı Beyt-i Şerīfūñ kapusı önünde kıllur ve bir cānibinde¹⁵⁷⁷ daḥı Mālikī imāmı ve bir cānibinde Hānbelī imāmı kıllur. Lākin bu iki imām Beyt-i Şerīfe muttaşıl kıllmaz, bir miqdār girüce vāqī^c olmuştur. Ve maqām-ı İbrāhīm bāb-ı şerīfūñ muḥābelesinde vāqī^c olmuştur.¹⁵⁷⁸ Üsti örtülü ve¹⁵⁷⁹ eṭrāfı şebīkedür. Ve ba^c de[’]ṭ-tavāf namāz ol maqām-ı şerīfūñ önünde kıllınur. Ve bi[’]r-i zemzem-i şerīf daḥı ol maḥalle qarībdür. Anuñ daḥı eṭrāfı dīvār ve¹⁵⁸⁰ üsti örtülüdür, bi[’]r-i şerīf ortasında vāqī^c olmuştur, ılıcaḥdır. Ve daḥı zemzem-i şerīfūñ çıkmasında¹⁵⁸¹ ba^c zılar Cebra[’] īl ^caleyhi’s-selām ḳanadı ile¹⁵⁸² yeri urdı,¹⁵⁸³ dirler. Ba^c zılar İsmā^c īl ^caleyhi’s-selāmuñ¹⁵⁸⁴ mübārek ökçesiyle¹⁵⁸⁵ yerinden çıkdı, dimişler. Bunuñ ḥaḳḳında mufaşşal ḥikāye beyān etmişlerdür¹⁵⁸⁶ ve bu maḥalde icmāl olundu. Ve Maqām-ı İbrāhīmde bir taş vardır, Ḥazret-i İbrāhīm şalavātu’llāhi ^caleyh¹⁵⁸⁷ Ka^c be-i Mükerrmeyi ḳaçan¹⁵⁸⁸ binā itdüklerinde¹⁵⁸⁹ ol taşa başup **[65b]** dīvār-ı mübārek yüksege ḳalkduḳca ol taş daḥı Ḥazret-i İbrāhīm ^caleyhi’s-selām ile me^c an ḳalkar

1569 T: Hānīfī.

1570 T.

1571 T.

1572 T: kıllurlar.

1573 T: Hānīfī.

1574 S, T: var.

1575 M: cemā^c atin.

1576 S: Ḥaḥīm.

1577 S: cānibde.

1578 M, T: Ve maqām-ı İbrāhīm bāb-ı şerīfūñ muḥābelesinde vāqī^c olmuştur.

1579 T.

1580 T.

1581 M: çıkmasunda.

1582 T: ḳanadıyla.

1583 T: urup çıkdı.

1584 S, T: ^caleyhi’s-selām.

1585 M, S: mübārek ökçesi.

1586 M: etmişlerdür; T: etmişler.

1587 T: ^caleyhi’s-selām.

1588 T.

1589 T: etdüklerinde.

imiş ve dağı ba'zı rivāyāt itmişlerdür.¹⁵⁹⁰ Ol taşda mübārek kadem-i şerīflerinüñ¹⁵⁹¹ eşeri¹⁵⁹² vardır, ziyāret olunur lākin her zamān açılmaz. Ve şöyle rivāyet olunur ki Hāzret-i İbrāhīm 'aleyhi's-selām Beyt-i Şerīfi binā itdüğü zamān yüksekliğin toköz zirāc¹⁵⁹³ itdi ve yeryüzünde uzunluğun¹⁵⁹⁴ Hacer-i Esvedden rükn-i Şāmīye varınca otuz iki zirāc¹⁵⁹⁵ itdi. Ve mīzāb-ı şerīf cānibi ki rükn-i Şāmīden rükn-i 'Irāķīye varınca yigirmi iki zirāc¹⁵⁹⁶ itdi. Ve rükn-i 'Irāķīden rükn-i Yemānīye varınca otuz bir zirāc¹⁵⁹⁷ itdi. Ve rükn-i Yemānīden Hacer-i Mübāreke varınca yigirmi zirāc¹⁵⁹⁸ itdi. Ve şöyle naql olunur ki Beyt-i Şerīf on kerre binā olunmuşdur. Evvel binā olunduğı zamān Hacer-i Mübāreki cennetden getürmişlerdür. Ba' de Tūfān-ı Nūh 'aleyhi's-selāmda Hāķ te'ālā Hacer-i Mübāreki hıfz için¹⁵⁹⁹ Cebel-i Ebū Kubeysde [66a] hıfz eyledi. Ba' de İbrāhīm 'aleyhi's-selām Ka'be-i Mükerrmeyi binā buyurduklarını¹⁶⁰⁰ zamān emr-i Hāķla¹⁶⁰¹ Cebrā'ıl 'aleyhi's-selām ol maħalden getürüp İbrāhīm 'aleyhi's-selāma virüp¹⁶⁰² yine yerine kōdı.¹⁶⁰³ Evvel Hacer-i Esved ol kadar¹⁶⁰⁴ berrāķ idi ki gicelerde etrāfında olanlar şem'a muħtāc olmazlar idi. Ve Hāķim¹⁶⁰⁵ dinilen maħal ki mīzāb-ı şerīfün altıdır, ol dağı Beyt-i Şerīfendür, şimdi taşra kalmışdur. Hālā Beyt-i Mu'azzama¹⁶⁰⁶ üç direk üzredür ve dīvār-ı şerīfün¹⁶⁰⁷ taşrasında kisve-i şerīfe giydirmişlerdür. Naql olunur ki Me'mūn Hālıfe zamānında Ka'be-i Şerīfeye yılda üç def'a kisve giydirirler idi, yevm-i terviyede kırmızı dībā¹⁶⁰⁸ māh-ı Recebün evvelinde kōbāfī giydirirler idi, şehr-i Ramażān-ı şerīf¹⁶⁰⁹ bayrāmında aķ dībā giydirirler idi. Nice zamān bu uslūb üzre olmuş, hālā¹⁶¹⁰ giydürilen¹⁶¹⁰ kisve-i şerīfe siyāhdur

1590 M, T: etmişlerdür.

1591 M, S: kademlerinüñ.

1592 T: nişānı.

1593 M: zirāc.

1594 T: uzunluğın.

1595 M, T: zirāc.

1596 M: zirāc.

1597 M, T: zirāc.

1598 T: hıfz için.

1599 M, T: itdüğü.

1600 T: Hāķ ile.

1601 T: virip.

1602 M: kōndı; T: kōdılar.

1603 T: pek.

1604 S: Hāķim.

1605 S, T: Beyt-i Mu'azzam.

1606 M, T: dīvār-ı mübārekin.

1607 "yevm-i terviyede kırmızı dībā", M nüshasında derkenarda yazılıdır.

1608 M, S: şehr-i Ramażān.

1609 T: hāliyə.

1610 M, T: giydürilen.

ki pārelerin bu cānibe getürürler. [66b] Mu‘tād budur ki¹⁶¹¹ ‘īd-i eḏḥānuñ ibtidā günü giydirilmekdür.¹⁶¹² Bu ḥidmet¹⁶¹³ için ol gün Ka‘be-i Mu‘azzama açılır,¹⁶¹⁴ gāyet tenhā olduğu maḥallerdür,¹⁶¹⁵ girilmede ta‘b çekilmez, zīrā ekṣer ḥuccāc ol¹⁶¹⁶ maḥall-i Minādudur. Ve Beyt-i Şerīfūñ içinūñ zemīni mermer döşelidür ve dīvār-ı şerīfleri daḥı mermerdür, üsti ḳubbe degöldür, içerüsi ve taşrası düzdür, iç tarafına zar-ı şerīf çekilmişdür ve aşılı ba‘zı altun ḳandiller vardur lākin yanmaz. Ve ḳaçan ki mübārek bāb-ı şerīf açılrsa nerdübān vardur, ḳurlar, anuñ ile çıkılır, evvelde olsa yine bi-emri’llāh ḥalk biri birinūñ üstüne başaraḳ çıkarlar. Mübārek işiginūñ¹⁶¹⁷ yüksekliḡi adam boyı miḳḏarı vardur.¹⁶¹⁸ Beyt-i Mu‘azzamuñ ber-vechle vaṣfı mümkün degöldür ve mümkün olduğu mertebeyi daḥı beyān etsek bu muḥtaşar¹⁶¹⁹ ḳatı mufaşşal olmaḳ lāzım gelür idi.¹⁶²⁰ Ehl-i tevārīḥ ‘alā-vechi’t-taṣṣīl beyān etmişlerdür,¹⁶²¹ bu faḳīr [67a] bu ḳadar ile iktifā olunmasını münāsib gördüm.

Faşl

Şehr-i Mekke-i Mükerrremenūñ beyānındadır ki¹⁶²² in-şā’llāhu’r-Raḥmān taḥrīr ve beyān olunur.

Ma‘lūm ola ki Mekke-i Mu‘azzama zāde’llāhu te‘ālā şerefen ve ta‘zīmen tūlānī vāḳi‘ olmuş bir şehr-i mu‘azzamdur. Ehl-i tevārīḥ bir meydānı, iki nihāyeti olmaḳ¹⁶²³ üzre beyān eylemişlerdür.¹⁶²⁴ Meydān-ı Mu‘allā dīmek ile ma‘rūf meḳābir-i şerīfedür ve Ḥadīce-i Kübrā raḏıya’llāhu te‘ālā ‘anhā anda medfūnedür,¹⁶²⁵ türbe-i şerīfeleri vardur. Ve şehr-i Mekkenūñ eṭrāfin taḡlar iḥāta eylemişdür.¹⁶²⁶ Şafā üzrine müşerref olan Cebel-i Ebū¹⁶²⁷ Ḳubeysdür, şaḳḳu’l-ḳamer mu‘cizesi anda vāḳi‘ olmuşdur. Ve şehr-i Mekke fetḥ olunduḡda ibtidā Bilāl-i Ḥabeşī ḥazretleri¹⁶²⁸ raḏıya’llāhu ‘anh

¹⁶¹¹ T.

¹⁶¹² M: giydürülmekdür; T: giydirirler.

¹⁶¹³ T: ḥizmet.

¹⁶¹⁴ T: açılup.

¹⁶¹⁵ M, S: maḥaldür.

¹⁶¹⁶ T: bu.

¹⁶¹⁷ M: işigūñ; T: eşiḡūñ.

¹⁶¹⁸ T: adam boyuncadır.

¹⁶¹⁹ M, S: muḥtaşar.

¹⁶²⁰ T: olur.

¹⁶²¹ M, T: etmişlerdür.

¹⁶²² M, T.

¹⁶²³ “olmaḳ” ifadesi S nüshasında mükerrer yazılmıştır.

¹⁶²⁴ T: etmişlerdür.

¹⁶²⁵ S: medfūndur.

¹⁶²⁶ T: etmişdür.

¹⁶²⁷ T: Ebī.

¹⁶²⁸ T: ḥazretleri.

anda bir kaya üzre ezān-ı şerīf¹⁶²⁹ oğumışdur, dirler. Ve Hāq subhānehū ve te‘ālā cümle tağlardan evvel Cebel-i Ebū Kubeysi halk eylemişdür, dimişler. Mekke-i Mükerreremenn¹⁶³⁰ çarşu ve bazarı mükemmeldür, bir şehir-i ‘azīmdür ve iki hammāmı vardır [67b] ve her şey’ bulunur. Tatlu līmūn ve nār¹⁶³¹ gāyet laṭīf olur ve sār meyveler ve sebzevāt kısmı dağı olur, cümle meyve maḳūlesi ‘Abbāsdan gelür. ‘Abbās ‘Arafāt cānibine düşer, bāğ u bāğçelü bir hoş¹⁶³² maḳaldür, iki günde varılmağ olur. Ammā Cidde ki Mekkenüñ iskelesidür, aña bir günde varılır. Ve şehir-i Mekkenüñ her şey’i¹⁶³³ gāyet laṭīf¹⁶³⁴ olur, meşhürdür. Ve bir beyāz balı¹⁶³⁵ olur, ol dağı pek a‘lādür. Ve Mekke-i Şerīfün¹⁶³⁶ zemzem-i şerīfden mā‘adā mā-yı cārīsi dağı¹⁶³⁷ vardır, çeşmeler itmişlerdür¹⁶³⁸ ve Mu‘allāda bürke dağı vardır. Ve Mu‘allā cānibinde Mevlvī-hāne nāmında bir maḳal¹⁶³⁹ vardır. Seyr için gāhice varup eglenilür.¹⁶⁴⁰ Ve ehl-i tevārīḫ şöyle naḳl iderler ki ḳadīmü’z-zamāndan berü¹⁶⁴¹ şehir-i Mekkenüñ eṭrāfına sūr çekilmiş idi, demir ḳapuları¹⁶⁴² olup¹⁶⁴³ ve cā-be-cā seyl geldükçe¹⁶⁴⁴ geçecek menfe[z]ler ḳomışlar idi. Hālā yıkılıp eşeri ḳalmamışdur. Ve dağı şöyle naḳl iderler¹⁶⁴⁵ ki zīrā‘-ı şer‘ī ile Mekkenüñ bir cānibinden [68a] bir cānibi dört biñ iki yüz yetmiş [z]jirā‘¹⁶⁴⁶ yerdür. Bir cānibinden bir cānibi dağı dört biñ yüz yetmiş iki zīrā‘ yer olmağ üzre ṭülen ve ‘arzen mufaşşal beyān itmişlerdür.¹⁶⁴⁷ Bu maḳalde bu ḳadar ile iktifā olundu. Ve Mekke-i Mükerreremde şeb u rūzuñ ziyāde ve noḳşanı biri birinden tefāvutı bir sār atdür. Meşelā aḳşar-ı eyyāmda gice on üç, rüz on bir olur, ke-zālik rüz on üç olsa gice on bir olur, bundan ziyāde olmaz. Ve şehir-i Mekke’de olan ziyāretler¹⁶⁴⁸ dağı beyān olunur. Mevlid-i Nebī¹⁶⁴⁹ şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi

1629 M, S: ezān.

1630 M, S: Mekke-i Mükerreme.

1631 M, T: nārenc.

1632 S: hoş.

1633 M, S: herīsesi.

1634 T: eyü.

1635 M, S: bal.

1636 M, S: Mekke-i Şerīfenüñ.

1637 M: de.

1638 M, T: etmişlerdür.

1639 M, T: nāmında bir maḳal.

1640 T: eglenürler.

1641 T: berü.

1642 M, T: demür ḳapular.

1643 M, T: idüp.

1644 M: geçecek.

1645 M, T: olunur.

1646 T: zira‘dur.

1647 M, T: etmişlerdür.

1648 S: ziyāretleri.

1649 “Mevlid-i Nebī”, T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

ve sellem bir cāmi^c içindedür, bir taş üzerinde¹⁶⁵⁰ eşeri vardır. Biri dağı mevlid-i ‘Alī rağıya’llāhu te‘ālā ‘anh^cdur, biri dağı mevlid-i Hāzret-i Fātıma rağıya’llāhu te‘ālā ‘anhādur. Ve cümle [H]adice-i Kübrā rağıya’llāhu te‘ālā ‘anhādan evlād-ı kirām¹⁶⁵¹ ol maħalde olmuşdur. Lākin mevlid-i¹⁶⁵² Fātıma demek ile meşhūr olmuşdur. Bir ziyāret dağı yine ol maħalde beyt-i Hābīb-i Ekrem ve Resül-i A‘zam [68b] şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellemdür. Ekşer āyet-i kerīme nāzil olduğça ol maħall-i şerīfde nāzil olur imiş.¹⁶⁵³ Biri dağı Hāzret-i¹⁶⁵⁴ Hābīb-i Ekrem ve Resül-i Muħterem şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Hāzretlerinüñ ‘ibādet-hāneleridür. Bu üç ziyāret Hāzret-i [H]adice-i Kübrānuñ¹⁶⁵⁵ beyt-i şerīflerindedür. Ve Hāzret-i Fātıma rağıya’llāhu te‘ālā ‘anhānuñ el degirmeni ki ziyāret olunur, mevlidi maħallindedür. Ve¹⁶⁵⁶ ma‘lüm ola ki şehri Mekke de evvel beyt binā iden Sa‘d ibn-i¹⁶⁵⁷ ‘Amr idi, dirler.¹⁶⁵⁸ Ve bir ziyāret dağı Hāzret-i Resül-i Ekrem¹⁶⁵⁹ Hābīb-i Hūdā ve sulţān-ı enbiyā şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Hāzretleri şabāh vakitlerinde¹⁶⁶⁰ oturdukları maħall-i şerīfdür.¹⁶⁶¹ Hāzret-i ‘Ömer rağıya’llāhu te‘ālā ‘anh ol maħall-i şerīfde imān getürmüşlerdür, dirler. Bir ziyāret dağı bir taş vardır, Maħbüb-ı Rabbu’l-‘ālemīn ve Seyyidü’l-mürselīn şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Hāzretlerinüñ tayanıkları taşdur,¹⁶⁶² eşeri hālā bāķīdür. Bir taş dağı vardır, anuñ muķābelesinde çıkmış tırur. Server-i cihān [69a] olsun şalāt u selām bī-pāyān sa‘adet ile¹⁶⁶³ ol taş tayanıklarında¹⁶⁶⁴ “Yā Resūla’llāh, gel baña tayan.”¹⁶⁶⁵ diyü¹⁶⁶⁶ söylemişdür. Bir rivāyetde¹⁶⁶⁷ dağı¹⁶⁶⁸ Hāzret-i sulţān-ı enbiyā şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem Ebübekr Şiddīkuñ rağıya’llāhu ‘anh¹⁶⁶⁹ kapusun dağğ itdükde “Yā Resūla’llāh bunda degül harem dedür.” diyü¹⁶⁷⁰ ol taş cevāb

1650 M, S: üzre.

1651 M, T: olanlar.

1652 T: mevlūd-i.

1653 M: olurmuş.

1654 M, T:

1655 M, S: Hāzret-i Hādīcenüñ.

1656 T:

1657 M, T: bin.

1658 M: derler.

1659 M, T: Hāzret-i Resül-i Ekrem.

1660 T: vakitinde.

1661 M: maħaldür.

1662 M: tayanmışlardır.

1663 M, T: sa‘adette.

1664 M: dayandıklarında.

1665 M: dayan.

1666 T: deyü.

1667 M, T: Bir rivāyetde.

1668 T:

1669 M, T: rağıya’llāhu ‘anh.

1670 T: deyü.

virmişdür. Bir ziyâret dağı dükkân-ı Ebûbekr Şiddîk rağıya'llâhu te'âlâ 'anhdur. Mekke-i Mükerrermede ziyâretler katı çokdur lâkin meşhûr olan bunlar olmağla bu muhtaşarda¹⁶⁷¹ keşret-i kelâm olmamak için bu mertebe beyân olundu, murâd idenler tevârîhe müraca' at eyleye.¹⁶⁷²

Bâb-ı Şâmin

Cebel-i 'Arafât beyânındadır ki in-şâ'llâhu'r-Raḥmân 'alâ-vechi'l-imbân taḥrîr ve beyân olunur. Evvelâ ma'lûm ola ki yevm-i terviyede Mu'allâdan kâlkup¹⁶⁷³ bir sâ'atde Minâ nâm maḥalle varılır,¹⁶⁷⁴ konılır. Anda bir mescid vardır, Mescid-i Ḥayf dirler,¹⁶⁷⁵ bir miḳdâr yeri açık, bir miḳdârı örtülüdür, miḥrâbı ve minberi dağı vardır ve iki minâresi vardır. [69b] Ve minârenüñ birisi¹⁶⁷⁶ meydânüñ¹⁶⁷⁷ ortasında bir ḳubbe vardır, ol ḳubbenüñ tâ¹⁶⁷⁸ ortasında vâki' olmışdur. Ve 'îd-i şerîf günleri ki anda oturılır, eger cum'a gününe¹⁶⁷⁹ müşâdif olursa cum'a namâzın anda ḳılurlar ammâ bayrâm namâzı ḳılınmaz, in-şâ'llâhu'r-Raḥmân maḥallinde beyân olunur. Ve mescid-i mezbûr ḳurbında bir ḳaya altında bir ziyâret vardır. Ḥâzret-i¹⁶⁸⁰ Ḥabîb-i Ekrem ve Nebiyy-i A'zam şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem ol maḥalde oturmuşlardır ve ser-i mübârekleri gelen yer taşda eşer itmışdür¹⁶⁸¹ ve el-Murselât sûresi de¹⁶⁸² ol maḥalde nâzil olmışdur. Ve Cebel-i Sebîl demek ile¹⁶⁸³ ma'rûf tağûñ ḳurbında bir ziyâret dağı vardır. Ḥâzret-i İbrâhîm 'aleyhi's-selâm bıçağın ol¹⁶⁸⁴ taşta çalup taş iki pâre olduğı maḥaldür ki bâlâda zıkr olunmuş idi.¹⁶⁸⁵ Ve Minâyâ ḳarîb maḥalde bir mescid vardır, Mescid-i Bey'a dirler. Resûl-i Ekrem ve Nebiyy-i A'zam şalla'llâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem Ḥâzretlerine [70a] ol maḥalde on kimesne îmân getürüp ba'de üç yüz ḳadar kimesne olmışlardır. Ve Cebel-i Nûr Minâyâ giderken şol cānibde¹⁶⁸⁶ bir yüksek ḳayalı tağdur, şaḳḳu's-şadr anda vâki' olmışdur. Ve ma'lûm ola ki Mu'allâdan Minâyâ varıldıḳda mesnûn olan oldur ki ol günün¹⁶⁸⁷ öyle

---

¹⁶⁷¹ M, S: muhtaşar.

¹⁶⁷² T: eylesünler.

¹⁶⁷³ M: ḳalkılıp.

¹⁶⁷⁴ M, T: ḳariyyeye varılıp.

¹⁶⁷⁵ M, T: dinilir.

¹⁶⁷⁶ M, S: biri.

¹⁶⁷⁷ M, T.

¹⁶⁷⁸ T.

¹⁶⁷⁹ S: günü.

¹⁶⁸⁰ M, T.

¹⁶⁸¹ M, T: etmişdür.

¹⁶⁸² T: de.

¹⁶⁸³ T: dimekle.

¹⁶⁸⁴ T: ol.

¹⁶⁸⁵ T: olunmuşdur.

¹⁶⁸⁶ T: cānibinde.

¹⁶⁸⁷ S: gün.

namāzından ırte ʿarefe günü şabāḥ namāzına varınca beş vaqt olur, anda kılinup baʿde ʿArafāta müteveccih olunmaq gerekdür ammā ekser ḥalk giceden giderler. Minādan ḳalkıldıḳda bir sāʿatde Müzdelife nām maḥalle varılır, bir ḥālī¹⁶⁸⁸ meydāndur, ortasında bir mescid vardur, şuffe gibi ol mescid-i şerīfūñ eṭrāfına Meşʿar-ı Ḥarām dirler. Baʿde bir buçuḳ sāʿatde Cebel-i ʿArafāta varılır, Mekkedden Cebel-i ʿArafāt dört sāʿatdür lākin ḥesāb-ı mezbūr üzre üç buçuḳ sāʿat olur. ʿArafāt dinilen maḥall-i şerīf ʿazīm meydāndur, Cebel-i Raḥmet ortasında vāḳiʿ olmuştur. [70b] ʿAlāmet için üstünde bir ḳubbe vardur ve ḳurbında bir bürke vardur, şuyı cārīdür, yine ol maḥalde aḳar. Ve Cebel-i Raḥmet ḳayalı bir küçük taḡdur lākin mertebesi büyükdür. Ve ḥadd-ı ʿArafāt için nişānlar etmişlerdür, ol nişānlarıñ içine ʿArafāt dinilür. Ve Ḥarem-i Şerīfūñ ḥaddinūñ bir cānibi ol maḥalle dek gelmişdür lākin ʿArafāt ḥaddine muttasıl degüldür. İkisiniñ mā-beyni cüzʿ¹⁶⁸⁹ yerdür ki ören dirler,¹⁶⁹⁰ ol maḥalde olan şayd ḥelāldür. Ve örende vāḳiʿ olmuş bir mescid-i şerīf vardur, Mescid-i İbrāhīm dirler, büyük mesciddür, bir miḳdār yeri aḳıḳ, bir miḳdār yeri¹⁶⁹¹ örtülüdür,¹⁶⁹² miḥrābı ve minberi daḡı vardur. Ol mescidde öyle vaḳtinde öyle namāzı ile ikindi namāzı cemʿ olup bir ezān iki ḳāmet ile iki vaḳt namāz defʿaten kılinur. Ve vaḳfenūñ vaḳti ʿarefe günü öyle vaḳtinden bayrām gicesi şubḥ-ı şādıḳ ṭulūʿ idinedür. Her ne vaḳitde olursa bir adam bulunsa ḥac [71a] itmiş¹⁶⁹³ olur, gerek giceden gerek gündüzden olsun. Lākin baʿzılar giceden de bir miḳdār bulunmaq vācibdür, dimişler, ḥattā bir adam ḡurūbdan muḳaddem gitse dem lāzım olur,¹⁶⁹⁴ dimişler. Ol gün baʿdeʿl-ʿaḣr aḡşama¹⁶⁹⁵ ḳarīb vaḳfeye ṭurılıp baʿdeʿl-ḡurūb Müzdelifeye müteveccih olurlar. Ḥālā ol cemʿ iyyetde iki maḥall-i şerīf cemʿ olur. Ammā ḳadīmüʿz-zamānda dört maḥall-i şerīf cemʿ olurmuş, ḥālā olanıñ biri Şāmuñ, biri Mıḣruñdır. Ve maʿlūm ola ki ḥiḳ yeryüzünde bu cemʿ iyyetden eḑdal bir cemʿ iyyet yoḳdur, dirler.¹⁶⁹⁶ Naḳl olunur ki ol gün Ḥaḳ subḥānehū ve teʿālā celle ve ʿalā¹⁶⁹⁷ melāʾikeye¹⁶⁹⁸ buyururlar¹⁶⁹⁹ ki “Görüñ benim ḳullarım baʿīd yerlerden taʿb çeküp mälların ḥarc eyleyüp gelüp ḥac idüp raḥmet talep iderler, bilmiş oluñ ki anlarıñ cümle günāhların ʿafv eyledim.” diyü.¹⁷⁰⁰ Melekler

¹⁶⁸⁸ M: ḥālī.

¹⁶⁸⁹ M, S: cüzʿi.

¹⁶⁹⁰ M: derler.

¹⁶⁹¹ M, S: miḳdārı.

¹⁶⁹² T: örtülüdür.

¹⁶⁹³ M, T: etmiş.

¹⁶⁹⁴ M: lāzımdur.

¹⁶⁹⁵ S: aḡşam.

¹⁶⁹⁶ M, T: dimişler.

¹⁶⁹⁷ M, T: celle ve ʿalā.

¹⁶⁹⁸ T: melāʾikelere.

¹⁶⁹⁹ T: buyurur.

¹⁷⁰⁰ T: diyü.

diyeler ki¹⁷⁰¹ “Yā Rabb, anlaruñ içlerinde kaçtı mücrimler vardır.” Bārī-i te‘ālā [71b] Hāzretleri buyura ki “Bu bir yevm-i¹⁷⁰² cem‘ iyyetdür ki gelen maħrūm gitmez, her ne kadar günāhı olursa da.” Ve ol maħal ki ħuccāc-ı Müslimīn ellerin du‘āya kalduralar, semāvāt kapuları hep¹⁷⁰³ açılır, raħmetler saçılır, Hāğ te‘ālā celle şānuhu Hāzreti bir ħulun¹⁷⁰⁴ maħrūm itmez.¹⁷⁰⁵ Cümle ārzū iden iħvānı Hāzret-i Allāh celle şānuhu ol cem‘ iyyete dāħil olmağ müyesser eyleye, āmīn, bi-ħurmeti Seyyidi’l-enbiyā-yı ve’l-mürselīn. Ve ol gün eṭrāfda her¹⁷⁰⁶ ne kadar ħoyunlar var ise¹⁷⁰⁷ ol cem‘ iyyetde ħāzır iderler. Nağl olunur ki bir adamuñ her ne kadar¹⁷⁰⁸ ħoyunları olsa ol gün anda getürme bi-emri’llāhi te‘ālā cümlesi¹⁷⁰⁹ uyuz olurlarmış.¹⁷¹⁰ Ve ol gün vağfeye ṭurulduğda bir deve üzre Cebel-i Raħmetüñ üstünde ħutbeyi Mekke ħāđısı oğur. Ve Ādem ‘aleyhi’s-selām maṭbaħı dirler, bir maħal vardır, vağfeye anda ṭurmağ sūnnet-i şerīfedür, dimişler. Ammā her ne maħalde ṭursa¹⁷¹¹ cā’izdür, ilerüde ve girüde ṭurmada fark yoğdur. Meger ri‘āyet-i sūnnet içün [72a] maħall-i maṭbaħda ṭura ve ba‘de’l-ğurūb ki dönölür. ‘İşā vağtinde Müzdelifeye gelüp ħonılır. Mescid-i İbrāħīm ‘aleyhi’s-selāmda iki vağt cem‘ olduğı gibi anda daħı vağt-ı ‘işāda aħşam namāzı ile ‘işā namāzı bir yere cem‘ olur. İrte gün bayrām günidür. Şāfi‘ī vağtinde şabāħ namāzı ħılınup Meş‘ar-ı Ĥarāmda bir sā‘at miğdārı vağfeye ṭurmağ vācibdür, dimişler, terk idene dem lāzım gelür¹⁷¹² ve ħuğūğ-ı ‘ibād içün¹⁷¹³ ol maħalde bağışlanur, dimişlerdür. Rivāyet¹⁷¹⁴ olunur ki Hāzret-i¹⁷¹⁵ sultān-ı peyğamberān olsun şalātu selām bī-pāyān¹⁷¹⁶ Seyyidü’l-mürselīn ve Ĥabīb-i Rabbu’l-‘ālemīn şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve sellem sa‘ādetle bu maħalden teşrif buyurduğlarında¹⁷¹⁷ tebessüm buyurmuşlar, şaħābe-i

---

1701 T.

1702 T: yevm-i.

1703 T: hep.

1704 M, T: ħulun.

1705 M, T: etmez.

1706 T: her.

1707 M: varısa.

1708 T: her ne kadar.

1709 T: cümlesi.

1710 M: olur imiş; T: olurlar imiş.

1711 M, T: ṭurulsa.

1712 T: olur.

1713 T: içün.

1714 Bu rivāyet, M nüshasında derkenarda yazılıdır. Rivāyet sonunda da “şaħħ” ifadesi yer almaktadır. “Rivāyet” ifadesi T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1715 M.

1716 M, T: sultān-ı peyğamberān olsun şalātu selām bī-pāyān.

1717 M, T: giderken.

kirām¹⁷¹⁸ rıḍvānu'llāhi 'aleyhim ecma'ın ḥāzretleri¹⁷¹⁹ bi't-tamām “Nedür ḥikmet¹⁷²⁰ yā Resūla'llāh, tebessüm buyurduñız?”¹⁷²¹ diyü¹⁷²² su'āl itdüklerinde¹⁷²³ sa'ādetle buyururlar ki¹⁷²⁴ “Ḥaḳ te'ālā celle ve a'lā ḥāzretleri¹⁷²⁵ cümle günāhları bağışladı, ḥaḳḳ-ı 'abd ḳalmış idi, bu maḥalde ol da bağışlandı, ḥattā¹⁷²⁶ gördüm [72b] İblīs 'aleyhi'l-la'net eleminden¹⁷²⁷ başına¹⁷²⁸ toprak saç[ı]yor,¹⁷²⁹ bu da mı bağışlandı diyü,¹⁷³⁰ aña tebessüm itdüm.”¹⁷³¹ diyü¹⁷³² cevāb virmişlerdür.¹⁷³³ Ve¹⁷³⁴ ol maḥalden daḡı göçüldükde Mināya gelinür ki bayrām günidür. Evvelā cemre-i 'aḳābeyi atup ḳurbān idüp tırāş olup ba'de esbābın giyüp¹⁷³⁵ iḥrāmıdan çıkılır, ba'de ṭavāf-ı ziyāret için Beyt-i Mu'azzamaya¹⁷³⁶ varılır.¹⁷³⁷ Yine Mināya gelinüp üç gün anda oturılır.¹⁷³⁸ Ve 'azīm bāzār ḳurilup¹⁷³⁹ alışveriş olur.¹⁷⁴⁰ Cümle eşyā murād üzre bulunur, anda bey' u şirā' itmek sünnet-i şerīfedür,¹⁷⁴¹ dimişler. Ve 'id-i şerīfün üçüncü gicesi ki ırte göçilür, ol gice 'azīm¹⁷⁴² mūm ve ḳandīl¹⁷⁴³ ṭonanması olup şenlik iderler.¹⁷⁴⁴ Fişekler ve ṭop ve tüfenkler¹⁷⁴⁵ atilup mehter-ḥāneler

1718 T: şāḥābe-i güzīn.

1719 T: ecma'ın ḥāzretleri.

1720 T: ḥikmet nedür ki 'aceb.

1721 T: buyurduñuz.

1722 T: diyü.

1723 T: itdüklerinde.

1724 “buyururlar ki” ifadesi, T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1725 T: celle ve a'lā ḥāzretleri.

1726 T: ḥattā.

1727 T: elüñ.

1728 T nüshasında mükerrer yazılmıştır.

1729 T: saçar.

1730 T: bu da mı bağışlandı diyü.

1731 T: eyledim.

1732 T: deyü.

1733 M: buyurmuşlar.

1734 M.

1735 M: giyilüp; T: giyerler.

1736 S: Beyt-i Mu'azzama.

1737 M, T: varılup.

1738 M, T: Yine Mināya gelinüp üç gün anda oturılır.

1739 T: olup.

1740 T: alışveriş olur.

1741 M, T: sünnetdür.

1742 T: 'azīm.

1743 T: ḳandiller.

1744 T: şenlik iderler.

1745 S: fişekler; T: fişekler ve tüfenk ve ṭoplar da.

çalınup bir mertebe şenlik olur,¹⁷⁴⁶ ‘azîm şenlikler olur¹⁷⁴⁷ ki ber-vechle vaşfi kâbil taḥrîr degüldür.¹⁷⁴⁸ Ve mu‘tād oldur ki ‘îd-i şerîfün üçüncü günü Mekke-i Mükerreremeye göçilüp ba‘zı medreselere ve ḥānlara ḳonulur, evvelki gibi ḥaymeler¹⁷⁴⁹ ile ḳonulmaz. Ve Minādan Mekke-i Mükerreremeye gelürken saġ cānibde¹⁷⁵⁰ bir mürtefi‘ maḥal vardur ki Baṭḥā dirler, göç günü Minādan gelür iken¹⁷⁵¹ [73a] anda bir miḳdār ārām itmek sünnet-i şerîfedür, dimişler. Ba‘zılar ol günüñ ikinci namāzın anda ḳılmaġ gerekdür dimişler. Ri‘āyet-i sünnet-i şerîfe için bārī bir miḳdār olsun eglenmek gerekdür. Ve ma‘lûm ola ki¹⁷⁵² ġurre-i muḥarremü’l-ḥarāma dek Ka‘be-i Mükerrreme ile müşerref olunup resm-i ḳadīm oldur ki Mıṣr ḥuccācı¹⁷⁵³ Şām ḥuccācından bir hefte muḳaddem göçerler. Ammā Şām ḥuccācı ġurre-i muḥarremde yāḥud bir gün muḳaddem ya mu’ahḥir tavāf-ı vedā‘ı idüp hezār firāḳ ve iştiyāk ile rāḥa müteveccih olurlar. Ekşer zamānda ‘āşürā gününe¹⁷⁵⁴ degin¹⁷⁵⁵ yine Medīne-i Münevvereye gelinür,¹⁷⁵⁶ bir hefte ve¹⁷⁵⁷ yāḥud on gün miḳdārı ḳarār olunup¹⁷⁵⁸ andan daḥı bī-ḥad ve lā-yu‘ad firāḳ ile ḳalkup¹⁷⁵⁹ Şām-ı Şerîfe müteveccih olunurlar.¹⁷⁶⁰ ‘Āşī Ḥurmā nām menzile gelindükde Şāmdan ‘azîm ḳarşucılar gelüp ḥuccāc-ı Müslimīni bī-ḥad ve bī-ġāye ni‘ami bī-nihāye vāşıl idüp [73b] anlar¹⁷⁶¹ ile me‘an çıkılınur.¹⁷⁶² ‘Aḳabe nām maḥalle gelindükde¹⁷⁶³ ba‘de müjdeciler ḥuccācdan ol vaḳt¹⁷⁶⁴ ayrılıp ilerüye¹⁷⁶⁵ giderler. Ve ḥuccāc-ı Müslimīn daḥı Mefriḳ nām menzile geldüklerinde ḳaṭārlar¹⁷⁶⁶ bozılıp Şām-ı Şerîfe ‘azîmet olunur.¹⁷⁶⁷ Māḥ-ı şaferü’l-

1746 T: mehter-ḥāneler çalınup bir mertebe şenlik olur.

1747 T: iderler.

1748 T: ta‘bîr olunmaz.

1749 S: ḥaymeler.

1750 T: cānibinde.

1751 M, T: gelürken.

1752 “ma‘lûm ola ki” ifadesi, T nüshasında kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

1753 S: ḥuccāc.

1754 M: gününe.

1755 M, T: dek.

1756 T: gelinüp.

1757 M, T: ve.

1758 T: idüp.

1759 M, T: ḳalkılıp.

1760 M: olunulur; T: olunur.

1761 M nüshasında iki defa yazılmış ama birisinin üstü kırmızı mürekkeple çizilmiştir.

1762 T: çıkılınup.

1763 T: gelüp.

1764 T: ol vaḳt.

1765 M, S: ilerü.

1766 M, S: ḳaṭār.

1767 M: olunulur.

muzafterüñ¹⁷⁶⁸ yigirminci gününden yigirmi dördüncü gününe varınca¹⁷⁶⁹ cümle huccâc Şâm-ı cennet-meşâma dâhil olurlar. Ekşer zamânda mîr-i hac mâh-ı mezbûruñ yigirmi üçüncü ve yâhud yigirmi dördüncü günü muqaddem zîkr olunduğı üzre ‘azîm alaylar¹⁷⁷⁰ ile şehr-i Şâm-ı Şerîfe dâhil olurlar. Ba‘ de huccâc-ı Müslimîn murâd itdükleri mertebe Şâm-ı cennet-meşâmda añlanup¹⁷⁷¹ herkes vaţan-ı aşliyyesine¹⁷⁷² müteveccih olurlar. Hağ subhânehü ve te‘âlâ cümle ihvân-ı mu‘minîne ol mağâmât-ı¹⁷⁷³ mübârekelere yüzler sürüp şihhat ve ‘âfiyet ve selâmetler¹⁷⁷⁴ ile vaţanlarına vâşıl olmağ müyesser eyleye, âmîn yâ Rabbe’l-‘âlemîn ve bi-ğurmeti **(16)** Seyyidi’l-mürselîn¹⁷⁷⁵

Temmet

1768 T: Şaferü’l-Ĥayruñ.

1769 M, T: varınca.

1770 M, S: alay.

1771 M, T: eylenüp.

1772 T: vaţan-ı aşliyyesi olan yere.

1773 S: mağâm-ı.

1774 T: ve selâmetler.

1775 T: bi-ğurmeti Seyyidi’l-evvelîn ve’l-âhîrîn.

SONUÇ

XVII. yüzyılda Kadrî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan eser, mensur bir menâzil-i hac örneğidir. Kaynaklarda şairin Antepli olup asıl adının Abdülkadir Çelebi olduğu ve 1671 yılında vefat ettiği belirtilmiştir. Ancak eserin müellifi olan Kadrî ile kaynaklarda Abdülkadir Çelebi olarak zikredilen kişinin aynı şahsiyetler olup olmadığı tespit edilememiştir.

Müellifin şimdilik tespit edilebilen tek eseri olan *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk*, sekiz bâb ve on fasıl başlığıyla tertip edilmiştir. Bu çalışmayla, daha önce tek nüshası bilinen eserin iki yeni nüshasına daha ulaşılarak nüsha sayısı üç olarak tespit edilmiştir. Bilinen nüsha Millet Kütüphanesi 34 Ae Tarih 892'de kayıtlıdır. Ulaşılan ikinci nüsha, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ayasofya 01469'da, üçüncü nüsha ise Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Y/0377'de kayıtlıdır.

Eserde hac yolculuğu boyunca geçilen 97 menzil yer almaktadır. Menziller; suyunun olup olmaması, havası, coğrafi ve ticari yönüyle ele alınmış, menzillerdeki dinî, tarihî mekânlar ve şahıslar zikredilmiş, menzillere dair âdetler, hikâyeler ve menzillerin isimlendirilmesine dair malumatlar aktarılmıştır. Yer verilen kimi hikâyelere akıl ve mantık çerçevesinde yaklaşmış, hikâyelerin yanlışlığı, aslının olmadığı ifade edilmiştir. Mesela Mescid-i Aksa'nın içindeki iki mermer direğin arasından geçenin günahı olmaz anlayışının yanlışlığı belirtilmiştir. Ayrıca menziller arasında saat cinsinden ifadeler kullanılırken insan yürüyüşü değil, kervanın yol alışı esas alınmıştır.

Eserde, dinî ve tarihî mekânlara yer verilirken söz konusu mekânların isimleriyle beraber banileri ya da tamirini yaptıranlar zikredilmiştir. Osmanlı padişahlarının yaptırdığı, vakfettiği eserlere de özellikle yer verilmiştir. Hac yolu üzerindeki menzillerde yaptırdığı eserlere en çok rastlanan padişahlar, Sultan Süleyman Han ve II. Selim'dir. Osmanlı padişahlarının çeşitli mimari yapılar yaptırmış ya da tamir ettirmiş olmaları, Osmanlı'nın kutsal topraklara verdiği önemi göstermesi açısından önemlidir.

Bu çalışmayla, daha önce şairlik yönü üzerinde durulmayan Kadrî'nin nazma da hâkim olduğu anlaşılmıştır. Kadrî, kimi menzillerde kutsal mekânları tasvir ederken eserine şiirler ekleyerek anlatımına zenginlik kazandırmıştır. Mensur eser içerisine serpiştirilen kısımda 3 şiir, 1 kıt'a, ayrı ayrı menzilleri övgü sadedinde yazılmış 5 beyite yer verilmiştir. Bu manzum kısımlarda Mescid-i Aksa için yazılmış bir şiir ve bir na't-ı şerîf de yer almaktadır. Şiirlerin sadece üçünde mahlas zikredilmiştir.

Menzillerin tasviri yapılırken, menzilin dağlık tepelik, yolunun düz ya da sarp olması gibi coğrafi özelliklerinin yanı sıra havasının ağır olup olmaması ve yağmur durumu gibi iklimsel özelliklerine değinilmiştir. Ayrıca evlerin yapı maddeleri (Halep'in evlerinin taş ve tuğladan olması), rüzgârın olup olmadığı (Halep'te Anadolu'nun aksine lodosun hâkim olması), yetiştirilen meyve ve sebzeler (nar, kavun, karpuz, hurma, üzüm, incir, armut, kayısı, elma,

muz, limon, turunçgil, salatalık) ve yiyecekler (helva, beyaz ekmek, balık, herise, kuzukulağı) hususlarında birçok malumat verilmiştir.

Kadrî'nin eseri, benzer türde yazılmış eserlerden bazı yönleriyle ayrılmaktadır: Menzillerin tasviri yapılırken "hikâyet olunur ki" denilerek menzilin isimlendirilmesi, menzillerde bulunan mekânların bina edilme nedenleri, menzillerde yer alan nesnelere hakkında halk arasındaki söylentiler vb. hususlarda malumatlar verilmiştir. Mesela Hıms menzili anlatılırken şehrin iç kalesinde Hz. Osmân hattı bir mushaf olduğu, şehre yağmur yağmadığında bu mushafın kaleden dışarı çıkarıldığı ve bu sayede şehre yağmur yağdığı söylenmiştir. Eserde zaman zaman hac yolculuğu esnasında konaklanılan mahallerde çeşitli ritüellerin yapıldığı bilgisi de yer almaktadır. Örneğin; Ka'û'l-Basit menziline yaklaşıırken davulcuların davul çalıp para toplamaları, Abyar menziline önce iki tarafı dağ gibi büyük kayalar olan Salih (as.) Boğazına varıldığı, boğaz geçilirken davullar çalınıp tüfekler atıldığı, boğaz geçildikten sonra biraz ara verilip kahveler içildiği, haber topu atılarak yola devam edildiği, Ulâ menziline bir gün kalmanın âdet olduğu, kalkılacak gece büyük tüfek ve topların atıldığı ve şenlikler edildiği gibi benzer türde yazılmış eserlerde pek rastlanılmayan bilgileri ihtiva eder. Bu hususlar da Kadrî'nin eserinin önemini ortaya koymaktadır.

Daha önce yapılan çalışmalarda Üsküdar ile Şam arasındaki menzil sayısı 39 olarak belirtilirken bu çalışmayla Üsküdar ile Şam arasındaki menzil sayısı 46 olarak tespit edilmiştir. Üsküdar-Şam arasındaki 46 menzile ek olarak Şam'da 1, Şam-Kudüs arasında 8, Şam-Medine arasında 30, Medine'de 1, Medine-Mekke arasında 10 ve Arafat olmak üzere eserde toplam 97 menzilin olduğu ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak bu çalışmayla, *Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk*'in diğer iki nüshası da bulunarak ilk defa incelemesiyle birlikte edisyon kritiği yapılmıştır. Yapılan bu çalışmanın, Türk İslam Edebiyatı sahasında menâzil-i hac türü eserlere dair yapılacak yeni araştırmalara kaynaklık edeceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim. *İsmail Belîğ Nuhbetü'l-Âsâr li-Zeyl-i Zübdeti'l-Eşâr*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1985.
- Abdurrezzâk b. Hemmâm. *el-Musannef f'l-Hadîs*. thk. Habîburrahmân el-A'zamî, Beyrut: el-Mektebû'l-İslâmî, 1982.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Musned*. İstanbul: Çağrı Yayıncılık, 1992.
- Aksoyak, İsmail Hakkı. *Tuhfe-i Nâtik Bir Osmanlı Seyyahının Gözüyle Hac Menzilleri*. İstanbul: Ketebe Yayınevi, 2020.
- Armağan, A. Latif. "XVIII. Yüzyılda Hac Yolu Güzergâhı ve Menziller Menâzilü'l-Hacc". *Osmanlı Araştırmaları* 20/20 (2000), 73-118.
- Ataş, Hacı. "Hz. Peygamber'den Emevîlerin Sonuna Kadar Hac Kafilelerinin Güzergâhları". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 4 (2021), 20-44.
- Baştürk, Sadettin. "Bir Hac Yolcusunun Gözünden İstanbul'dan Hicaz'a Osmanlı Şehirleri". *International Journal of Human Sciences* 10/1 (2013), 148-161.
- Bilgin, Emrah. *18. Asırda Telif Edilmiş Manzum Bir İlmihâl Kitabı: Süleymân-nâme (Hanefî ve Şâfiî Fıkıhı Bağlamında Namaz)*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2022.
- Büyükkarcı Yılmaz, Fatma. *Hac Menzillnamelerinde Osmanlı Şehirleri*. İstanbul: Simurg Yayınları, 2018.
- Cankurt, Hasan. *Seyyid Hasan Rızâyî el-Aksarâyî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve "Miftâhu's-Sa'âde" Adlı Manzûm Kasîde-i Bürde Şerhi*. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2015.
- Coşan, Mahmud Es'ad. "XVII. Asırda İstanbul-Mekke Arasında Hac Yolu". *Akademik Makaleler*. 49-58. İstanbul: Server Yayınları, 2013.
- Coşkun, Menderes. "Stations of the Pilgrimage Route from İstanbul to Mecca via Damascus on the Basis of the Menazilü't-Tarik İla Beyti'llahi'l-'Atik by Kadri (17th Century)". *Osmanlı Araştırmaları* 21/21 (2001), 307-322.
- Coşkun, Menderes. *Manzum ve Mensur Osmanlı Hac Seyahatnameleri ve Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2002.
- Coşkun, Menderes. *Bosnalı Muhlis'in Manzum Seyahatnamesi Delîlü'l-Menâhil ve Mürşidü'l-Merâhil*. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2007.
- Çavuşoğlu, Raşit. *Hicaz Yollarında Bir Süfî Mehmed İlhâmî'nin Hac Seyahatnâmesi*. İstanbul: Okur Akademi, 2. Basım, 2020.
- Çelik, Amine. *XVIII. Yüzyılda Yazılan Osmanlı Hac Seyahatnâmelerinin Tarih Yazımı Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Dağlı, Yücel vd. *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi (9. Kitap)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.

- Dârekutnî, Ebû'l-Hasan Alî b. Ömer. *Sünenü'd-Dârekutnî*. haz. Şuayb el-Arnaut vd., I-VI, Beyrut: 2004.
- Demirkent, Işın. "Misis". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 30/178-181. Ankara: 2020.
- Doğan Turay, Esra. "Anadolu Hac Güzergâhı: Antakya Menzili". *Kadim Akademi SBD* 1/2 (2017), 109-124.
- Donuk, Suat. "Servet Mahlaslı Bir Şaire Mâl Edilen Manzum Hac Seyâhatnâmesi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 41 (2017a), 13-38.
- Donuk, Suat. "Sulhî'nin Manzum Hac Menâzilnâmesi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 18 (2017b), 85-118.
- Donuk, Suat. "Bursa Enarlı Zaviyesi Şeyhi Seyyid Mehmed Efendi ve Manzum Hac Menâzilnâmesi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/1 (2019), 123-169.
- Dönmez, Mustafa İsmail. "Stations on the Pilgrimage Route to Hejaz in the 17th Century Turkish Literature: A Case Study of Chapters from a Manuscript Entitled 'Menâzil at-tarîq ilâ beytillâh al-atîq' by Abdulkadir Çelebi". *Mecelletü'd-Dirâsâtü't-Târihiyye ve'l-İctimâ'iyye* 45 (2020), 235-262.
- Ekinci, Ramazan. *Şeyhî Mehmed Efendi Vekâyi'u'l-Fuzalâ*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Elgün, Adnan. *Kâmil, Hayatı-Eserleri ve Menâsik-i Hacc'ı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Eliaçık, Muhittin. "Gubârî'nin Zindanda Yazdığı Menâsikü'l-Hacc Mesnevisi". *İlmî Araştırmalar* 17 (2004), 105-114.
- Gül, Amine. *Abdurrahman Gubarî'nin Hayatı Eserleri ve Menasik-i Hac Adlı Eseri (Edisyon Kritik)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Harman, Ömer Faruk. "Hac". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 14/382-386. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- İlgürel, Sevim. "Abdurrahman Hibrî'nin Menâsik-i Mesâlik'i". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi* 6 (1975), 111-128.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvatta'*. thk. Kulâl Hasan Ali. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2017.
- Kalkışım, M. *Nâbî'nin Tuhfetü'l-Harameyn'i*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1988.
- Kaplan, Yunus. "Seyahat-nâme Türüne Farklı Bir Örnek: Fevrî'nin Hac Seyahat-nâmesi". *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 7/19 (2020), 567-599.
- Karadağ, Serbülent. *Mehmed Edib bin Mehmed Derviş'in Behcetü'l-Menâzil Adlı Eserinin Transkrip ve Tahlilî*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Karakuş, Nadir. "Hac Yolunda Bir Bâbü'r Prensisi". *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (2022), 17-40.

Karataş, Ahmet. *Türk-İslâm Edebiyatında Manzum Menâsik-i Haclar ve Nâlî Mehmed Efendi'ye Atfedilen Menâsik-i Hac (Edisyon Kritik)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2003.

Karataş, Ahmet. "Nâlî Mehmed Efendi'nin Menâsik-i Hac Manzumeleri". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (2012), 77-94.

Karga Göllü, Bilge. "Bir Hac El Kitabı Örneği Hacılara Yâdigâr". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/1 (2021), 63-81.

Kayaokay, İlyas. *Bolkvâdze-zade İbrahim Kadem ve Manzum İki Eseri: Delîlü'l-Harameyn - Mevlidü'n-Nebî (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*. İstanbul: DBY Yayınları, 2020.

Kaymakçı, Rukiye. *İbrâhim Tennûrî Ahfâdından Mehmed Efendi'nin Ensû'l-Huccâc Adlı Menâsiki*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Kiraz, Seydi. "Konyalı Seyyid Mehmed Efendi'nin Manzum Menâsik-i Hacc'ı". *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 10 (2020a), 1-21.

Kiraz, Seydi. *İndî'nin Manzum Menâsik-i Hacc'ı (İnceleme Metin Dizin ve Sözlük)*. Fenomen Yayınları, 2020b.

Kiraz, Seydi. "Fethî'nin Manzum Menâzil-i Hacc'ı". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 18 (2020c), 310-334.

Kiraz, Seydi. "Tatar Edebiyatında Hac Seyâhatnâmeleri ve Musa Carullah'ın Hac Seyâhatnâmesi". *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 7/1 (2021), 195-240.

Kiraz, Seydi. "Vesîletü'n-Necât'ın Mevlid Dışındaki Eserlere Etkisi: İndî'nin Hac Davetiyesi Örneği". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 62/2 (2022), 639-655.

Kiraz, Seydi - Tiryaki, Muhammed Musab. "Türk Edebiyatında Menâzil-i Haclar ve Kadri'nin Menâzilü't-Tarîk ilâ Beytillâhi'l-Atîk" Adlı Menâzil-i Hacc'ı". *Turkish Academic Research Review* 8/1 (2023), 110-137.

Kolbaş, Ozan. *Esîrî'nin Hüsâm-nâme Adlı Manzum Hac Seyahat-nâmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2021.

Koyuncu, Fatih. "Cûdî'nin Manzum Hac Seyahatnâmesi". *Journal of Turkish Language and Literature* 3/1 (2017), 177-219.

Koyuncu, Fatih. "Bahri'nin Hac Menzîlnâmesi". *Asya Studies* 4/12 (2020), 21-31.

Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir. çev. Muhammed Esed, Türkçeye çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk. İstanbul: İşaret Yayınları, 2009.

Kurtoğlu, Orhan. "18. Yüzyıla Ait Yazarı Bilinmeyen Bir Hac Seyahatnamesi: Menâzilü'l-Haremeyn". *Prof. Dr. Tulga Ocak'a Armağan*. 205-217. Ankara, 2013.

Mazıoğlu, Hasibe. *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerîfe*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974.

Mehmed Salâhî. *Kâmûs-ı Osmânî*. haz. Ali Birinci, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.

Memiş, Şerife. "Tarihi Bir Vesika Olarak Hac Seyahatnameleri: Morali Bahtî'nin 'Manzûme fî Menâsiki'l-Hacc'ı Örneği". *XVIII. Türk Tarih Kongresi*: 1-5 Ekim 2018. 597-618. Ankara: 2018.

Memiş, Şerife. "XVII. Yüzyılda Osmanlı Hac Menzilleri: Rûznâmçeci İbrahim Efendi Kethüdâsı Hacı Ali Bey'in Tuhfetü'l-Huccâc Risâlesi Örneği". *Akademik Bakış* 13/26 (2020), 267-298.

Müderrişoğlu, Mehmet Fatih. "Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 37/364-366. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-Sahih*. nşr. Mervân Da'bûl. Beyrut: Müessesetür'r-Risâle, 2009.

Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünenü'l-Kübrâ*. nşr. Abdulmâlik Mücâhid b. Muhammed Yûnus. Riyad: Dâru's-Selâm, 2009.

Osmanzade Hüseyin Vassâf. *Hicaz Hatırası*. haz. Mehmet Akkuş, İstanbul: Kubbealtı, 2011.

Özcan, Abdulkadir. "Osmanlı Dönemi/Hac". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 14/400-408. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Özuygun, Ali Rıza - Yapıcı, Şefika. "Bosnalı Hacı Yusuf Livnjak'ın Hac Seyahatnamesi". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 1 (2014), 36-74.

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MEB Basımevi, 1983.

Parlakkılıç, Ayşe. *Seyyid İbrahim Hanîf'in Menâzilü'l-Haremeyn'i (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Fatih Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Ramazanoğlu Özcan, Nurhan. *Seyyid İbrahim Hanîf'in Hayatı, Eserleri ve Hasıl-ı Hacc-ı Şerif li-Menazili'l-Haremeyn Adlı Eserin İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Sak, İzzet - Çetin, Cemal. "XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Menziller ve Fonksiyonları Akşehir Menzilleri Örneği". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (2004), 179-221.

Söylemez, İdris. "Bekir Sıdkî Efendi'nin Fezâil-i Menâsik-i Hac Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme". *İslami İlimler Dergisi* 17/1 (2022), 217-241.

Söylemezoğlu, Süleyman Şefik. *Hicaz Seyahatnamesi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.

Süer, Fatih Ramazan. *Şemseddin Sivasî Külliyyatı/Umdetü'l-Hüccâc*. Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları, 2015.

Süreyya, Mehmed. *Sicill-i Osmanî*. haz. Nuri Akbayer, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

Şemseddin Sâmî. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1899.

Tirmizî, Muhammed b. İsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. Abdulmâlik Mücâhid b. Muhammed Yûnus, Riyâd: Dâru's-Selâm, 2009.

Toker, Mustafa. "Şemseddin-i Sivasî'nin Menâsikü'l-Huccâc veya Umdetü'l-Huccâc Adlı Eseri". *Turkish Studies* 4/2 (2009), 961-975.

Ünver, İsmail. "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler". *Journal of Turkish Studies* 3/6 (2008), 1-46.

Yakar, Halil İbrahim. "Kadrî, Abdülkadir Çelebi". *TEİS*. Erişim 17 Aralık 2022. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadri-abdulkadir-celebi>.

Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011.

Yıldıran Sarıkaya, Meliha. "Hüseyin Vassaî'nin Hicaz Hatırası veya Bir Asır Öncesinin Hicaz Günlüğü". *Keşkül* 10 (2006), 62-66.

Yılmaz, Hüseyin. *Türk Edebiyatında Manzum Menâsik-i Hac Tercümeleri ve Amikî'nin Fütûhu'l-Harameyn Tercümesi (Metin İnceleme ve Çeviri Yazısı)*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Tuğluk, Mehmet Emin. "Yazarı Bilinmeyen Bir Menâsik-i Hac Kitabı: Delîlü'l-Huccâc Ve'l-Ümmiyyîn Fî-Tahsîli Umûrî'd-Dîn-Ses Bilgisi". *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi* 27 (2021), 234-255.

ÖZEL ADLAR DİZİNİ¹⁷⁷⁶

- ‘Abbās: 57b, 67b.
‘Abdu’l-Ḳādir: 54b.
‘Aḳabebaşı: 43b, 44a.
‘Alī: 57b, 58a, 60a, 68a.
‘Anḳā: 38a.
‘Ā’işe: 53b, 54a.
‘Arab: 18a, 18b, 22a, 22b, 28b, 29b, 43b, 44a, 45a, 46a, 49b, 50a.
‘Arafāt: 3a, 67b, 69a, 70a, 70b.
‘Asfān: 62b.
‘Āşī Ḥurmā: 44b, 73a.
‘Ayn-ı Zerḳa: 40b, 52b.
‘Irāḳī: 65b.
‘Īsā: 23a, 23b, 31b, 32a, 34b, 35b.
‘Oşmān: 21b, 31b, 57b.
‘Oşmān Ḥjān: 47a.
‘Ömer: 41b, 53b, 54a, 68b.
‘Ulā: 48a, 48b, 49a, 50b.
‘Umre: 63b.
‘Uyūni’t-Tüccār: 28a.
‘Uzeyr: 35a, 42a, 42b.
- A**
- Ābyār: 47a, 48a.
Adana: 13a, 13b, 14a.
Ādem: 114, 136, 201.
Aḳmed Ḥjān, 35b, 54a.
- Aḳmed-i Ḳārī: 17b.
Aḳbıyık: 6b.
Aḳpınar: 15b, 16a.
Aḳşehir: 8b, 9a.
Anḳayıya: 15b, 16a, 17b, 18a, 19a, 19b, 20a, 21a.
A’rābī: 48b.
- B**
- Baba ‘Amr: 21b.
Bāb-ı Bāzār: 34b.
Bāb-ı Cenīn: 17b.
Bāb-ı Cennet: 31a.
Bāb-ı Cibrīl: 53a.
Bāb-ı Cum’a: 52b.
Bāb-ı Demir: 34b.
Bāb-ı Dünderiyye: 34a.
Bāb-ı Farḳ: 17b.
Bāb-ı Ğarbī: 31a, 34a.
Bāb-ı Ğavānime: 34b.
Bāb-ı Ḥalīlu’r-Raḳmān: 29a.
Bāb-ı Ḥazret-i Dāvūd: 29a.
Bāb-ı Ḥıḫḫa: 34a.
Bāb-ı Ḳarakulaḳ: 17b.
Bāb-ı Kark: 17b.
Bāb-ı Kerç: 17b.
Bāb-ı Ḳıble: 31a, 52b.
Bāb-ı Ḳızıl: 17b.
Bāb-ı Mağribiyyūn: 29a, 34b.

¹⁷⁷⁶ Dizin, transkripsiyonlu metindeki varak numaraları esas alınarak oluşturulmuştur.

Bāb-ı Manķūsa: 17b.

Bāb-ı MıŖr: 52b, 58a.

Bāb-ı Nāzır: 34b.

Bāb-ı Neyreb: 17b.

Bāb-ı Nisā': 53a.

Bāb-ı ' Amūd: 29a.

Bāb-ı ' OŖmāniyye: 34b.

Bāb-ı Raħme: 53a.

Bāb-ı Selām: 53a.

Bāb-ı Ŗıbyā': 34b.

Bāb-ı Silsile: 34b.

Bāb-ı Ŗarķı: 31a, 31b, 33a.

Bāb-ı Ŗerif: 64b, 65a.

Bāb-ı Zāhin: 29a.

Bābu's-Selām: 63b, 64a.

Bağdād: 54a.

Baķı: 57b, 58a.

BaķrāŖ: 15a, 15b, 19a.

Baya': 8a.

Bāyezid-i Bestāmı: 21a.

Bayrām PaŖa: 22a.

BayrampaŖa: 13a, 13b, 14b.

Bāzārcıķ: 6b, 7a.

Bedr-i Ĥuneyn: 61a, 61b.

Beleñ: 15a, 15b.

Belķa: 40b, 42a, 42b.

Benı Emeviyye: 23a.

Benı İsrā'il: 56b, 57a.

Benı ' Ādem: 59a.

Berr-i Meymün: 61b, 62a.

Beyt: 63b, 64a, 66a, 66b, 72b.

Beyt-i Atıķ: 2a.

Beyt-i Ŗerif: 64a, 64b, 65a, 65b, 66a, 66b.

Beyti'llāh: 1b, 2a.

Beytu'llāh: 64a.

Beytü'llaħm: 35b.

Bilāl-i ĤabeŖi: 23b, 67a.

Binke: 22a, 22b.

Bi'r-i Nebı: 63a.

Bi'r-i ' Alı: 61a.

Bolavadin: 8a, 8b.

Bozüyük: 7a.

BuħtunnaŖr: 32b.

BuŖrā: 25b.

Bürke-i Mu' azzama: 46b.

Cānpolād-zāde: 17a.

Cebel-i Ebü Ĥubeys: 65b, 67a.

Cebel-i Nür: 70a.

Cebel-i ' Aclün: 43a.

Cebel-i Raħmet: 70a, 70b, 71b.

Cebel-i Ramā: 58b.

Cebel-i Ťür: 34b.

Cebrā'il: 30a, 30b, 56a, 57a, 59a, 59b, 65a, 66a.

Cefımān: 43b, 44a.

Cenın: 28a, 28b.

Ceyħün: 14a.

Cıbrıl: 58b.

Cidde: 67b.

Cısr-i Ŗu'ür: 20a.

Cudeyde: 61a, 61b.

C

Ç

Çelebi: 52a.
Çiftehân: 12a, 12b.

D

Dâriyye: 27a.
Dāvūd: 29a, 30a, 31a, 33a, 34b.
Deli: 39b, 40a.
Demirkapu: 15a.
Derbend: 5b.
Devebağırdan: 13b.

E

Ebā Sa'īd: 57b.
Ebū Cehil: 50a.
Ebūbekr: 53b, 58a, 60a, 69a.
el-Murselāt: 69b.
Eskişehir: 6b, 7a, 7b.
Eşmeler: 44a, 44b, 45a.
Eşrefzāde: 6a.
Eyyüb: 45b.
Eyüp: 24a.

F

Faḥleteyn: 51a, 51b.
Fāṭıma: 58a, 68a, 68b.
Firdevs: 2b.

G

Ġazze: 43a.
Gedik Paşa: 10a.
Göçü: 11a, 11b.
Güzelce Bürke: 62a.

H

Ḥāce Naşruddīn: 8b.
Ḥabībū'n-Neccār: 19b.
Ḥacer-i Esved: 65b, 66a.
Ḥacer-i İsmā'īl: 64b.
Ḥadīce: 25a, 67a, 68a, 68b.
Ḥalaqa: 16a, 16b.
Ḥaleb: 15b, 16a, 16b, 17a, 17b, 18a, 18b, 19a, 21a, 21b.
Ḥalīd bin Velīd: 21b.
Ḥalīlu'r-Raḥmān: 30b, 35a, 35b, 36a, 37a, 43b.
Ḥalīlullāh: 36a.
Ḥalīş: 62a.
Ḥama: 15b, 18b, 19a, 20b, 21a, 22b.
Ḥamza: 30a, 58a, 60b.
Ḥanbelī: 64b, 65a.
Ḥanefī: 31a, 53a, 64b.
Ḥāntemān: 18a, 18b.
Ḥarem-i Şerīf: 52b, 53a, 63b, 64b, 70b.
Ḥasan: 57b.
Ḥaşye : 22a.
Ḥaydar: 45a, 45b, 46a, 46b.
Hediyye: 50b, 51a.
Hersek: 5b.
Hersek Aḥmed Paşa: 5b.
Ḥıms: 21a, 21b, 22a.
Ḥızır: 30b.
Ḥicāz: 46b.
Hicret: 60b.
Ḥikāyet: 5a, 9a, 10a, 12a, 19b, 21b, 25a, 33a, 39b.
Ḥişā: 42b, 43a.
Ḥuseyn: 57b.
Ḥünkār: 10a, 14a.

Hüsrevpaşa: 8a.

I

İlgın: 9a, 9b.

i

İblīs: 72b.

İbrāhīm: 6a, 17a, 35b, 36a, 37a, 49a, 57b, 59a, 59b,
64a, 65a, 65b, 66a, 69b, 70b, 72a.

İbrāhīm Hān: 49a-b.

İbrāhīm ibn Nebī: 57b.

İdrīs: 30a.

İhrām: 64a, 72b.

İkişapulu: 22a, 22b.

İmām Mālik: 57b.

İmām-ı Hānefī: 31a.

İmām-ı Şāfi'ī: 31a.

İregli: 11b, 12a.

İşhāk: 36a.

İşhāklı: 8b.

İskenderun: 15a, 15b.

İsmā'īl: 59a, 64b, 65a.

İsmā'īl bin Tuğtekin: 49a.

İsmīl: 11a.

İstanbul: 19b, 24a, 45a.

İtyelümez: 13b.

İzniç: 5b, 6a, 6b.

K

Kabāfī: 66a.

Kadrī: 25b, 29b, 56b.

Ka'be: 3b, 60b, 63b, 64a, 64b, 65a, 66a, 66b, 73a.

Kā'u'l-Basīṭ: 44b.

Karalar: 22a, 22b.

Karapınar: 11a, 11b.

Kargasekmez: 13b.

Karṭal: 4b, 5a.

Kāsimpaşa: 7a.

Kaṭırān: 42b.

Kelām-ı kadīm: 21b, 24b.

Kaṭbleteyn: 60a.

Kırān: 64a.

Kızılıрмаç: 14a.

Kikebūze: 5a.

Kisve: 39a, 39b, 66a.

Konya: 3b, 9b, 10b, 11a, 11b.

Koşantiniyye: 2a.

Koyunbaba: 7b.

Kubeybe: 39b.

Kubürü'ş-Şühedā: 61a.

Kudeyde: 62b.

Kuds-i şerīf: 2b, 27a, 28b, 32a, 34b.

Kunayṭara: 27b.

Kurbān: 37b, 59a, 64a, 72b.

Kurdqulağı: 14b.

Kur'an: 3b, 24b, 42b.

Kuṭayfe: 22b, 23a, 27a.

Kuyılar: 47a, 49a, 52a.

Küçük Aḥmed Paşa: 38b.

L

Lādik: 9a, 9b.

Lebeça: 36a.

Lefke: 6b.

Lūṭ Deryası: 35a.

M

Maḳām-ı İbrāhīm: 64a, 65a.
Māldepe: 4b.
Mālikī: 64b, 65a.
Ma'arra: 18b, 19a.
Ma'arratu'n-Nu'mān: 18b.
Maṭarān: 48b, 49a.
Medīne: 2b, 3a, 12a, 37b, 48b, 52a, 58a, 60b, 61a, 73a.
Mefriḳ: 40a, 40b, 73b.
Meḡā'ir: 45a.
Mekke: 3a, 25b, 60b, 61b, 63a, 63b, 64a, 67a, 67b, 68a, 68b, 69a, 70a, 71b, 72b.
Melik Tuḡtekin: 49a.
Menāsik: 1b, 55b, 64a.
Menāzil: 1b, 2a, 2b, 3a, 4b, 15b, 19a, 21a, 27a, 37b, 60b.
Me'ān: 43a.
Me'mūn: 66a.
Merām: 10b, 11a.
Meryem: 24b, 29a, 34b.
Meryem Ana: 29a, 45b, 61b.
Mescid-i Aḳṣā: 4a, 29a, 29b, 31a, 31b, 32a, 33b, 34b.
Mescid-i Bey'a: 69b.
Mescid-i Ḥarām: 3b.
Meṣ'ar-ı Ḥarām: 70a, 72a.
Mevlid-i Nebī: 68a.
Meyte: 27b, 28a.
Mıdıḳ: 20a, 20b.
Mıṣr: 61b, 62a, 62b, 71a, 73a.
Minā: 59b, 66b, 69a, 69b, 70a, 72b.
Mi'rāc: 25b, 29b, 30a, 34a, 56a, 56b.
Misis: 14a, 14b.

Muḥammed: 21a, 24b, 55b.
Muḥammed Paṣa: 12a, 15a, 52b.
Muḥarrem: 73a.
Muḥyiddīn 'Arabī: 24a.
Murād Ḥān: 17a, 54a.
Mūsā: 34b, 35a, 57a.
Muṣṭafā: 4a, 24b, 55b, 56a.
Muṣṭafā Aḡa: 20b.
Muṣṭafā Paṣa: 5a, 7a, 7b, 9a, 23a.
Müzdelife: 70a, 71a, 72a.
Müzeyrib: 39b, 40a.

N

Nablūs: 28b.
Namāz: 3b, 30b, 31a, 31b, 34a, 41a, 53a, 57a, 60a, 60b, 64a, 64b, 65a, 69b, 70a, 70b, 72a, 73a.
Namāzgāh: 11a.
Nemrūd: 59b.

Ö

Öküz Muḥammed Paṣa: 17b.

P

Payas: 14b, 15a, 15b.
Pendik: 4b, 5a.

R

Rābi'a Ana: 35a.
Rābi'a Eṣmesi: 62a.
Ramazān: 66a.
Ravza: 3b, 4a, 53a, 54a, 54b, 55a.
Rebeḳa: 36a.
Receb: 66a.
Resül-i Ekrem: 1b, 2b, 3b, 4a, 12a, 29b, 30a, 30b, 34a, 51b, 53b, 54a, 55a, 57b, 58a, 58b, 60a, 63a, 63b, 68b, 69b.

Rivāyet: 25a, 32b, 33b, 34a, 34b, 41b, 51a, 55b, 58a, 58b, 59b, 65b, 69a, 72a.

Rūm: 18a, 26a, 26b.

S

Sa' sa' a: 27a, 27b, 39a.

Şafer: 73b.

Şahratu'llāh: 29b, 30b, 31a, 33a.

Şahrā-yı ' Atīk: 52a.

Şālih: 47a, 48a.

Şālihiyye: 24a.

Sām bin Nūh: 6a.

Sa' d ibn-i ' Amr: 68b.

Sa' y: 64a.

Sāre: 36a.

Selīm Hān: 11b, 24a.

Serāqib: 18b.

Seyyid Enşārī: 18a.

Seyyidgāzi: 7b, 8a.

Şirāt: 32a.

Sinān Paşa: 8b, 22b, 27a, 28a.

Sulţān ' Alā'uddīn: 7b, 8b, 10a.

Sulţān Süleymān (Hān): 8b, 9b, 14b, 15b, 23a, 23b, 35b.

Süleymān: 6a, 30b, 32a, 32b.

Süleymāniyye: 53a.

Süveys: 62a.

Ş

Şāfi'ī: 31a, 53a, 64b, 65a, 72a.

Şakku'l-' Acüz: 47a, 48a.

Şām: 2b, 4b, 12a, 18a, 19a, 22b, 23a, 23b, 24a, 24b, 25a, 26a, 26b, 27a, 37b, 38b, 39a, 39b, 40a, 41a, 41b, 43b, 44a, 44b, 46a, 48b, 49a, 61a, 73a, 73b.

Şāmī: 65b.

Şecer: 20b.

Şeddād: 39b.

Şems-i Tebrīzi: 10a.

Şevvāl: 37b.

Şeyh Arslan: 37b.

Şeyh Ebübekr: 17b.

Şeyh ' Üryān: 17b.

Şu' ābe'l-Ahmer: 49b, 50a.

Şu' ābu'n-Nu'am: 50a, 50b.

T

Tarhān(a): 39a, 39b.

Tebük: 44b, 45a.

Tevrāt: 57a.

Tābütkurısı: 42b.

Tayyārāde: 61b.

Tūfān-ı Nūh: 65b.

Tūr: 32b, 34b.

Tūr-ı Zeytā: 34b.

U

Uhud: 58a, 58b.

Uluqışla: 12a, 12b.

Ü

Üsküdār: 2a, 2b, 4b, 5a.

V

Vādi-i Fātıma: 63a.

Vādi-i Kurā: 51b, 52a.

Vakfe: 70b, 71a, 71b, 72a.

Y

Yaḥyā: 23b, 32a.

Ya'qūb: 27b, 28a, 36a.

Yaylaq: 12b, 13a.

Yehūd: 48b.

Yemānī: 65b.

Yeñiḥān: 8a.

Yeñişehir: 6a, 6b.

Yūnus: 35b.

Yūsuf: 27b, 35b, 36a, 36b, 59a.

Z

Zekeriyyā: 16b, 32a.

Zenbaqıyya: 20a.

Zeynī: 26a, 26b.

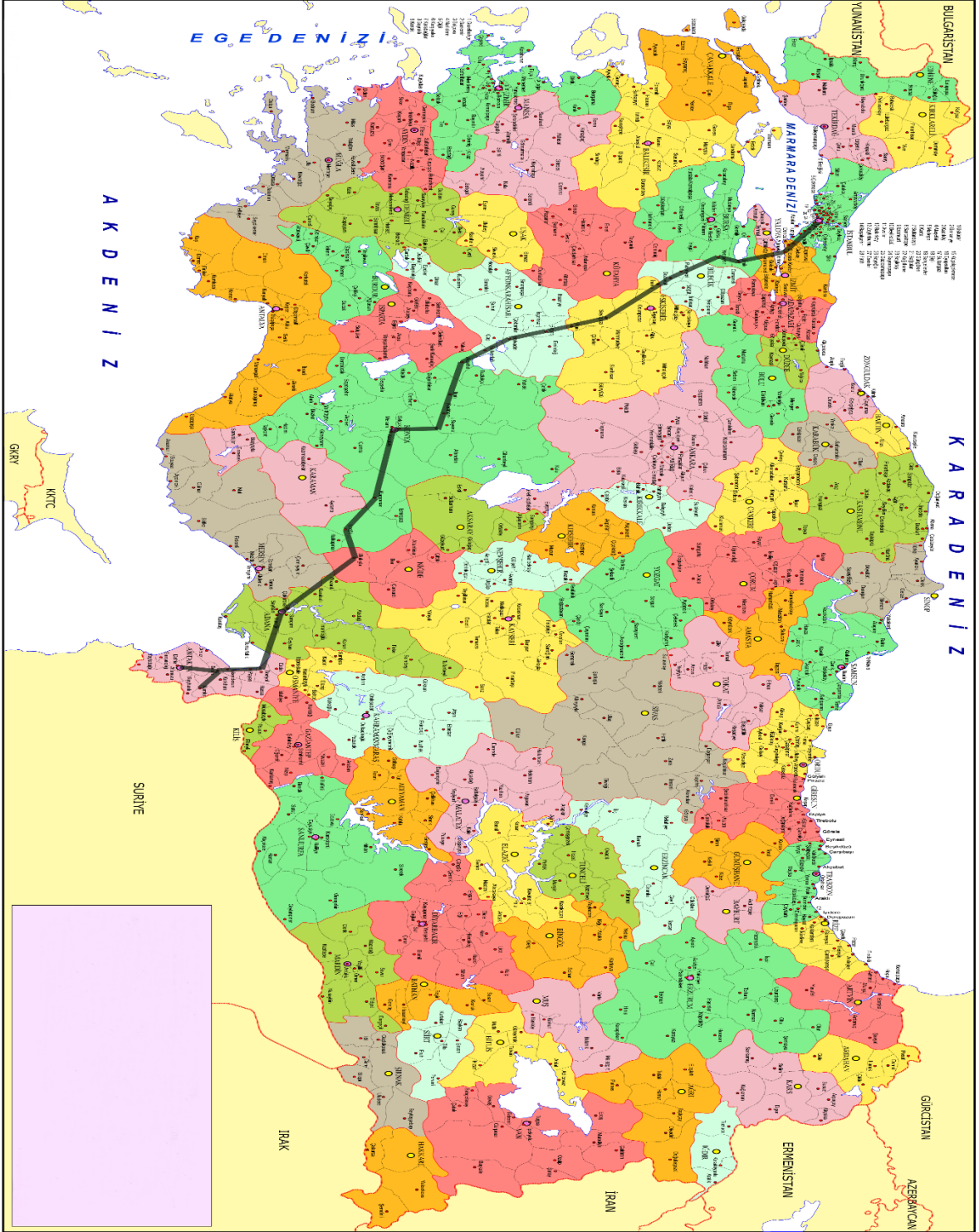
Zümürüd: 49a, 49b.

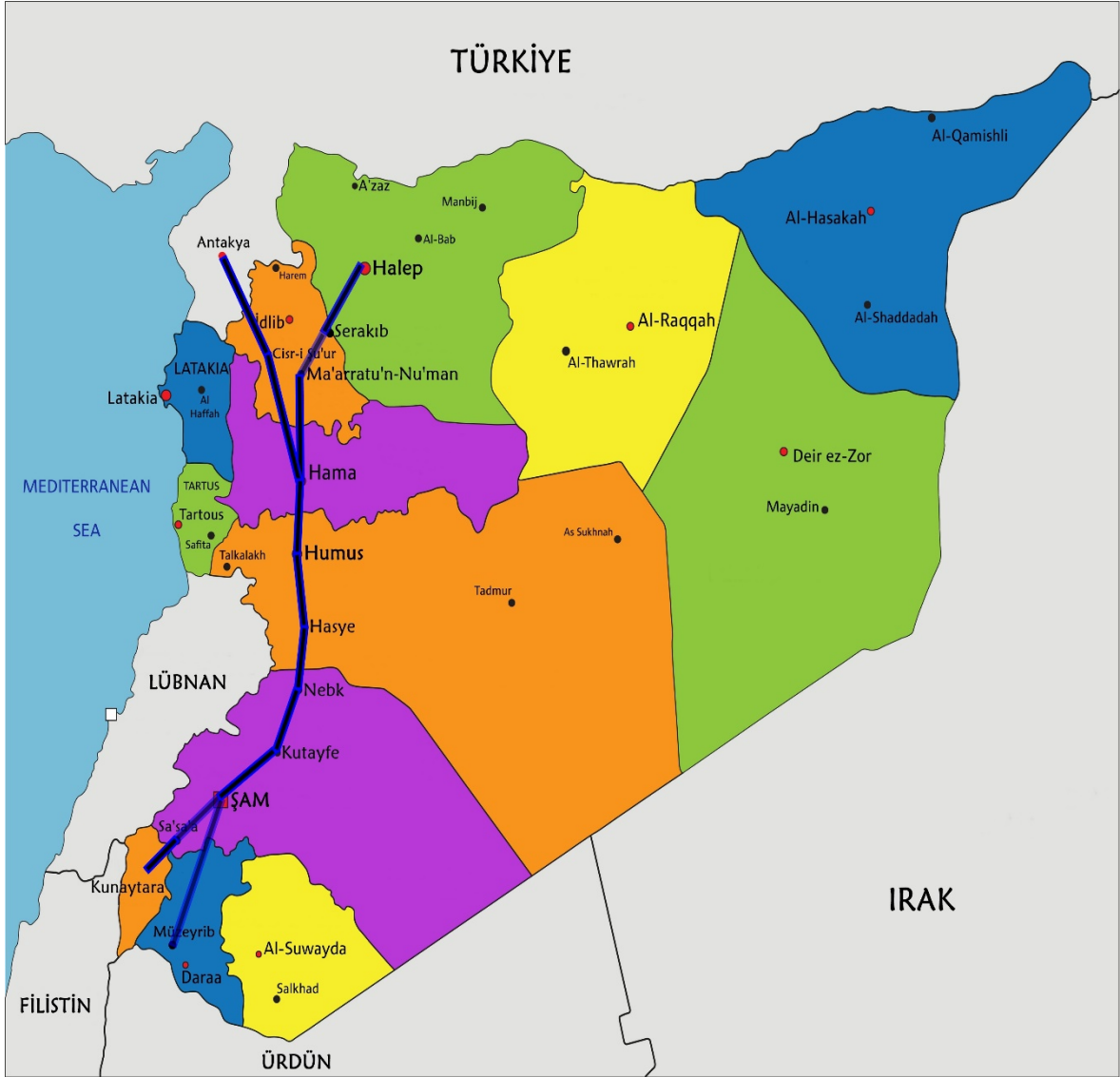

EKLER

EK-1 ANADOLU MENZİLLERİ

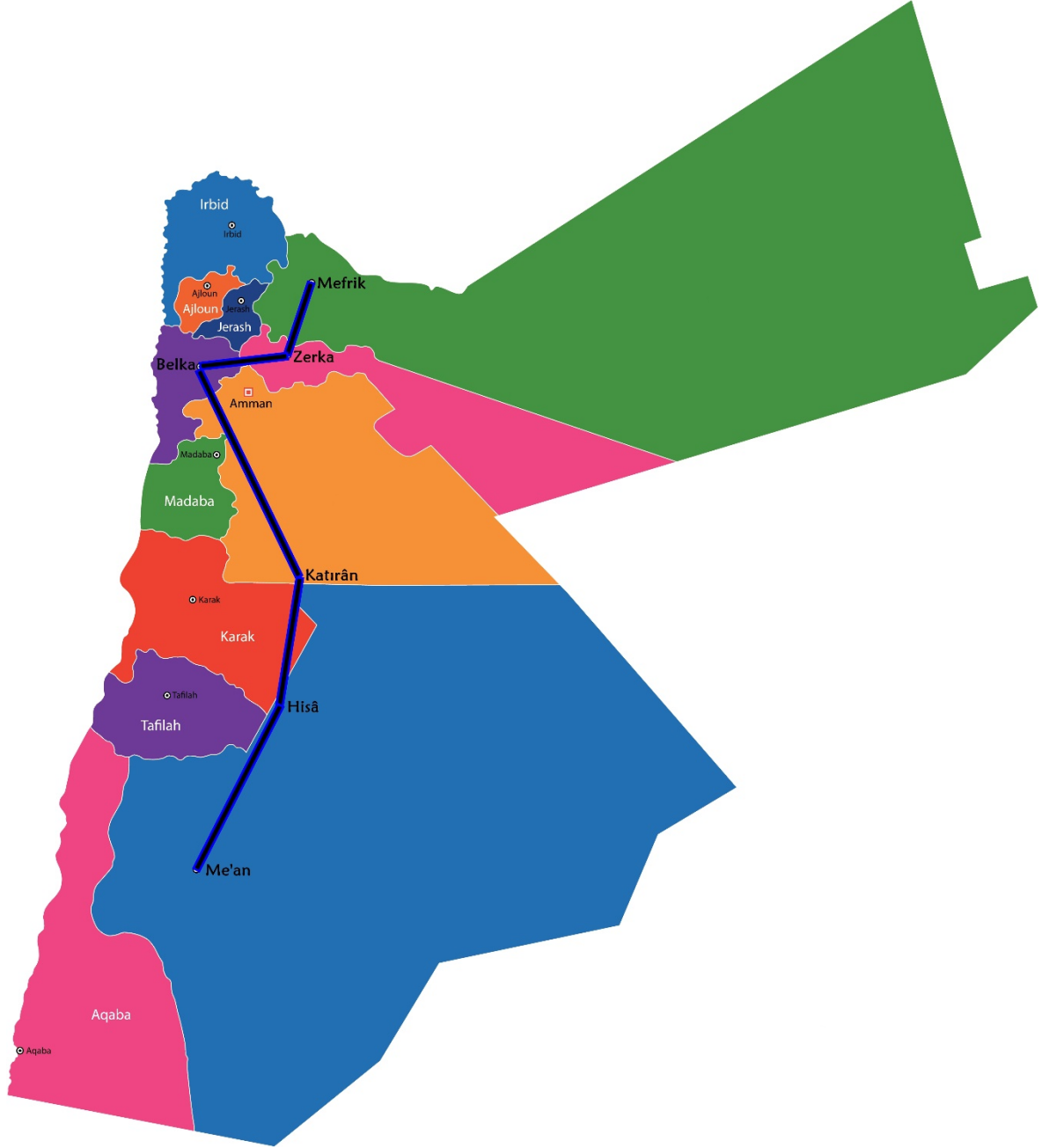
EK-2 SURİYE SAHASI MENZİLLERİ

EK-3 FİLİSTİN SAHASI MENZİLLERİ

EK-4 ÜRDÜN SAHASI MENZİLLERİ

EK-5 SUUDİ ARABİSTAN SAHASI MENZİLLERİ

EK-6 HAC YOLU GÜZERGÂHI UMUMİ HARİTA

